

GENESIS

DE WONDEREN EN DE VOORZEGGINGEN

VOLGENS HET SPIRITISME ,

Door

ALLAN KARDEC

De leer van het Spiritisme is de resultante van het collectieve en overeenstemmend onderwijs der Geesten. Het is de tak van de wetenschap om aan de schepping een geheel dat op de natuurwetten gegrond is samen te stellen. God bewijst Zijne grootheid en almacht door de onveranderlijkheid van Zijn wetten, en niet door ze te schorsen. Voor God is de verleden en de toekomstige het tegenwoordige.

Vereniging Allan Kardec

Hoorn - Nederland

Moderne vertaling in opdracht van de Vereniging Allan Kardec

© 2002 Vereniging voor Spiritistische Studies Allan Kardec, Hoorn.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave:

VOORBERICHT VAN DEN VERTALER.....	6
INLEIDING.....	7
Karakter van de Spiritistische Openbaring.....	10
GOD.....	43
Bestaan van God.....	43
Over de goddelijke natuur.....	46
De voorzienigheid.....	49
Het zien van God.....	54
Goed en Kwaad.....	57
Bron van goed en kwaad.....	57
Instinct en intelligentie.....	62
Vernieling van levende wezens onderling.....	67
Rol van de wetenschap in Genesis.....	70
Oudere en nieuwere Wereldstelsels.....	78
Algemene Uranographie.....	85
Ruimte en tijd.....	85
De stof.....	88
De wetten en krachten.....	90
De eerste schepping.....	93
De algemene schepping.....	95
De zonnen en planeten.....	97
De wachters.....	98
De kometen.....	100
De Melkweg.....	102
De vaste sterren.....	103
De woestijnen in de ruimte.....	106
Eeuwige opvolging der werelden.....	107
Het algemene leven.....	109
De wetenschap.....	110
Zedenkundige beschouwingen.....	112
Geologische schets der aarde.....	115
Geologische tijdperken.....	115
Oorspronkelijke toestand van den aardbol.....	120
Primair tijdperk.....	122
Tijdperk van overgang.....	123
Secondair tijdperk.....	126
Tertiair tijdperk.....	129
Diluviaal tijdperk.....	133
Postdiluviaal of tegenwoordig tijdperk.....	134
Ontstaan van den mens.....	134
Theoriën omtrent de aarde.....	136

Theorie der projectie.	136
Theorie der condensatie.	138
Theorie der incrustatie.....	138
Omwentelingen van den aardbol.....	142
Algemene of gedeeltelijke omwentelingen.	142
Bijbelse zondvloed.....	143
Periodieke omwentelingen.	145
Toekomstige beroeringen.....	148
Bewerktuigde Schepping.....	151
Eerste vorming van levende wezens	151
Levensbeginsel.....	157
Spontane generatie.	159
Volgorde der lichamelijke wezens.....	160
De mens.....	161
Schepping der Geesten.	163
Geestelijk beginsel.....	163
Vereniging van het geestelijk beginsel met de stof.....	166
Hypothese omtrent den oorsprong van de menselijke lichamen.....	168
Incarnatie der geesten.....	169
Reincarnatiën	175
Emi- en imigratiën der geesten.	177
Adamisch ras.....	178
Leer der gevallen engelen en van het paradijs.....	180
Genesis van Mozes	187
De zes dagen.	187
Het verloren paradijs	196
DE WONDEREN.....	204
Kenmerken van het Wonder.	204
Het theologische wonder.....	204
Het Spiritisme doet geen wonder.	205
Doet God wonderen?.....	210
Het bovennatuurlijke en de godsdiensten.	212
De Fluïden.....	214
Aard en eigenschappen der fluïden.	214
Fluïdieke elementen.	214
Vorming en eigenschappen van het perispirit.....	217
Werking van de Geesten op de fluïden.....	220
Eigenschappen van de fluïden.	222
Natuurlijke verklaring van enige als bovennatuurlijk beschouwde feiten.	225
Catalepsie; opwekkingen uit den dode.	229
Genezingen.	230
Verschijningen en transfiguraties.....	232
Fysieke manifestaties. Mediumschap.....	235
Beheersing en bezetenheid.....	238

De Wonderen in het Evangelie	242
Inleidende aanmerkingen	242
Dromen	243
De ster der magiërs	244
Tweede gezicht	245
Intrede van Jezus te Jeruzalem.	245
Kus van Judas	245
Wonderdadige Visvangst	245
Roeping van Petrus, Andreas, Jacobus, Johannes en Mattheus.....	246
Genezingen.	247
Bloedvloed.	247
De Blinde van Bethsaïda.	248
De geraakte.....	249
De tien melaatsen.	250
De verdorde hand.	251
De samengebogen vrouw.....	251
De lamme van Bethesda.....	252
De blindgeborene.	253
Talrijke genezingen van Jezus	256
Bezetenen.....	257
Opwekking uit den dood.....	260
De dochter van Jairo	260
De zoon der weduwe te Nain.....	261
Jezus wandelt op de zee.....	263
Transfiguratie	264
Gestilde storm	265
Bruiloft te Kana.....	265
Vermenigvuldiging der brooden.....	266
De zuurdeesem der Fariseën.....	267
Het Brood uitden Hemel	267
Verzoeking van Jezus.....	269
Wonderen bij den dood van Jezus.....	270
Verscheijningen van Jezus na zijn dood	272
Verdwijning van het lichaam van Jezus	276
DE VOORSPELLINGEN	280
VOLGENS HET SPIRITISME	280
Theorie der Voorwetenschap.....	280
De Voorspellingen in het Evangelie.....	289
Niemand is profeet in zijn eigen land.....	289
Dood en lijden van Jezus	291
Vervolging der apostelen.	292
Onboetvaardige steden.....	292
Verwoesting van den tempel en van Jeruzalem.....	293
Vloek over de Farizeeën.	295

Mijne woorden zullen niet voorbijgaan.....	296
De hoeksteen.....	297
Gelijkenis van de moorddadige arbeiders in den wijngaard.....	297
Één kudde en één herder.....	299
De komst van Elias.....	301
Aankondiging van den Trooster.....	302
Tweede komst van Jezus.....	305
Tekenen van voorboden.....	306
Uwe zonen en uwe dochters zullen profeteren.....	310
Laatste oordeel.....	311

INLEIDING.

Dit nieuwe werk gaat een stap verder op den weg der gevolgen en toepassingen van het spiritisme. Zoals de titel aanduidt heeft het de studie van drie punten ten doel, die totnutoe verschillend verklaard of uitgelegd werden: *Genesis*, (de schepping, wording,) *de wonderen en de voorzeggingen* in verband met de nieuwe wetten, die uit de waarneming der spiritische verschijnselen voortvloeien.

Twee beginselen, of, wil men liever, twee krachten, beheerschen het heeal: het geestelijke en het stoffelijke; door de gelijktijdige werking dier twee beginselen worden er bijzondere verschijnselen voortgebracht, die als men een van beiden buiten re kening laat, op natuurlijke wijze onverklaarbaar blijven, evenals de vorming van water, zoo men een van zijn constitueerende elementen, de zuurstof en de waterstof, buiten re kening liet, niet te verklaren zoude zijn.

Door het bestaan van de geestenwereld en hare gemeenschap met de stoffelijke wereld te bewijzen, geeft het spiritisme den sleutel van eene menigte onbegrepen verschijnselen, die, omdat ze niet begrepen worden, door eene zekere klasse van denkers als onaanneembaar worden beschouwd. Dergelijke verschijnselen en feiten komen in menigte in de gewijde Schriften voor, en het is alleen doordien men de wetten, door welke ze beheerscht worden, niet kent, dat de uitleggers uit de twee tegenelkanderoverstaande kampen, steeds denzelfden cirkelgang in hunne denkbeelden volgende, de een de stellige gegevens der wetenschap, de ander het geestelijke beginsel verwerpende, het in die kwestie nog tot geene rationeele oplossing hebben kunnen brengen.

Die oplossing is: de wederkeerige werking op elkander van den Geest en de stof. Wel-is-waar, dat zij aan de meeste dier feiten het bovennatuurlijk karakter ontnemt, maar wat is beter: ze als gevolgen der natuurwetten aan te nemen, of wel ze geheel te verwerpen? Ze geheel en al te verwerpen, sleept den grondslag van het geheele gebouw met zich mede, terwijl men, ze zelfs onder dien titel aannemende, alleen de toevoegselen verwerpt en den grondslag van het geloof onaangeroerd laat. Dit is de reden, waarom zoovelen door het spiritisme worden teruggebracht tot het geloof aan waarheden, die zij vroeger als herschenschimmen beschouwden.

Dit werk is dus, zoals wij reeds gezegd hebben, eene aanvulling van de toepassing van het spiritisme op een bijzonder standpunt. Sedert geruimen tijd lagen er de bouwstoffen voor gereed of ten minste toe voorbereid, maar de tijd om ze het licht te doen zien, was nog niet aangebroken. Eerst moesten de denkbeelden, die er de basis van moesten vormen, rijpen, en daarenboven de geschiktheid der omstandigheden in aanmerking genomen worden. Het spiritisme heeft noch geheimen noch verborgen theorie-

en; alles moet in het heldere daglicht geschieden, opdat een ieder met kennis van zaken er over zou kunnen oordeelen, doch alles moest, om met zekerheid totstand te komen, ter geschikter tijd komen. Eene lichtvaardig gegevene oplossing, voordat de kwestie volkomen toegelicht was, zou veeleer den vooruitgang van de zaak belemmeren dan voordeelingen doen maken. In die, van welke hier sprake is, maakte het belangrijke van het onderzoek het ons tot plicht, zelfs de minste overhaasting te vermijden.

Voordat wij tot de eigenlijke behandeling overgaan, achten wij het doelmatig, om de rol, die respectievelijk de Geesten en de menschen in het werk der nieuwe leer vervullen, duidelijk in het licht te stellen; deze voorbereidende inlichtingen, die er elke gedachte van mysticisme aan ontnemen, vormen het onderwerp van het eerste hoofdstuk, dat tot titel heeft: *Karakter van de spiritische Openbaring*; wij vestigen ernstig de aandacht op dit punt, omdat het in zeker opzicht het hoofdpunt der quaestie is.

Het doel van de leer, waarvan de bewerking aan de werkzaamheid van den mensch overgelaten was, daarvan uitzonderende, komt het initiatief ervan geheel aan de Geesten toe; maar zij is niet het uitvloeisel van de persoonlijke opvatting van één hunner, maar is en kan niets anders zijn, dan de *resultante van hun collectief en overeenstemmend onderwijs*. Alleen op deze voorwaarde, kan zij gezegd worden de leer *der Geesten* te zijn; zonder dat zou zij slechts de leer van *een Geest* zijn, en geene andere waarde dan die van een persoonlijk gevoelen hebben.

Algemeenheid en overeenstemming in het onderwijs, is het essentieele karakter der leer, de onmisbare voorwaarde voor haar bestaan; waaruit voortvloeit, dat elk beginsel dat niet door de controle van allen gewaarborgd is, niet als een integreerend deel van die leer, maar als een op zichzelf staand gevoelen moet beschouwd worden, waarvan het spiritisme de verantwoordelijkheid niet op zich nemen kan.

Het is die overeenstemmende collectiviteit in de gevoelens der Geesten, welke daarenboven het criterium der logica heeft doorgestaan, die de kracht van de spiritische leer uit maakt; en er de onvergankelijkheid van waarborgt. Om te kunnen veranderen, zouden de gezamenlijke Geesten van gevoelens moeten veranderen en het tegenovergestelde van hetgeen zij vroeger leerden moeten komen verkondigen; en aangezien de leer haar oorsprong in het onderwijs der Geesten vindt, zouden, om de leer teniet te doen gaan, de Geesten moeten ophouden te bestaan. Daardoor ook, zal zij altijd boven de persoonlijke stelsels verheven blijven, die niet zoals zij, overal hunne wortels hebben kunnen schieten.

Het *Boek der Geesten* heeft alleen daaraan zijn invloed te danken, dat het de uitdrukking van een collectief algemeen denkbeeld was; in April 1867 heeft het zijn eerste tienjarig tijdvak van bestaan vervuld; in dien tijd zijn de voornaamste beginselen, waarvan het de grondslagen gelegd had, tengevolge van het steeds vooruitgaande onderwijs der Geesten, successievelijk aangevuld en ontwikkeld, maar niet een enkel is

door de ondervinding gelogenstraft, allen zonder onderscheid zijn krachtiger dan ooit staande gebleven, terwijl van al de met elkander strijdige voorstellingen, die men getracht heeft er tegen aan te voeren, niet eene de overhand verkregen heeft, juist omdat men van allen kanten iets daarmede strijdig onderwees. Dit is een karakteristiek resultaat, waarop wij, zonder ons aan ijdelheid schuldig te maken, daar wij er nooit de verdienste van aan onszelf hebben toegeschreven, mogen roemen.

Dezelfde nauwgezetheid bij de samenstelling van onze andere werken inachtgenomen zijnde, kunnen wij in waarheid zeggen dat zij *volgens het Spiritisme* zijn, omdat wij er zeker van waren, dat zij gelijkvormig met het onderwijs der Geesten in het algemeen zijn. Dit is ook het geval met dit werk, dat wij om dezelfde reden als aanvulling der vorigen kunnen in het licht geven, met uitzondering nochtans van eenige nog op onderstellingen berustende theorieën, die wij dan ook als zoodanig voorstellen, en die, totdat zij bevestigd of weersproken zullen zijn, slechts als de uitdrukking van persoonlijke gevoelens moeten beschouwd worden, ten einde er de leer niet verantwoordelijk voor te stellen.

De geregelde lezers van het spiritische tijdschrift, 1) hebben trouwens daarin bijwijze van schets de meeste denkbeelden, die wij in dit laatste werk verder ontwikkelen, zooals vroeger ook bij de vorigen kunnen opmerken. Het tijdschrift wordt dikwijls door ons als proefterrein gebruikt, om de meening zoowel van menschen als Geesten over sommige beginselen te kunnen nagaan, alvorens ze onder de constitueerende deelen der leer op te nemen.

1) La Revue Spirite.

GENESIS

VOLGENS HETSPIRITISME.

EERSTE HOOFDSTUK.

Karakter van de Spiritische Openbaring.

1. Kan men het Spiritisme als eene openbaring beschouwen? Zoo ja, welk karakter, draagt zij dan? Op wat is hare echtheid gegrond? Aan wien, en op welke wijze is zij gegeven? Is de Spiritische leer eene openbaring in den zin dien de Kerk aan dat woord geeft, dat wil zeggen, is zij in allen deele het voortbrengsel van een uit den Hooge op geheimzinnige wijze gegeven onderwijs? Is zij absoluut dan wel vatbaar voor wijziging? Zou bijaldien de openbaring, de waarheid kant-en-klaar aan den mensch bracht, dit niet ten gevolge hebben, dezen te beletten zijne vermogens te gebruiken, daar zij hem den arbeid van het onderzoek zou besparen? Welk gezag kan het onderwijs der Geesten hebben, indien dezen niet onfeilbaar en boven de menschheid verheven zijn? Welk nut heeft de zedenleer die zij prediken, zoo die anders is dan die van den Christus, die men kent? Welke nieuwe waarheden brengen zij ons? Heeft de mensch eene openbaring noodig, en kan hij in zichzelf en in zijn geweten niet alles vinden wat hij behoeft, om er zijn gedrag naar te regelen?

Dit zijn allen vragen, waarop het van belang is, een bepaald antwoord te ontvangen.

2. Geven wij eerst eene definitie van de beteekenis van het woord openbaring (*revelatie*).

Openbaren, *reveleeren*, afgeleid van het Latijnsche woord *velum*, voorhang, gordijn, sluier, wil letterlijk zeggen: den sluier, het voorhang wegnemen; en figuurlijk: ontsluiëren, iets dat geheim of onbekend is, doen kennen. In de dagelijksche, meest algemeene beteekenis, zegt men dit van elk nieuw denkbeeld, waardoor men op het spoor gebracht wordt om iets te kennen, wat men nog niet wist.

Uit dat oogpunt beschouwd, zijn alle wetenschappen, die ons de geheimen der natuur doen kennen, openbaringen, en kan men zeggen dat er voor ons eene voortdurende openbaring plaats vindt; de sterrenkunde leerde ons de sterrenwereld kennen, die wij niet kenden; de aardkunde (geologie) de vorming der aarde; de scheikunde de wet

der verwantschappen (affiniteit); de natuurleer (physiologie) de verrichtingen van het organisme, enz.; Copernicus, Galileo, Newton, Laplace, Lavoisier: waren openbaarders.

3. Waarheid is het noodzakelijke vereischte voor elke openbaring. Een geheim openbaren is het bekendmaken van een feit; is wat men zegt onwaar, dan is het geen feit, en er heeft diensgevolge geene openbaring plaats. Elke openbaring die door feiten weersproken wordt is geene openbaring; schrijft men die aan God toe, dan kan zij niet van Hem uitgaan, omdat God niet liegen noch zich vergissen kan; en men is dan wel genoodzaakt ze als eene menschelijke vinding te beschouwen.

4. Welke is de rol, die de leeraar tegenover zijne discipelen vervult, zoo niet die van iemand die iets openbaart? Hij leert hun wat zij niet kenden, en iets waartoe zij geen tijd zouden hebben, noch in de mogelijkheid zouden zijn om het uit zichzelf te ontdekken, omdat de wetenschap het collectieve werk der eeuwen en van een aantal menschen is, waartoe ieder zijn aandeel van waarnemingen heeft aangebracht, en waarmede degenen, die na hen komen hun voordeel doen.

Onderwijs is dus, in werkelijkheid, de openbaring van zekere wetenschappelijke waarheden, gedaan door menschen die ze kenden, aan hen die ze niet kenden, en ze zonder dat, nooit gekend zouden hebben.

5. Maar de leeraar onderwijst alleen datgene, wat hij zelf eerst geleerd heeft; het is een openbaarder van den tweeden rang; de man van genie onderwijst wat hij zelf uitgevonden heeft: het is de oorspronkelijke openbaarder; hij brengt het licht aan, dat van den een op den ander, allengs in het bezit van velen komt. Op welken trap zou het menschdom staan, zonder de openbaringen dier groote genieën, die nu en dan op aarde verschijnen?

Maar wat zijn menschen van genie? Waarom zijn zij het? Vanwaar komen zij? Wat worden zij? Doch letten wij vooreerst wel op, dat de meesten bij hunne geboorte uitstekende vermogens en aangeboren kundigheden medebrengen, die slechts een weinig arbeid vereischen om zich verder genoegzaam te ontwikkelen. Zij behooren wel degelijk tot het menschdom, want zij worden geboren, leven en sterven zooals wij. Vanwaar bezitten zij dan die kundigheden, die zij niet in hun leven hebben kunnen opdoen? Zal men met de materialisten zeggen, dat het toeval hun eene grootere massa hersenstof en van eene betere hoedanigheid gegeven heeft? In dat geval zouden zij niet verdienstelijker zijn, dan het eene of andere moeskruid, dat grooter en saprijker dan anderen is.

Zal men met eenige spiritualisten zeggen, dat God hun eene meer bevoorrechte ziel dan die van den mensch in het algemeen geschonken heeft? Deze veronderstelling is even onlogisch, omdat zij aan God partijdigheid zou ten laste leggen. De eenige ratio-

neele oplossing van dit vraagstuk is het vóórbestaan der ziel en de veelvuldigheid van het leven. De man van genie is een Geest die langer geleefd heeft, en dientengevolge meer aangeleerd en meer vorderingen gemaakt heeft, aan degenen die meer achterlijk zijn. Zich reïncarneerende; brengt hij hetgeen hij kent weer mede, en daar hij veel meer dan de anderen kent, zonder dit te behoeven te leeren, is hij, wat men een man van genie noemt. Maar hetgeen hij kent, is niettemin de vrucht van vroegeren arbeid, en niet het gevolg van een genoten voorrecht. Vóór hij wederom geboren werd was hij dus een vergevorderde Geest; hij reïncarneert zich, hetzij om door anderen hetgeen hij kent te doen gebruiken, hetzij om zelf nog meer kundigheden te vergaren.

Het lijdt geen tegenspraak, dat de mensch door zichzelf en door inspanning van zijn geest vorderingen maakt, maar aan zijne eigene krachten overgelaten, vordert hij slechts zeer langzaam als hij niet door meer gevorderden, zooals de leerling door den leeraar bijgestaan wordt. Alle volken hebben hunne mannen van genie gehad, die op verschillende tijdperken hen een stoot zijn komen geven, en hen uit hunne werkeloosheid gewekt hebben.

6. Als men toch de liefdevolle zorg van God voor Zijne schepselen erkent, waarom zou men dan niet evengoed aannemen, dat Geesten door hun geestkracht en verhevenheid hunner kennis instaat om het menschdom vorderingen te doen maken, zich tengevolge van Gods wil incarneeren, met het doel om in eene bepaalde richting dien vooruitgang te bevorderen, en dat hun eene zending opgedragen wordt evenals aan een afgezant door zijn soeverein? Dat is de rol, die groote genieën vervullen. Wat doen zij anders dan aan het menschdom groote waarheden, die het onbekend zijn, te onderwijzen, waarheden, die nog gedurende vele tijdperken voor hem verborgen zouden gebleven zijn, teneinde het tot voetbank te strekken, met behulp van welke het zich spoediger zal kunnen verheffen? Die genieën, die in den loop der eeuwen als schitterende sterren verschijnen, en een lichtenden straal over het menschdom achterlaten, zijn afgezanten, of wil men liever, Messiassen. Indien zij aan het menschdom niets anders leerden dan hetgeen het weet, zou hunne verschijning geheel nutteloos zijn; die nieuwe dingen die zij het onderwijzen, hetzij omtrent de natuurlijke of wijsgeerige wereldorde, zijn *openbaringen*.

Zoo God openbaarders voor wetenschappelijke waarheden verwekt, kan Hij, met des te meer reden, er voor zedelijke waarheden, die tot de voornaamste beginselen voor den vooruitgang behooren, verwekken. De wijsgeeren, wier denkbeelden de eeuwen overleefd hebben, waren dit.

7. In den bijzonderen zin, dien men er in het godsdienstig geloof aanhecht, verstaat men meer bepaald onder openbaring de geestelijke dingen, die de mensch niet uit

zichzelf weten, niet door middel zijner zintuigen ontdekken kan, en waarvan de kennis hem door God of diens gezanten hetzij onmiddellijk door het woord, hetzij door ingeving, geschonken wordt. In dat geval wordt de openbaring altijd aan bevoorrechte mannen gedaan, die men profeten of *messiassen* noemt, dat wil zeggen *boden, zendelingen*, aan wie opgedragen is ze aan de menschen over te brengen. Van dat standpunt beschouwd, wordt bij openbaring absolute lijdelijkheid verondersteld; men neemt die zonder beoordeeling, onderzoek of discussie aan.

8. Alle godsdiensten hebben hunne *openbaarders* gehad, en ofschoon het er verre van af is, dat allen de geheele waarheid gekend hebben, bestond er toch reden hun bestaan als voorzienig te beschouwen, want zij waren geschikt voor den tijd en de omgeving waarin zij leefden, en voor den bijzonderen aanleg der volken, tot wie zij spraken en boven welke zij betrekkelijk verheven waren. Niettegenstaande de dwalingen in hunne leerstellingen, hebben zij de gemoederen in beweging gebracht, en daardoor de kiemen van vooruitgang uitgestrooid, die later door de zon van het Christendom moesten ontluiken of eenmaal al ontluiken zullen. Het is dus ten onrechte, dat men in naam der orthodoxie het anathema over hen uitsprekt, want er zal een dag komen, op welken alle de zoo verschillende godsdiensten wat den vorm betreft, maar die werkelijk in het wezen op één en hetzelfde grondbeginsel: God en de onsterfelijkheid der ziel, berusten, als de rede over de vooroordeelen zal gezegevierd hebben, zich allen in eene oneindig groote eenheid zullen oplossen.

Ongelukkigerwijze zijn de godsdiensten ten allen tijde middelen tot overheersching geweest; de rol van profeet heeft de eerezucht van middelmatige menschen opgewekt, en men heeft eene menigte zoogenaamde *openbaarders* of *messiassen* zien opdagen, die, gebruikmakende van de begoocheling, welke dien naam teweegbracht, de lichtgeloovigheid ten voordeele van hun hoogmoed, hebzucht of luiheid geëxploiteerd hebben, het zeer gemakkelijk vindende ten koste van hunne dupes te leven. De Christelijke godsdienst is evenmin als de anderen van die parasieten verschoond gebleven. Over dit onderwerp vestigen wij met ernst de aandacht op het 21e hoofdstuk van het *Evangelie volgens het Spiritisme*: "*Er zullen valsche Christussen en valsche profeten ontstaan.*"

9. Bestaan er onmiddellijke openbaringen van God zelf aan den mensch? Dit is eene vraag, die wij noch absoluut bevestigend noch ontkennend zouden durven beantwoorden. Het is niet radicaal onmogelijk, maar niets geeft daarvan een stellig bewijs. Wat aan geen twijfel onderhevig is, is, dat de Geesten, die tengevolge hunner voortreffelijkheid het meest tot God naderen, door Zijne gedachten doordrongen worden, en die kunnen overbrengen. Maar wat de geïncarneerde *openbaarders* betreft, dezen kunnen naar gelang van de hiërarchische orde, waartoe zij behooren en den graad van hunne

persoonlijke kennis, hun onderwijs uit hun eigen weten putten, ofwel van meer verheven geesten zelf van Gods onmiddellijke afgezanten ontvangen. Deze in den naam van God sprekende, kunnen somtijds voor God zelf aangezien geworden zijn.

Deze soort van mededeelingen komen hun, die de verschijnselen van het spiritisme en de wijze waarop de gemeenschap tusschen geïncarneerde en niet-geïncarneerden tot stand komt kennen, volstrekt niet vreemd voor. Het onderricht kan door verschillende middelen gegeven worden; door eenvoudige ingeving (*inspiratie*), door hooren spreken, door het zien der onderwijzende Geesten in visioenen en verschijningen, hetzij in den droom of in wakenden toestand, zooals men verschillende voorbeelden ervan in den bijbel, de evangeliën en gewijde schriften van alle volken aantreft. Het is dus strikt genomen waar, als men zegt dat de meeste *openbaarders* geïnspireerde hoerende of ziende mediums zijn, maar daaruit volgt geenszins, dat alle mediums *openbaarders*, en nog veel minder dat zij de onmiddellijke middelaars der Godheid of hare boden zouden zijn.

10. Alleen de Zuiver-Geesten ontvangen Gods woord, met den last dit over te brengen; maar men weet nu, dat het er verre van af is, dat de Geesten allen volmaakt zouden zijn, en dat er zijn, die een valsch uiterlijk aannemen; daarom zegt de Apostel Johannes: "Geloof niet eenen iegenlijken geest, maar beproeft de geesten, of zij uit God zijn." (1e Zendbr. hoofdstuk. IV. v. 1.)

Er kunnen dus oprechte, ware, maar ook apocryphe en onware openbaringen zijn. Het onontbeerlijke vereischte voor goddelijke openbaring is die der *eeuwige waarheid*. Elke openbaring, waarin dwalingen voorkomen of die aan verandering onderhevig is, kan niet van God afkomstig zijn. Zoo bezit de Wet der Tien Geboden alle kenteekenen van haar oorsprong, terwijl de overige Mozaïsche Wetten, die uit haren aard geheel plaatselijk en tijdelijk en dikwijls met die van Sinai in tegenspraak zijn, het persoonlijk en staatkundig werk van den wetgever der Hebreërs is. De volkszedes zachter wordende, zijn die wetten vanzelf in onbruik geraakt; terwijl de wet der Tien Geboden als een lic h-tende baak voor het menschdom instand is gebleven. Christus heeft die wet als grondslag voor het door hem opgetrokken gebouw behouden, terwijl hij de andere wetten afgeschafte heeft; waren dezen het werk van God geweest, hij zou zich wel gewacht hebben die aan te roeren. Christus en Mozes zijn de twee groote *openbaarders* die het aanzien der wereld veranderd hebben, en hierin ligt het bewijs van hunne goddelijke zending opgesloten. Een bloot menschelijke arbeid zou die macht niet gehad hebben.

11. Eene belangrijke openbaring wordt in het tegenwoordige tijdvak vervuld: die welke ons de mogelijkheid aantoont om met de Geestenwereld in gemeenschap te komen. Deze wetenschap is wel-is-waar niet nieuw, maar was tot nutoe als 't ware eene

doode letter, dat wil zeggen, zonder nut voor de menschheid gebleven. De onwetendheid met de wetten die deze gemeenschap beheerschen, had die uit bijgeloof uitgedoofd; de mensch was onbekwaam om er eenige heilzame gevolgtrekking uit op te maken; het was aan het tijdperk, waarin wij leven, overgelaten, die wetenschap van hare onzinnige bijvoegselen te ontdoen, er de strekking van te begrijpen, en het licht, dat de weg der toekomst moest beschijnen, er uit te doen voortkomen.

12. Het Spiritisme ons de onzichtbare wereld die ons omringt, en te midden van welke wij zonder het te vermoeden leven, zoomede de wetten die haar beheerschen, hun betrekking tot de zichtbare wereld, de natuur en toestand der wezens die haar bewonen, en dientengevolge de bestemming van den mensch na den dood, leerende ke nnen, is eene wezenlijke openbaring in den wetenschappelijken zin van het woord.

13. De spiritische openbaring draagt van nature een dubbel karakter: zij is te gelijk, eene goddelijke en eene wetenschappelijke openbaring. Het eerste is zij doordien hare komst voorzienig en niet het gevolg van het initiatief en van een vooraf beraamden toeleg van den mensch is; doordien de grondbeginselen der leer het gevolg zijn van het onderwijs der Geesten, aan welke God opgedragen heeft de menschen in te lichten: o m trent de dingen die zij niet wisten, niet uit zichzelf konden leeren, en nu dat zij rijp zijn om ze te kunnen begrijpen, voor hen van belang zijn te weten. Zij is het tweede, doordien het onderwijs niet het voorrecht van eenige individuen is, maar aan iedereen langs denzelfden weg gegeven wordt; doordien zij, die haar overbrengen en zij, die haar ontvangen, geene *lijdelijke* wezens zijn, die van den arbeid van opmerken en nasporen ontheven worden, noch afstand doen van eigen oordeel of vrijen wil; doordien het onderzoek hen niet alleen niet ontzegt, maar integendeel aanbevolen wordt; eindelijk, doordien de leer *niet kant-en-klaar gedichteerd, noch aan het blind gelooven opgedrongen is*; maar dat zij door 's menschen arbeid ontleend is aan de waarneming en het onderzoek der feiten, die de Geesten hem voor oogen stellen, en aan het onderricht, dat zij hem geven, onderricht dat hij bestudeert, beredeneert, vergelijkt, en waaruit hij zelf gevolg en toepassing trekt. In het kort, wat de spiritische openbaring karakteriseert is: *dat haar bron goddelijk, het initiatief door de Geesten genomen, en de verdere verwerking 's menschen arbeid is.*

14. Als middel tot verdere verwerking, gaat het spiritisme op gelijke wijze te werk als de exacte wetenschappen, dat wil zeggen, proefondervindelijk. Er doen zich feiten voor, die tot eene nieuwe orde behooren en niet door de bekende wetten kunnen verklaard worden; het gaat die na, vergelijkt, ontleedt ze, en van de uitwerkselen tot de oorzaak opklimmende, ontdekt het de wetten door welke ze beheerscht worden; daarna

leidt het er de gevolgen uit af, en tracht er eene nuttige toepassing voor te vinden. *Het stelt geene vooruit opgevatte theorie vast* ; zoo heeft het niet als hypothese het bestaan en de tusschenkomst der Geesten gesteld, noch het perisprit, noch de reïncarnatie, noch eenig beginsel der leer; het is tot het besluit van het bestaan des Geesten gekomen, nadat dit bestaan onomstootelijk uit de waarneming der feiten was voortgevloeid, en op diezelfde wijze is het met elk beginsel gegaan. Het zijn niet de feiten, die later de theorie zijn komen bevestigen: maar het is de theorie, die achtervolgens de feiten is komen verklaren en resumeeren. Het is dus strikt juist als men zegt, dat het spiritisme eene wetenschap van waarneming, en niet het product der verbeelding is.

15. Helder en wij dit door een voorbeeld op. Er vindt in de Geestenwereld een zonderling feit plaats, en dat waarschijnlijk door niemand zou vermoed zijn, namelijk: dat der Geesten, die zich niet dood wanen. Welnu ! de verheven Geesten, die met dit feit volkomen bekend zijn, zijn niet bijvoorbaat komen zeggen: "Er zijn Geesten, die steeds vermeenen hun aardse leven te leven, die hunnen smaak, gewoonten en neigingen behouden hebben;" maar zij hebben manifestatiën van Geesten van die categorie uitgelokt, ten einde ons in de gelegenheid te stellen dit zelf op te merken. Toen men dus Geesten ontmoette, die zich in het onzekere omtrent hun toestand bevonden, of volhielden dat zij nog tot deze wereld behoorden en nog geloofden aan hunne gewone bezigheden deel te nemen, heeft men uit de voorbeelden den regel kunnen opmaken. Het menigvuldig voorkomen van dergelijke feiten heeft doen zien dat deze toestand geene uitzondering, maar eene der phasen van het Geestenleven is; men is daardoor in de gelegenheid gekomen: alle verscheidenheden in en de oorzaken van die zonderlinge begoocheling te bestudeeren: in te zien dat die toestand, vooral die van weinig zedelijk-ontwikkelde Geesten, aan eenige soorten van dood eigen, en slechts tijdelijk is, doch van eenige dagen af tot maanden en jaren kan aanhouden. Op die wijze is de theorie uit de waarneming voortgesproten. Zulks is het geval met alle andere beginselen der leer.

16. Evenals de eigenlijk gezegde wetenschap de studie der wetten van het stoffelijk beginsel ten doel heeft, zoo heeft het spiritisme in het bijzonder die van de wetten der geestelijke wereld ten doel, en daar het laatste beginsel eene der natuurkrachten is, die onophoudelijk op het stoffelijk beginsel inwerkt en omgekeerd, vloeit daaruit voort: dat de kennis van het eene zonder die van het andere niet volledig zijn kan; dat het spiritisme en de wetenschap elkander aanvullen; dat de wetenschap, zonder het spiritisme, onvermogen is zekere verschijnselen alleen door de wetten der stofte te verklaren; en dat zij alleen op zoovele moeielijkheden stuit, omdat zij het geestelijk beginsel niet in aanmerking neemt; dat het spiritisme zonder de wetenschap van steun en controle verstocken zou zijn, en zich dus met hersenschimmen zou kunnen tevreden stellen. Het spiri-

tisme vóór de ontdekkingen op wetenschappelijk gebied gekomen zijnde, zou evenals alles, wat vóór den tijd komt, een in de geboorte gestikt werk geweest zijn.

17. Alle wetenschappen zijn aan elkander verwant en volgen elkander in eene rationeele orde op, naarmate zij een steunpunt in de vroeger opgedane denkbeelden en kennis vinden, vloeit de eene uit de andere voort. De sterrenkunde eene der eerst beoefende wetenschappen, is in de dwalingen der kindsheid verbleven totdat de natuurkunde de kracht der natuurlijk werkende beginselen heeft geopenbaard; de scheikunde zonder de natuurkunde (physica) niets vermogende, moest deze op den voet volgen, om daarna hand aan hand, en elkander ondersteunende, voort te schrijden. De ontleedkunde, de physiologie, dier- en plantenkunde, mineralogie zijn eerst ernstige wetenschappen geworden, toen het licht der natuur- en scheikunde haar ten dienste stond. De Geologie, een nauwelijks ontgonnen veld, zou, zonder ster-, natuur- en scheikunde en verdere wetenschappen, de ware elementen van levensvatbaarheid gemist hebben, en kon du eerst *na* al die wetenschappen komen.

18. De hedendaagsche wetenschap heeft een einde gemaakt aan de vier oorspronkelijke elementen der Oudheid, en door opvolgende waarnemingen is zij tot het begrip gekomen van *een enkel*, voor de vervorming der stof, *voortbrengend element*; maar de stof uit zichzelf is werkeloos bezit noch leven, noch gedachte of gevoel; zij heeft de vereeniging met het geestelijk beginsel noodig. Het spiritisme heeft dit beginsel niet ontdekt noch verzonnen, maar heeft het 't eerst door onomstootelyke bewijzen aangetoond, heeft dit bestudeerd, ontleed en er de werking duidelijk van aangetoond. Bij het *stoffelijk element* is 't het *Geestelijk element* komen voegen. *Stoffelijk element* en *Geestelijk element*, dit zijn de twee beginselen, de twee werkende krachten der natuur. Door de onscheidbare vereeniging van die twee elementen, worden gemakkelijk eene menigte feiten verklaard, die tot nogtoe onverklaarbaar gebleven waren.

Door den aard van zijn wezen zelve, en door tot dat doel zijner studie eener dier elementen te stellen, komt het spiritisme noodwendig met de meeste wetenschappen in aanraking; het kon dus niet dan na de trapsgewijze volmaking der wetenschappen en vooral niet dan nadat deze hare onmacht om alles alleen door de wetten der stof te kunnen verklaren zou getoond hebben, te voorschijn treden.

19. Men beschuldigt het Spiritisme met de toover- en zwarte-kunst verwant te zijn, maar men vergeet, dat de sterrenkunde de gerechtelijke sterrenwichelarij, die nog zoo ver niet van ons verwijderd ligt, tot oudere zuster had; dat de scheikunde de dochter is der Alchimie, met welke geen verstandig mensch zich meer zou durven inlaten. Maar toch ontkent niemand, dat in de sterrenwichelarij en in de alchimie de kiem der waarhe-

den, waaruit de tegenwoordige wetenschap voortgesproten is, opgesloten lag. Niettegenstaande hare bespottelijke formules, is het de alchimie, die ons op den weg gebracht heeft, om ons de enkelvoudige en de wet der verwantschap (affiniteit) der stoffen te leeren kennen; de sterrenwielarij was op de plaats die de hemellichamen innamen en hunne beweging, die zij bestudeerd had, gegrond; maar de werkelijke wetten, die het mechanisme van het heelal beheerschen, niet kennende, waren de hemellichamen voor het algemeen, geheimzinnige wezens, waaraan het bijgeloof een zedelijken invloed en eene voorspellende kracht toeschreef. Toen Galileo, Newton, Keppler, die wetten hebben doen kennen, toen door het gebruik der telescopen het voorhangsel opgeheven werd en men den blik in de diepte der ruimte kon slaan, hetgeen door sommigen als ongeoorloofd beschouwd werd; werden de planeten voor ons eenvoudige werelden, evenals de onze, en het opgetrokken gebouw van het wonderbaarlijke stortte ineen.

Eveneens is het met het Spiritisme, met betrekking tot tooverij en zwarte-kunst het geval; de laatste vond ook haar grond in de manifestatiën der Geesten, zooals de sterrenwielarij die in de beweging der hemellichamen vond; maar de ware wetten, die de Geestenwereld beheerschen, niet kennende, mengde zij bij die gemeenschap met Geesten allerlei bespottelijke practijken en bijgelovigheden, over welke het hedendaagsch spiritisme, vrucht der ondervinding en waarneming, een veroordeelend vonnis heeft geveld. Voorzeker is de afstand tusschen het spiritisme en de tooverkunst veel grooter dan die tusschen sterrenwielarij en sterrenkunde, en tusschen scheikunde en alchimie; het een met de andere verwarrende, bewijst men, dat men er de eerste letter niet van kent.

20. Alleen het feit der mogelijkheid, om met de wezens der Geestenwereld in gemeenschap te komen, heeft onberekenbare gevolgen, die van het hoogste belang zijn; het is eene geheele nieuwe wereld die ons geopenbaard wordt, en die van zulk een groot gewicht is, omdat zij alle menschen zonder uitzondering verbeidt. Het kan niet missen of deze wetenschap, algemeen wordende, moet eene groote verandering in de zeden, het karakter, de gewoonten, in het geloof, dat van zulk een grooten invloed op de maatschappelijke betrekkingen is, teweegbrengen. Het is eene geheele omwenteling die in de denkbeelden ontstaat, eene omwenteling, die des te grooter is, doordien zij niet beperkt blijft tot een volk, tot eene kaste; maar die op hetzelfde oogenblik alle klassen, alle nationaliteiten, alle eerediensten in het hart aangrijpt.

Het is dus met reden, dat het Spiritisme als derde groote openbaring beschouwd wordt. Laat ons nagaan, waarin zij van elkander verschillen, en door welke banden zij met elkander verbonden zijn.

21. MOZES, als profeet, heeft aan het menschdom de kennis van een éénig God,

oppermachtig heer en schepper van al wat bestaat geopenbaard; heeft de wet van Sinai afgekondigd en de grondslagen voor het ware geloof gelegd; als mensch, is hij wetgever geweest van het volk, door hetwelk dit oorspronkelijke geloof, gezuiverd, zich over de geheele aarde moest verspreiden.

22. CHRISTUS, uit de oude wet alles overnemende wat eeuwig en goddelijk is, en al wat tijdelijk, louter disciplinair en van menselijke vinding was, verwerpende; heeft de *openbaring van het toekomstige leven*, over welke Mozes het stilzwijgen bewaard had, die der straffen en beloningen, die ieder mensch na den dood te wachten heeft, er aan toegevoegd. (Zie Revue Spirite 1861. blz. 90 en 280.)

23. Het voornaamste gedeelte van de openbaring van Christus, in dien zin, dat zij de eerste bron, de hoeksteen van zijne geheele leer is, is het geheel nieuwe gezichtspunt onder 't welk hij ons de godheid doet aanschouwen. Het is niet meer de verschrikkelijke, naijverige, wraakgierige God van Mozes, de wreede en onverbiddelijke God, die de aarde met het bloed der menschen drenkt, die de slachting en verdelging van volken gelast zonder er de kinderen, vrouwen of grijsaards van uit te zonderen: die degenen, welke de slachtoffers sparen, straft; het is niet meer de onrechtvaardige God, die een geheel volk voor de zonden van hun opperhoofd straft; die zich op den schuldige in den persoon van den onschuldige wreekt, die de kinderen voor de fouten hunner ouders straft; maar een lankmoedige, in den hoogsten graad rechtvaardige en goede God, die met zachtmoedigheid en barmhartigheid *vervuld is, die den berouwhebbenden zondaar vergeeft, en een ieder naar zijn werken vergeldt*; het is niet meer de God van een enkel bevoorrecht volk, *de God der heirscharen*, die bij de gevechten vooraan gaat, om zijne eigene zaak tegen de Goden der andere volken te verdedigen, maar de vader van het geheele mensdom, die zijne bescherming over al zijne kinderen uitstrekt en ze allen tot zich roept; het is niet meer de God, die alleen door aardsche goederen beloont en straft, die glorie en geluk in de dienst baarheid der mededingende volken en in het groot aantal van nakomelingen doet bestaan, maar de God, die tot den mensch zegt: "Uw wezenlijk vaderland is niet op deze wereld maar in het koninkrijk der Hemelen, daar zullen de nederigen van harte verhoogd, en de hoogmoedigen vernederd worden." Het is niet meer de God, die van de wraak eene deugd maakt, en gelast, oog om oog, tand voor tand te eischen, maar de God der barmhartigheid, die zegt: "Vergeeft de beledigingen, zoo gij wilt dat men u vergeve, vergeldt goed voor kwaad; doe niet aan anderen, wat gij niet zoudt willen dat men u deedt." Het is niet meer de bekrompen kleingeestige God, die onder bedreiging der zwaarste straffen de wijze bepaaldt, waarop Hij wil aanbeden worden, die zich door de veronachtzaming van eenige formule gekrenkt acht, maar het is de groote God, die alleen de gedachte in aanmerking neemt, en zich niet vereert gevoelt

door de opvolging van vormen; in één woord, het is niet meer de God die gevreesd wil zijn, maar de God die wenscht, dat men hem zal liefhebben.

24. God de spil van elk godsdienstig geloof, het doel van elke eeredienst zijnde, zoo komt het karakter van elken godsdienst met het denkbeeld dat zij van God geeft, overeen.

De godsdiensten, die er een wraakgierig en wreed God van maken gelooven hem door daden van wreedheid, brandstapels en martelingen te eeren; zij, die er een partijdig naijverig God van maken, zijn onverdraagzaam, meer of minder kleingeestig in de vormen, naar gelang zij gelooven dat hij meer of minder met menschenlijke zwak- en kleingeestigheden behept is.

25. De geheele godsdienst van Christus is gegrond op het karakter, dat hij aan de Godheid toekent. Een onpartijdig, in den hoogsten graad rechtvaardig, goed en barmhartig God verkondigende, heeft hij de liefde tot God en tot den naaste als bepaalde voorwaarden tot verkrijging der zaligheid kunnen stellen, en kunnen zeggen: *Dit is de geheele wet en de profeten, eene andere bestaat niet.* Op dat geloof alleen, heeft hij het beginsel van gelijkheid van de menschen voor God, en van algemeene broederschap kunnen grondvesten.

Deze openbaring van de ware eigenschappen der godheid, gevoegd bij die van de onsterfelijkheid der ziel en van het toekomstige leven, bracht eene ingrijpende wijziging in de betrekkingen tusschen de menschen onderling teweeg, aan wie nieuwe verplichtingen werden opgelegd, en deed hen het tegenwoordige leven uit een geheel ander standpunt beschouwen, en dit moest op de zeden en maatschappelijke betrekkingen invloed hebben. Het is in zijne gevolgen ontegenzeggelijk het gewichtigste punt van de openbaring van den Christus, waarvan men het gewicht niet genoeg begrepen heeft; ook is het, 't is betreurenswaardig het te moeten zeggen, het punt, waarvan men het me est is afgeweken en dat bij de toepassing van zijn onderwijs het meest miskend wordt.

26. Christus voegt er evenwel bij: Veel van hetgeen ik u zeg kunt gij nog niet begrijpen, en ik heb u nog veel te zeggen, maar gij zoudt het niet begrijpen, daarom spreek ik tot u in gelijkenissen; maar later zal ik u den Trooster zenden, namelijk den Geest der waarheid, die alle dingen zal herstellen, en ze u allen zal verklaren.

Dat Christus niet alles gezegd heeft, wat hij had kunnen zeggen, komt omdat hij zekere waarheden, totdat de menschen instaat zouden geworden zijn ze te begrijpen, in het duister zou hebben moeten laten. Volgens zijne eigene bekentenis was dus zijn onderwijs onvolledig, want hij kondigt de komst aan van hem die het moet aanvullen; hij voorzag dus, dat men zich omtrent zijne woorden zou vergissen, dat men van zijn on-

derwijs zou afwijken, in één woord, dat men weer zou afbreken wat hij opgebouwd had, daar alle dingen zouden moeten hersteld worden; want men *herstelt* alleen dat, wat bedorven of vernield is.

27. Waarom noemt hij de nieuwe messias *Trooster*? dit beteekenisvolle woord bevat geene dubbelzinnigheid, maar is eene geheele openbaring. Hij voorzag dus, dat de menschen troost noodig zouden hebben, hetgeen de ongenoegzaamheid van dien, welken zij in het geloof dat zij gingen aannemen zouden vinden, in zich sluit. Christus is wellicht nooit zoo duidelijk en uitvoerig geweest dan bij deze laatste woorden, waarop slechts weinigen acht hebben geslagen, wellicht omdat men vermeden heeft ze behoorlijk in het licht te stellen en er den profetischen zin van te doorgronden.

28. Dat Christus zijn onderwijs niet in zijn geheel heeft kunnen ontwikkelen, komt, doordien het toen de menschen aan die kennis ontbrak, die zij alleen door den tijd konden opdoen, en zonder welke zij hem niet konden begrijpen; er zijn dingen, die op de hoogte waarop toen de wetenschap stond, als onzin zouden beschouwd zijn. Het aanvullen van zijne leer moet men meer in den zin van *uitleggen* en *ontwikkelen* verstaan, dan in dien van er nieuwe waarheden aan toe te voegen; want van alles was er de kiem in aanwezig; men miste alleen den sleutel om den zin zijner woorden te kunnen begrijpen.

29. Maar wie durft zich vermeten de heilige schrift te verklaren? Wie heeft dat recht? Wie bezit daartoe de noodige bekwaamheid, buiten de godgeleerden?

Wie het durft? In de eerste plaats de wetenschap, die, om de wetten der natuur te doen kennen, aan niemand verlof vraagt, en zonder schroom over dwalingen en vooroordeelen heenstapt. — Wie het recht heeft? In deze eeuw van verstandelijke ontwikkeling en gewetensvrijheid komt het recht van onderzoek een ieder toe, en de gewijde schriften zijn niet meer de heilige arke des verbonds, die niemand, uit vrees door den bliksem getroffen te worden, zelfs met den vinger durfde aanraaken. Wat nu de daartoe vereischte speciale wetenschap betreft, zonder die van de godgeleerden te willen betwisten, en hoe geleerd die van de middeleeuwen, en in het bijzonder van de kerkvaders, geweest moge zijn, waren zij het toch niet genoeg, om niet de beweging der aarde en het geloof aan tegenvoeters als ketterij te veroordeelen, en zonder zoo ver terug te behoeven te gaan, hebben die van onzen tijd niet over de geologische tijdperken van de vorming der aarde het anathema uitgesproken?

De menschen hebben de gewijde schriften alleen naar hetgeen hun bekend was, naar hunne verkeerde of onvolledige denkbeelden omtrent de natuurwetten, die eerst later door de wetenschap geopenbaard zijn, kunnen uitleggen; dientengevolge hebben de godgeleerden, ofschoon ter goeder trouw, zich gemakkelijk omtrent de beteekenis van

sommige uitdrukkingen en feiten in het Evangelie kunnen vergissen. Zij wilden er volstrekt de bevestiging van vooraf opgevatte denkbeelden in vinden, en altijd in denzelfden cirkel ronddraaiende, zonder van hunne zienswijze af te wijken, vonden zij er nooit iets anders in dan hetgeen zij er in vinden wilden. Hoe geleerde godgeleerden zij ook wezen mochten, konden zij de oorzaken afhankelijk van wetten die zij niet kenden, onmogelijk begrijpen.

Maar wie zal tusschen de verschillende en dikwijls tegen strijdige uitlegging, die er buiten de godgeleerdheid vangegeven wordt, uitspraak doen? — De toekomst, de logica en het gezond verstand. De mensch, verlichter, naar gelang nieuwe feiten en nieuwe wetten zich openbaren, zal aan de hersenschimmige stelsels en aan de werkelijkheid ieder hunne plaats weten aan te wijzen. De wetenschap maakt eenige wetten bekend, het spiritisme weder anderen; deze zijn allen onontbeerlijk om de gewijde oorkonden van alle godsdiensten, van Confucius en Boeddha af tot aan Christus, te kunnen begrijpen. Wat de godgeleerdheid betreft, deze kan zich niet met eenig recht op de tegenstrijdigheden der wetenschap beroepen, daar zij zelf het niet altijd met zichzelf eens is.

30. Het SPIRITISME, zijn uitgangspunt in de woorden van Christus zelf puttende, zooals Christus uit Mozes, is dus een onmiddellijk gevolg van zijne leer.

Bij de onbestemde gedachte van een toekomstig leven, voegt het de openbaring van het bestaan der ons omringende, en de ruimte bevolkende, onzichtbare wereld, geeft daardoor eene juiste bepaling aan de leer, en geeft er voor de gedachte een lichaam, zekerheid, en werkelijkheid aan.

Het beschrijft de banden, door welke de ziel met het lichaam verbonden is, en heft den sluier op, die voor den mensch de geheimen van het geboren-worden en sterven verborgen hield.

Door het spiritisme weet de mensch vanwaar hij komt, werwaarts hij gaat, waarom hij op aarde is, waarom hij er tijdelijk lijdt, en ziet overal Gods rechtvaardigheid.

Hij weet dat de ziel, gedurende eene opvolgende reeks van levens, onophoudelijk vooruitgaat, totdat zij dien graad van volkomenheid bereikt zal hebben, die haar tot God zal kunnen doen naderen.

Hij weet, dat de zielen allen hetzelfde punt van uitgang hebbende, allen aan elkaar gelijk geschapen zijn met denzelfden aanleg om tengevolge van hun vrijen wil vorderingen te maken; dat zij allen hetzelfde wezen hebben, en er tusschen hen geen ander verschil bestaat, dan dat van den behaalden vooruitgang; dat allen dezelfde bestemming hebben, en de eene vroeger, de andere later, al naar gelang van inspanning en goeden wil, hetzelfde einddoel zullen be reiken.

Hij weet, dat er geene onterfde, noch boven anderen begunstigde schepsels zijn; hij weet, dat God er geen geschapen heeft met eenig voorrecht begiftigd, en die van den

arbeid aan anderen om vorderingen te maken opgelegd, ontheven zouden zijn; dat er geen bestaan, die voor altijd tot het kwaad en tot lijden gedoemd zouden zijn; dat degenen, die men duivels noemt, achterlijke en onvolmaakte Geesten zijn, die als Geest het kwade doen, zooals zij dit als mensch deden, maar die vorderingen zullen maken en zich zullen verbeteren; dat de Engelen of Zuiver-Geesten geene afzonderlijke wezens in de schepping, maar Geesten zijn, die het doel bereikt hebben, na opvolgende verbetering te hebben ondergaan; dat er alzoo geen veelvuldige schepping van verschillende categorieën van intelligente wezens plaats vindt, en dat dus de geheele schepping het uitvloeisel is van de groote wet van eenheid, die het heelal beheerscht, en dat alle wezens tot een gemeenschappelijk doel, dat der volmaaktheid, opklimmen, zonder dat de een ten koste van den ander bevoordeeld wordt, allen de kinderen van hun eigen arbeid zijnde.

31. Door de gemeenschap welke de mensch nu met hen, die de aarde verlaten, kan onderhouden, heeft hij niet alleen het materieel bewijs voor het bestaan en de individualiteit der ziel verkregen, maar begrijpt hij de solidariteit, die tusschen de levenden en dooden van deze wereld, en tusschen die van deze wereld en die der anderen, onderling, bestaat. Hij kent hun toestand in de Geestenwereld; hij volgt ze in hunne migratiën; hij is getuige van hun geluk en van hun lijden; hij weet waarom zij gelukkig of ongelukkig zijn, en kent het lot, dat hem, al naar gelang van het goed of kwaad dat hij doet, te wachten staat. Deze gemeenschap wijdt hem in de kennis in van het toekomstige leven, dat hij in al zijne toestanden, in al zijne wisse lingen kan nagaan; de toekomst is niet meer eene onbepaalde hoop; het is een stellig feit, eene wiskunstige zekerheid geworden. Nu heeft de dood niets schrikverwekkends meer, want het is voor hem eene verlossing, de poort die hem den ingang tot het ware leven opent.

32. Door de beoefening van den toestand der Geesten weet de mensch, dat geluk en ongeluk in het geestenleven aan den graad van volmaakt - of onvolmaaktheid eigen is; dat een ieder de onmiddellijke en natuurlijke gevolgen van zijne fouten ondergaat, met andere woorden, dat een ieder gestraft wordt door datgene, waardoor hij gezondigd heeft; dat die gevolgen even lang aanhouden, als de oorzaak die ze voortbracht duurt: dat de misdadiger alzoo eeuwig lijden zou, bijaldien hij eeuwig in het kwaad bleef volharden, maar dat, het lijden door het berouw en de vergoeding een einde neemt; en aangezien het van een ieder zelf afhangt, zich te beteren, dat iedereen, tengevolge van zijn vrijen wil, zijn lijden kan verlengen of verkorten, evenals de kranke door zijne uitspattingen zoo lang lijdt, als hij daaraan geen einde maakt.

33. — Indien het gezond verstand zich verzet tegen het begrip, dat met Gods goedheid in strijd is, van nooit kwijt te schelden eeuwige en bepaalde straffen, die dik-

wijls voor eene enkele fout worden opgelegd, tegen de folteringen der hel, die zelfs door het diepste en oprechtste berouw geene verlichting ondergaan, het buigt eerbiedig het hoofd voor die uitdeelende, onpartige gerechtigheid, die alles in aanmerking neemt, nooit den weg voor den terugkeer tot het goede afsluit, en altijd de hand naar den drenkeling uitstrekt, inplaats van hem in den afgrond terug te stooten.

34. De veelvuldigheid der levens, waarvan Christus het beginsel in het evangelie heeft nedergelegd, maar zonder dit meer dan vele andere toe te lichten, is een van de gewichtigste wetten door het spiritisme geopenbaard, in dien zin, dat het er de werkelijkheid en de noodzakelijkheid voor den vooruitgang van aantoonst. Door die wet kan de mensch zich al de schijnbare afwijkingen, die men in het menschelijk leven opmerkt, verklaren; hij verklaart zich daardoor: al dat verschil in maatschappelijke toestanden; het vroegtijdig sterven, dat zonder de reïncarnatie, het verkorte leven voor de ziel onnut zoude doen zijn; de ongelijkheid zoowel in verstandelijke als zedelijke vermogens, door den hooger en ouderdom van den Geest, die korter of langer geleefd hebbende, meer of minder geleerd en vorderingen gemaakt heeft, en bij zijne wedergeboorte datgene, wat hij in vroegere levens vergaard heeft, weder medebrengt. (nr. 5)

35. De leer van de schepping eener ziel voor iedere geboorte aannemende, vervalt men in het stelsel van bevoorrechte scheppingen, worden de menschen aan elkander vreemd; niets bindt ze meer aan elkander, worden de familiebanden louter vleeschelijk, en zijn niet solidair met een verleden waarin zij niet bestonden; bij het stelsel van het niet na den dood, houden alle betrekkingen te gelijk met het leven op; zijn zij niet solidair met de toekomst. Door de reïncarnatie, zijn zij zoowel met het verleden als met de toekomst solidair verbonden; de betrekking, die er tusschen hen bestaat, zich zoo wel in de Geesten- als in de lichamelijke wereld vereeuwigende, zoo heeft broederschap de natuurwetten zelf tot grondslag, heeft het goede een doel, het kwaad zijne onvermijdelijke gevolgen.

36. Met de reïncarnatie vervallen alle vooroordeelen van rassen en kasten, daar dezelfde Geest rijk of arm, als een groot heer of als een behoeftige, als meester of ondergeschikte, vrije of slaaf, man of vrouw kan wedergeboren worden. Van al de argumenten, die tegen de onrechtvaardigheid om onder dwang of in slavernij te verkeerren, tegen de ondergeschiktheid van de vrouw aan de wet van den sterkeren aangevoerd zijn, is er niet een dat de logica van het materiele feit der reïncarnatie overtreft. Als dus de reïncarnatie het beginsel der algemeene broederschap op eene natuurwet grondvest, grondt zij op diezelfde wet dat van gelijkheid in maatschappelijke rechten en dat der vrijheid.

De menschen worden slechts door het lichaam als ondergeschikten en minderen geboren; door den Geest zijn allen gelijk en vrij. Vandaar de plicht om onze minderen met goedheid, welwillend en menschelijk te behandelen, omdat degene die nu aan ons ondergeschikt is onze gelijke of onze meester wellicht een bloedverwant of vriend kan geweest zijn, en wij op onze beurt de onderschikten van hen, die thans onder onze bevelen staan, kunnen worden.

37. Ontneem den mensch den vrijen, onafhankelijken, de stof overlevenden geest, en gij maakt er een met organen voorzien werktuig van, zonder doel of verantwoordelijkheid zonder anderen breidel dan de burgerlijke wet, en goed om als een intelligent dier geëxploiteerd te worden. Niets na den dood verwachtende, zal hij door niets van hetgeen, waarmede hij zijn tegenwoordige genietingen kan doen toenemen, teruggehouden worden; zoo hij lijdende is, zal hij tot vooruitzicht niets dan de wanhoop, en tot toevlucht niets dan het niet hebben. Met de zekerheid der toekomst, gevoegd bij die van hen, die hij liefgehad heeft, te zullen terugzien, en de vrees van hen, die hij beleedigd heeft, te zullen ontmoeten, veranderen zijne gedachten geheel-en-al. Had het spiritisme anders niet teweeggebracht, dan den mensch den twijfel omtrent het toekomstige leven te ontnemen, zoo zou het nog meer voor zijne zedelijke verbetering gedaan hebben dan alle disciplinaire wetten te zamen, die hem somwijlen wel in toom houden, maar niet verbeteren.

38. Zonder het voorbestaan der ziel, is de leer der erfzonde niet alleen onverenigbaar met Gods rechtvaardigheid, die alle menschen voor het misdrijf van een eenige zou verantwoordelijkheid stellen, maar zou onzin zijn, die des te minder te verdedigen is, omdat de ziel op het tijdstip, tot welke men zijne verantwoordelijkheid zou willen doen opklimmen, nog niet bestond. *Met* het voorbestaan en de reïncarnatie brengt de mensch bij de wedergeboorte de kiem wederom mede van zijne vorige onvolmaaktheden, van de gebreken waarvan hij zich niet gebeterd heeft, en die aan zijne aangeboren neigingen en overhelling tot de eene of andere ondeugd kenbaar zijn. Dit is zijne wezenlijke erfzonde, waarvan hij op geheel natuurlijke wijze de gevolgen draagt; maar met dit groote onderscheid, dat hij de gevolgen van zijn eigen fouten en niet die van anderen draagt, en met nog dit vertroostend, bemoedigend en hoogst rechtvaardig verschil, dat ieder leven hem gelegenheid geeft om, door herstelling van het gepleegde kwaad, zich vrij te koopen, en hetzij door eenige gebreken af te leggen, of door nieuwe kundigheden op te doen, verbeteringen te maken, zoolang totdat hij, genoegzaam gelouterd, het lichamelijke leven niet meer noodig heeft, en uitsluitend het geestelijke, eeuwige en gelukzalige leven zal kunnen leven.

Door dezelfde oorzaak, brengt degene, die zedelijk gevorderd is, bij zijne weder-

geboorte aangeboren hoedanigheden mede, evenals degene, die intellectueel gevorderd is, aangeboren denkbeelden medebrengr; hij is met het goede vereenzelvigd; oefent dit zonder de minste inspanning uit, zonder berekening, ja, om zoo te zeggen, zonder er aan te denken. Hij, die zijne kwade neigingen nog te bestrijden heeft, is nog aan het worstelen; de eerste heeft reeds overwonnen. Er bestaat dus *erf-deugd*, zooals er *erf-kennis* en *erf-zonde*, of beter gezegd *erf-ondeugd*, bestaat.

39. Het proefondervindelijk spiritisme heeft de eigenschappen der fluiden en hare werking op de stof bestudeerd. Het heeft duidelijk het bestaan aangetoond van *het périsprit* dat reeds in de oudste tijden verondersteld, en door den apostel Paulus onder den naam van geestelijk lichaam, dat wil zeggen fluidiek lichaam der ziel, nadat het tastbare lichaam vernietigd is, aangeduid is. Men weet thans, dat dit omhulsel onafscheidelijk met de ziel verbonden is, dat het een van de constitueerende elementen van het menschelijk wezen is; dat het 't voertuig voor de overbrenging der gedachte, en gedurende het leven van het lichaam de band tusschen ziel en stof is. Het périsprit vervult in het organisme en bij eene menigte gemoedsaandoeningen zulk eene belangrijke rol, dat het zich zoowel bij de physiologie als bij de psychologie aansluit.

40. De studie van de eigenschappen van het périsprit, van de geestelijke fluiden en van de physiologische eigenschappen der ziel, opent geheel nieuwe gezichtspunten voor de wetenschap, en geeft den sleutel van eene menigte tot nu toe, omdat men de wetten, die hen beheerschen, niet kende, onbegrepen verschijnselen; verschijnselen, die het materialisme ontkent, omdat zij zich aan het geestelijke, door anderen naar gelang van geloof met den naam van wonderen of tooveren bestempeld, aansluiten. Onder dezen behooren onder andere de verschijnselen van: het tweede gezicht, het zien op afstanden, het natuurlijke en opgewekte somnambulisme, de psychische uitwerkselen van zinvang (*catalepsie*) en doodslaap (*lethargie*), de vóór wetenschap, voorgevoel, verschijningen, gedaantevervorming (*tramfiguratie*), het overbrengen der gedachten, verblindings of begoocheling (*fascinatie*), oogenblikkelijke genezingen, beheersching (*obsessie*), bezeten zijn enz. Door te bewijzen dat deze verschijnselen gegrond zijn op wetten, die even natuurlijk zijn als die der electriche uitwerkselen, en door de normale toestanden, onder welke zij zich kunnen voordoen, te doen kennen, vernietigt het spiritisme de heerschappij van het wonderbaarlijke en bovennatuurlijke, en dientengevolge van de meeste bijgeloovigheden. Zoo het aan de mogelijkheid doet gelooven van eenige dingen, die door sommigen als hersenschimmen beschouwd worden, zoo belet het tevens aan vele anderen, waarvan het de onmogelijkheid en het irrationeele aantoon, geloof te slaan.

41. Welverre dat het spiritisme het Evangelie zoude loochenen of vernietigen,

komt het daarentegen, door de nieuwe wetten welke het openbaart, alles, wat Christus gezegd en gedaan heeft, bevestigen, verklaren en verder ontwikkelen; het brengt licht in de duistere punten van zijn onderwijs, zoodat lieden, voor wie sommige gedeelten van het Evangelie onverstaaenbaar waren of hun *onaanneemlijk* voorkwamen, die nu met behulp van het Spiritisme zonder moeite begrijpen en aannemen; zij begrijpen er nu beter de strekking van, en weten welk gedeelte tot de werkelijkheid en welk tot het zinnebeeldige behoort. Christus wordt nu voor hen grooter; hij is niet meer alleen een wijsgeer, maar een Godde lijke Messias.

42. Overweegt men daarbij de zedelijk verbeterende kracht van het spiritisme, door: aan elke handeling van het leven een doel toe te schrijven; door de gevolgen van het goede en kwade als met den vinger aan te wijzen; door de zedelijke kracht en moed, die het geeft; door troost bij kommer, door een onwankelbaar vertrouwen in de toekomst, door de gedachte de wezens, die men heeft liefgehad, rondom zich te hebben; de zekerheid ze terug te zullen zien; de mogelijkheid om zich met hen te onderhouden; eindelijk door de zekerheid, dat van alles, wat men doet, van alles, wat men in verstand, kundigheden en zedelijkheid *tot op het laatste uur van het leven aanwint*, niets verloren gaat, dat alles tot onzen vooruitgang medewerkt; dan ontdekt men, dat het Spiritisme de belofte van Christus met betrekking tot den voorspelden *Trooster* verwezenlijkt. En daar het *de Geest der Waarheid* is, die bij de groote beweging der wedergeboorte voorgaat, wordt de belofte van zijne komst ook vervuld, want werkelijk is hij het, die de ware *Trooster* is.

Menig vader betreurt het vroegtijdig sterven van kinderen, voor welker opvoeding hij zich groote opofferingen getroost heeft, en zegt bij zichzelf, dat dit alles verloren moeite en kosten geweest is. Aan het spiritisme geloovende, zal hij die niet betreuren en zich die gaarne getroosten, al wist hij zeker zijne kinderen te zien sterven; wijl hij weet, dat, zoo zij in dit leven geen voordeel uit die opvoeding zullen trekken, deze hun in de eerste plaats om vorderingen als Geest te maken te stade zal komen, daar het zooveel meer voor een nieuw leven opgegaard is, en dat zij op aarde terugkomende, van een intellectueelen voorraad zullen voorzien zijn, die hen nog beter instaat zal stellen om nieuwe kundigheden op te doen. Onder dezen behooren die kinderen, die bij hunne geboorte aangeboren denkbeelden medebrengen, die weten, zonder als 't ware te behoeven te leeren. Hebben zij als vaders niet de voldoening kunnen smaken om hunne kinderen van die opvoeding nut te zien trekken, dan zal hun dat geluk zeker later, hetzij als Geest hetzij als mensch, ten deel vallen. Misschien zullen zij opnieuw de ouders van diezelfde kinderen worden, die men als door de natuur bijzonder begiftigd beschouwt, doch die hunnen natuurlijken aanleg aan eene vroegere opleiding te danken hebben; evenzoo kunnen ouders, bijaldien door de verwaarlozing van de opvoeding hunner kinderen, dezen den

slechten weg opgaan, later door moeilijkheden en verdriet, welke die kinderen hun in een nie uw bestaan zullen berokkenen, te lijden hebben.

43. Voeg bij al die uitkomsten de ongehoorde snelheid, waarmede het spiritisme, niettegenstaande al wat men gedaan heeft om het doen vallen, zich verspreid, dan zal men niet kunnen ontkennen, dat zijne komst het werk der Voorzienigheid is, daar het over al de zwarigheden en kwaden wil der menschen zegeviert. De gemakkelijheid waarmede het bij zulk een groot aantal menschen ingang vindt, en wel zonder dwang en zonder aanwending van ande re middelen dan de macht der gedachte, bewijst, dat het in eene gevoelde behoefte voorziet, namelijk die, om na de ledigheid, die het ongeloof in het gemoed heeft veroorzaakt, aan iets te gelooven, en dat het dus ter goeder tijd gekomen is.

44. Het getal der bedroefden is groot, het behoeft dus geene verwondering te baren, dat er zoovelen zijn die liever eene troostende leer dan eene, die tot wanhoop voert, aannemen, want het spiritisme wendt zich in de eerste plaats meer tot de onterfden dan tot de gelukkigen der aarde. De kranke ziet met meer vreugde den geneesheer komen, dan de gezonde, en de bedroefden zijn zieken, en de Trooster is de geneesheer.

Gij, die het spiritisme bestrijdt, zoo gij verlangt dat men het zal verlaten om u te volgen, geef dan meer en iets beters dan het spiritisme doet, geneest gij met meer zekerheid de wonden der ziel. Geef gij dan meer troost, meer gewettigde hoop, grooter zekerheid; geef dan van de toekomst een meer rationeel, meer verleidelijk tafereel; maar verbeeld u niet de overhand te zullen verkrijgen, gij met het vooruitzicht op het *niet*, met uwe keus tusschen de vlammen der hel en de fijne vrome en nuttelooze eeuwige aanschouwing.

45. De eerste openbaring werd verpersoonlijkt in Mozes, de tweede in den Christus, de derde is dit niet in eenig mensch. De twee eersten waren individueele, de laatste is een collectieve openbaring; dit is een karakter aan het wezen dier openbaring eigen, van groot gewicht. Zij is in dien zin collectief, dat zij aan niemand uitsluitend als voorrecht is gedaan; dientengevolge kan niemand er zich uitsluitend de profeet van noemen. Zij is terzelfder tijd over de geheele aarde aan millioenen menschen van elken ouderdom, van elken tijd, van elken stand, van de laagste tot de hoogste sport van de ladder staande, gedaan, volgens de door den schrijver van de Handelingen der Apostelen medege-deelde voorspelling: "En het zal zijn in de laatste dagen, (zegt God) dat Ik zal uitstorten van mijnen Geest op alle vleesch; en uwe zonen en uwe dochters zullen profeteeren, en uwe jongelingen zullen gezigten zien, en uwe ouden zullen droomen droomen." Zij vindt

haren oorsprong niet in den een of anderen eeredienst, ten einde eenmaal voor allen het hereenigingspunt te kunnen zijn.

De rol, die wij persoonlijk, in de groote omkeering, die er in de denkbeelden door het spiritisme wordt voorbereid, en die reeds in werking begint te komen, vervullen, is die van een oplettend waarnemer, welke de feiten bestudeert, om er de oorzaak van te kunnen vinden en er de gevolgen van uit te kunnen opmaken. Wij hebben al de feiten, die het ons mogelijk is geweest te verzamelen, met elkander vergeleken: het onderricht, hetwelk de Geesten op alle punten der aarde gegeven hebben, met elkander geconfronteerd en gecommenteerd; daarna, hebben wij alles systematisch bijeengebracht; om kort te gaan, wij hebben bestudeerd, en de vruchten van ons onderzoek medegedeeld, zonder aan ons werk eene andere waarde toe te kennen, dan die van een op waarneming en ondervinding gegronden, wijsgeerigen arbeid, zonder ooit ons als hoofd der leer op te werpen, noch ons gevoelen aan iemand op te dringen. Is er aan die denkbeelden veel sympathie ten deel gevallen, dan is dit het gevolg van het voorrecht dat zij hadden aan de stille verzuchting van velen te beantwoorden, en daarop kunnen wij ons niet verhoovaardigen, want de oorsprong ervan behoort ons niet toe. De grootste verdienste, die men ons toe kan schrijven, bepaalt zich tot volharding in, en toewijding aan de zaak, die wij omhelsd hebben. Wat wij gedaan hebben, had ieder ander kunnen doen; daarom hebben wij ons nimmer aangematigd ons een profeet of messias te wanen, en nog veel minder er ons voor uit te geven.

46. De twee eerste openbaringen, het product van persoonlijk onderwijs zijnde, waren noodwendig gelocaliseerd, dat wil zeggen, vonden op slechts één punt plaats, vanwaar het denkbeeld zich van den een op den ander verder verspreidde; doch er zijn vele eeuwen toe noodig geweest om het de uiterste einden der aarde, en dan nog zonder die er geheel mede te kunnen vervullen, te doen bereiken. De derde openbaring heeft dit eigen, dat zij, niet in een individu verpersoonlijkt zijnde, tegelijkertijd op duizenden verschillende punten te voorschijn trad, die allen kringen of brandpunten van uitstraling geworden zijn. Deze brandpunten menigvuldiger wordende, vloeiden hunne stralen, evenals de kringen op het water door eene menigte daarin geworpen steenen veroorzaakt, langzamerhand in elkander; zoo dat zij, in een gegeven tijd, de geheele oppervlakte der aarde zullen overdekken.

Dit is eene der oorzaken van de spoedige verspreiding der leer. Ware zij slechts op een enkel punt te voorschijn gekomen, ware het 't werk van één mensch bij uitzondering geweest, dan zou zij rondom dien mensch eene secte gevormd hebben; maar er zou wellicht eene halve eeuw hebben moeten verlopen, vooraleer zij de grenzen van het land, waarin zij haar oorsprong vond, bereikt zou hebben; terwijl zij nu na verloop van

één tiental jaren hare richtvanden van de ééne pool tot aan de andere op aarde geplant heeft.

47. Deze bijzonderheid, ongehoord in de geschiedenis van eenige leer, schenkt aan deze eene exceptioneele kracht en eene onweerstaanbare macht van uitvoering, want, onderdrukt men haar in een land, het blijft toch materieel onmogelijk haar in dat land overal, en in alle andere landen te fnuiken. Voor ééne plaats, waar zij beletselen zal ontmoeten, zullen er zich duizenden daarnaast bevinden, waar zij bloeien zal. En wat nog meer zegt: zoo het al mogelijk ware ze bij het individu uit te roeien, zoo blijft dit toch onmogelijk bij de Geesten, die er de bron van zijn. En aangezien de Geesten overal zijn, en er altijd Geesten zullen zijn, zou, indien door het onmogelijke te doen men er in slaagde de leer op de geheele aarde uit te roeien, zij na verloop van eenigen tijd weder te voorschijn komen, omdat zij gegrond is op een feit, dit feit in de natuur is, en men de wetten der natuur niet vernietigen kan. Hiervan kunnen degenen, die van het toegeven door het spiritisme droomen, overtuigd zijn. (Zie Revue Spirite. Febr. 1865. blz 38 Perpetuité du Spiritisme.)

48. Deze wijd en zijd verspreide kringen zouden evenwel, daar eenigen in verre landen afgelegd liggen, nog lang van elkander afgescheiden hebben kunnen blijven. Om met hunne broeders-geestverwanten van gedachten te kunnen wisselen, moesten zij door een verbindingsteeken, waardoor zij te weten konden komen wat elders gedaan wordt, met elkander in aanraking gebracht worden. Dat verbindingsteeken, dat in de oudheid aan het spiritisme zou ontbroken hebben, vindt het nu in de geschriften die overal verspreid kunnen worden, waarin op eene eenvormige beknopde en stelselmatige wijze, het onder verschillende vormen en in verschillende talen gegeven onderwijs tesa-men gevat is.

49. De twee eerste openbaringen konden niet anders dan het resultaat van een rechtstreeksch onderwijs zijn; zij moesten op het gezag van het woord des meesters als geloof aangenomen worden; de menschen waren nog niet genoegzaam ontwikkeld om die verder te kunnen bearbeiten.

Met dat al bemerken wij tusschen beiden, hoewel bij hetzelfde volk, doch met eene tusschenruimte van honderden jaren gedaan, een zeer merkbaaren trapsgewijzen overgang, dien zij aan den vooruitgang in zeden en denkbeelden te danken heeft. De leer van Mozes is absoluut, despotisch, zij laat geene discussie toe en wordt aan het geheele volk met geweld opgelegd. Die van Jezus is in haar wezen *raadgevend*, wordt vrijwillig en alleen door overreding aangenomen: zij wordt zelfs bestreden bij het leven van haren stichter, die het niet beneden zich achtte met zijne tegenstanders te discuteeren.

50. De derde openbaring, op een tijdstip komende van emancipatie en intellectuele rijpheid, waarin de ontwikkelde intelligentie zich niet meer met eene lijdelijke rol tevreden stelt, waarin de mensch niets blindelings aanneemt, maar weten wil waarheen men hem voert, en het waarom en hóe van alles wil kennen, moest een product van het onderwijs en tevens de vrucht van arbeid, nasporing en vrij onderzoek zijn. De Geesten onderwijzen niet meer dan noodig is om den mensch op den weg der waarheid te voeren, maar onthouden zich datgene te openbaren, wat de mensch door zichzelf vinden kan, het aan hem overlatende dit te bespreken, na te gaan, en aan den toets van het gezond verstand te onderwerpen. Zij schenken hem het beginsel, de materialen, nu staat het aan hem daarvan gebruik te maken en in praktijk te brengen. (nº. 15.)

51. De beginselen van de spiritische openbaring, gelijktijdig op vele punten aan menschen van elken stand en op verschillende trappen van ontwikkeling staande, gegeven zijnde, zoo is het duidelijk, dat de gedane waarnemingen niet overal even vruchtbaar konden zijn, en dat dus de gevolgtrekkingen, die men eruit op kon maken, de ontdekking der wetten, door welke die soort van verschijnselen beheerscht worden, in één woord de conclusie, waardoor de denkbeelden op hechte grondslagen moesten gevestigd worden, alleen door de algemeene uitkomst en de onderlinge overeenkomst der feiten kon verkregen worden. Elke afzonderlijke kring van een beperkten omvang zijnde, gewoonlijk niet meer dan eene bijzondere soort van verschijnselen te zien krijgende, welke dikwijls schijnbaar met elkander in strijd waren, daarbij gewoonlijk slechts met ééne categorie van Geesten in gemeenschap komende, en daarenboven nog door plaatselijke storende invloeden en partijschap belemmerd, zou daardoor in de materieele onmogelijkheid zijn om een overzicht van het geheel te verkrijgen en voor alle afzonderlijke waarnemingen een op allen toepasselijk beginsel te ontdekken. Een ieder de feiten van het standpunt van eigen kennis en vroeger geloof, of naar de bijzondere meening der zich manifesteerende Geesten beoordeele nde, zouden er weldra even zoovele theorieën en stelsels als kringen gekomen zijn, waarvan geen enkel bij gemis van punten van vergelijking en controle, volmaakt zou geweest zijn. In 't kort, een ieder zou, bij de door hem verkregen gedeeltelijke openbaring, onbeweeglijk gebleven zijn, in den waan verkeerende in het bezit der geheele waarheid te zijn, niet wetende, dat op honderden andere plaatsen meer en iets beters verkregen werd.

52. Er valt nog op te merken, dat de spiritische openbaring nergens geheel volledig gegeven is; zij omvat zoovele waarnemingen, zoo vele verschillende onderwerpen, waartoe, hetzij bijzondere kennis of medianimische aanleg vereischt wordt, dat het eene onmogelijkheid zou geweest zijn, op elk punt al de daartoe vereischte hoedanigheden

vereenigd te vinden. Het onderwijs collectief en niet individueel moettende wezen, hebben de Geesten den arbeid verdeeld, door de verschillende onderwerpen van studie en waarneming te verdeelen, zooals men in eenige fabrieken de vervaardiging van de verschillende deelen van een voorwerp tusschen verschillende werklieden verdeelt.

Op deze wijze heeft de openbaring bij gedeelten op verschillende plaatsen en door eene menigte middelaars plaats gevonden, en gaat zij nog steeds op dezelfde wijze voort; want nog niet alles is geopenbaard. Elke kring vindt bij andere kringen de aanvulling van hetgeen hij zelf verkrijgt en het is het geheel, de vereeniging van al die onderrichtingen te zamen, welke de *Spiritische leer* uit maakt.

Het was dus noodig, de verspreide feiten te rangschikken, om hunne betrekking onderling te kunnen beoordeelen; de verschillende documenten, het onderricht over alle punten en onderwerpen door de Geesten gegeven te verzamelen, om ze met elkaar te kunnen vergelijken, te kunnen ontleden, en in hunne overeenkomst en verschil te kunnen bestudeeren. De mededeelingen door Geesten van alle orden en van meerdere of mindere ontwikkeling gegeven wordende, moest men den graad van vertrouwen, welken de rede veroorloofde in hen te stellen, weten te beoordeelen; men moest de individueele, op zich zelf staande stelselzuchtige meeningen, van dezulken, welke de sanctie van het onderwijs der Geesten in het algemeen verworven hadden, de hersenschimmen van practische denkbeelden weten te onderscheiden; degenen, die klaarblijkelijk door de gegevens der stellige wetenschappen en door de logica gelogenstraft worden, verwerpen; men moest zelfs de dwalingen, de mededeelingen gegeven door Geesten van de laagste soort zich ten nutte maken, teneinde den geheelen toestand van de onzichtbare wereld te kunnen leeren kennen, en er een homogeen geheel van te kunnen vormen. Het was, in één woord, noodig, een centrum voor de bearbeiding te hebben, dat van elk vooraf opgevat denkbeeld, van alle sectevooroordeel vrij, *bereid was, alles wat blijkbaar waar is, al mocht het ook met zijn persoonlijk gevoelen in strijd zijn, aan te nemen*. Dit centrum heeft zich vanzelf, door de macht der dingen en zonder voorafberaamden toeleg, gevormd.

Het Boek der Geesten, het eerste werk, dat het Spiritisme door de zedelijke gevolgen, die het uit de feiten afgeleid heeft, den weg der wijsbegeerte heeft doen opgaan, die alle deelen der leer, door aan de gewichtigste vraagstukken die zij doet ontstaan zijne aandacht te wijden, heeft behandeld, is, van zijne verschijning af het vereenigingspunt geworden, waaraan elke individueele arbeid zich uit zichzelf is komen aansluiten. Het is algemeen bekend, dat met de uitgave van dat boek het tijdstip van het wijsgeerig spiritisme aangevangen is; tot op dat oogenblik had het zich tot het veld der proefnemingen uit nieuws gierigheid blijven bepalen. Zoo dit boek de sympathie der meerderheid heeft verworven, is dit, omdat het de uitdrukking van de meening van diezelfde meer-

derheid bevatte en aan hare verzuchtingen beantwoordde, en ook omdat een ieder er de bevestiging en eene rationeele verklaring van hetgeen ieder in het bijzonder verkreeg in vond. Ware het met het algemeene onderwijs der Geesten in tegenspraak geweest, dan zou het geen invloed uitgeoefend, en men het spoedig vergeten hebben. En bij wien heeft men zich nu aangesloten? Niet bij den mensch, dat werktuig, dat sterft en verdwijnt en door zichzelf niets is, maar aan het denkbeeld, dat, als het zijn oorsprong in eene boven den mensch verheven bron vind, niet vergaat.

Deze samenvoeging van alle verspreid-liggende krachten tot ééne, heeft eene ontzettende briefwisseling doen geboren worden, een monument eenig op aarde, levend tafereel van de werkelijke geschiedenis van het moderne Spiritisme, eene afspiegeling van elken bijzonderen arbeid, van alle verschillende denkbeelden, die de leer heeft doen ontstaan, van alle zedelijke gevolgen, toewijding en verflauwing; kostbaar archief voor het nageslacht, dat daardoor menschen en zaken naar authentieke bescheiden zal kunnen beoordeelen. Wat zal er, bij het bestaan van die onwederlegbare getuigen, in de toekomst van al die valsche voorgevens, van al die lastertaal van den nijd en naijver, overblijven.

53. Uit dezen staat van zaken ontstond er een dubbele gedachtenloop: de eene van de uiteinden naar het middelpunt, de andere van het middelpunt tot het uiteinde terugkeerende. Op die wijze heeft de leer, ondanks de verschillende bronnen waaruit zij geput werd, spoedig de éénheid bereikt, zijn de tegenstrijdige systemen, doordien zij geheel op zichzelf stonden, voor den toenemenden bijval dien de meening der meerderheid te beurt viel, bij gemis van symphatiseerenden weerklank spoedig ineengestort. Er is toen eenstemmigheid in de denkbeelden der verschillende kringen gekomen; dezelfde geestelijke taal sprekende, begrijpen zij elkander, en sympathiseeren zij van het eene einde der wereld tot het andere met elkander.

De spiritisten sterker zijnde, toen zij zich niet meer geisoleerd zagen, en een steunpunt, een band gevoelende, die hen met het groote gezin verbond, streden met meer moed, en gingen met een vasten tred voorwaarts; de verschijnselen, waarvan zij getuigen waren, kwamen hun niet langer zonderling, abnormaal, tegenstrijdig voor, toen zij ze met algemeene harmonische wetten konden in verband brengen, toen zij met een blik het geheele gebouw konden overzien, en in dat groote geheel een groot, en voor het geheele menshdorn belangrijk, doel konden zien.

Een zoowel veelbetekenend als opmerkelijk en aandoenlijk bewijs van die gemeenschap in gedachten, die er door gelijkvormigheid van geloof tusschen de spiritisten ontstond, vindt men in de verzoeken om gebeden, die ons uit de verst verwijderde landen, van Peru af, tot aan de uiterste einden van Azië, geworden van menschen van ver-

schillende godsdiensten en landaard, en die wij nooit gezien hebben. Is dit niet de voorlooper der groote éénheid die voorbereid wordt? het bewijs, dat het spiritisme overal ernstigen ingang vindt?

Het is opmerkelijk, dat van alle kringen, die zich met het bepaalde doel gevormd hebben, om, door verkondiging van uiteenloopende beginselen, scheuring te doen ontstaan, zoomede van hen die uit eigenliefde of andere oorzaken het niet wilden doen voorkomen alsof zij het juk der algemeene wet droegen, en zich sterk genoeg waanden om op zichzelf te staan, en verlicht genoeg om raad te kunnen ontberen, er niet één geweest is, die een overwegend en levensvatbaar denkbeeld heeft kunnen vaststellen; allen zijn teniet gegaan of hebben een kwijnend leven voortgesleept. En hoe kon het ook anders zijn, van het oogenblik af, dat zij om zich te onderscheiden in stede van een grooter som van bevrediging te schenken juist die beginselen der leer verwierpen die haar het aanlokkelijkst, meest aanmoedigend en meest rationeel maken? Hadden zij de macht der zedelijke beginselen, waardoor die eenheid totstand gekomen is, begrepen, zij zouden zich niet met een hersenschimmige hoop gevleid hebben; maar hun beperkten kring voor de wereld aanzien, hebben zij in de aanhangers niets dan eene coterie gezien, die gemakkelijk door eene tegenovergestelde coterie kon omvergeworpen worden. Het toonde een bewijs van eene verregaande onwetendheid van het wezen der beginselen van de leer aan, en deze dwaling kon niet anders dan op eene teleurstelling uitloopen; inplaats van de eenheid te verbreken, hebben zij den band, die allen hun kracht en leven kon geven, verscheurd. Zie Revue Spirite, april 1866, blz. 106 en 111: Le Spiritisme sans les Esprits (het Spiritisme zonder Geesten), Le Spiritisme independant (het onafhankelijk Spiritisme).

Maar hoe kon men weten of een beginsel overal verkondigd werd, dan of het slechts het resultaat van eene individueele gedachte was? De afzonderlijke kringen niet in de gelegenheid zijnde om te kunnen weten wat elders gezegd werd, werd het noodig op één punt alle ontvangen onderwijs te verzamelen, om als 't ware de stemmen te kunnen tellen, en het gevoel der meerderheid aan allen bekend te kunnen maken.

Dit is het doel, dat wij met onze geschriften beoogen; men kan ze als de uitkomst van die stemopneming beschouwen. Men vindt er elk denkbeeld in behandeld, maar de vraagstukken zijn in beginsel alleen dan geformuleerd, na elke controle te hebben ondergaan, die er alleen kracht van wet en zekerheid aan kan geven, en na door die controle bevestigd te zijn. Dit is de reden waarom wij niet lichtvaardiglijk de eene of andere theorie voorstaan, en de leer daardoor een uitvloeisel van het algemeene onderwijs zijnde, niet het product van een vooraf vastgesteld stelsel is, hetgeen hare kracht is, en hare toekomst verzekert.

54. Er bestaat geene wetenschap, die kant-en-klaar uit de hersenen van een mensch is voortgekomen; allen zonder onderscheid zijn het product van opvolgende waarnemingen, die wederom op vorigen steunen, als op een bekend punt, om tot de kennis van het onbekende te geraken; zoo hebben de Geesten ook met het spiritisme gedaan en dit is de reden waarom hun onderwijs trapsgewijze gegeven is; zij behandelen de verschillende vraagstukken slechts naarmate de beginselen, waarop zij gegrond zijn, genoegzaam bearbeid en de gedachten genoeg ontwikkeld zijn om ze daarin te kunnen doen opnemen. Het is zelfs opmerkelijk dat telkens, als men in op zichzelf staande kringen eenig vraagstuk ontijdig ter sprake bracht, men er niets dan tegenstrijdige of niets afdoende antwoorden op ontvangen heeft. Als, daarentegen, het goede oogenblik daarvoor aangebroken is, wordt het onderwijs, bij meest alle kringen, identiek.

Evenwel bestaat er tusschen den loop dien het Spiritisme genomen heeft, en dien der andere wetenschappen een groot verschil, en wel dit, dat dezen het punt waarop zij staan niet dan na lange tusschenpoozen bereikt hebben, terwijl het spiritisme slechts eenige jaren noodig gehad heeft, om zooal niet het toppunt te bereiken, dan toch om eene som van waarnemingen op te doen, groot genoeg om eene leer te kunnen vaststellen. Dit komt door het ontelbare getal Geesten, die door Gods wil, ieder hun deel van kennis medebrengende, zich gelijktijdig zijn komen manifesteren. Hiervan is het gevolg geweest, dat alle deelen der leer, inplaats van in den loop van vele eeuwen verder uitgewerkt te worden, dit bijna gelijktijdig in weinige jaren hebben ondergaan, en het, om er een geheel van te maken, alleen noodig geweest is, die deelen bij elkander te rangschikken.

God heeft het aldus gewild, ten eerste opdat het gebouw spoediger geheel opgetrokken zou zijn, en ten andere opdat men door vergelijking, als 't ware eene onmiddellijke en voortdurende controle op de algemeenheid van het onderwijs zou kunnen vinden, omdat ieder deel, alleen waarde en gezag verkrijgende door zijne overeenkomst en betrekking met het geheel; allen met elkander moeten harmonieeren, hunne plaats in de algemeene bewaarplaats moeten innemen, en elk op den voor hem geschikten tijd moet komen.

Door de zorg voor de verkondiging der leer niet aan één Geest opgedragen, heeft God bovendien gewild, dat zoowel de kleinste als de grootste onder de Geesten als onder de menschen, hun steen voor den opbouw zouden aanbrengen, teneinde tusschen hen eene samenwerkende solidariteit te doen ontstaan, die tot nogtoe aan elke leer, die uit één enkele bron is voortgevloeid, ontbroken heeft.

Van den anderen kant bezit ieder Geest, evenals ieder mensch, slechts een beperkte hoeveelheid kennis, en zijn dus individueel onbekwaam om de ontelbare vraagstukken die uit het spiritisme voortvloeien *ex professo* te behandelen; daarom kon de

leer, om aan het doel van den Schepper te beantwoorden, niet het werk van één enkelen Geest, noch van één enkel medium zijn, zij kon niet anders dan een uitvloeisel van den gemeenschappelijken, de een door den ander gecontroleerden arbeid zijn. Zie in het *Evangelie volgens het Spiritisme*, Inleiding blz. XI en XII en *Revue Spirite*, april 1864, blz. 90: *Autorité de la doctrine spirite (gezag der spiritische leer); controle universel de l'enseignement des Esprits (Algemeene Controle van het onderwijs der Geesten)*.

55. Een laatste karakter van de Spiritische openbaring en die een gevolg van de omstandigheden zelf is waaronder zij plaats vindt, is, dat zij, gegrond op feiten zijnde, evenals alle proefondervindelijke wetenschap, niet anders dan vooruitstrevend zijn kan. Door haar wezen heeft zij een verbond gesloten met de wetenschap, die eene uiteenzetting der natuurwetten over eene zekere orde van feiten beoogt, en dus niet tegen den wil van God, die die wetten heeft vastgesteld, kan zijn. *De ontdekkingen der wetenschap verheerlijken God in stede van Hem te verlagen; zij werpen alleen datgene omver, wat de mensch op de valsche denkbeelden, die hij zich van God maakt, opgebouwd heeft.*

Het spiritisme stelt dus alleen datgene wat duidelijk bewezen, of een logisch gevolg van gedane waarneming is, als absoluut beginsel vast. Met alle takken der maatschappelijke huishouding in betrekking staande, die het door zijne eigene ontdekkingen tot steun is, zal het steeds elke vooruitgaande leerstelling, tot welke orde die ook moge behooren, tot de zijne maken, zoodra zij als *practische waarheid* erkend zal zijn en buiten het domein der utopieën gelegen is, anders zou het zelfmoord begaan; ophoudende te zijn wat het is, zou het zijn oorsprong en voorzienig doel verloochenen. *Het spiritisme gelijken tred met den vooruitgang houdende, zal nooit overvleugeld worden; omdat, zoo het door nieuwe ontdekkingen bewezen werd dat het op een of ander punt dwaalde, het dat punt zou wijzigen; doet er zich eene nieuwe waarheid op, dan neemt het die aan.*

Door de zoo duidelijke en categorische verklaringen, in dit hoofdstuk gegeven, vervallen alle aantijgingen van zucht tot absolutisme en autocratie van beginselen, en alle valsche voorstellingen, welke tegeningenomen lieden van de leer geven. Die verklaringen zijn ook niet nieuw, wij hebben ze dikwijls genoeg in onze geschriften herhaald, dan dat er nog twijfel over zoude kunnen blijven bestaan. Zij wijzen ons daarenboven ons ware standpunt, dat is dat van arbeider, aan; het eenige waarnaar wij dingen.

56. Welk nut heeft de zedenleer der Geesten, geene andere dan die van den Christus zijnde? Heeft de mensch eene openbaring noodig, en kan hij al wat hij voor zijn gedrag noodig heeft te weten, niet in zichzelf vinden?

Uit het standpunt van zedelijkheid beschouwd heeft God zonder twijfel aan den mensch een gids door zijn geweten geschonken, die hem zegt: "Doe niet aan anderen,

wat gij niet zoudt wenschen dat men u deed." De natuurlijke zedenleer is zeer zeker in 's menschen hart gegrift, maar zijn allen in staat er in te lezen? Hebben zij nooit die wijze voorschriften miskend? Wat hebben zij van de zedenleer van den Christus gemaakt? Hoe komen zij, die deze zedenleer onderwijzen, haar zelven na? Is zij niet geworden eene doode letter, eene schoone theorie, goed voor anderen, maar niet voor henzelven? Zoudt gij het aan een vader euvel duiden, bijaldien zijn onderwijs niet door zijne kinderen opgevolgd werd, dit tien ja honderdmaal te herhalen? Waarom zou God minder doen dan de vader van een huisgezin? Waarom zou Hij niet nu en dan bijzondere afgezanten tot den mensen zenden, met de opdracht, hen hunne plichten onder het oog te brengen, en ze op den goeden weg terug te voeren, bijaldien zij daarvan afgeweken zijn, om de oogen van het verstand te openen van hen, die ze gesloten houden, zooals de meest ontwikkelde menschen, zendelingen tot de wilde en barbaarsche volken zenden?

De Geesten onderwijzen geene andere zedenleer dan die van den Christus, om de eenvoudige reden, dat er geen betere bestaat. Maar welk nut heeft dan hun onderwijs, daar zij ons, alleen datgene zeggen, wat wij reeds weten? Hetzelfde zou men van de zedenleer van den Christus kunnen zeggen, die reeds vijfhonderd jaren vóór hem door Socrates en Plato in bijna dezelfde woorden onderwezen en door alle zedenmeesters op allerlei tonen en onder allerlei vormen herhaald werd. Welnu! *de Geesten komen eenvoudig het getal zedenmeesters vermeerderen*, doch met dit onderscheid, dat zij, zich nu overal manifesterende, zich nu zoowel in de hutten als in de paleizen, bij de onwetenden als geleerden doen hooren.

Wat het onderwijs der Geesten aan de zedeleer van den Christus toevoegt, is de kennis der beginselen, die de dooden weder met de levenden verbinden, waardoor de onbepaalde voorstellingen, die hij van de ziel, haar verleden en toekomst gegeven heeft, aangevuld worden en die aan zijne leer de natuurwetten zelven tot sanctie geven. Door het nieuwe licht, hetwelk het spiritisme en de Geesten verspreiden begrijpt de mensch de solidariteit, die alle wezens weder met elkander verbindt; wordt liefde en broederschap eene maatschappelijke noodzakelijkheid, en doet de mensch nu uit overtuiging, wat hij vroeger slechts als plicht deed, en doet het nu beter.

Eerst dan, als de mensch de zedenleer van den Christus in praktijk zal brengen, zal hij kunnen zeggen, geene zedenmeesters, hetzij geïncarneerd of niet, meer noodig te hebben, maar dan ook zal God er hem geene meer zenden.

57. Eene der gewichtigste vragen aan het hoofd van dit hoofdstuk vermeld, is voorzeker deze: Welk gezag verdiend de spiritische openbaring, die van wezens, wier kennis beperkt is, en die niet onfeilbaar zijn, uitgaat?

Deze bedenking zou gewichtig zijn, bijaldien die openbaring alleen bestond in het onderwijs der Geesten: indien wij die uitsluitend van hen moesten ontvangen en met ge-

sloten oogen moesten aannemen; zij verliest alle waarde van het oogenblik af, dat de mensch er door zijne intelligentie en oordeel in medewerkt, en de Geesten er zich toe bepalen hem den weg aan te wijzen, om uit de waarneming der feiten, gevolgtrekkingen te kunnen maken. En, de manifestatiën en hare ontelbare verscheidenheden, zijn feiten, de mensch bestudeert ze en tracht er de wet van op te sporen; in dezen arbeid wordt hij door Geesten van allerlei orden bijgestaan, die meer *medearbeiders* dan *openbaarders* in den gewonen zin van dat woord, zijn; hij onderwerpt hunne gezegden aan de controle der logica en van het gezond verstand; op die wijze maakt hij zich de bijzondere kennis ten nutte die zij aan hun staat te danken hebben, zonder van eigen oordeel afstand te doen.

De Geesten niet anders dan de zielen der menschen zijnde, zoo *treden wij niet buiten de menschheid* als wij met hen in gemeenschap komen, en dit is een gewichtige omstandigheid, die wél overwogen moet worden. De mannen van genie, die het menschedom tot fakkels geweest zijn, zijn dus uit de Geestenwereld gekomen, zooals zij erin zijn teruggekeerd, toen zij de aarde verlieten. Daar dus de Geesten zich aan de menschen kunnen openbaren, kunnen diezelfde genieën hun onderwijs in den geestenlijken staat geven, zooals zij dit in menschenlijken vorm gedaan hebben; zij kunnen ons na hun dood onderwijzen, zooals zij dit bij hun leven deden; zij zijn onzichtbaar in stede van zichtbaar, dit is het eenige onderscheid. Hunne ondervinding en kennis moet niet minder zijn en zoo hun woord als mensch, gezag had, moet het dit niet minder hebben, omdat zij in de Geestenwereld zijn.

58. Maar het zijn niet enkel de verheven Geesten die zich manifesteren, het zijn ook de Geesten van alle orden, en dit was noodig, teneinde ons, door haar ons van alle zijden te doen aanschouwen, in het ware karakter van de Geestenwereld in te wijden; daardoor is de gemeenschap tusschen de zichtbare en onzichtbare wereld inniger, de betrekking die tusschen haar bestaat duidelijker, wij zien duidelijk vanwaar wij komen en waarheen wij gaan, dit is het wezenlijke doel dier manifestatiën. Alle Geesten leeren ons dus iets, op welken trap zij ook staan mogen; maar daar de eene meer, de andere minder ontwikkeld is, is het aan ons, na te gaan, wat goed en kwaad in hen is, en uit hunne mededeelingen het nut te trekken, dat erin opgesloten ligt; en allen, wat zij ook zijn mogen, kunnen ons dingen leeren of openbaren, die wij niet weten en zonder hen niet zouden kunnen weten.

59. De groote geïncarneerde Geesten zijn ontegenzeggelijk machtige individualiteiten, maar wier werking beperkt is, en noodwendig langzaam ingang vindt. Indien een hunner, ware het zelfs een Elias of Mozes, een Socrates of Plato, in onzen tijd de toestand der Geestenwereld was komen openbaren, wie zou dan de waarheid van die bewe-

ring in dezen tijd van ongeloof en twijfelzucht hebben bewezen? Zou men hem niet als een dweeper of een utopist beschouwd hebben? En aannemende dat hij in het bezit der absolute waarheid was, zouden er eeuwen toe noodig zijn om zijne denkbeelden door de massa te doen aannemen. God, in zijne wijsheid, heeft niet gewild, dat dit aldus zijn zou, hij heeft gewild, dat het onderricht door de *Geesten zelf* en niet door geïncarneerden zou gegeven worden, opdat men overtuigd zou worden van hun bestaan, en hun onderwijs terzelfder tijd over de geheele aarde zou plaats vinden, hetzij om het spoediger te verspreiden, dan wel omdat men in de overeenstemming in het onderwijs een bewijs voor de waarheid ervan zou vinden, een ieder op die wijze de middelen bezittende om zich door zichzelf te overtuigen.

60. De Geesten komen den mensch niet van arbeid, studie of nasporing onthef-
fen; zij brengen hem geene klaargemaakte wetenschap; voor hetgeen hij zelf vinden kan, laten zij hem aan zijne eigene krachten over; dit weten thans alle Spiristen zeer goed. Reeds lang weet men door ondervinding, dat het eene dwaling is te gelooven dat de Geesten alle wetenschap, alle wijsheid bezitten, en dat het voldoende is zich tot een Geest te wenden om alles te weten te kunnen komen. Uit de menschheid voortgekomen, zijn de Geesten een harer gestalten; evenals op aarde, bevinden er zich verhevene en alledaagsche onder hen; velen weten dus wetenschappelijk en wijsgeerig minder dan menig mensch; zij zeggen wat zij weten, niets meer niets minder; evenals onder menschen, kunnen de meest gevorderden ons over meer zaken inlichten, ons oordeelkundiger raad geven, dan de achterlijken. Aan Geesten om raad te vragen, wil dus niet zeggen zich tot bovennatuurlijke wezens te wenden, maar tot zijns *gelijken*, tot dezelfde, tot wie men zich bij hun leven, als daar zijn: ouders, vrienden of meer verlichte individuen dan wij zelf zijn, zou gewend, hebben. Het is van belang, zich dit goed in te prenten, en iets waarmede velen, die het Spiritisme niet bestudeerd hebben, onbekend zijn, en wat hen een geheel verkeerd denkbeeld omtrent de natuur der Geesten en over de gemeenschap met gene zijde van het graf doet opvatten.

61. Welk nut hebben dan die manifestatiën, of wil men, die openbaringen, als de geesten niet meer weten dan wij, dan wel ons niet alles zeggen wat zij weten?

Vooreerst, zoals wij reeds gezegd hebben, onthouden zij zich van de mededeeling van datgene, wat wij door eigen arbeid kunnen verkrijgen; en ten andere zijn er dingen, die het hun niet geoorloofd is te openbaren, omdat de ontwikkeling, die wij bereikt hebben, dit nog niet gedooft. Maar dit daargelaten, breidt zich de kring van hunne waarneming verder uit; zij zien wat zij op aarde niet zagen: bevrijd van de banden der stof, verlost van de zorgen voor het stoffelijke leven, beoordeelen zij de dingen uit een verhevener standpunt en daardoor zuiverder; zij leeren hunne dwalingen kennen, ver-

beteren hunne denkbeelden, en ontdoen zich van de menichelijke vooroordeelen.

Hierin nu bestaat de meerderheid der Geesten boven de lichamelijke menscheit, en kunnen hunne raadgevingen, naarmate van hun graad van ontwikkeling, oordeelkundiger en belanglozeler dan die van de geïncarneerden zijn. De omgeving, in welke zij zich bevinden, stelt hen daarbij in staat om ons in de dingen van het toekomstige leven, die ons onbekend zijn, en die wij in dat waarin wij nu zijn niet te weten kunnen komen, in te wijden. Tot nu toe had de mensch niets dan hypothesen over zijne toekomst opgeworpen; dit is de reden waarom zijn geloof omtrent dit punt in zoovele uiteenlopende stelsels, van het neantisme af tot op de fantastische beschrijvingen van hel en hemel, verdeeld was. Thans zijn het de ooggetuigen, de deelnemers aan het leven aan gene zijde van het graf zelf, die ons komen zeggen wat ervan is en *zij alleen kunnen dit doen*. Deze manifestatiën hebben dus gestrekt om ons de onzichtbare wereld, die ons omgeeft, en die wij vroeger niet vermoedden, te leeren kennen; en die kennis alleen zou van het grootste belang wezen, zelfs in de veronderstelling dat de Geesten ons verder niets meer zouden kunnen leeren.

Zoudt gij, u naar een u onbekend land begevende, de inlichtingen van den eenvoudigsten boer dien gij ontmoeten mocht versmaden? Zoudt gij weigeren hem over den staat van den weg eenige vraag te doen, omdat het maar een boer is? Gij zoudt waarschijnlijk geene mededeelingen van hooge beteekenis van hem verwachten, maar zooals hij daar staat, zal hij, zoover zijn verstand hem dit toelaat, u over eenige aangelegenheden beter kunnen inlichten, dan een geleerde die het land niet kent. Gij zult door zijne aanwijzingen gevolgtrekkingen kunnen maken, die hij er zelf niet in zien kan, maar hij zal desniettemin voor u een nuttig werktuig tot het doen van opmerkingen geweest zijn, al ware het ook alleen daardoor dat hij u de zeden der boeren had leeren kennen. Hetzelfde is het geval in onze gemeenschap met de Geesten: zelfs de geringste onder hen kan ons iets leeren.

62. Eene alledaagsche vergelijking zal dien toestand nog beter doen begrijpen.

Een schip met landverhuizers vertrekt naar een verafgelegene bestemming; menschen van elken stand, bloedverwanten en vrienden van de achterblijvenden, zijn er aan boord. Men verneemt dat dit schip vergaan is, geen spoor is ervan overgebleven, niets heeft men verder over zijn lot vernomen, men gelooft dus dat allen die aan boord waren, verdronken zijn, en in alle gezinnen heerscht rouw. Evenwel hoeft de geheele bemanning, zonder ééne uitzondering, zich op een onbekend eiland weten te redden, een rijk en vruchtbaar land, waar onder een zacht klimaat allen gelukkig leven; doch niemand weet dit. Maar zie op zeker den dag doet een ander schip dat eiland aan en vindt er al de schipbreukelingen, gezond en veilig, terug. Het blijde nieuws verspreid zich met bliksem snelheid: allen roepen uit: "Onze vrienden zijn niet vergaan!" en danken er God voor. Zij

kunnen elkander niet zien, maar schrijven elkander, wis selen woorden van liefde, en blijdschap vervangt de droefheid.

Dat is het beeld van het aardsche leven en van dat aan geene zijde van het graf, vóór en na de nieuwe openbaring; deze brengt ons, evenals het tweede schip, de goede tijding van het nog in leven zijn van hen die ons dierbaar zijn, en van de zekerheid eenmaal met hen hereenigd te zullen worden; twijfel, omtrent hun lot bestaat er niet meer; moedeloosheid wordt door hoop vervangen.

Maar nog andere resultaten komen deze openbaring vruchtbaar maken. God, de menschheid rijp achtende om het geheim van hare bestemming te doorgronden en met kalmte nieuwe wonderen te aanschouwen, heeft het toegestaan, dat de sluier, welke de zichtbare van de onzichtbare wereld afsluit, opgeheven werd. In het feit der manifestatie en ligt niets bovenmenselijks: *het is de geestelijke menschheid, die zich met de lichamelijke menschheid komt onderhouden* en haar komt zeggen:

“Wij leven, dus bestaat het *niet*, niet meer; dit is, wat wij zijn, en wat gij eenmaal zijn zult, de toekomst behoort aan u, zooals zij ons toebehoort. Gij wandeldet in duisternis rond, wij komen uw pad verlichten, en u den weg banen; gij wandeldet op goed geluk af, wij wijzen u het doel. Het aardsch leven was voor u alles, omdat gij verder niets zaagt; wij komen u het geestelijk leven wijzen en u zeggen: Het aardsche leven is niets. Uw blik reikte niet verder dan tot aan het graf; wij wijzen u over dat graf op een heerlijken horizon. Gij wist niet waarom gij op aarde lijdt; maar nu ziet gij in dat lijden de rechtvaardigheid Gods; het goede bleef zonder zichtbare vruchten voor de toekomst, voortaan zal het een doel hebben en eene noodzakelijkheid zijn; algemeene broederliefde was slechts eene schoone theorie, nu is zij op eene wet der natuur gegrond. Onder de heerschappij van het geloof dat alles met het leven een einde neemt, is de oneindige ruimte ledig, heerscht het egoïsme als heer en meester onder u, en is uw wachtwoord: “Een ieder voor zich”; met de zekerheid omtrent de toekomst, wordt de oneindige ruimte tot in het oneindige bevolkt, is het ledige en eenzame nergens, de solidariteit verbindt alle wezens van deze en gene zijde van het graf met elkander; het is de heerschappij der liefde met het wachtwoord: “Een ieder voor allen, en allen voor een ieder”. Eindelijk, aan het einde van het leven, zeidet gij aan allen die u dierbaar waren een eeuwig vaarwel; nu roept gij hen toe: “Tot wederziens!”

Zoodanig zijn in 't kort de gevolgen van de nieuwe openbaring; zij is den afgrond door het ongeloof gegraven komen dempen, den moed van den door twijfelzucht, of door het vooruitzicht van het niet ternedergedrukte komen verlevendigen, en aan alles, wat bestaat, eene reden van bestaan komen geven. Is dit resultaat nu zonder gewicht, omdat de Geesten niet de vraagstukken der wetenschap komen oplossen, omdat zij geen kunde aan onwetenden, niet de middelen om zonder moeite rijk te worden aan vadsigen komen schenken? Evenwel zijn de vruchten, die de mensen ervan oogsten moet, niet alleen die

voor het toekomstige leven; hij zal ze ook op aarde plukken door de hervorming, welke dit nieuwe geloof in zijn karakter, neigingen, bedoelingen zal teweegbrengen, en den invloed dien het dientengevolge op de maatschappelijke gebruiken en betrekkingen zal uitoefenen. Een einde makende aan de heerschappij van egoïsme, hoogmoed en ongeloof, zullen zij die van het goede, van het rijk Gods voorbereiden.

De openbaring heeft tot onderwerp om den mensch in het bezit van zekere waarheden te stellen, die hij niet door zichzelf verkrijgen kon, en wel met het doel om aan den vooruitgang een stoot te geven. Deze waarheden bepalen zich gewoonlijk tot grondbeginselen, die hem op den weg van het onderzoek moeten leiden, doch niet bestemd zijn om hem aan den leiband te doen loopen; het zijn wegwijzers die hem den weg aanwijzen; aan hem verblijve de taak ze te bestudeeren en er de toepassing uit op te maken; welverre dus van hem van den arbeid te ontheffen, zijn het nieuwe elementen aan zijn ijver verstrekt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

GOD.

Bestaan van God. Over de goddelijke natuur. De Voorzienigheid. Het zien van God.

Bestaan van God.

1. God, de eerste oorzaak van alle dingen, het uitgangspunt van alles, de spil waarop het gebouw der schepping rust, zijnde, is het hoofdpunt waarop, vóór alles, de aandacht moet gevestigd worden.

Het behoort tot de eerste beginselen, dat men eene oorzaak naar hare uitwerkselen beoordeelt, zelfs dan, wanneer die oorzaak voor ons onzichtbaar is. De wetenschap gaat verder: zij berekent de kracht van de oorzaak naar de kracht van het uitwerkseel, en kan er zelfs de natuur van bepalen. Zoo is het b. v. de sterrenkunde door de kennis der wetten van de beweging der hemellichamen mogelijk geweest, tot het besluit te komen, dat er op bepaalde plaatsen in de ruimte planeten moesten bestaan; men is aan het zoeken gegaan, en men heeft planeten gevonden, waarvan men in werkelijkheid zeggen kan ze ontdekt te hebben, vóór dat men ze gezien had.

2. Om ons bij eene soort van feiten, die dagelijks voorkomen, te bepalen: als men door een dikken mist omringd is, zal men uit het nevelachtig licht, dat verspreid wordt, de gevolgtrekking maken dat de zon boven den horizont staat, ofschoon men haar niet ziet. Wordt een vogel in de lucht door het doodend lood getroffen, dan zal men de gevolgtrekking maken, dat een behendig schutter hem getroffen heeft, ofschoon men den man niet ziet. Het is dus niet altijd noodig iets te zien, om te weten dat het bestaat. Zoo is het met alles: door het nagaan der uitwerkselen, komt men tot de kennis der oorzaken.

3. Een ander even elementair beginsel, en uit kracht zijner waarheid tot axioma verheven, is, dat elk intelligent uitwerkseel een intelligente oorzaak hebben moet.

Indien men naar den uitvinder vroeg van het een of ander vernuftig werktuig, naar den bouwmeester van een of ander monument, naar den beeldhouwer van een of ander standbeeld, of den schilder van een of ander schilderstuk; wat zou men dan wel van hem zeggen, die ons antwoordde: dat het zichzelf gemaakt heeft? Ziet men een meesterstuk van kunst of nijverheid, dan zegt men dat het 't werk van een geniaal

mensch moet zijn, omdat er een groot genie toe noodig is geweest om het uit te denken; maar niettemin is men overtuigd, dat het een mensch heeft moeten zijn, die het gemaakt heeft, omdat men weet, dat het voorwerp de kunde van een mensch niet te boven gaat; maar het zal niemand in de gedachte komen te zeggen, dat het uit het brein van een idioot of onervaren mensch is voortgesproten, en nog veel minder, dat het 't werk van een dier of van het toeval is.

4. Overal herkent men het aanwezen van den mensch uit zijne werken. Landt ge aan een onbekend oord, al ware het eene woestijn, zoodra gij er het minste spoor van menschelijken arbeid aantreft, zult gij daaruit opmaken dat dit oord door menschen bewoond is, of bewoond geweest is. Het bestaan van antediluviaansche menschen zou niet alleen door het vinden van versteende menschenbeenderen, maar evengoed, en met veel meer zekerheid, door het aan wezen van door menschen bewerkte voorwerpen bewezen worden; een scherf van een pot, een gehouwen of gebakken steen, een wapen, zou voldoende zijn om hun bestaan te bevestigen. Men zal aan de ruwheid of de betere bewerking den graad van intelligentie en ontwikkeling van den werkman kunnen beoordeelen. Zoo gij u dus in een land bevindt uitsluitend door wilden bewoond, en er een standbeeld een Phideas waardig ontdekt, zult gij niet aarzelen te zeggen, dat wilden met geen mogelijkheid dit beeld kunnende vervaardigen, het 't werk van een grooter vernuft, dan die wilden, moet zijn.

5. Welnu! De oogen om zich heen slaande op de werken in de natuur; de voorzorg, de wijsheid, de harmonie die in alles heerscht, opmerkende, moet men inzien, dat er niet een van die werken is, die niet het hoogste standpunt der menschelijke intelligentie verre overtreft, daar het grootste vernuft op aarde niet den geringsten grashalm zou kunnen scheppen. Daar dus het menschelijke vernuft die werken in de natuur niet kan voortbrengen, moeten zij wel het product van eene ver boven de menschelijke verheven intelligentie zijn. Daar die harmonie en die wijsheid merkbaar is zoowel in de zandkorrel en de mijt, als in de ontelbare zonnen die in de ruimte haar loopbaan afleggen, moet men wel tot het besluit komen dat die intelligentie het oneindige omvat, tenzij men zou willen beweren, dat er uitwerkselen, die geen oorzaak hebben, bestaan.

6. Hiertegen wordt door sommigen de volgende redeneering aangevoerd:

De zogenaamde werken der natuur zijn het product van stoffelijke krachten, die, tengevolge der wetten van aantrekking en afstooting, werktuiglijk ageeren; de moleculen der werkelooze lichamen gaan verbindingen aan of scheiden zich onder de werking van die wetten. De planten ontstaan, kiemen, groeien en vermenigvuldigen ieder in haar soort, altijd op dezelfde wijze, onder den invloed van dezelfde wetten; iedere plant is ge-

lijk aan die waaruit zij is voortgesproten: de groei, bloei, bevruchting, kleuring, zijn van, stoffelijke oorzaken, zooals warmte electriciteit, licht, vochtigheid enz., afhankelijk. Zoo is het ook bij de dieren. De hemellichamen worden door de moleculaire aantrekking gevormd, en loopen eeuwig tengevolge der aantrekkingskracht in hunne loopbaan rond. Deze werktuiglijke regelmatigheid in de aanwending der natuurlijke krachten geeft geen vrije intelligentie te kennen. De mensch beweegt zijne armen wanneer hij wil en zóó als hij wil, maar hij, die zijne armen van zijne geboorte af tot aan zijn dood in dezelfde richting zou bewegen, zou een automaat zijn; en de organieke krachten der natuur zijn in zekere mate automatisch.

Dit alles is waar; maar die krachten zijn uitwerkselen die eene oorzaak moeten hebben, en niemand beweert, dat zij de godheid uitmaken. Zij zijn stoffelijk en werktuiglijk, zij zijn niet door haar zelf intelligent, dat alles is wederom waar, maar zij worden door eene intelligentie, die niet die van den mensch is, in 't werk gesteld, verdeeld, geschikt gemaakt om aan de behoeften van ieders bestemming te beantwoorden.

De nuttige toepassing van die krachten is een intelligent gevolg, die een intelligente oorzaak te kennen geeft. Een uurwerk beweegt zich met eene automatische regelmatigheid, en het is juist die regelmatigheid die er waarde aan geeft. De kracht die het doet bewegen is geheel stoffelijk en volstrekt niet intelligent; maar waar zou dat uurwerk zijn, zoo niet eene intelligentie de aanwending dier kracht had uitgevonden, berekend, verdeeld, ten einde het uurwerk geregeld te doen loopen? Is het, omdat die intelligentie niet in het mechanisme van het uurwerk ligt, en men ze niet ziet, rationeel daaruit te besluiten dat zij niet bestaat? Men beoordeelt die intelligentie naar hare uitwerkselen.

Het bestaan van het uurwerk bewijst het bestaan van den uurwerkmaker; het vernuftige van het mechanisme bewijst de intelligentie en kunde van den vervaardiger. Beschouwt, men een van die samengestelde uurwerken, die den tijd der voornaamste steden op aarde, den loop der hemellichamen aangeven, verschillende aria's spelen, die, in één woord, als ware het tot u spreken, om u ter gelegener tijd te antwoorden op hetgeen gij verlangt te weten, dan zal het toch wel bij niemand opkomen te zeggen: Welk een verstandige klok is dit !

Zoo is het ook met het mechanisme van het heelal. God is niet zichtbaar, maar Hij bewijst zijn bestaan door zijne werken.

7. Het bestaan van God is dus een bewezen feit, niet alleen door openbaring, maar door de materiele evidentie der feiten. De wildste volken hebben geene openbaring ontvangen, en gelooven toch instinctmatig aan het bestaan van eene bovenmenselijke macht; dit komt omdat zelfs wilden zich niet aan het maken van logische gevolgtrekkingen kunnen onttrekken; zij zien dingen die de menschelijke macht te boven gaan,

en zij maken de gevolgtrekking, dat die van een wezen, boven het mensdom verheven, afkomstig zijn.

Over de goddelijke natuur.

8. Het is den mensch niet gegeven het wezen van Gods natuur te doorgroندن. Vermetel is hij die vermeent, den sluier die Hem voor onze oogen verbergt te kunnen oplichten; daartoe ontbreekt ons nog die zin, die eerst na volkomen loutering van den Geest verkregen wordt. Maar zoo het den mensch al niet mogelijk is Zijn wezen te peilen, zoo kan hij, het bestaan van God als grondslag bezittende, door redeneering tot de kennis van Diens noodzakelijke eigenschappen geraken, want, inziende wat Hij niet, *niet kan zijn*, zonder op te houden God te zijn, kan men de gevolgtrekking maken van hetgeen Hij wezen moet.

Zonder de kennis van Gods eigenschappen, zou het niet mogelijk zijn het werk der schepping te begrijpen; die kennis is het uitgangspunt van elk godsdienstig geloof, en het is omdat men verzuimd heeft er alles, als aan een vuurbaak die ons verlichten moest, te toetsen, dat de meeste godsdiensten in hunne leerstellingen gedwaald hebben. De godsdiensten, die niet aan God, Almacht hebben toegeschreven, hebben vele Goden uitgedacht; zij, die in Hem niet de hoogste goedheid erkenden, hebben er een naijverig, toornig, partijdig en wraakzuchtig God van gemaakt.

9. *God is de hoogste en opperste intelligentie.* De intelligentie van den mensch is beperkt, want hij kan alles, wat bestaat, noch maken, noch begrijpen; die van God, het oneindige omvattende, moet oneindig zijn. Indien men haar slecht op één enkel punt als beperkt beschouwde, dan zou men zich een nog intelligenter wezen, dat instaat is alles te begrijpen en te doen wat de andere niet zou kunnen, en zoo tot in het oneindige voortgaande, kunnen voorstellen.

10. *God is eeuwig*, dat wil zeggen: heelt geen begin gehad en zal geen einde hebben. Had Hij een begin gehad dan zou HIJ uit het *niet* voortgekomen zijn; en het *niet*, niets zijnde, kan niets voortbrengen; of wel zou hij door een vroeger bestand wezen voortgebracht zijn, en dan zou dat andere wezen, en niet Hij, God zijn. Indien men voor Hem een begin of een einde veronderstelt, dan zou men zich een wezen dat voor Hem bestaan heeft, of na Hem zou kunnen bestaan, en zoo tot in het oneindige voortgaande, kunnen voorstellen.

11. *God is onveranderlijk.* Ware Hij aan verandering onderhevig, dan zouden de

wetten, die het Heelal beheerschen, geene bestendigheid bezitten.

12. *God is onstoffelijk*; dat wil zeggen: dat Zijne natuur geheel verschillend is, met hetgeen wij stof noemen; zonder dat, zou Hij niet onveranderlijk zijn, want Hij zou dan aan de veranderingen, aan de stof eigen, onderhevig zijn.

God heeft geen voor onze zintuigen waarneembaren vorm: zonder dat, zou Hij stof zijn. Wij spreken van: Gods hand, Gods oog, Gods mond, omdat de mensch niet dan zich zelf kennende, voor alles, wat hij niet begrijpt, zichzelf als punt van vergelijking neemt. De afbeeldingen waarin men God als een grijsaard met een langen baard en met een mantel gedekt voorstelt, zijn bespottelijk, en hebben het nadeel, dat zij het Hoogste wezen tot de armzalige verhouding der menschheid terugvoeren; slechts een stap verder en men schrijft hem de driften der menschheid toe, en maakt er een toornig en naijverig God van.

13. *God is almachtig*. Ware Hij dit niet, dan zou men zich een ander wezen kunnen voorstellen dat machtiger is, en zoo voortgaande, totdat men het wezen gevonden had, dat door geen ander in macht zou kunnen overtroffen worden, dan zou dat andere wezen God zijn. Hij zou dus niet alle dingen gemaakt hebben, en degene, die Hij niet gemaakt zou hebben, zouden dan het werk van een ander God zijn.

14. *God is oneindig rechtvaardig en goed*. De voorziende wijsheid der goddelijke wetten openbaart zich zoowel in de kleinste als in de grootste dingen, deze wijsheid neemt allen twijfel aan Zijne wijsheid en goedheid weg. In deze twee eigenschappen liggen alle anderen opgesloten; kan men zich die, ook maar op één enkel punt, als beperkt voorstellen, dan zou men een wezen kunnen denken, die ze in hooger graad bezat, en dus boven Hem verheven is.

Het oneindige van eene eigenschap sluit de mogelijkheid uit van het bestaan van eene tegenovergestelde eigenschap; waardoor zij verminderd of vernietigd zou kunnen worden. Een *oneindig goed* wezen kan niet het geringste deel kwaad, noch een *oneindig kwaad* wezen het geringste deel goed bezitten; zooals een voorwerp niet absoluut zwart kan zijn, als er de geringste tint van wit aan is, evenmin als een voorwerp niet absoluut wit kan zijn als er ook maar een enkel zwart vlekje, hoe klein ook, aan is.

God kan dus niet te gelijk goed en kwaad zijn, want dan zou Hij, geen van beide eigenschappen in den hoogsten graad bezittende, niet God zijn; alles zoude van luimen afhangen, en er zou in niets bestendigheid bestaan. Hij kan dus niet dan oneindig goed of oneindig kwaad zijn; ware hij oneindig kwaad, dan zou Hij niets goeds doen, en daar Zijne werken getuigen van Zijne wijsheid, goedheid en zorg, moet men wel tot de conclusie komen, dat Hij, zonder op te houden God te zijn, niet te gelijk goed en kwaad

kunnende zijn, oneindig goed moet wezen. In de oneindige goedheid ligt de oneindige rechtvaardigheid opgesloten, want zoo Hij ook slechts in een enkel geval of ten opzichte van een enkel zijner schepselen onrechtvaardig of partijdig handelde, zou Hij niet oneindig rechtvaardig en dientengevolge ook niet oneindig *goed* zijn.

15. *God is oneindig volmaakt* . Het is niet mogelijk zich God zonder oneindigheid in alle volmaaktheden voor te stellen, want dan zou hij niet God zijn, want men zou zich altijd een wezen kunnen denken, dat in het bezit is van hetgeen hem ontbreekt. Wil het onmogelijk zijn dat Hij door eenig wezen overtroffen wordt, dan moet God in alles oneindig zijn.

Gods eigenschappen oneindig zijnde, zijn dezen niet vatbaar voor vermeerdering of vermindering, want zonder dat zouden zij niet oneindig en God niet volmaakt wezen. Ontnam men ook maar het geringste deeltje aan één Zijner eigenschappen, dan zou men God niet meer hebben, want er zou een wezen kunnen bestaan, dat volmaakter zou kunnen wezen.

16. *God is éénig*. De éénheid van God is het gevolg van de absolute oneindigheid Zijner volmaaktheden. Er zou geen ander God kunnen bestaan, tenzij deze ook oneindig in alles ware; want bestond er tusschen beide ook het geringste verschil, dan zou de een minder dan de ander, aan diens macht onderworpen, en niet God zijn. Bestond er tusschen hen eene absolute gelijkheid, dan zou dit van alle eeuwigheid eene zelfde gedachte, een zelfde wil, een zelfde macht zijn, en zoodoende in hunne identiteit geheel ineengevloeid, in werkelijkheid slechts één God zijn. Bezaten zij ieder bijzondere eigenschappen, dan zou de één datgene doen wat de ander niet doet, en zou er tusschen beide geen volmaakte gelijkheid bestaan, daar geen van beiden met de opperste macht zou bekleed zijn.

17. Het is de onwetendheid met het beginsel van de oneindigheid van Gods volmaaktheden, die het polytheïsme (veelgoderij) heeft voortgebracht; men heeft elke macht welke bovenmenschelijk toescheen, aan eene godheid toegeschreven; de rede heeft er later toe geleid al die verschillende machten in een eenénige te vereenigen. Daarna heeft de mensch, naar gelang hij het wezen der goddelijke eigenschappen beter begreep, het geloof aan datgene, wat er de ontkenning van was, uit zijne symbolen geschrapt.

18. Wij besluiten dus, dat God geen God kan zijn, dan onder de voorwaarde van in niets door een ander wezen overtroffen te kunnen worden; zoo niet, dan zou het wezen dat Hem, in wat ook, ware het ook maar in de dikte van een haar, overtrof, de we-

kelijke God zijn, en daarom moet God oneindig in alle dingen zijn.

Het bestaan van God alzoo door Zijne werken bewezen zijnde, komt men door eenvoudige logische gevolgtrekking tot de bepaling Zijner eigenschappen.

19. God is dus: *de hoogste en opperste intelligentie. Hij is éénig, eeuwig, onveranderlijk, onstoffelijk, almachtig, oneindig rechtvaardig en goed, oneindig in al zijne volmaakt heden*, en kan niets anders wezen.

Dit is de grondslag, waarop het Universeele gebouw rust; het is de lichtbaak, wier stralen zich over het geheele Heelal uitspreiden, en die alleen de mensch bij het zoeken naar de waarheid leiden kan; dat licht volgende, zal hij nimmer verdwalen, en hij is alleen zoo dikwijls van den weg afgedwaald, omdat hij het pad, dat hem aangewezen wordt, niet volgde.

Het is ook de onfeilbare toets voor alle wijsgeerige en godsdienstige stellingen; om ze te beoordeelen bezit de mensch een streng-juisten maatstaf in de eigenschappen van God, en met zekerheid kan hij tot zich zelf zeggen, dat elke theorie, elk beginsel, elke leerstelling, elk geloof, elke toepassing, die niet *één enkele* dezer eigenschappen in strijd is, of de strekking heeft, niet alleen ze op te heffen maar zelfs te verzwakken, niet in de waarheid zijn kan.

In filosofie, psychologie, zedenkunde, godsdienst, is alleen datgene waarheid, wat geen jota van de wezenlijke eigenschappen der godheid afwijkt. Een volmaakte godsdienst, zou die godsdienst zijn, waarvan geen enkel geloofsartikel in strijd met deze eigenschappen is, en waarvan alle leerstellingen den toets van die contsôle, zonder er in het minst door te lijden, zou kunnen doorstaan.

De voorzienigheid.

20. De voorzienigheid is de zorg, die God voor zijne schepselen draagt. God is overal, ziet alles, beheerscht alles, zelfs de kleinste dingen; hierin bestaat de voorzienige handeling.

“Hoe kan God, die zoo groot, zoo machtig, zoo boven alles verheven is, zich in die nietige bijzonderheden mengen, zich met de minste handelingen en gedachten van elk individu bezighouden? is de vraag die door het Ongeloof gedaan wordt, en waaruit het de gevolgtrekking maakt, dat, al neemt men het bestaan van God aan, Zijne bemoeiing zich slechts tot de algemeene wetten, die het heelal beheerschen, uitstrekken moet; dat het Heelal van alle eeuwigheid af in werking is tengevolge der wetten, waarvan ieder schepsel in zijn werkkring onderworpen is, zonder dat de nimmer ophoudende medewerking der Voorzienigheid daartoe noodig zij.”

21. Op den lagen trap, waarop de mensch thans nog staat, kan hij moeielijk Gods oneindigheid begrijpen: zelf bekrompen en beperkt van vermogen zijnde, stelt hij zich God voor als een beperkt wezen, en scheidt er zich een beeld van, dat aan zijn eigen beeld gelijk is. De schilderstukken, waarop God met menschelijke gelaatstreken voorgesteld wordt, dragen er niet weinig toe bij om deze dwaling bij de massa te bestendigen, die in Hem meer den vorm dan den Geest aanbidt. Voor verreweg de meesten is God een machtig vorst, op een onvergankelijken troon gezeten, die zich voor hen in de onmetelijkheid der hemelen verliest, en omdat hunne vermogens en voorstellingen beperkt zijn, begrijpen zij niet, dat God onmiddellijk in de kleine dingen kan of wil tusschen beiden treden.

22. In de onmacht, waarin de mensch zich bevindt om het wezen der Godheid te begrijpen, kan hij er zich alleen door vergelijkingen, die noodwendig zeer gebrekkig zijn, niets dan eene eenigszins naderbij komende voorstelling van maken; doch die voorstelling kan hem evenwel de mogelijkheid doen inzien van hetgeen hem in het eerst onmogelijk toescheen.

Veronderstellen wij eene vloeistof, fijn genoeg om alle lichamen te kunnen doordringen, dan is het duidelijk, dat elke molecule van die vloeistof in aanraking met elke molecule van de stof komende, op het lichaam dat zij doordringt, dezelfde werking als de vloeistof in haar geheel zal uitoefenen. Dit wordt dagelijks door de scheikunde in beperkte verhouding bewezen.

Die vloeistof niet-intelligent zijnde, oefent alleen door de stoffelijke krachten een werktuiglijke werking uit; maar veronderstellen wij ons nu die vloeistof, met intelligentie, met waarnemings- en gevoels-vermogen voorzien, dan zal zij niet meer in den blinde, maar met oordeel, naar een wil, en met wijsheid handelen; zij zal zien, hooren en voelen.

De eigenschappen van het perispiritale fluïdum kunnen er ons een denkbeeld van geven. Uit zichzelf is het niet intelligent, want het is stof, maar het is de overbrenger der gedachten en gewaarwordingen van den Geest; het is door de subtiliteit van dat fluïdum dat de Geesten overal doordringen, dat zij onze geheimste gedachten doorgronden, op een afstand zien en handelen, het is aan dit, een zekeren graad van loutering bereikt hebbende fluïdum, dat de verheven Geesten de gave van alomtegenwoordigheid verschuldigd zijn, er is alleen een enkele straal hunner gedachte, op verschillende punten gericht, toe noodig, om er zich terzelfder tijd door hunne tegenwoordigheid te manifesteren. De uitgebreidheid van die hoedanigheid is van den graad van verhevenheid en reinheid van den Geest afhankelijk. Het is ook door middel van dat fluïdum, dat zelfs de mensch, door de kracht van zijn wil, op sommige individuen werking kan uitoefenen, dat

hij in zekere mate de eigenschappen der stof kan wijzigen, aan de doode stof bepaalde eigenschappen kan mededeelen, organische stoornissen kan herstellen en door oplegging der handen genezing kan teweegbrengen.

23. Maar de Geesten, hoe verheven ook, zijn in hunne vermogens, in macht, en in den omvang hunner gewaarwordingen, beperkte wezens, en kunnen in dat opzicht God niet evenaren. Zij kunnen ons niettemin als punten van vergelijking dienen. Hetgeen de Geest niet dan in beperkte mate doen kan, kan God, die oneindig is, in onbeperkte mate volbrengen, Er bestaat ook nog dit verschil, dat de handeling van den Geest tijdelijk en van omstandigheden afhankelijk, terwijl die van God voortdurend is; de Geest omvat met zijne gedachten slechts een begrensden tijd en ruimte; die van God omvatten het heelal en de eeuwigheid. In één woord: de afstand van de Geesten tot God, is als die van het eindige tot het oneindige.

24. Het perispiritale fluïdum is de gedachte van den Geest niet, maar de agens, de bemiddelaar dier gedachte; daar hij het is, die de gedachte overbrengt, is hij er in zeker opzicht van *doortrokken*, en in de onmogelijkheid, waarin wij verkeeren, om de gedachte te kunnen isoleeren, zoo is het alsof zij met het fluïdum slechts één uit maakt, zooals het geluid slechts één met de lucht schijnt uit te maken, en wij het om zoo te zeggen kunnen materialiseeren. Evenals wij zeggen, dat de lucht klankgevend wordt, zouden wij, het uitwerksel met de oorzaak verwarrende, kunnen zeggen dat het fluïdum intelligent wordt.

25. Hetzij dat het, al of niet, met Gods gedachten zoo is, dat wil zeggen, hetzij dat die gedachte onmiddellijk of door tusschenkomst van een fluïdum handelt; laten wij, om er ons het begrip gemakkelijk van te maken, ons die onder den concreten vorm van een intelligent fluïdum, dat het oneindige heelal vervult en elk deel der schepping doordringt: *de natuur geheel in het goddelijke fluïdum gedompeld*, voorstellen; en volgens het beginsel, dat de deelen, dezelfde natuur, dezelfde eigenschappen als het geheel hebben, is elk atoom van dat fluïdum, om het zoo eens uit te drukken, in het bezit der gedachte, dat wil zeggen, van de eigenschappen van het wezen der Godheid; en dit fluïdum overal zijnde, is alles aan hare intelligente werking, aan hare voorzienende, zorgende liefde onderworpen; geen wezen, hoe nietig ook, of het is er als 't ware van doortrokken. Wij zijn dus altijd in de tegenwoordigheid der Godheid, kunnen geen enkele onzer handelingen aan Haar doorzicht onttrekken; onze gedachte is met de Hare in altijdduurende aanraking, en het is met recht dat men zegt, dat God tot in de verborgenste schuilhoeken van ons hart leest, en volgens de woorden van Christus *Zijn wij in Hem, zooals Hij in ons is*.

Om Zijne liefdezorg over al Zijne schepselen uit te breiden, heeft God niet noodig van uit de onmetelijkheid Zijne blik op ons te doen vallen; om door Hem gehoord te worden, behoeven onze gebeden de ruimte niet te doorklieven, noch met luider stem uitgesproken te worden, want, steeds bij ons, worden onze gedachten in Hem weerkaatst. Onze gedachten zijn als de klanken eener klok, die elke molecule van de haar omringende lucht doet trillen.

26. Het zij verre van ons, dat wij de Godheid zouden willen materialiseeren; het beeld van een intelligent universeel fluïdum, is klaarblijkelijk niets dan eene vergelijking, geschikt om een juister denkbeeld van God te geven dan die tafereelen, die hem in de gedaante van een mensch voorstellen; ons doel is alleen om de mogelijkheid te doen begrijpen, dat God overal kan wezen en zich aan alles kan laten gelegen zijn.

27. Voortdurend hebben wij een voorbeeld voor oogen, dat ons een denkbeeld kan geven van de wijze, waarop Gods inwerking op de geringste deelen van alle wezens kan plaats vinden, en dus ook, hoe de subtielste indrukken onzer ziel Hem kunnen bereiken. Dit voorbeeld is getrokken uit het onderwijs, door een Geest over dit onderwerp gegeven.

“Eene der eigenschappen van de Godheid is hare oneindigheid; men kan zich van den Schepper geene voorstelling maken, als een vorm, eene grens, eene beperking bezittende. Ware Hij niet oneindig, dan zou men zich iets grooter dan Hij is kunnen voorstellen, en dat iets zou dan God zijn. — God oneindig zijnde, is overal; ware Hij dit niet, dan zou Hij niet oneindig zijn: dit dilemma kan men niet ontgaan. Indien er dus een God bestaat, en hieraan twijfelt niemand, dan is die God oneindig, en men kan zich geene ruimte die Hij niet vervult voorstellen. Dientengevolge is Hij met al zijne scheppingen in aanraking, Hij omvat ze, zij zijn in Hem; het is dus begrijpelijk, dat hij met elk schepsel in onmiddellijke betrekking staat, en laat ons, om het u zoo materieel mogelijk te doen begrijpen op welke wijze die gemeenschap universeel en aanhoudend is, nagaan, wat er bij den mensch tusschen zijn Geest en lichaam plaats vindt.

“De mensch is eene kleine wereld, waarvan de Geest bestuurder is, en waarvan het bestuurdwordende deel het lichaam is. In dit heelal stelt het lichaam eene schepping voor, waarvan de Geest, God is. (Gij begrijpt, dat er hier alleen van eene vergelijking en niet van overeenkomst sprake kan zijn.) De ledematen van dat lichaam, de verschillende organen waaruit het bestaat, zijne spieren, zenuwen, gewrichten, zijn als zoovele stoffelijke individualiteiten, wien, om het aldus uit te drukken, in bijzondere deelen van het lichaam een bepaalde plaats is aangewezen; alhoewel het aantal dier samenstellende deelen, waarin zooveel verscheidenheid bestaat, en die van zulk een verschillende natuur zijn, aanzienlijk is, zal toch wel niemand het in twijfel trekken, dat er geene beweging

kan voortgebracht worden, dat er geen indruk op een bijzondere plek kan plaats vinden, zonder dat de Geest er bewust van is. Ondervindt men tegelijkertijd, op verschillende plaatsen, verschillende gewaarwordingen: De Geest gevoelt ze allen, kan ze van elkaar onderscheiden, ze analyseeren, en aan ieder harer eene oorzaak en de plaats harer werking aanwijzen.

“Een analoog verschijnsel heeft er tusschen de schepping en God plaats. God is overal in de natuur, zooals de Geest overal in het lichaam is; alle elementen der schepping bevinden zich in gestadige gemeenschap met Hem, zooals alle cellen van het menschelijke lichaam in onmiddellijke aanraking met het geestelijke wezen zijn; er bestaat dus geen enkele reden, waarom verschijnselen van dezelfde orde, niet in beide gevallen op dezelfde wijze zouden plaats vinden.

“Een der ledematen maakt eene beweging: de Geest gevoelt dit; een schepsel denkt: God weet het. Alle ledematen komen in beweging, de verschillende organen trillen: de Geest gevoelt iedere uiting, onderscheidt ze en bepaalt hare plaats. De verschillende scheppingen, de verschillende schepselen komen in beweging, denken, handelen op verschillende wijzen en God weet alles wat er plaats vindt, en weet wat aan ieder in het bijzonder toe te schrijven is.

“Men kan hieruit tevens de solidariteit afleiden: van de stof met de intelligentie, van alle wezens van dezelfde wereld onderling; van die van alle werelden onderling, en eindelijk van die der schepselen en hunnen Schepper.”

(Quinemant. Parijsche vereeniging, 1867.)

28. Wij begrijpen het uitwerksel; en dit is reeds veel; van het uitwerksel klimmen wij tot de oorzaak op, en beoordeelen wij hare grootheid naar het uitwerksel; maar haar wezen ontsnapt ons, evenals dat van eene menigte verschijnselen. Wij kennen de uitwerksele n van de electriteit, van de warmte, van de aantrekkingskracht; wij weten die te berekenen, en toch kennen wij het beginsel, hetwelk dit alles doet ontstaan, niet. Is het dan redelijker om het goddelijk beginsel te ontkennen, omdat wij het niet begrijpen?

29. Niets belet, om als beginsel van de hoogste intelligentie een middelpunt van werking, een voornaam altijd-uitstralend brandpunt aan te nemen, dat het heelal met zijne effluvia overstroomd, zooals de zon met haar licht de aarde doet. Maar waar bevindt zich dat brandpunt? Nie mand kan 't ons zeggen. Het is waarschijnlijk, dat het evenmin op een vast punt gevestigd is als zijne uitwerking, en dat het de onbegrensde ruimte doorloopt. Indien eenvoudige Geesten reeds de gave der alomtegenwoordigheid bezitten, moet deze eigenschap bij God onbegrensd zijn. Daar God het heelal vervult, zou men nog als hypothese kunnen aannemen, dat dit brandpunt niet noodig heeft zich te verplaatsen, en dat het zich op elk punt vormt, waar de Hoogste Wil het noodig acht te zijn:

zoodat men zou kunnen zeggen, dat het overal en nergens is.

30. Voor die onoplosbare vraagstukken, moet ons verstand ootmoedig zijne onmacht bekennen. God bestaat: daaraan kunnen wij niet twijfelen; Hij is oneindig rechtvaardig en goed: dat is Zijn wezen: Zijn liefdezorg omvat alles: dat begrijpen wij; Hij kan dus niets willen dan ons welzijn: daarom moeten wij op hem vertrouwen. Dit is de hoofdzaak; wat het overige betreft, laat ons wac hten, totdat wij waardig zullen zijn Hem te begrijpen.

Het zien van God.

31. Als God overal is, hoe komt het dan dat wij Hem niet zien? Zullen wij Hem zien, als wij de aarde verlaten zullen hebben? Dit zijn vragen, die dagelijks gedaan worden.

De eerste is gemakkelijk te beantwoorden; onze stoffelijke zintuigen bezitten slechts een beperkt waarnemingsvermogen, dat hun ongeschikt maakt om zekere, zelfs stoffelijke dingen te zien. Het is daardoor, dat eenige fluïden geheel aan ons gezicht en aan onze werktuigen tot analyse ontsnappen; en toch twijfelen wij niet aan haar bestaan. Wij zien de uit werkselen van de pest, maar de fluïde niet, die haar overbrengt; wij zien de lichamen onder den invloed der aantrekkingskracht bewegen en toch zien wij die kracht niet.

32. De dingen, wier wezen geestelijk is, kunnen niet door stoffelijke zintuigen waargenomen worden; alleen door het geestelijk gezicht kan men de geesten en de dingen der onstoffelijke wereld zien: onze ziel alleen kan dus God zien. Ziet zij Hem onmiddellijk na den dood? Dit kunnen de mededeelingen van gene zijde van het graf alleen ons leeren. Door dezen weten wij, dat het zien van God alleen het voorrecht van de meest gelouterde zielen is, en dat dus maar weinigen bij het afleggen van hun aardsch omhulsel daartoe den vereischten graad van dematerialisatie bezitten. Eenige alledaagsche vergelijkingen zullen dit gemakkelijk doen begrijpen.

33. Iemand, die zich beneden in een dal, door een dikken nevel omringd, bevindt, ziet de zon niet; maar, zooals wij reeds vroeger gezegd hebben, maakt hij uit het licht dat overal verspreid is op, dat de zon schijnt. Beklimt hij den berg, dan zal naarmate hij stijgt de nevel voor hem ophelderen, het licht sterker worden, maar hij ziet de zon nog niet; wanneer hij die begint te zien, is zij evenwel nog beneveld, want de minste damp is voldoende om er den glans van te verminderen. Eerst dan, als hij zich geheel

boven den nevel bevindt, zal hij, in een volkomen, helderen lucht zijnde, de zon in al haar luister zien.

Hetzelfde vindt plaats bij iemand, die zich het hoofd in verscheidene sluiers gewikkeld heeft; aanvankelijk ziet hij niets; doch bij iederen sluier, die weggenomen wordt, wordt hij een schijnsel, dat hoe langer hoe helderder wordt, gewaar; en eerst bij het wegnemen van den laatste, ziet hij alles duidelijck.

Dit is ook zoo met een vocht, waarin vreemde bestanddeelen gemengd zijn; eerst is het troebel, maar bij elke overhaling wordt het doorschijnender, totdat het geheel gezuiverd, volkomen helder is en geen beletsel meer voor het gezicht oplevert.

Zoo is het ook met de ziel. Het perispritale omhulsel, ofschoon voor ons onzichtbaar en ontastbaar, is toch voor de ziel werkelijke stof, die te grof is om haar so mige waarnemingen toe te laten. Dit omhulsel wordt geestelijker, naarmate de ziel in zedelijkheid toeneemt. De onvolmaaktheden der ziel zijn als zoovele sluiers, die het gezicht belemmeren; iedere onvolmaaktheid die zij aflegt, is eene sluier minder, maar niet dan nadat zij zich geheel gelouterd zal hebben, zal zij in het volle genot van hare vermogens zijn.

34. God, de goddelijke essentie bij uitnemendheid zijnde, kan niet dan door Geesten, die den hoogsten trap van dematerialisatie bereikt hebben, in al zijn luister gezien worden. Zien dus de onvolmaakte Geesten Hem niet, dan komt dit niet omdat zij verder dan anderen van Hem verwijderd zijn; zij zijn als allen, als alle wezens der natuur in het goddelijk fluïdum, zooals wij in het licht, gedompeld; maar hunne onvolmaaktheden zijn als zoovele sluiers, die Hem aan hun oog onttrekken; wanneer de nevel opgetrokken, wanneer de nevel opgeklaard zal zijn, zullen zij Hem zien schitteren; en daarvoor zal het voor hen niet noodig zijn hooger te klimmen, noch Hem in de diepten der oneindigheid te zoeken; het geestelijke oog, van de zedelijke vlek die het verduisterde gereindigd zijnde, zullen zij Hem overal waar zij zich ook bovendien, zelfs op aarde, zien, want Hij is overal.

35. De Geest loutert zich slechts met den tijd, en de verschillende reïncarnatiën zijn de distilleer-toestellen, op wier bodem hij telkens eenige onzuiverheden achterlaat. Zijn aardsche omhulsel afleggende, legt hij niet op éénmaal al zijne onvolmaaktheden af; en het is daarom, dat er zijn, die na hun dood God, evenmin als bij hun leven, zien; doch naarmate zij zich louteren, krijgen zij er eene meer duidelijke intuïtie van; al zien zij Hem nog niet, begrijpen zij Hem toch beter: het licht is minder verspreid. Als dus sommige Geesten zeggen, dat God hun verbiedt op de eene of andere vraag te antwoorden, dan is dit niet door dien God hun verschijnt of het woord tot hen richt, om hun het een of ander te gelasten of te verbieden, neen, maar zij gevoelen het: zij ontvangen de effluvia van

Zijne gedachte, zooals ons dit van de Geesten gewordt, die, ofschoon wij ze niet zien, ons met hun fluïdum omgeven.

36. Geen mensch kan dus God met de oogen van het vleesch zien. Mocht die gunst ook al aan eenigen toegestaan worden, dan zou het alleen in den staat van geestverrukking zijn, in welke de ziel, voor zooveel dit gedurende de incarnatie mogelijk is, van de banden der stof bevrijd is. Zulk een uitsluitende gunst zou bovendien slechts aan de keur der zielen, die voor eene zending en niet tot boetedoening geïncarneerd zijn, ten deel vallen. Maar aangezien de Geesten der verhevenste orden met een verblindenden glans schitteren, zoo is het wel mogelijk, dat minder verhevene, hetzij geïncarneerde of niet-geïncarneerde Geesten, door den glans, die hen omgaf, getroffen, geloofd hebben God zelf, gezien te hebben. Zoo wordt somwijlen een Minister voor zijn Vorst aangezien.

37. Onder welke gestalte verschijnt God aan hen, die zich die gunst waardig gemaakt hebben? Is het wel onder de eene of andere gestalte? is het wel in menschelijke gedaante, of meer als een van licht schitterend brandpunt? De taal der menschen is niet bij machte dit te beschrijven, omdat er voor ons geen punt van vergelijking, die er een denkbeeld van zou kunnen geven, bestaat; wij zijn als blinden, aan wie men tevergeefs, den glans der zon zou willen uitleggen. Onze taal is beperkt tot onze behoeften en door den kring onzer denkbeelden; de taal der wilden zou moeilijk de wonderen der beschaving kunnen uitdrukken; die van het beschaafde volk is te arm om den luister der hemelen te kunnen beschrijven; ons denkvermogen te beperkt om die te kunnen begrijpen; en ons te zwak gezicht zou er door verblind worden.

DERDE HOOFDSTUK.

Goed en Kwaad.

Bron van goed en kwaad. Instinkt en Intelligentie. Vernieling der levende wezens onderling.

Bron van goed en kwaad.

1. God de oorsprong van alle dingen, en die oorsprong geheel wijsheid, goedheid, rechtvaardigheid zijnde, zoo moet alles wat er uit voorkomt in die eigenschappen deelen; want wat oneindig wijs, rechtvaardig en goed is, kan niets onverstandigs, slechts of onrechtvaardigs voortbrengen. Het kwaad, dat wij opmerken, moet dus niet daarin zijn bron vinden.

2. Indien het kwaad tot de eigenschappen van een afzonderlijk wezen behoorde, dat men Ahriman of Satan noemt, dan is een van beiden waar: dit wezen moet dan of aan God gelijk en dientengevolge even machtig, en dit van alle eeuwigheid af, geweest zijn; of hij moet beneden God staan.

In het eerste geval, zouden er twee machten tegenover elkander staan, die eeuwig strijdende, elkanders werk trachten ongedaan te maken, en zich wederkeerig tegenwerken. Deze stelling is onvereinigbaar met de eenheid van inzichten, die zich in de inrichting van het heelal openbaart.

In het tweede geval, zou dit wezen, minder dan God zijnde, aan Deze onderworpen zijn; niet van alle eeuwigheid als Hij kunnende zijn, zonder zijns gelijken te wezen, zou hij een begin gehad hebben; zoo hij geschapen is, kan hij dit niet anders dan door God zijn; God zou dan den Geest van het kwaad geschapen hebben, hetgeen de ontkenning der oneindige goedheid zijn zou.

3. Volgens een zeker leerstelsel is de Geest van het kwaad, goed geschapen, slecht geworden, en heeft God hem tot straf veroordeeld om eeuwig door slecht te blijven, en hem opgedragen de menschen tot kwaaddoen te verleiden; en daar eene enkele overtreding hen voor eeuwig de gruwelijkste straffen, zonder hoop op genade, kan doen verdienen, zoo zou dit meer dan gebrek aan goedheid, het zou eene voorbedachte wreedheid zijn, want teneinde hem de verleiding gemakkelijk te maken en den valstrik beter te kunnen verbergen, is Satan gemachtigd de gedaante van een engel des lichts aan te nemen, en zelfs Gods werken zoodanig na te bootsen, dat men er zich in vergist.

Bovendien zou het ongerechtigheid en onbedachtzaamheid bij God doen veronderstellen, want daar aan Satan alle vrijheid gelaten wordt om het rijk der duisternis te verlaten en zich aan de vermaaken van het leven over te geven, met het doel om er de menschen in te verlokken, zoo zou de opruier tot kwaaddoen lichter gestraft worden dan de slachtoffers zijner listen, die uit zwakheid er onder bezwijken, want dezen eenmaal in den afgrond geworpen, kunnen dien nooit meer verlaten. God weigert hun een teug water om hun dorst te kunnen lesschen, en hoort, met Zijne engelen, gedurende de eeuwigheid hun gekerm, zonder zich te doen vermurwen, terwijl Hij aan Satan de vrijheid laat om alle genoegens die hij verlangt te genieten.

Van alle leerstelsels over de theorie van het kwaad, is dit ontegenzeggelijk het meest irrationeële en het voor de godheid meest beleedigende. (Zie Hemel en Hel volgens het Spiritisme. Eerste gedeelte Hoofd. IX. De duivelen).

4. En evenwel bestaat het kwaad, en moet het eene oorzaak hebben. Het kwaad is van verschillenden aard. Vooreerst heeft men het fysieke en het zedelijke kwaad; verder het kwaad, hetwelk de mensch kan ontgaan, en dat wat van zijn wil onafhankelijk is; onder het laatste moet men de natuurlijke onheilen rekenen.

De mensch, wiens vermogens beperkt zijn, kan Gods bedoelingen in haar geheel, noch begrijpen noch omvatten; hij beoordeelt de dingen in hunne betrekking tot zijne eigene persoonlijkheid en de kunstmatige en conventioneële belangen, die niet in de orde der natuur liggen, maar die hij zichzelf geschapen heeft; daarom vindt hij dikwijls datgene slecht en onrechtvaardig, wat hij als rechtvaardig en uitmuntend zou beschouwen als hij er oorzaak, doel en eindelijk gevolg van inzag. Indien de mensch van alles de reden van bestaan en de nuttigheid ontdekte, zou hij op alles den stempel der oneindige wijsheid gedrukt vinden, en zou hij voor die wijsheid, zelfs daar waar hij ze niet begrijpt, de knieën buigen.

5. Den mensch is eene intelligentie ten deel gevallen, die het hem mogelijk maakt de Kwade gevolgen van alle natuurlijke onheilen, zooal niet te voorkomen, dan toch aanmerkelijk te verminderen; hoe meer hij in kennis, hoe meer hij in beschaving toeneemt, des te minder verderfelijk die onheilen zijn zullen; bij eene wijze, zorgvuldige regeling der maatschappij, zal het hem zelfs mogelijk zijn, om, zoo hij ze niet geheel kan voorkomen, er de kwade gevolgen althans van te neutraliseeren. Zoo heeft God dus aan den mensch, tegen diezelfde onheilen, die hun nut in de algemeene wereldorde en voor de toekomst hebben, in zijne geestvermogens het middel geschonken, om er de uitwerkselen van te kunnen verzwakken.

Zoo maakt hij ongezonde streken gezond, de besmettelijke uitwasemingen van den grond onschadelijk, ontgint hij woeste gronden, en vindt hij middelen uit om die te-

gen overstroming te beveiligen; zoo bouwt hij zich gezonder en hechter woningen, die tegen de tot zuivering van den dampkring zoo noodige winden bestand zijn, en waardoor hij zich tegen de afwisseling van het weder beschut; het is eindelijk op die wijze, dat door toenemende behoeften, allengs de wetenschappen ontstaan zijn, met behulp van welke hij de bewoonbaarheid der aarde vermeerdert, en de som van zijn welzijn doet toenemen.

De mensch vorderingen moetende maken, zoo zijn de onheilen, waaraan hij blootgesteld is, een prikkel tot oefening zoowel van zijn verstand, als van zijne natuurlijke en zedelijke vermogens, door hem als 't ware er toe te dwingen de middelen te beraamen om er zich aan te onttrekken. Zoo hij niets te duchten had, zou er geene noodzakelijkheid voor hem bestaan om het betere te zoeken; hij zou, in de werkeloosheid van zijn geest indommelende, niets uitvinden en niets ontdekken. Smart is de prikkel, waardoor de mensch op den weg der vooruitgang voortgedreven wordt.

6. Maar de onheilen, die het menigvuldigst voorkomen, zijn dezulken, welke de mensch zichzelf door zijne ondeugden op den hals haalt, die, welke door zijn hoogmoed, haat, eer- en hebzucht en door het misbruik dat hij van alles maakt, ontstaan: hieruit komen de oorlogen, met al de onheilen die er de nasleep van zijn, de oneenigheden, onrechtvaardigheden, de verdrukking der zwakken door de sterkeren, en eindelijk de meeste ziekten, voort.

God heeft wetten vastgesteld vol wijsheid, die niets dan 's menschen geluk ten doel hebben; de mensch bezit in zichzelf al wat noodig is, om die wetten te kunnen nakomen; de weg wordt hem door zijn geweten afgebakend; de goddelijke wet is in zijn hart gegrift; en God herinnert er hem telkens weer aan: door Zijne messiassen en profeten, door alle geïncarneerde Geesten, die de opdracht ontvangen hebben hem te verlichten, zedelijk te verbeteren, te veredelen; en in den laatsten tijd door eene menigte ongeïncarneerde Geesten, die zich overal manifesteren. Indien de mensch zich stipt aan de Goddelijke wetten hield, zou het niet twijfelachtig wezen, dat hij de hevigste kwalen zou ontgaan, en op aarde gelukkig leven zou. Dat hij dit niet doet, is uit kracht van zijn vrijen wil, en hij draagt daarvan de gevolgen.

7. Maar God heeft, in Zijne oneindige goedheid, het geneesmiddel naast de kwaal geplaatst, dat wil zeggen, dat Hij uit het kwaad zelf, het goede doet voortkomen. Er komt een oogenblik, waar op de overmaat van het zedelijk kwaad onverdraaglijk wordt, en den mensch de behoefte doet gevoelen om van gedrag te veranderen; door de ondervinding onderwezen, wordt hij, altijd tengevolge van zijn vrijen wil, gedrongen, een geneesmiddel in het goedgevoelen te zoeken; zoo hij dan een beteren weg opgaat, geschiedt dit uit vrijen wil, omdat hij de bezwaren van den anderen weg heeft leeren inzien. De be-

hoeft te dwingen hem dus, uit zucht om gelukkig te worden, zich zedelijk te verbeteren; zooals dezelfde behoefte hem genoodzaakt heeft, den stoffelijken toestand van zijn bestaan te verbeteren.

Men kan zeggen dat het kwaad de afwezigheid van het goede, zoo als koude de afwezigheid van warmte is. Het is evenmin eene afzonderlijke eigenschap als koude een speciaal fluïdum is; het eene is het negatief van het andere. Daar waar het goede niet bestaat, bestaat noodwendig het kwaad. Indien er in de schepping een wezen voor het kwaad aangesteld ware, zou de mensch er niet aan kunnen ontsnappen; maar de mensch de oorzaak van het kwaad in zichzelf, en tegelijkertijd zijn vrijen wil, en tot gids de goddelijke wetten, bezittende, zal het kwaad, zoodra hij wil, kunnen ontgaan.

Helderen wij dit door een feit uit het dagelijksch leven op. Een eigenaar van een land weet, dat er aan het uiteinde van dat land eene gevaarlijke plek is, waar iemand, die er zich op waagde, een ongeluk zou kunnen krijgen. Wat doet hij nu om ongelukken te voorkomen? Hij plaatst in de nabijheid van die plek een opschrift, verbiedende, om uithoofde van gevaar, verder te gaan. Dit is nu de wet, die verstandig en voorzorgend is. Maar als niettemin een onvoorzichtig mensch zich niet aan het verbod stoort en toch verder gaat, en er een ongeluk door krijgt, aan wien zal hij dit anders dan aan zichzelf kunnen wijten?

Dit is het geval met elk kwaad. De mensch zou het ontgaan, indien hij de goddelijke wetten opvolgde. God heeft b. v. eene grens voor de inwilliging onzer behoeften gesteld; overschrijdt de mensch die grens, dan doet hij dit vrijwillig. De ongesteldheden, gebreken, de dood zelf, wat hiervan het gevolg kan zijn, zijn dus zijn eigen werk en niet dat van God.

8. Het kwaad een gevolg van 's menschen onvolmaakt heid zijnde, en God den mensch geschapen hebbende, dan heeft God, zal men aanvoeren, zooal niet het kwaad, dan toch de oorzaak van het kwaad geschapen; had Hij den mensch volmaakt gemaakt dan zou het kwaad niet bestaan.

Ware de mensch volmaakt geschapen, dan zou hij noodwendig tot het goeddoen gedrongen worden; doch nu wordt hij, tengevolge van zijn vrijen wil, noch noodwendig tot het goed, noch tot het kwaad gedrongen. God heeft gewild, dat hij aan de wet van vooruitgang onderworpen, en die vooruitgang het gevolg van zijn eigen arbeid zou zijn, opdat hem er de verdienste van zou toekomen, evenals hij van het kwaad, dat eene handeling van zijn wil is, de verantwoordelijkheid draagt. Het is hier de vraag, te weten, wat in den mensch de bron van de neiging tot het kwaad is.

“De dwaling bestaat in het beweren, dat de ziel volmaakt uit de handen van den Schepper gekomen is, terwijl integendeel Deze gewild heeft, dat de volmaaktheid het ge-

volg van de trapsgewijze loutering van den Geest en diens eigen werk zijn zou. God heeft gewild, dat de ziel, tengevolge van haar vrijen wil, eene keuze tusschen goed en kwaad zou kunnen doen, en dat zij haar einddoel, door een met strijd gepaard gaand leven en door weerstand aan het kwaad te bieden, zou bereiken. Had Hij de ziel volmaakt, zooals Hij zelf is, ge maakt, en uit Zijne handen komende, Zijne eigen eeuwige gelukzaligheid doen deelen, dan zou Hij den mensch niet naar Zijn beeld, maar, zooals wij dit reeds opgemerkt hebben, aan Hem gelijk geschapen hebben. De ziel tengevolge van haar wezen zelf, en zonder iets geleerd te hebben, alles kennende, zou door een gevoel van hoogmoed, uit het bewustzijn van hare goddelijke eigenschappen voortgesproten, ertoe gebracht worden, haar oorsprong te verloochenen, de oorzaak van haar bestaan te miskennen, en zou in oproer en verzet tegen haren Schepper gekomen zijn."

(Bonnamy, rechter ter instructie: *La Raison du Spiritisme*, hoofdstuk. VI.)

9. Indien men alle hartstochten, zelfs alle ondeugden nagaat, dan bemerkt men, dat bij allen het beginsel in het instinct van zelfbehoud ligt. Dit instinct bestaat in volle kracht bij de dieren en bij die primitive wezens, die de dieren het meest nabij komen; het is bij dezen alleenheerschend, omdat bij hen de zedelijkheidszin er nog geen tegenwicht voor is: het wezen is nog niet tot het intellectueele leven ontwaakt. Maar daarentegen neemt het instinct af, naarmate de intelligentie zich ontwikkeld, omdat deze de stof beheerscht; met de beredeneerde intelligentie wordt de vrije wil geboren, waarvan de mensen, naar goedvinden gebruik maakt; dan eerst neemt voor hem de verantwoordelijkheid voor zijne daden een aanvang.

10. Het geestenleven is de bestemming van den Geest, maar in de eerste fasen van zijn lichamelijk bestaan heeft hij alleen voor zijne stoffelijke behoeften te zorgen, en daarvoor is opvolging zijner driften tot het behoud der soorten en individuen, wat het stoffelijke betreft, eene noodzakelijkheid. Maar dat tijdperk voorbij zijnde, ontstaan voor hem andere behoeften, die in den beginne halfstoffelijk en halfzedelijk, en eindelijk van geheel zedelijken aard zijn. Alsdan heerscht de geest over de stof, werpt haar juk af, en vordert op de door de Voorzienigheid voor hem bestemde weg en nadert tot zijn einddoel. Laat de Geest zich daarentegen door haar beheerschen, dan blijft hij achterlijk en nadert tot de dieren. In dien toestand wordt, wat weleer een goed was, omdat het eene noodzakelijkheid voor zijne natuur was, een kwaad; niet alleen, omdat het geene noodzakelijkheid meer is, maar omdat het voor het geestelijke van zijn wezen schadelijk wordt. Het kwaad is alzoo, betrekkelijk; en de verantwoordelijkheid regelt zich naar den graad van ontwikkeling.

Elke hartstocht heeft alzoo zijn voorzienig nut; ware dit niet zoo, dan zou God iets onnuts en schadelijks gewrocht hebben; het misbruik, dat men er van maakt, const i-

tueert het kwaad: en de mensch misbruikt tengevolge van zijn eigen vrije wil. Later door zijn eigen belang voorgelicht, doet hij vrijwillig eene keuze tusschen goed en kwaad.

Instinct en intelligentie.

11. Welk verschil bestaat er tusschen het instinct en de intelligentie? Waar eindigt het eene en begint de andere? Is het instinct een begin der intelligentie of wel een afzonderlijk vermogen, een uitsluitende eigenschap der stof?

Het instinct is de geheimzinnige kracht, door welke de bewerkte wezens, tot spontane en onwillekeurige handelingen, die hunne instandhouding ten doel hebben, geroept worden. Bij instinctmatige handelingen bestaat er noch overdenking, noch verbinding van gedachte, noch voorbedachtzaamheid. Zoo zoekt de plant naar lucht, keert zich naar het licht, richt zij hare wortels naar het water of den vruchtbaren grond; zoo opent en sluit zich afwisselend de bloem naar gelang dit noodig is; zoo slingeren zich de woekerplanten om een steun, of hechten zich er aan door middel harer boorwerktuigen. Zoo wordt het dier door instinct voor hetgeen hem nuttig of schadelijk is gewaarschuwd; zoo richt het zich naar gelang der jaargetijden naar de voor hem geschikte luchtstreek, zoo bouwt het zich, zonder daarin vooraf onderwezen te zijn, ieder naar zijne soort, min of meer kunstige, donzige nesten en verblijfplaatsen voor zijn kroost, werktuigen om de prooi, die hem tot voedsel dient, te bemachtigen; zoo hanteert het met handigheid de wapens tot aanval en verdediging, waarmede het voorzien is; zoo is het dat de geslachten tot elkander komen, dat de moeder hare jongen uitbroedt, en de jongen de warme moederborst opzoeken. Bij den mensch heerscht bij het begin van zijn leven, het instinct uitsluitend; het is door instinct, dat het kind zijne eerste bewegingen maakt, voedsel tot zich neemt, schreeuwt om zijne behoeften kenbaar te maken, den klank der stem nabootst, tracht te spreken en te loopen. Zelfs bij den volwassene zijn sommige handelingen nog instinctmatig, zooals: de onwillekeurige beweging teneinde een gevaar af te wenden, of er zich uit te redden, of om het evenwicht te behouden; daartoe behooren nog: het pinken met de oogleden om een te scherp licht te matigen; het werktuiglijk openen van den mond om adem te halen, enz.

12. *Intelligentie openbaart zich door vrijwillige, overlegde, voorbedachtelijke, samengestelde naar omstandigheden ingerichte handelingen.* Het is ontegenzeggelijk eene eigenschap, uitsluitend aan de ziel eigen.

Elke werktuiglijke handeling is instinctmatig; die, welke overdenking en verbinding van gedachten aantoont, intelligent; de eene is vrij, de andere is dit niet.

Het instinct is een zekere gids, die nooit bedriegt; de intelligentie is, alleen omdat

zij vrij is, somtijds aan dwalen onderhevig.

Zooal de instinctmatige handeling niet het karakter van de intelligente handeling draagt, geeft zij niettemin eene in haar wezen voorzienige intelligente oorzaak te kennen. Neemt men aan, dat de bron van het instinct in de stof zetelt, dan moet men ook aannemen, dat de stof intelligent is; zelfs eene veel zekerder en meer voorziende intelligentie dan de ziel bezit, aangezien het instinct zich nooit vergist, terwijl de intelligentie dit wel doet.

Beschouwt men het instinct als een beginnende intelligentie hoe komt het dan, dat het in vele gevallen, de beredeneerde intelligentie overtreft? dat het de mogelijkheid schenkt om dingen te doen, die de intelligentie niet doen kan?

Indien het instinct de eigenschap van een speciaal geestelijk beginsel is, wat wordt er dan van dat beginsel? Het instinct geraakt op den achtergrond, wordt uitgewischt, wordt het dan vernietigd? Zoo de dieren alleen instinct bezitten, dan is er voor hun toekomst geen uitkomst, dan bestaat er voor hen geene vergoeding voor hun doorstaan lijden. Dit zou noch met Gods rechtvaardigheid, noch met Zijne goedheid overeen te brengen zijn.

13. Volgens een ander stelsel, hebben het instinct en de intelligentie hetzelfde beginsel; een zekeren graad van ontwikkeling bereikt hebbende, zou dat beginsel, hetwelk eerst alleen de eigenschap van het instinct bezit, eene vervorming ondergaan, waardoor het die van de vrije intelligentie zou verkrijgen. Deze vervorming vindt, volgens dit stelsel, niet op ééns, maar trapsgewijze plaats, zoodat er gedurende een zeker tijdperk ondereenmenging der twee eigenschappen bestaat, waarvan de eerste afneemt, naarmate de tweede toeneemt.

14. Eindelijk vloeit er nog een laatste hypothese, die zich overigens bij het denkbeeld van eenheid van beginsel aansluit, uit het in zijn wezen voorzienig karakter van het instinct voort, en die met hetgeen het spiritisme ons omtrent de gemeenschap der Geestenwereld met de lichamelijke leert, overeenstemt.

Men weet nu, dat de niet-geïncarneerde Geesten de opdracht hebben om over de geïncarneerden, wier beschermers en leidlieden zij zijn, te waken; dat zij dezen met hunne fluïdieke effluvia omringen; dat de mensch dikwijls, *onbewust*, onder den invloed van die effluvia handelt.

Daarenboven weet men, dat het instinct, dat zelf onbewuste handelingen voortbrengt, bij kinderen en in het algemeen bij wezens met een zwak verstand, de overhand heeft. Nu is, volgens die hypothese, het instinct niet een eigenschap der ziel, noch van de stof; is niet aan het levende wezen eigen, maar is een *uitwerkse*l van de directe handelingen van de onzichtbare beschermers, die door zelf die onbewuste handelingen, wel-

ke voor de instandhouding van het wezen noodig zijn, uit telokken, de onvolmaaktheid der intelligentie tegemoetkomen. Het is dan als de leiband waa rmede men het kind, zolang het niet alleen loopen kan, ondersteunt. Maar evenals men het gebruik van den leiband, naarmate het kind instaat is alleen te gaan, tragsgewijze vermindert, zoo laten ook de beschermende Geesten hunne beschermelingen aan zichzelf over, naarmate zij instaat zijn zich door hun eigen verstand te leiden.

Dus zou het instinct, welverre van het product van eene beginnende en onvolmaakte intelligentie te zijn, de handeling van eene vreemde intelligentie, *in het volle bezit harer kracht*, zijn, die hetzij het ongenoegzame aanvult van —, hetzij eene te jeugdige intelligentie, die zij ertoe brengt om onbewust datgene voor haar welzijn te doen, wat zij nog niet instaat is uit zichzelf te doen; dan wel van eene rijpe, maar tijdelijk in het gebruik harer vermogens belemmerde intelligentie, zooals dit bij den mensch gedurende zijne kindsheid, en bij idiotisme en verstandverbijstering het geval is.

Er is een spreekwoord, dat er een God voor kinderen, krankzinnigen en dronkaards is; dat gezegde is meer waar dan men denkt: die God is niemand anders dan de beschermgeest, die over het wezen waakt, dat niet instaat is om zich door eigen verstand te beschermen.

15. Deze gedachtenreeks vervolgende, kan men nog verder gaan. Die theorie, hoe rationeel ook, lost niet alle bezwaren der kwestie op. Wil men de oorzaken ontdekken, dan moet men de uitwerkselen nagaan, en men zal dan uit den aard dier uitwerkselen, tot den aard der oorzaak kunnen besluiten.

Als men de uitwerkselen van het instinct nagaat, bemerkt men reeds da delijk eene éénheid in inzicht en geheel, eene zekerheid in de uitkomsten, die niet meer bestaat zoodra het instinct door vrije intelligentie vervangen is; daarbij herkent men in die volmaakte en standvastige toepassing der aan de behoefte van elke soort beantwoordende, instinctmatige eigenschappen, eene hooge wijsheid. Die eenheid van inzicht kan zonder eenheid van gedachte, en dus met veelvuldigheid van werkende oorzaken, niet bestaan. En, tengevolge van den vooruitgang dien de individueele intelligent iën onophoudelijk maken, bestaat er tusschen haar eene verscheidenheid van eigenschappen en willen, die onvereinigbaar is met het zoo volmaakt harmonieus geheel, dat zich van het begin der tijden af, en in elke luchtstreek, met een regelmaat, en wiskundige juistheid, zonder ooit te falen, voordoet. Deze gelijkheid in uitkomst der instinctsgaven is een karakteristiek feit, dat noodwendig eenheid van oorzaak medebrengt; ware die oorzaak aan elke individualiteit inherent, dan zouden er, van de planten af tot en met den mensch zovele verschillende instincten, als er individuen zijn, moeten bestaan. Een algemeen, gelijkvormig en standvastig uitwerkssel moet eene algemeene, gelijkvormige en standvastige oorzaak hebben; een uitwerkssel, dat wijsheid en vooruitzicht te kennen geeft, moet

een wijze en vooruitziende oorzaak hebben.

En, eene wijze vooruitziende oorzaak, noodwendig intelligent zijnde, kan niet uitsluitend stoffelijk zijn.

Aangezien er onder de geïncarneerde of gedesincarneerde wezens geen, dat de noodige eigenschappen om zulk eene uitkomst te verkrijgen, bezit, zoo moet men hooger, dat wil zeggen, tot den Schepper zelf opklimmen. Indien men de verklaring, die over de wijze waarop men zich van de voorzienige handeling een begrip kan vormen, gegeven is (Hoofdst. II, n°. 25) naslaat; indien men zich alle wezens als door het goddelijke boven alles intelligente fluïdum doortrokken voorstelt, dan zal men de voorzienige wijsheid en de eenheid van inzicht, die bij alle instincts-bewegingen voor het welzijn van elk individu voorziet, begrijpen. Deze vaderlijke zorg is des te werkzamer naar gelang het individu in zichzelf en in eigen intelligentie minder hulpmiddelen vindt; dit is de reden, dat zij zich grooter en meer absoluut bij de dieren en lagere wezens, dan bij den mensch vertoont. Volgens deze theorie begrijpt men, dat het instinct altijd een zekere gids is. Het moederlijke instinct, het edelste van allen, dat door het materialisme tot eene der aantrekkingskrachten van de stof verlaagd is, wordt weder in eere hersteld en veredeld. Om het belangrijke van zijne gevolgen mocht het niet aan de luimige wisselvalligheid van intelligentie of vrijen wil prijs gegeven worden. *Door middel der moeder als werktuig, waakt God zelf over Zijne wordende schepselen.*

16. Deze theorie ontnemt volstrekt de rol niet aan de Beschermgeesten, wier medewerking een door de ondervinding bewezen feit is; maar het is opmerkelijk, dat de werking van dezen, in wezen, geheel individueel is, volgens de eigene hoedanigheden van den Beschermer en den beschermde gewijzigd wordt en dat zij nergens de gelijkvormigheid en algemeenheid van het instinct heeft. God in Zijne wijsheid, geleidt zelf de blinden, maar aan vrije intelligentiën vertrouwt hij de zorg toe om de helderzienden te geleiden, ten einde aan een ieder de verantwoordelijkheid van zijne daden te laten. De zending aan de Beschermgeesten opgedragen is een plicht, dien zij vrijwillig vervullen, en die, naar gelang zij dien gegoed nakomen, voor hen een middel tot vooruitgang is.

17. Deze verschillende wijzen van beschouwing van het instinct zijn natuurlijkerwijze alle hypothetisch, en niet één draagt genoeg het karakter van authenticiteit, om als eindbeslissing te kunnen beschouwd worden. Eenmaal zal de vraag zeker opgelost worden, zoodra al de elementen door waarneming verkregen, bijeenverzameld zullen zijn; tot zóó lang moet men er zich bij bepalen de verschillende meeningen in den smeltkroes der rede en logika te beproeven, en verder afwachten dat het licht doordringt; de oplossing, die de waarheid het meest nabijkomt, zal noodwendig diegene zijn, die het meest met Gods eigenschappen, dat wil zeggen, met Zijne hoogste goedheid en recht-

vaardigheid overeenkomt. (Zie **Hoofdst. II. nr. 19**).

18. Het instinct, de gids, en de hartstochten de drijfveeren der zielen in haar eerste tijdperk van ontwikkeling zijnde, worden somtijds bij hunne uitwerkselen en vooral in de menschlijke taal, die niet altijd evengeschikt voor de uitdrukking van elke schakeering is, met elkander verward. Er bestaan evenwel tusschen die twee beginselen verschillen, die het van belang is na te gaan.

Het instinct is een onfeilbare, altijd goede gids; op een gegeven tijd kan het nutteloos, doch nooit schadelijk worden; het wordt door het overwicht die de intelligentie verkrijgt verzwakt.

In den eersten leeftijd van de ziel, hebben de hartstochten dit met het instinct gemeen, dat de wezens er door eene even onbewuste kracht door gedrongen worden. Zij vinden meer bepaaldelijk hun oorsprong in de behoeften van het lichaam, en liggen meer dan het instinct aan het organisme. Wat hen vooral van het instinct onderscheidt, is, dat zij individueel zijn, en niet zooals dit, algemeene en gelijkvormige uitwerkselen teweegbrengen; integendeel ziet men ze, naar gelang der individuen, van kracht en van natuur verschillen. Als opwekkend middel zijn zij nuttig in zoover zij den zedelijkheidszin, die van een lijdelijk een redelijk wezen maakt, doen geboren worden; doch dan worden zij verder niet alleen nutteloos, maar schadelijk voor den vooruitgang van den Geest wiens dematerialisatie zij vertragen; door de ontwikkeling der rede nemen zij af.

19. Een mensch, die in alles altijd, volgens instinct handelde, zou zeer goed kunnen zijn, maar zou zijne intelligentie in slaap laten; hij zou aan een kind gelijk zijn, dat nooit den leiband aflegt en nooit zijn ledematen weet te gebruiken. Hij die zijne hartstochten niet bedwingt, kan zeer intelligent, maar te gelijk zeer slecht zijn. *Het instinct wordt vanzelf vernietigd; de hartstochten worden alleen door eigen inspanning en wil overwonnen.*

Ieder mensch heeft de moeilijke proef der hartstochten moeten doorstaan; hij die geene hartstochten meer heeft, die van nature niet meer hoogmoedig, eer- en baatzuchtig, haatdragend, wraakgierig, wreed, toornig of zinnelijk is, die het goede als 't ware zonder inspanning, zonder voorafgaand overleg, en om zoo te zeggen onwillekeurig doet, heeft reeds in zijne vroegere opvolgende levens vorderingen ge maakt; hij heeft uitgeziekt. Ten onrechte zegt men, dat er bij hem minder verdienste in het goeddoen bestaat, dan bij degeen die tegen zijne neigingen te kampen heeft; voor hem is de strijd gewonnen, voor den ander nog niet, en zoodra dit het geval zal zijn, zal deze gelijk aan gene wezen: ook op zijn beurt zal hij, zonder er aan te denken, het goede doen, zooals het kind, dat vloeiend leest zonder meer noodig te hebben eerst te spellen; het is als twee zieken, waarvan de eene genezen en krachtvol is, terwijl de ander nog maar her-

stellende is, en onder het loopen wankelt; het is eindelijk als twee hardloopers, waarvan de een nader bij den eindpaal, dan de ander is.

Vernieling van levende wezens onderling.

20. De onderlinge vernieling der levende wezen is eene der natuurwetten, die aanvankelijk het minst met Gods goedheid overeen te brengen schijnt te zijn. Men is geneigd te vragen waarom hij het tot eene noodzakelijkheid gemaakt heeft, dat zij elkaar onderling moeten vernielen, om zich ten koste van elkanders leven te voeden.

Aan hem, die niets anders ziet dan de stof, wiens gezicht niet verder dan het tegenwoordige leven reikt, komt dit wezenlijk als eene onvolmaaktheid in het werk der Godheid voor, van daar de gevolgtrekking der ongeloovigen, dat aangezien God niet volmaakt is, er geen God bestaat. Dit komt, omdat zij Gods volmaaktheid van uit hun standpunt beoordeelen; zij nemen hunne wijsheid tot maatstaf van Zijne wijsheid; en gelooven dat God, niets beters dan hetgeen wat zij zelf zouden kunnen, kan doen. Hunne kortzichtigheid hen niet instaat stellende om het geheel te overzien en te beoordeelen, begrijpen zij niet, dat een wezelijk goed uit een oogenschijnlijk kwaad kan voortkomen. Alleen de kennis van het geestelijk beginsel, in zijn ware beteekenis beschouwd, en die van de groote wet van eenheid, die de harmonie van het heelal ten grondslag heeft, kan den mensch den sleutel van dit geheim in handen geven, en hem juist daar, waar hij niets dan eene afwijking en eene tegenstrijdigheid zag, op de voorzienige wijsheid en harmonie wijzen. Het gaat met deze waarheid evenals met eene menigte anderen: de menschen is dan eerst bij machte om zekere diepzinnigheden te begrijpen, als zijn Geest een voldoende graad van rijpheid bereikt heeft.

21. Het ware leven, zoowel van dier als mensch zetelt evenmin in het lichamelijke omhulsel, als in de kleederen; het zetelt in het intelligent beginsel, dat vóór het lichaam bestond, en dit overleeft. Dat beginsel heeft een lichaam noodig, om zichzelf door den arbeid, dien hij op de ruwe stof moet volbrengen, te ontwikkelen; het lichaam verslijt in dien arbeid, maar de Geest verslijt niet, integendeel, hij treedt er telkens sterker, helderder en bekwamer uit te voorschijn. Wat doet het er dan toe of de Geest meerdere of mindere malen van omhulsel verandert: het is hetzelfde alsof een mensch honderden malen in een jaar van kleeding verwisselde: hij zou er niettemin dezelfde mensch door blijven.

Door hem onophoudelijk het tafereel der vernietiging te doen aanschouwen, leert God den mensch, hoe weinig belang hij aan het stoffelijk omhulsel moet hechten, en doet Hij bij hem, door er hem als naar een schadeloosstelling naar te doen verlangen,

de gedachte aan het geestelijk leven ontslaan.

Kon God, zal men zeggen, niet door andere middelen, en zonder de levende wezens te dwingen elkander te verslinden, dezelfde uitkomst verkrijgen? Vermetel hij, die Gods oogmerken vermeent te kunnen doorgronden! Daar al Zijne werken den stempel der wijsheid dragen, zoo moeten wij aannemen, dat die wijsheid evenmin op dat punt, als op andere tekort zal schieten; maar begrijpen wij Hem niet, dan moeten wij dit aan onze weinige ontwikkeling wijten. Nochtans kunnen wij trachten er de oorzaak van uit te vorschen, wanneer wij als richtsnoer dit beginsel aannemen: *God moet oneindig rechtvaardig en wijs zijn*; zoeken wij dan in alles naar Zijne rechtvaardigheid en wijsheid; en buigen wij nederig het hoofd voor datgene, wat onze bevatting te boven gaat.

22. Een eerste nut dat uit die vernieling voortvloeit, wel-is-waar een zuiver phijsisch nut, is dit: De bewerkte lichamen houden zich zelve alleen in stand met behulp van organische bestanddeelen, daar dezen alleen de voedende elementen, voor hunne vervorming noodig, bevatten. De lichamen, handelende werktuigen voor het intelligent beginsel, gedurig vernieuwd moettende worden, zoo heeft de voorzienigheid ze bestemd om elkander wederkeerig tot onderhoud te dienen; het is om die reden, dat de wezens elkander wederkeerig als voedsel gebruiken; op die wijze voedt het eene lichaam het andere maar de Geest wordt daarbij noch vernietigd noch veranderd, hem wordt alleen zijn omhulsel ontnomen.

23. Er bestaan, bovendien, zedelijke overwegingen van verhevener aard.

Tot ontwikkeling van den Geest is strijd noodig; in den strijd oefent hij zijne vermogens. Degene die, om zich voedsel te verschaffen, aanvalt, en hij die, om zijn leven te behouden, zich verdedigt, wedijveren in list en bedrevenheid en vermeederen juist daardoor hun intellectueele macht. Een van beiden bezwijkt; maar wat heeft nu de sterkere of de handigste in werkelijkheid aan den zwakkere ontnomen? Zijn vleeschelijk bekleedsel, niet anders: de Geest, die niet gestorven is, zal er later weer een ander aannemen.

24. Bij de lagere wezens der schepping, bij dezulken bij wien de zedelijkheidszin niet bestaat, bij wien het instinct nog niet door de intelligentie vervangen is, kan de strijd geen andere drijfveer hebben dan voldoening van eene stoffelijke behoefte; en een van de dringende behoeften is voedsel; zij voeren dus alleen strijd om te leven, dat wil zeggen, om eene prooi te bemachtigen of te verdedigen, want zij kunnen nog door geen edeler beweegredenen aangedreven worden. Gedurende dit eerste tijdperk bereidt zich de ziel voor, en oefent zich in het leven; zoodra zij den graad van rijpheid, tot hare vervorming noodig, bereikt heeft, schenkt God haar nieuwe eigenschappen, namelijk: den

vrijen wil en den zedelijkheidszin, in één woord de goddelijke vonk, die aan hare gedachten een nieuwe wending geeft, haar met meerdere begaafdheden en nieuwe ge-
waarwordingen verrijkt.

Maar de nieuwe zedelijke vermogens, waarmede zij toegerust wordt, ontwikkelen zich niet dan trapsgewijze, want in de natuur geschiedt niets met sprongen; er bestaat een tijdperk van overgang, waarin de mensch zich bijna niet van het dier onderscheidt; gedurende den eersten leeftijd heeft het dierlijk instinct de overhand, en heeft de strijd alleen voldoening van stoffelijke behoefte tot spoorslag; later geraakt het dierlijk instinct met den zedelijkheidszin in evenwicht; dan strijdt de mensch niet langer alleen om zich te voeden, maar ook om zijn eeroovering, hoogmoed en aan de behoeften om te heerschen te voldoen; om een en ander te bevredigen moet hij wederom vernielen. Maar naarmate de zedelijkheidszin de overhand krijgt, ontwikkeld zich ook de gevoeligheid, neemt de zucht tot vernielen af, en eindigt zelfs met geheel op te houden en verfoeid te worden: de mensch, gevoelt dan een afschuw voor het bloedvergieten.

Evenwel blijft strijd noodig voor de ontwikkeling van den Geest, want zelfs dit punt, dat wij als het toppunt beschouwen, bereikt hebbende, is hij nog ver van volmaakt, en hij kan alleen door zijn ijver, kundigheden en ondervinding verkrijgen, en de laatste sporen van die dierlijkheid afleggen; maar dan ook wordt de strijd van bloedig en woest als hij was, geheel intellectueel; de mensch kampt dan tegen de moeilijkheden en niet meer tegen zijne natuurgenooten. 1)

1) Deze vraag knoopt zich aan de niet minder gewichtige vast der betrekking, die er tussechen, de dierlijkheid en de menschheid bestaat, welke hierna zal behandeld worden. Wij hebben alleen willen aantonen, dat de vernieling der dieren onderling, volstrekt geen inbreuk maakt op de goddelijke wijsheid, en dat alles in de natuurwetten een schakel vormt. Deze schakel wordt noodwendig verbroken, als men het geestelijk beginsel niet mederekent; het is doordien men niets dan de stof in aanmerking neemt, dat zoovele vraagstukken onoplosbaar blijven.

VIERDE HOOFDSTUK.

Rol van de wetenschap in Genesis.

1. De geschiedenis van den oorsprong van meest alle oude volken, vloeit met die van hunnen godsdienst te zamen; dit is dan ook de reden, dat hunne eerste geschriften, godsdienstige geschriften geweest zijn; en daar alle godsdiensten zich aan den oorsprong der dingen, die ook die van de menschheid is, vastknoopen, hebben dezen omtrent de vorming en regeling van het heelal zoodanige inlichtingen gegeven, als met de kennis van hun tijd en die hunner stichters overeenkwamen. Hier van is het gevolg geweest, dat de eerste gewijde boeken tevens de eerste wetenschappelijke boeken en tegelijk gedurende geruimen tijd, de eenige wetboeken voor de burgerlijke wetten geweest zijn.

2. De godsdienst was in dien tijd een krachtige breidel om mede te kunnen regeeren; de volken bukten gewillig voor de onzichtbare machten, in wier naam men hen onder het juk hield, en van wie de regeeringen voorgaven hare macht te ontleenen, zoo zij al niet zich voor de gelijken van die zelfde macht uitgaven.

Om den godsdienst meer kracht bij te zetten, moest men dien als gebiedend, onfeilbaar en onveranderlijk voorstellen; zonder dat zou hij, op bijna wilde volken, die ter nauwernood voor reden vatbaar waren, zijn invloed verloren hebben. Men mocht dien evenmin als de bevelen van den soeverein, aan bespreking onderwerpen: vandaar het blind geloof en de lijdelijke gehoorzaamheid, die in den oorsprong hun reden van bestaan en nut hadden. De eerbied, dien men voor de gewijde schriften had, die meestal geacht werden uit den hemel nedergedaald of door de Godheid ingegeven te zijn, verbood buitendien elk onderzoek.

3. In de eerste tijden van het menschdom waren de middelen voor waarneming en onderzoek noodwendig zeer onvolmaakt; de eerste theorieën omtrent het wereldstelsel moesten wel vol grove dwalingen zijn; maar al waren die middelen ook zoo volkomen als heden ten dage geweest, toch zou men ze niet hebben weten te gebruiken; zij konden trouwens alleen de vrucht van ontwikkeling der intelligentie en van de achtervolgens verkregen kennis van de natuurwetten zijn. Naarmate de mensch in de kennis dier wetten vorderde, is hij in de geheimen der schepping dieper doorgedrongen, en heeft hij zijne denkbeelden over den oorsprong der dingen verbeterd.

4. Evenals men, om de onderling met elkander in verband staande beweging van de wijzers van een uurwerk te kunnen begrijpen en uiteenzetten, de wetten, aan welk

zijn mechanisme onderworpen is, moet kennen, den aard der materialen moet kunnen beoordeelen, en de groote der werkzame krachten moet kunnen berekenen, moet men, om het mechanisme van het heelal te kunnen begrijpen, de wetten kennen, welke alle krachten beheerschen, die dit onmetelijk geheel in beweging stellen.

Het is den mensch niet mogelijk geweest, het probleem der schepping op te lossen vóór dat hem door de wetenschap daarvan de sleutel in handen gegeven werd. Eerst moest de sterrenkunde hem de poorten der oneindige ruimte openen, en het voor hem mogelijk ma ken er een blik in te werpen; hij moest eerst door de macht der cijfers met eene gestrengte nauwkeurigheid de beweging, stand, massa natuur van—, en de rol welke, de hemellichamen vervullen, kunnen bepalen; eerst moest de natuurkunde hem de wetten der zwaartekracht, der warmte, van het licht en der electriciteit, de kracht, welke deze werkende beginselen op de geheele natuur uitoefenen, en de oorzaak van de ontelbare uitwerkselen die zij teweegbrengen, openbaren; eerst moest de scheikunde hem de vervorming der stof, de mineralogie hem de bestanddeelen waaruit de korst der aarde bestaat leeren kennen, en de geologie 1) hem in de aardlagen de trapsgewijze vorming van dienzelfden bol leeren lezen. Door de plantenkunde, dierkunde, paleontologie 2), anthropologie 3), moest hij ingewijd worden in de verwantschap en opvolging der bewerkte wezens; door de archeologie 4) heeft hij de sporen der menschheid van eeuwen herwaarts kunnen volgen; in één woord, alle wetenschappen, de eene door de andere aangevuld, moesten haar onmisbaar contingent voor de kennis van de geschiedenis der wereld leveren zonder welke den mensch niets dan zijne eerste hypothesen tot gids overbleef.

1) Leer der aarde. 2) Leer der voorwereldrijke organische Schepping. 3) De natuurleer van den mensch. Menschkunde. 4) Oudheidkunde.

Voordat de mensch in het bezit gesteld werd van die beginselen als maatstaf van beoordeeling, hebben dan ook alle uitleggers van Genesis, wier verstand met stoffelijke onmogelijkheden in botsing kwam, zich in een cirkel bewogen, zonder er uit te kunnen geraken; zij hebben dit toen eerst kunnen doen, toen de wetenschap, door een bres in het oude gebouw van het geloof te schieten, hun daartoe den weg gebaad heeft, en toen is alles van aanzien veranderd; eens de leiddraad gevonden zijnde, werden de zwarigheden, die in den weg lagen, spoedig opgeruimd; inplaats van eene denkbeeldige, heeft men een positieve en als 't ware proefondervindelijke Genesis gekregen; het veld van het heelal heeft zich tot in het oneindige uitgezet; men heeft de aarde en de hemellichamen zich zien vormen naar eeuwige en onveranderlijke wetten, die veel beter van Gods wijsheid en goedheid getuigen dan eene wonderdadige schepping die op ééns evenals een verandering van decoratiën, door eene opwellende gedachte der Godheid, na eene eeuwigheid van werkeloosheid, uit het niet te voorschijn treedt.

Aangezien het onmogelijk is om Genesis zonder de gegevens der wetenschap te begrijpen, kan men met waarheid zeggen: dat het de wetenschap is, welke geroepen is om de ware Genesis volgens de wetten der natuur samen te stellen.

5. Heeft de wetenschap op de hoogte, welke zij in de negentiende eeuw be reikt heeft, al de bezwaren van het stelsel van Genesis opgelost?

Zeer zeker, niet; maar ontegenzeggelijk heeft zij er voorgoed al de hoofddwalin-gen van uitgeroeid, en er de voornaamste grondslagen van gelegd, die op onwederlegba-re gegevens berusten; de nog twijfelachtige punten loopen eigenlijk gezegd slechts over bijzonderheden, wier oplossing, hoe die in de toekomst ook zijn moge, geen inbreuk op het geheel kan maken. Buitendien ontbrak haar, niettegenstaande al de hulpmiddelen die zij ter harer beschikking had, een belangrijk element, zonder hetwelk de arbeid niet vol-ledig zijn kon.

6. Van alle scheppingsverhalen der oudheid, is dat van Mozes, ondanks de dwa-lingen die het bevat en die thans grondig bewezen zijn, ontegenzeggelijk datgene, wat het meest met de gegevens der hedendaagsche wetenschap overeenkomt. Eenige zijner dwalingen zijn zelfs meer schijnbaar dan wezenlijk, en vloeien voort, hetzij uit een ver-keerde opvatting van sommige woorden, die bij de overlevering van mond tot mond gaande, hunne oorspronkelijke beteekenis verloren hebben, of met de veranderde zeden der volken een anderen zin hebben verkregen; hetzij uit de bijzonderen allegorischen stijl van het Oosten, dien men letterlijk heeft opgevat, in plaats van er den Geest van te zoe-ken.

7. De bijbel maakt ontegenzeggelijk melding van feiten, die de wetenschappe-lijk-ontwikkelde rede heden ten dage niet kan aannemen, ook van anderen, die vreemd schijnen en afkeer inboezemen, omdat zij in verband stonden met zeden die niet meer de onze zijn. Maar bij dat alles, zou men partijdig handelen, als men niet wilde erkennen dat hij grootsche en schoone dingen bevat. De allegorische voorstelling neemt er een groote plaats in, en verbergt onder dien vorm verheven denkbeelden, die, als men er de diepzinnige beteekenis van opspoort, te voorschijn treden, want dan valt al het onge-rijmde weg.

Waarom heeft men dien sluier niet vroeger opgelicht? Eensdeels door gebrek aan verlichting, die alleen de wetenschap en eene gezonde wijsbegeerte instaat waren te schenken, en ten andere door het absoluut onveranderlijke beginsel van het geloof, ge-volg van een te blinden eerbied voor de letter, waarvoor de rede zwichten moet, en ook uit vrees het kunstmatig opgetrokken gebouw van het geloof, dat op de letterlijke beteekenis van het woord gegrond is, in gevaar te brengen. De godsdienst van een pri-

mitief punt uitgaande, vreesde men dat, bijaldien de eerste schakel zich begaf, al de mazen van het netwerk eindelijk uit elkander zouden vallen; daarom heeft men, het moge zijn zoo het wil, de oogen gesloten, maar door de oogen voor een gevaar te sluiten, ontgaat men het niet. Als eene woning teekenen van verval begint te toonen, is het dan niet voorzichtiger dadelijk de slechte steenen door goede te vervangen, dan uit eerbied voor den ouderdom van het gebouw te wachten, totdat het kwaad niet meer te verhelpen is, en het gebouw van den grond af aan opnieuw moet opgebouwd worden?

8. De wetenschap, haar onderzoek tot in de ingewanden der aarde en de diepten van het uitspansel voortzettende, heeft op onwederlegbare wijze de dwaling aangetoond, waarin men verval, als men het mozaïsche scheppingsverhaal letterlijk opvat, en de materiele onmogelijkheid bewezen, dat alles zooals het letterlijk vermeld staat, gebeurd kan zijn, en heeft daardoor een grooten slag aan de eeuwenoude geloofsbegrippen toegebracht. Het orthodoxe geloof is er door onthutst geworden omdat het vermeende, dat het daardoor zijn hoeksteen ontnomen werd; maar wie moest nu in het gelijk gesteld worden: de wetenschap, die behoedzaam voorwaarts ging op den vasten grondslag van cijfers en onderzoek, zonder iets aan te nemen, dan met de bewijzen ervan in handen, of het verhaal, in een tijd geschreven toen alle middelen van onderzoek geheel-en-al ontbraken? Wie moet het dan in het eind winnen, degenen die zegt, dat twee en twee, vijf is, en daarbij weigert het na te rekenen, of hij die zegt, dat twee en twee, vier is, en dat bewijst?

9. Maar, zegt men, indien de bijbel eene goddelijke openbaring is, dan heeft God zich vergist? Is hij geene goddelijke openbaring, dan verdient hij geen gezag meer, en dan stort de godsdienst ineen uit gebrek aan een grondslag.

Een van beiden is waar: de wetenschap heeft gelijk of ongelijk; heeft zij gelijk, dan kan zij niet maken dat een haar tegenovergestelde meening waarheid zij; er bestaat geene openbaring, die meer gezag kan hebben dan feiten.

God, die geheel waarheid is, kan ontegenzeggelijk den mensch willens noch onwillens in dwaling brengen, want dan zou hij God niet zijn. Spreken dus de feiten, de Hem toegeschreven woorden tegen, dan moet men tot logische gevolgtrekking komen, dat Hij die woorden niet gesproken heeft, dan wel, dat zij verkeerd begrepen of overgebracht zijn.

Zooal de godsdienst door die tegenstrijdigheden in eenige opzichten benadeeld wordt, dan is dit niet de schuld van de wetenschap, die niet maken kan dat hetgeen is, niet zij; maar wel die van den mensch, die al te voorbarig absolute leerstellingen, waarvan hij eene levenskwestie gemaakt heeft, vaststelde, alleen op hypothesen afgaande, die ten gevolge van ondervinding kunnen bewezen worden valsch te zijn.

Er bestaan dingen, waarvan men, als men niet anders doen kan, zich tegen wil en dank de opoffering getroosten moet. Indien de wereld voorwaarts streeft, dan zal, daar de wil van eenigen dit niet zal kunnen beletten, het 't verstandigst zijn, de beweging te volgen, en zich in dien nieuwen toestand te schikken, liever dan zich aan het verlede- ne dat dreigt in te storten vast te klemmen, met de kans om in zijn val medegesleept te worden.

10. Moest men uit eerbied voor bijbelteksten, die men als heilig beschouwt, aan de wetenschap het stilzwijgen opleggen? Dit ware even onmogelijk als aan de aarde te willen beletten te draaien. Geen godsdienst, welke ook, heeft er ooit iets bij gewonnen, door het vasthouden aan handtastelijke dwalingen. De wetenschap heeft tot taak, de wetten der natuur uit te vorschen; en aangezien die wetten het werk van God zijn, kunnen zij niet met de godsdiensten, die op waarheid gegrond zijn, in tegenspraak zijn. De wetenschap vervult hare zending door de kracht der dingen zelf, en door het natuurlijk gevolg van de ontwikkeling der menschelijke intelligentie, welke ook een goddelijk gewrocht is, en geene vorderingen maakt dan met Gods toestemming en uit kracht van de wetten van vooruitgang, die Hij vastgesteld heeft. Over de wetenschap, als inbreuk op den Godsdienst makende, het anathema te willen uitspreken, is dus handelen in tegenspraak met Gods wil; daarenboven is het nutteloos, want alle anathema's der wereld zullen het voorwaarts streven der wetenschap, noch het aan den dag brengen der waarheid ooit beletten. Indien de godsdienst weigert hand aan hand met de wetenschap te gaan, dan zal de wetenschap den tocht alleen voortzetten.

11. Alleen de stilstaande godsdiensten hebben iets van de ontdekkingen der wetenschap te duchten; hare ontdekkingen zijn alleen noodlottig voor die, welke bij het absolutisme van hun geloof stilstaande, zich door de denkbeelden van vooruitgang laten overvleugelen; zij vormen zich in het algemeen zulk een armzalig denkbeeld der Godheid, dat zij niet kunnen begrijpen dat door zich met de wetten der natuur, zooals ons die door de wetenschap geopenbaard worden te vereenzelvigen, men God in Zijne werken verheerlijkt; maar in hunne verblindings, geven zij de voorkeur er den Geest van het kwaad voor te huldigen. Een godsdienst, die in geen enkel punt met de natuurwetten in strijd is, zou niets van den vooruitgang te duchten hebben en zou onkwetsbaar zijn.

12. Genesis omvat twee afdeelingen: de geschiedenis der vorming van de stoffelijke wereld, en die der menschheid in haar dubbel, haar lichamelijk en geestelijk beginsel, beschouwd. De wetenschap heeft zich erbij bepaald, om de wetten door welke de stof beheerscht wordt te ontdekken; van den mensch zelf heeft zij niets dan het stoffelijk omhulsel bestudeerd. Omtrent dit heeft zij zich met een onbetwistbare juistheid, voor

zoover het de voornaamste deelen van het wereld- mechanisme en het menschelijk organisme betreft rekenschap weten te geven. Op dit belangrijk punt heeft zij dus de Genesis van Mozes kunnen aanvullen, en de gebrekkige gedeelten er van kunnen verbeteren.

Maar de geschiedenis van den mensch, als geestelijk wezen beschouwd, staat in verband met eene bijzondere orde van denkbeelden, die niet tot het domein van de eigenlijk gezegde wetenschap behoort, en welke zij, om die reden, niet tot het onderwerp harer navorschingen gemaakt heeft. De wijsbegeerte, tot wier domein die soort van studie meer in het bijzonder behoort, heeft op dit punt niets dan elkander wedersprekende stelsels, van de zuivere spiritualiteit af tot aan de ontkenning van het geestelijk beginsel, ja zelfs tot aan de ontkenning van God toe, geformuleerd; welke stelsels geen andere basis hebben dan het persoonlijk gevoelen van de ontwerpers; zij heeft dus, door gebrek van eene voldoende controle, de vraag onbeslist gelaten.

13. En toch is die vraag voor den mensch de voornaamste, want het is het probleem van zijn verleden en van zijn toekomst; die van de stoffelijke wereld gaan hem slechts indirect aan. Voor hem is het boven alles van belang te weten, vanwaar hij komt, waarheen hij gaat; of hij reeds geleefd heeft, en of hij nog zal leven, en welk lot voor hem weggelegd is.

Op al deze vragen bewaart de wetenschap het stilzwijgen. De wijsbegeerte geeft slechts meeningen ten beste, die lijnrecht tegen elkander overstaan, maar laat tenminste bespreking toe; hiervan is het gevolg, dat vele menschen zich aan haar kant scharen, liever dan aan dien van den godsdienst, die het bespreken niet toestaat.

14. Alle godsdiensten stemmen overeen in het beginsel van het bestaan der ziel, zonder dit bestaan evenwel te bewijzen; maar zij zijn het oneens omtrent haren oorsprong, verleden en toekomst, en nog veelmeer, en dit is toch wel het voornaamste, omtrent de voorwaarden van welke haar toekomstig lot afhankelijk is. De meesten dringen aan het geloof van hunne volgelingen, van hare toekomst, een tafereel op, dat alleen door een blind geloof kan aangenomen worden, maar geen ernstig onderzoek kan doorstaan. De toekomst, die zij in hunne leerstellingen voor de ziel openen, in verband staande met de denkbeelden die men zich in de vroegste tijden van de stoffelijke wereld en van het wereldstelsel maakte, is met de tegenwoordige hoogte die de wetenschap bereikt heeft, onvereinigbaar. Dus bij eene bespreking en door het onderzoek niet anders kunnende dan verliezen, vinden zij het eenvoudiger, zoowel het een als het ander te verbieden.

15. Uit deze uiteenloopende gevoelens omtrent des menschen toekomst, is twijfel en ongeloof ontstaan. Het kon niet anders; iedere godsdienst voorgevende uitsluitend

in het bezit der geheele waarheid te zijn, en de eene dit, de andere dat bewerende, zonder voor die bewering voldoende bewijzen aan te voeren, waarbij de meerderheid zich zou kunnen aansluiten, zoo heeft de mensch, in die onzekerheid, zich geheel tot het tegenwoordige teruggetrokken. Doch het ongeloof laat zulk een pijnlijke leegte bestaan; de mensch gaat met angst het onbekende, dat hij vroeg of laat niet kun ontgaan tegemoet; de gedachte aan het niet, doet hem sidderen; zijn geweten zegt hem, dat na dit tegenwoordige, er nog iets voor hem te wachten is; maar wat? Zijne ontwikkelde rede maakt het hem tot eene onmogelijkheid de verhalen, waarmede men hem in zijne jeugd in slaap gewiegd heeft, te gelooven, de allegorische voorstelling voor de werkelijkheid aan te zien, doch, wat is dan de beteekenis van die allegorie? De wetenschap heeft wel een hoek van den sluier verscheurd, maar heeft hem niet datgene geopenbaard, wat voor hem van het grootste belang is te weten. Tevergeefs doet hij vragen, nergens ontvangt hij een afdoend antwoord, geschikt om zijne bezorgdheid te doen bedaren; overal ontmoet hij bevestiging in botsing met ontkenningen, zonder aan den eenen kant meer stellige bewijzen dan aan den anderen kant te vinden: vandaar onzekerheid; en de onzekerheid over de dingen van het toekomstige leven, maakt dat de mensch met een soort van woede zich aan die van het stoffelijke hecht.

Dit is het onvermijdelijke uitwerksel van alle tijdperken van overgang; het gebouw van het verledene stort ineen, en dat van de toekomst is nog niet opgetrokken. De mensch is aan den jongeling gelijk, die niet meer het ongekunstelde geloof van zijne kin-sche jaren; en toch nog niet dat van den rijperen leeftijd bezit: hij gevoelt slechts onbe-paalde verzuchtingen, die hij niet weet te verklaren.

16. Zoo de vraag omtrent den geestelijken mensch tot op den huldigen dag in den toestand van theorie verbleven is, dan komt dit, omdat het aan de middelen tot onmiddellijke waarneming, zooals men die voor de bepaling van den toestand der stoffelijke wereld bezat, ontbroken heeft, en diensgevolge is het veld voor scheppingen des menschelijken geestes vrijgebleven. Zoolang de mensch de wetten, die de stof beheerschen, niet kende, en dus de proefondervindelijke methode niet kon toepassen, is hij van stelsel in stelsel omtrent het wereld- mechanisme en de vorming der aarde vervallen. Met de zedelijke orde is het even als met de physische orde gesteld geweest: tot vaststelling der denkbeelden heeft het voornaamste beginsel ontbroken, namelijk: de kennis van de wetten, die het geestelijk beginsel beheerschen. Die kennis te erlangen was aan ons tijdperk voorbehouden, zooals die van de wetten der stof het werk der twee laatste eeuwen geweest is.

17. Tot dusverre was de studie van het geestelijk beginsel, zoo als zij in de metaphysica (Bovennatuurkunde) was opgenomen, zuiver bespiegelend en theoretisch; bij

het spiritisme is zij geheel proefondervindelijk. Door de gave der medianimiteit, welke in deze dagen meer ontwikkeld en vooral beter bestudeerd en meer algemeen geworden is, is de mensch in het bezit gekomen van een nieuw waarnemingsmiddel. De medianimiteit is voor de geestelijke wereld geweest, wat de telescoop voor de sterrenwereld, en de microscoop voor de wereld der oneindig-kleinen geweest is; door haar is men instaat gesteld geworden, om haar verband met de lichamelijke wereld als 't ware met het oog te onderzoeken, na te gaan, uit te vorschen; door haar heeft men bij den levenden mensch, het intelligente van het stoffelijk wezen kunnen afscheiden en beiden afzonderlijk kunnen zien handelen. Eenmaal de gemeenschap met de bewoners van die wereld totstandgebracht zijnde, heeft men de ziel in haar steeds hooger stijgende loopbaan kunnen volgen, heeft men eindelijk het geestelijk element kunnen bestudeeren. Dit was hetgeen aan de vroegere uitleggers van Genesis ontbrak, om dit boek te kunnen begrijpen en er de fouten van te kunnen verbeteren.

18. Daar de geestelijke en de stoffelijke wereld onafgebroken met elkander in aanraak zijn, zoo zijn zij voor elkander solidair; beiden nemen een werkend deel in de schepping in. Zonder de kennis van de wetten, die de eerste beheerscht, is het even onmogelijk een volmaakt Genesis op te stellen, als den beeldhouwer om leven aan een beeld te geven. Het is eerst nu dat de mensch, ofschoon het er verre van is dat de stoffelijke en geestelijke wetenschappen haar laatste woord hebben gesproken, de twee grondbeginselen kent, die over dat probleem licht kunnen verspreiden. Het was volstrekt noodig deze twee sleutels in handen te hebben, wilde men zelfs bij benadering tot eene oplossing komen. Wat nu de volke mene oplossing betreft, zal het wellicht nimmer aan den mensch gegeven worden die op aarde te vinden, omdat er dingen bestaan die Gods geheimen zijn.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Oudere en nieuwere Wereldstelsels.

1. Het eerste denkbeeld, dat zich de mensch van de aarde, van de beweging der hemellichamen en van de inrichting van het heelal gevormd heeft, moet oorspronkelijk alleen op de getuigenis zijner zintuigen gegrond zijn geweest. Bij gemis aan de geringste kennis van de beginselen der natuurkundige wetten en van de krachten der natuur, en tot opmerken niets dan zijn beperkt gezichtsvermogen bezittende, kon hij alleen naar den schijn oordeelen.

De zon elken dag in den morgen aan den eenen kant van den horizont ziende opkomen en aan den tegenovergestelden des avonds ziende verdwijnen, trok men daaruit natuurlijk de gevolgtrekking, dat zij om de aarde draaide, en deze onbeweeglijk bleef. Had men in dien tijd den menschen gezegd, dat juist het tegenovergestelde plaats vindt, dan zouden zij geantwoord hebben, dat zulks onmogelijk is; want, zouden zij gezegd hebben, wij zien de zon van plaats veranderen, en voelen niet dat de aarde zich beweegt.

2. De weinige uitgebreidheid der reizen, die zich toen zelden verder uitstrekten dan de grenzen van den stam of van de vallei, gaven geene gelegenheid om het bolvormige der aarde op te merken. En hoe zou men trouwens op de gedachte hebben kunnen komen, dat de aarde een kogel is? De mensch zou dan maar op het bovenste deel hebben kunnen wonen, en wilde men aannemen, dat de aarde over hare geheele oppervlakte bewoond is, hoe zou men dan op den tegenovergestelden kant, met het hoofd naar beneden en de voeten naar boven gekeerd, hebben kunnen leven? Bij het aannemen van eene draaiende beweging der aarde zou dit nog onmogelijker voorgekomen zijn. Wanneer men nog in onzen tijd, nu het bolvormige der aarde bekend is, betrekkelijk verlichte menschen aantreft, die zich van dat verschijnsel niet goed rekenschap weten te geven, moet men zich dan verwonderen, dat in de eerste eeuwen die gedachte zelfs niet bij den mensch kon opkomen?

De aarde was dus voor hen een vlak, dat zich evenals een molensteen, op en voor het gezicht onbereikbaren afstand, in het rond uitstreckte, vandaar nog de gebruikelijke uitdrukking: Naar het einde der wereld gaan. De grens, de dikte, het inwendige, de onderkant der aarde en wat er onder was, dit alles behoorde tot het onbekende.

"De Hindoesche mytologie leerde, dat de zon des avonds haar licht uitbluschte, en gedurende den nacht met een duister gelaat den hemel doorliep. De Grieksche myto-

logie stelde den zonnwagen van Apollo voor, getrokken door vier paarden. Anixamander van Milete beweerde, volgens Plutarchus, dat de zon een wagen was met een zeer helder vuur opgevuld, dat door een rondlopende opening ontsnapte. Het schijnt, dat Epicurus beweerde, dat de zon des morgens haar licht ontstak en het des avonds in de wateren van den Oceaan uitbluschte; anderen geloofden dat hij haar als een tot gloeiens toe verwitte puimsteen beschouwde. Anaxagoras beschouwde de zon als een gloeiend ijzer, zoo groot als de Peloponneses. Opmerkelijk is het, dat de Ouden zoo onweerstaanbaar ertoe overhielden om de schijnbare grootte van dit lichaam als de werke lijke aan te nemen, daar zij dezen vermetelen wijsgeer vervolgden, omdat hij zulk een omvang aan de zon toeschreef, en er was al de invloed van Pericles toe noodig, om hem van de doodstraf te redden en die in een vonnis van verbanning te doen veranderen." (Flammarion, Etudes sur l'astronomie, bladz. 6)

Als men zulke denkbeelden vijf eeuwen vóór Christus, in den tijd van Griekeland's grootsten bloei, ziet opperen, moet men zich dan over die, welke de mensch zich in de eerste eeuwen over het wereldstelsel gevormd heeft, verwonderen?

3. De hemel scheen van eene holronde gedaante te zijn, en was, volgens het algemeen geloof, een wezenlijk gewelf, waarvan de onderste rand op de aarde rustte en daardoor hare grenzen bepaalde; dit onmetelijke koepeldak was geheel door de lucht ingenomen. Niet het minste begrip omtrent het oneindige der ruimte bezittende, buiten staat zelfs om die te begrijpen, stelde de mensch zich dit gewelf als uit een vaste stof gevormd voor: vandaar de naam van *firmament*, die het geloof overleefd heeft: en die *firm, vast, tegenstandbiedend* beteekent (van het Latijn firmamentum, afgeleid van firmus, en van het Grieksch herma, hermatos, vast, steun, stut steunpunt.)

4. De sterren, waarvan zij de natuur niet konden vermoeden, waren voor hen eenvoudig grootere en kleinere lichtende stippen, die als zoovele lampen aan het hemelgewelf, allen in hetzelfde vlak, en dus allen op denzelfden afstand van de aarde, hingen, zooals men die nog in het inwendige van eenige koepeldaken op een blauwgeschilderden grond die het azuur van den hemel moet voorstellen, afgebeeld vindt.

Alhoewel de denkbeelden thans geheel veranderd zijn, heeft de gewoonte het gebruik der oude uitdrukkingen blijven wettigen, en men zegt nog vergelijkenderwijze: het sterrengewelf; onder het hemelgewelf, enz.

5. De vorming van wolken door de uitdamping van het water op aarde, was toen eveneens onbekend; het kon niemand in de gedachten komen, dat de regen, die uit de lucht valt, op aarde, vanwaar men het water niet zag opstijgen, zijn oorsprong had. Vandaar het geloof aan water in de hoogte en in de laagte, aan waterbronnen in den hemel

en op aarde, aan vergaarbakken in de hoogste hemelen; eene veronderstelling die met het geloof aan een vast gewelf, dat instaat was om het water op te houden, overeenstemde. Het hemelwater door in het gewelf bestaande spleten ontsnappende, vormde regen, en naarmate die openingen grooter of kleiner waren, was de regen zacht of viel met stroomen, of als voor een zondvloed neer.

6. De volslagen onkunde, waarin men verkeerde, omtrent de samenstelling van het heelal en de wetten, door welke het beheerscht word, omtrent den bouw en de bestemming der sterren, die trouwens, bij de aarde vergeleken, zoo klein schenen, moest deze laatste natuurlijk als het voornaamste als het doel der schepping, en de sterren alleen als toevoegsels ten gerieve harer bewoners geschapen, doen beschouwen. Dit vooroordeel is trots de uitvindingen der wetenschap, die voor den mensch het voorkomen van het heelal geheel veranderd hebben, tot op den huidigen dag blijven bestaan. Hoevele menschen vindt men ook thans nog die gelooven, dat de sterren versierselen aan den hemel zijn, bestemd om het gezicht der aardbewoners te verlustigen!

7. Weldra merkte men de schijnbare gezamenlijke beweging der sterren op van het Oosten naar het Westen, des avonds op- en des morgens ondergaande, en daarbij den stand, dien zij met betrekking tot elkander innemen, behoudende. Deze waarneming had gedurende geruimen tijd niet anders ten gevolge, dan het denkbeeld te bevestigen van een vast gewelf, dat in zijne rondgaande beweging de sterren met zich medevoert.

Deze primitive naïeve denkbeelden hebben gedurende eeuwenlange tijdperken tot grondslag van elk godsdienstig geloof gediend, en zijn het fundament geweest, waarop alle wereldbeschouwingen der oudheid gegrond zijn geweest.

8. Later, toen men de richting van de beweging der sterren en haar periodieken terugkeer in dezelfde orde opmerkte, begreep men toch, dat het hemelgewelf geen op de aarde rustende halvebol, maar wel een geheele, en wel holle, bol moest zijn, in wiens binnenste de aarde, doch altijd geheel plat of hoogstens lensvormig, en alleen op hare bovenste oppervlakte bewoond, geplaatst is. Dit toonde reeds een vooruitgang aan.

Maar op wat ruste de aarde? Het zou weinig nut hebben, hier al de belachelijke onderstellingen, door de verbeelding uitgevonden, mede te deelen, van die der Indiërs af, die vermeenden dat zij gedragen werd door vier witte olifanten, die op hunne beurt op de vleugelen van een grooten gier stonden. De verstandigsten bekenden, dat zij het niet wisten.

9. Een gevoelen evenwel, dat alle heidensche wereldbeschouwingen niet elkan- der gemeen hadden, plaatste in de *lage oorden*, anders gezegd in de diepte der of wel

onder de aarde — men wist het niet recht — de verblijfplaats der verdoemden, welke men *he l*, dat wil zeggen *onderste plaats*, noemde; en in de *hoogere oorden*, boven de sterren, dat der gelukzaligen. Het woord *hel* heeft men tot op den huidige dag behouden, ofschoon het zijne etymologische beteekenis verloren heeft, sinds de geologie (Leer der aarde) de plaats der eeuwige straffen uit de ingewanden der aarde heeft doen verhuizen en de sterrenkunde heeft aangetoond, dat er in de oneindige ruimte onder noch boven is.

10. Onder den helderen hemel van Chaldea, Indië en Egypte, de ba kermat der oudste beschaving, was men instaat de beweging der sterren, voor zoover dit zonder behulp van werktuigen doenlijk is, nauwkeurig na te gaan. Men merkte eerst op dat sommige sterren, behalve de algemeene, nog eene eigene beweging hadden, waardoor men haar niet langer als aan het hemelgewelf vastgehecht kon blijven beschouwen; men gaf dezen den naam van *dwaalsterren* of *planeten*, om ze van de vaste sterren te onderscheiden. Men berekende haar loop en haar periodieken terugkeer.

Men merkte, bij de dagelijksche beweging van den sterrenhemel, de onbewegelijkheid van de poolster op, rondom welke de andere sterren, in vier en twintig uur, schuinse, min of meer groote kringen, parallel aan elkander, naarmate van haar afstand van de centraalster, beschreven; dat was de eerste stap tot de ontdekking van den schuinen stand van de wereld-as. Door het doen van meer verre reizen, kwam men in de gelegenheid het onderscheid in het uiterlijk aanzien van den hemel, naar gelang der breedte waarop, en van het jaargetijde waarin men zich bevond, op te merken: de hoogte boven den horizon van de poolster, naarmate van de breedte veranderende, deed het denkbeeld van de rondheid der aarde ontstaan; op die wijze heeft men zich allengskens een juister denkbeeld van het wereldstelsel gevormd.

Omstreeks 600 jaren voor Christus was aan *Thales* van Milete (Klein-Azie) de bolvormigheid der aarde, de schuine stand der ecliptica 1) en de oorzaak der eclipsen of verduisteringen bekend.

Eene eeuw later, ontdekt *Pijthagoras* (van Samos) de dagelijksche beweging der aarde om hare as, haar jaarlijkschen loop om de zon, en voegt de planeten en kometen of staart-sterren bij het zonnestelsel.

160 jaren voor Christus vindt *Hipparchus*, van Alexandrië (Egypte), het astrolabium uit; berekent en voorspelt de verduisteringen, neemt zonnevlekken waar, bepaalt het tropische jaar, 2) en den duur van de omwentelingen der maan.

1) Loopbaan der zon.

2) De tijd, dien de zon in haar loop noodig heeft om op hetzelfde punt terug te komen.

Hoe belangrijk en gewichtig deze ontdekkingen voor den vooruitgang der wetenschap ook waren, zijn er toch bijna 2000 jaren toe noodig geweest om ze algemeen ingang te doen vinden. Ter verspreiding der nieuwe denkbeelden bezat men alleen eenige weinige handschriften, in het bezit van eenige weinige wijsgeeren, die ze aan eenige bevoorrechte leerlingen mededeelden; de massa, aan wier verlichting niemand dacht, bleef zich met de oude denkbeelden voeden.

11. Het was omstreeks het 140e jaar der christelijke tijdrekening dat *Ptolomeüs*, een der beroemste mannen van de Alexandrijnsche school, zijne eigene denkbeelden met die van het algemeen en eenige der nieuwste sterrenkundige ontdekkingen combineerende, een stelsel ontwierp, dat men een gemengd stelsel zou kunnen noemen, dat zijn naam draagt en gedurende bijna vijftien eeuwen het eenige was, dat in de beschaafde wereld aangenomen werd.

Volgens het stelsel van Ptolomeus, is de aarde een in het middelpunt van het heelal ge plaatste bol; zij was volgens *hem samengesteld uit de vier elementen*: aarde, water, lucht en vuur. Dit was het eerste zoogenaamde elementaire regioen. Het tweede, *etherische* regioen genaamd, bevatte elf hemelen, of concentrische om de aarde draaiende sferen, als: den hemel der maan, dien van Mercurius, van Venus, van de Zon, van Mars, van Jupiter, Saturnus, der vaste sterren, den eersten kristalhemel, een vaste, doorschijnende sfeer; den tweeden kristalhemel, en eindelijk dien der primum mobile (eerste beweegkracht), die alle lager gelegene hemelen in beweging bracht en in vier en twintig uur, eene geheele omwenteling deed maken. Boven deze elf heme len bevond zich het *Empyreüm*, verblijf der gelukzaligen, aldus geheeten naar het Grieksch *pyr* of *pur* hetgeen vuur beteekent, omdat men geloofde dat die sfeer, evenals het vuur schitterend van licht was.

Het geloof aan verschillende boven elkander geplaatste hemelen, is lang staande gebleven; maar er bestond verschil omtrent het aantal; in het algemeen werd de zevende hemel als de hoogste beschouwd; vandaar de uitdrukking: Tot den zevenden hemel opgetogen te zijn. Paulus zegt, tot den derden hemel opgetrokken te zijn geworden.

Buiten de beweging, die aan allen gemeen was, hadden de sterren, volgens Ptolomeüs, nog eigene bijzondere bewegingen, die naarmate van haar afstand van het middelpunt grooter of kleiner waren. De vaste sterren liepen eens in 25816 jaren haren loopbaan om. Deze laatste tijdsbepaling bewijst het bestaan der kennis van de Praecessie der nachteveningen, die inderdaad in ongeveer 25000 jaren plaats vindt.

12. In het begin der zestiende eeuw, vatte *Copernicus*, beroemd sterrenkundige, in 1472 te Thorn (Pruissen) geboren en in 1543 gestorven, de denkbeelden van Pythago-

ras weder op; hij maakte een stelsel bekend, dat, dagelijks door nieuwe waarnemingen bevestigd wordende, een gunstig onthaal vond, en spoedig dat van Ptolomeüs omverwierp. Volgens dat stelsel, is de zon het middelpunt, om welke de planeten eene schuine loopbaan beschrijven, en is de Maan een wachter der aarde.

Eene eeuw later, in 1609, vindt Galileo, geboren te Florence, de telescoop uit; in 1610 ontdekt hij de vier wachters van Jupiter en berekent den tijd van hun omloop; ontdekt dat de planeten geen eigen licht bezitten zooals de sterren, maar dat zij door de zon verlicht worden; dat het bollen zijn zooals de aarde; hij gaat hare schijngestalten na, en bepaalt den tijd van hare omwenteling om haar as, en bevestigt op die wijze, door stoffelijke bewijzen, voorgoed, het stelsel van Copernicus.

Van dien tijd af storte het kunstmatig opgetrokken gebouw der op elkander geplaatste hemelen ineen; men erkende de planeten als werelden zooals de aarde, en waarschijnlijk, evenals deze, bewoond; de zon als eene ster, het middelpunt van een planeetenstelsel, dat aan haar onderworpen is, de sterren als tallooze zonnen, waarschijnlijk op haar beurt middelpunten van zoovele planetenstelsels zijnde.

De sterren zijn nu niet langer in eene streek van de hemelsfeer opgesloten, maar ongelijk in de grenzenlooze ruimte verdeeld; degenen die elkander schijnen te raken, zijn op onmetelijke afstanden van elkander verwijderd; de oogenschijnlijk kleinsten zijn de verst verwijderden, de grootsten, die het dichtst bij schijnen, zijn nog honderden milliarden van mijlen ver, verwijderd.

De groepen, waaraan men den naam van sterrenbeelden gegeven heeft, zijn slechts schijnbare verzamelingen van sterren, door den afstand, door de werking der perspectief, gevormd, evenals een menigte in een groote vlakke geplaatste lichten of de boomen van een woud, voor het gezicht van iemand op een vaste plaats staande, die zouden vormen, maar in werkelijkheid bestaan die verzamelingen niet; indien men zich naar het regioen van eene dezer sterrenbeelden kon verplaatsen, zou men, naarmate men het naderde, dezen oogenschijnlijken vorm zien verdwijnen, en zich nieuwe groepen zien vormen.

Aangezien deze groepen slechts schijnbaar bestaan, is dus ook de beteekenis, die het volksbijgeloof eraan hecht, niets dan een hersenschim, en de invloed, dien zij uitoefenen, kan dus alleen in 's menschen brein bestaan.

Om deze sterrenbeelden te kunnen onderscheiden, heeft men ze namen gegeven zooals onder andere: *de Leeuw, de Stier, de Tweelingen, de Maagd, de Weegschaal, de Steenbok, de Kreeft, Orion, Hercules, de Grootte Beer, de Kleine Beer, de Lier*, enz., en heeft men ze door beelden, welke deze meestal eigendunkelijke namen, die in elk geval niets met de schijngestalte van die sterrengroepen gemeen hebben, in het geheugen moesten roepen, afgebeeld. Men zou dus vruchteloos die beelden aan den hemel zoeken.

Het geloof aan den invloed, welken de sterrenbeelden uitoefenen, vooral die

waaruit de twaalf beelden van den zoogenaamden dierenriem bestaan, vindt zijn oorsprong in het denkbeeld dat men aan hunne namen hechtte; had men het beeld, dat men *leeuw* noemt, den naam van *ezel* of *schaap* gegeven, dan zou men het zeker een geheel anderen invloed toegeschreven hebben.

13. Met Copernicus en Galileo, zijn alle oude wereldstelsels voor goed vernietigd: de sterrenkunde kon wel vooruit, maar niet achteruitgaan. De geschiedenis vermeldt den strijd welken deze groote vernuften te voeren hebben gehad tegen vooroordeelen, maar vooral tegen den sektengeest, die er belang bij had de dwalingen te bestendigen, waarop men het gebouw van het geloof, vermenende dat die op onwrikbare grondslagen steunde, opgetrokken had. De uitvinding van een gezichtkundig werktuig alleen, was voldoende om een kunstmatig opgetrokken gebouw, dat vele duizenden jaren staande was gebleven, te doen instorten. Maar niets kan een waarheid, die als zoodanig erkend is, weerstaan. Dank zij de boekdrukkunst, begon het publiek, door haar in de nieuwe denkbeelden ingewijd, zich niet langer met hersenschimmen in slaap te laten wiegen, en nam deel aan den strijd; het was nu niet meer tegen eenige individuen, maar tegen de algemeene meening, die partij voor de waarheid gekozen had, dat men strijden moest.

Wat is het heelal groot, vergeleken bij de armzalige afmeting die onze vadersen het toeschreven! Hoe verheven is Gods werk, als men dit naar de eeuwige wetten der natuur ziet totstandkomen! Maar ook hoeveel tijd, hoeveel inspanning van het genie, hoeveel opoffering is er toe noodig geweest, om de oogen te openen, en den blindoek der onwetenschap weg te rukken!

14. De weg was nu gebaad, dien vele en vermaarde geleerden konden opgaan, om het ontworpen plan verder te voltooien. In Duitschland ontdekt Kepler de beroemde wetten die zijn naam dragen, en door welke hij de ontdekking doet dat de planeten in haren omloop geene cirkels, maar ellipsen beschrijven, waarvan de zon een der brandpunten is; in Engeland ontdekt Newton de wet der algemeene aantrekkingskracht; in Frankrijk is het Laplace die het wereldstelsel scheidt; in één woord, niet langer is de sterrenkunde een stelsel, gegrond op veronderstellingen en waarschijnlijkheden, maar eene wetenschap die op streng-juiste wiskundige berekeningen gegrond is. Op die wijze is een der fundamentele steenen van Genesis gelegd.

ZESDE HOOFDSTUK.

Algemeene Uranographie.

(Beschrijving des Sterrenhemels). Dit hoofdstuk is woordelijk getrokken uit eene reeks mededeelingen, in de Spiritische vereniging gedictieerd in 1862 en 1863, onder den titel van *Études Uranographiques* en geteekend *Galileo*, medium de Heer C. F.

Ruimte en tijd. De Stof. De wetten en krachten. De eerste schepping. De algemeene schepping. De zonnen en planeten. De wachters. De kometen. De melkweg. De vaste sterren. De Woestijnen der ruimte. Eeuwige opvolging der werelden. Het algemeene leven. De wetenschap. Zedenkundige beschouwingen.

Ruimte en tijd.

1. Men heeft verschillende definities van de ruimte gegeven; de voornaamste is de volgende: ruimte is de uitgestrektheid die twee lichamen van elkander scheidt. Waaruit sommige sophisten hebben afgeleid, dat daar, waar geene lichamen zijn, ook geene ruimte bestaat: hierop hebben de doctoren in de godgeleerdheid zich gegrond om te bewijzen, dat de ruimte noodwendig eindig zijn moest, tot reden aanvoerende dat lichamen, tot een zeker getal beperkt, geen oneindige reeks kunnen vormen, en dat daar waar de lichamen ophouden ook de ruimte ophoudt. Men heeft de ruimte ook beschreven als: de plaats waarin zich de werelden bewegen, de leegte waarin de stof werkzaam is, enz... Laat ons al die definities, die niets definieeren, in de verhandelingen die ze bevatten, laten rusten.

Ruimte is een van die woorden, welke een oorspronkelijk en axiomatisch begrip uitdrukken, dat zichzelf bewijst, en die door de verschillende definities, die men ervan geeft, slechts in duidelijkheid kunnen afnemen. Allen weten wij wat ruimte is, en ik wil alleen hare oneindigheid vaststellen, opdat wij bij onze verdere studiën geene hinderpalen mogen ontmoeten, die ons gezicht bij ons onderzoek zouden kunnen belemmeren. En, ik zeg dat de ruimte oneindig is, omreden, dat het onmogelijk is, grenzen voor haar aan te nemen, en dat, hoe moeilijk het ook zijn moge om het oneindige te begrijpen, het ons toch gemakkelijker is, in gedachte eeuwig in de ruimte voort te gaan dan op te houden op de eene of andere plaats, waarachter wij geene uitgestrektheid meer te doorloopen zouden vinden.

Om zooveel ons beperkt denkvermogen ons dit toelaat, ons de oneindigheid der ruimte voor te kunnen stellen, moeten wij ons verbeelden, van uit de zich in de onein-

digheid der ruimte verliezende aarde, naar een zeker punt van het heelal te trekken, en wel met de verbazende snelheid van de electrieke vonk, die in eene seconde eenige duizenden mijlen aflegt, zoodat wij, ternauwernood de aarde verlaten en reeds millioenen mijlen afgelegd hebbende, ons op een punt bevinden, vanwaar de aarde slechts als een flauwe ster zichtbaar is. Steeds diezelfde richting volgende, bereiken wij een oogenblik daarna die ver verwijderde sterren, die gij op aarde nauwelijks onderscheiden kunt; en vandaar verdwijnt de aarde niet alleen in de diepte van den hemel voor ons gezicht, maar ook uwe zon gaat in haar luister door den afstand die ons van haar scheid, geheel teniet. Altijd met diezelfde bliksemsnelheid voortgaande, trekken wij bij iedere trede, die wij vooruitgaan, door wereldstelsels, door eilanden van etherisch licht, door melkwegstelsels, door prachtige hemelstreken, in welke God de werelden, even overvloedig als op de aardsche velden de planten, heeft uitgestrooid.

En, het is nauwelijks eenige minuten dat wij opweg zijn, en reeds liggen er honderden millioenen maal millioenen mijlen tusschen ons en de aarde, millioenen werelden hebben zich aan ons gezicht opgedaan, en toch, luister! Wij zijn in werkelijkheid geen enkelen stap in het Heelal vooruitgegaan.

Gingen wij op die wijze gedurende jaren, eeuwen, duizenden eeuwen, millioenen honderden malen eeuwen lange tijdperken, *en zonder op te houden en met dezelfde bliksemsnelheid* voort, wij zouden nog geen stap vooruitgegaan zijn, en dat naar welken kant wij ons ook gewend of tot welk punt wij ons ook gericht hebben, sedert wij die onzichtbare zandkorrel, die men "de aarde" noemt, verlieten.

Dat is nu de ruimte!

2. Tijd, is evenals ruimte een woord dat zichzelf uitlegt; men vormt er zich een juist begrip van als men zijn verband met het oneindige geheel, bepaalt.

Tijd, is de opvolging der dingen; hij is op dezelfde wijze aan de eeuwigheid als die dingen aan de oneindigheid verbonden. Stellen wij onszelfen voor in het begin van onze wereld, op het eerste tijdstip toen de aarde nog niet onder de goddelijke impulsie in de ruimte zweefde, in één woord, in het begin van Genesis. Daar is de Tijd nog niet uit de geheimvolle bakermat der Natuur te voorschijn getreden, en er is niemand die ons zeggen kan, in welk tijdperk der eeuwen wij zijn, want het uurwerk der eeuwen is nog niet in beweging gebracht.

Maar stil! de klokslag van het eerste uur van eene eenzame aarde doet zich op het uurwerk der eeuwigheid hooren, de planeet beweegt zich in de ruimte, en van dat oogenblik af is er *avond* en *morgen*. Buiten de aarde blijft de eeuwigheid ongevoelig en onbeweeglijk, niettegenstaande de tijd voor nog vele andere werelden loopt. Op aarde heeft de tijd de eeuwigheid vervangen, en gedurende eene bepaalde opvolging van geslachten zal men bij jaren en eeuwen tellen.

Verplaatsen wij ons nu op den laatsten dag van diezelfde wereld, op het oogenblik, waarin de aarde, zwoegende onder den last des ouderdoms, uit het boek des levens, om er niet meer in voor te komen, zal uitgewischt worden: hier houdt de opvolging van gebeurtenissen op: de beweging der aarde, door welke de tijd gemeten wordt, houdt op, en met haar, de tijd.

Deze eenvoudige uiteenzetting der natuurlijke dingen, waarin de tijd zijn oorsprong vindt, gevoed en uitgedoofd wordt, is voldoende om aan te toonen, dat, beschouwd van het standpunt waarop wij ons voor onze studiën moeten plaatsen, de tijd een druppel water is, die uit de wolken in zee valt, en waarvan de val afgemeten is.

Even zoovele werelden als er in de uitgestrekte ruimte bestaan, zijn er ook zoovele verschillende en ongelijkaardige tijden. Buiten de werelden, vervangt de eeuwigheid alleen die kortstondige opvolgingen, en vervult kalm de oneindigheid der hemelen met haar onbeweeglijk licht. Grenzenlooze oneindigheid, onbepaalde eeuwigheid, zijn de twee groote eigenschappen van de Universeele natuur.

Het oog van den onderzoeker die, zonder ooit een rustpunt te vinden, de onmetelijke afstanden der ruimte peilt, en dat van den geoloog, die tot over de grens der eeuwen terugblijkt, of in de gapende diepten der eeuwigheid, waarin zij eens zullen opgaan, nederziet, arbeiden eenstemmig ieder op zijn eigen weg, teneinde die dubbele notie van de oneindigheid: uitgebreidheid en duur, te verkrijgen.

En deze gedachtenloop vervolgende, zal het ons gemakkelijk zijn te begrijpen, dat aangezien de tijd niets dan de onderlinge betrekking tusschen de opvolgende voorbijgaande dingen, en alleen van dingen die vergeleken kunnen worden is, men, de eeuwen op aarde als eenheid aannemende, daarvan duizenden op duizenden opstapelt, om er een kolossaal getal door te vormen, dit getal toch nog niets meer dan een stip in de eeuwigheid zal vertegenwoordigen; evenals duizende mijlen bij duizenden gevoegd, slechts een stip in de uitgestrektheid zullen uitmaken.

Zoo bijvoorbeeld, zouden wij, aangezien de eeuwen buiten het etherisch leven der ziel liggen, een getal zoo lang als de evennachtslijn der aarde kunnen schrijven, en ons zelve als zoovele eeuwen verouderd kunnen voorstellen, zonder dat onze ziel in werkelijkheid een dag meer zou tellen; en bij dit niet te begrijpen getal eeuwen nog eene serie van dergelijke getallen zoolang als vanhier naar de zon, en zelfs nog langer voegende, en ons voorstellende gedurende de onnoemelijke opvolging van eeuwenlange tijdperken, door de optelling van al die getallen verkregen, te zullen leven, dan zou, dit eindcijfer bereikt zijnde, die onbegrijpelijke opeenstapeling van eeuwen op ons hoofd als niets zijn, want: nog altijd zou de geheele eeuwigheid voor ons liggen.

De tijd is niets, dan een betrekkelijke maatstaf voor de elkander opvolgende voorbijgaande dingen; de eeuwigheid is wat den duur betreft niet voor meting vatbaar; voor haar bestaat er noch begin noch einde, voor haar is alles het tegenwoordige.

Indien dus eeuwen op eeuwen gestapeld, met betrekking tot de eeuwigheid minder dan eene seconde zijn, wat is dan de duur van het menschelijk leven?

De stof.

3. Niets komt op het eerste gezicht zoo oneindig verschillend, zoo geheel van elkander onderscheiden voor, als die verschillende substantiën, waaruit de wereld is samengesteld. Vindt men onder de voorwerpen die de kunst of de natuur ons dagelijks voor oogen stelt er wel twee, die identiek of ook maar in hunne samenstelling gelijk zijn? Welk een verschil in dichtheid, samendrukbaarheid, en in de vele eigenschappen der lichamen, tusschen de dampkringslucht en de goud-ader, tusschen de waterige moleculen van een wolk en die van het gesteente, waaruit het geraamte der aarde gevormd is! Welk een verschil tusschen het scheikundig weefsel der onderscheidene gewassen die het plantenrijk sieren, en van die van de niet-minder talrijke vertegenwoordigers van het die renrijk op aarde!

En toch kunnen wij als absoluut beginsel vaststellen, dat alle, zoo bekende als onbekende substantiën, hoe verschillend zij ook schijnen mogen, in het wezen van hare samenstelling, en met betrekking tot hare werking onderling, inderdaad niet anders zijn dan de verschillende vormen, waarin de stof voorkomt, niets dan verscheidenheden, waarin zij zich onder den invloed der onnoemlijk vele krachten, die haar beheerschen, vervormd heeft.

4. De scheikunde, welke sedert mijn tijd, toen hare beoefenaren zelf haar tot het geheimzinnige domein der tooverkunst verbanden, zulke snelle vorderingen gemaakt heeft, die nieuwe wetenschap, welke men terecht het kind van deze onderzoekende eeuw mag noemen, en die, alleen op de proefondervindelijke methode gegrond zijnde, op veel hechter grondslagen dan hare oudere zusters rust, heeft de vier hoofd-elementen, die de Ouden overeengekomen waren in de natuur te erkennen, gemakkelijk terzijde gesteld; zij heeft aangetoond dat het aardsch element niets anders is dan de samenvoeging in het oneindige van verschillende bestanddeelen; dat zoowel de lucht als het water ontleed kunnen worden, dat beiden het product van een bepaald getal equivalenten gassen zijn; dat, wel verre dat het vuur een element is, dit ook niet anders dan een vorm der stof is, die door de algemeene beweging, waaraan zij onderworpen is, en door eene zichtbare of wel latente verbranding ontstaat.

Daarentegen heeft zij een groot aantal, tot dusverre onbekende beginselen ontdekt, die haar voorgekomen zijn, als, door hunne verbinding in bepaalde verhouding, de verschillende door haar bestudeerd wordende bestanddeelen en lichamen te vormen, die

tegelijkertijd naar vaste wetten en in bepaalde verhouding, bij den arbeid die in het groote laboratorium der natuur plaats vindt, werkzaam zijn. Die beginselen heeft zij den naam van *enkelvoudige lichamen* gegeven, daardoor te kennen gevende, dat zij die als oorspronkelijke en onontleedbaar beschouwt, en dat men er tot op den huidigen dag, door welke behandeling ook, niet in geslaagd is ze in betrekkelijk eenvoudiger deelen dan zijzelf zijn te ontleden. (De voornaamste enkelvoudige lichamen zijn: onder de niet-metalen: de zuurstof, waterstof, stikstof, chloor, koolstof, phosphorus, zwavel, het jodium; onder de metalen: het goud, zilver, platina, kwikzilver, lood, tin, zink, ijzer, koper, arsenicum, sodium, potassium, calcium, aluminium, enz.)

Maar daar waar de waarneming van den mensch, zelfs met de beste werktuigen gewapend, ophoudt, zet de natuur evenwel haar werk voort; daar waar het algemeen den schijn voor de werkelijkheid aanneemt, daar waar de practicus den sluier opheft en het begin der dingen onderscheidt, ziet het oog van hem, die de wijze van handelen der natuur heeft weten te vatten, in die samenstellende bestanddeelen der wereld niets dan de oorspronkelijke, enkelvoudige en ondeelbare *cosmische stof*, die bij hunne geboorte in verschillende regioenen verspreid lag, gedurende hun bestaan in vaste lichamen verdeeld, en eenmaal weder door hunne ontleding in de vergaarplaats der ruimte vaneengescheiden worden.

6. Er zijn vragen, die wij, naar kennis dorstende Geesten, zelf niet instaat zijn te doorgronden, en omtrent welke wij alleen bij machte zijn onze persoonlijke, min-of-meer op gis singen gegronde denkwijze mede te deelen; zulke vragen zal ik óf met stilzwijgen voorbijgaan óf rekenschap van mijne zienswijze daaromtrent geven, maar de onderwerpelijke behoort niet tot de zoodanige. Hun dus, die geneigd mochten zijn, mijne woorden slechts als eene gewaagde theorie te beschouwen, voeg ik toe: omvat, zoo dit mogelijk is, in denzelfden onderzoekenden blik, de verschillenden werkingen der natuur, en gij zult moeten erkennen, dat zoo men de éénheid der stof niet aanneemt, het onmogelijk wordt, ik zal niet alleen zeggen de zonnen en hemellichamen, maar zonder zoover te gaan, het ontkiemen van een zaadkorrel in de aarde, of de voortbrenging van een insect te verklaren.

7. Als men zulk een verscheidenheid in de stof opmerkt, komt dit omdat de krachten die tot die vervormingen werkzaam zijn geweest, en de omstandigheden waaronder zij voortgebracht werden, talloos waren en de verschillende verbindingen, die de stof aanging, dus ook talloos moesten wezen.

Hetzij dus dat men de substantie beschouwe als tot de eigenlijk gezegde fluïden, dat wil zeggen onweegbare lichamen, te behooren, dan wel dat zij het karakter en de gewone eigenschappen der stof bezit, bestaat er in het heelal maar ééne oorspronkelijke

substantie, namelijk: *de cosmos of de cosmische stof* der uranographen.

De wetten en krachten.

8. Indien een van die onbekende wezens, die hun kort stondig leven in de duistere diepten van den oceaan doorbrengen; indien eene van die polygastricae, 1) van die nereïden 2) ellendige kleine diertjes, die van de natuur niets anders dan de vischetende visschen en de onderzeesche wouden kennen — eensklaps de gave der intelligentie, en het vermogen ontving om de wereld, waarin hij zich bevindt, te kunnen bestudeeren, en om uit zijne waarnemingen, op gissingen gegronde gevolgtrekkingen te maken, die zich op alles in het algemeen uitstrekten, welk denkbeeld zou hij zich dan wel maken, over alle dingen in de levende natuur, die zich in zijne omgeving ontwikkelen, en over de wereld op aarde, die niet tot het gebied zijner waarneming behoort?

Zoo nu ditzelfde wezen, door een wonderdadig gevolg van zijn nieuw vermogen, instaat ware, zich boven die eeuwige duisternis te verheffen tot aan de oppervlakte der zee, in de nabijheid van de weelderige oevers van een heerlijk-begroeid eiland, door een vruchtbaarmakenden zonnenschijn, die het van eene heilzame warmte voorziet, bescheiden: welk oordeel zou hij dan over zijne voorbarige theorie van de algemeene schepping vellen, eene theorie die hij spoedig door eene beoordeeling op ruimer maatstaf gegrond, maar betrekkelijk nog even onvolmaakt als de eerste, zou vervangen? Dit is, o mensch! het beeld van uw geheel op bespiegeling gevestigde wetenschap. 3)

1) Maagdiertjes.

2) Zee-glimwormpjes.

3) Op ditzelfde standpunt staan ook de ontkenneren van de Geestenwereld, wanneer zij, nadat zij hun vleeschelijk omhulsel afgelegd hebben, de gezichteinder van die wereld zich voor hunne oogen zien ontwikkelen. Dan zien zij het zinledige der theorieën in, waardoor zij vermeenden alleen door de stof, alles te kunnen verklaren. Evenwel blijven die gezichteinders nog geheimen voor hen bevatten, die slechts, naarmate zij door zelffloutering hooger opklimmen, trapsgewijze onthuld worden. Maar bij de eerste trede, welke zij in die nieuwe wereld doen, vinden zij zich genoodzaakt, hunne verblinding te bekennen, en in te zien hoe ver zij van de waarheid verwijderd waren.

9. Als ik dus hier het vraagstuk der wetten en krachten die het heelal beheerschen ga behandelen, ik die, evenals gij, slechts een betrekkelijk onkundig wezen, met betrekking tot de wezenlijke wetenschap, ben, ondanks de schijnbare meerderheid, die ik over mijne broeders op aarde bezit, door de mogelijkheid die er voor mij bestaat om de

natuurvragen te bestudeeren, hetgeen hen in hunne toestand nog niet mogelijk is; dan kom ik alleen met het doel, om u eene algemeen notie van de universeele wetten te geven, zonder de wijze van handelen en den aard der bijzondere krachten, welke van die wetten afhankelijk zijn, in alle bijzonderheden te verklaren.

10. Er bestaat een etherisch fluïdum, waarmede de ruimte vervuld is en hetwelk de lichamen doordringt; dat fluïdum is de oorspronkelijke *Cosmische stof* of *ether*, voortbrengster der werelden en schepselen. De krachten die bij de vervorming der stof hebben voorgezeten, de onveranderlijke en noodzakelijke wetten die de wereld beheerschen, zijn aan den ether inhaerent. Die veelvuldige krachten, die, naarmate van de verbindingen die de stof aangaat, zoo oneindig verschillend zijn, die naar gelang der massa hare plaats hebben ontvangen, en in hare werking, naar gelang van omstandigheden en omgeving, zoo afwisselend zijn, kent men op aarde onder de namen van *zwaarte*, *cohesie*, *affiniteit* (samengang, de kracht waardoor de samenstellende deeltjes van de lichamen worden aaneengehouden), *aantrekking* (keurverwantschap), *magnetisme*, *actieve electriciteit*; de trillende beweging van de werkende oorzaak onder die van *geluid*, *warmte*, *licht*, enz. Op andere werelden doen zij zich onder een andere gestalte voor, dragen zij een ander op deze aarde onbekend karakter, en in de oneindige ruimte van het heelal hebben er zich een oneindig aantal krachten ontwikkeld, op eene voor ons zoo onbegrijpelijk groote schaal, dat wij evenmin bij machte zijn die te schatten, als de crustaceën op den bodem van den Oceaan instaat zijn om al de verschijnselen die op aarde plaats vinden te kunnen bevatten.

Wij beschouwen alles in verband met hetgeen ons bekend is, en wat wij niet door onze zintuigen kunnen waarnemen, begrijpen wij evenmin als de blindgeborene de uitwerking van het licht en het nut der oogen. Het is dus mogelijk, dat in een andere middenstof de cosmische ether andere eigenschappen bezit, andere verbindingen aangaat, waarvan wij niet het minste begrip hebben, en uitwerkselen, geschikt voor andere behoeften, die wij niet kennen, teweegbrengt, of tot nieuwe gewaarwordingen of wijze van gewaar te worden aanleiding geeft. Zoo begrijpen wij bijvoorbeeld niet dat het mogelijk is, om zonder de oogen van het lichaam en zonder licht te kunnen zien; maar wie zegt ons dat er geen ander werkend beginsel dan het licht bestaat, waarvoor bijzondere organen bestemd zijn? Het zien der somnambules, hetwelk door afstand, noch stoffelijke hinderpalen, noch duisternis belet wordt, is daarvan een voorbeeld. Veronderstellen wij, dat op de eene of andere wereld, de wezens in hunnen normalen toestand, evenzoo zijn als wat onze somnambules bijwijze van uitzondering zijn, dan zullen zij noch ons licht, noch onze oogen noodig hebben, en toch zullen zij datgene zien wat wij niet zien kunnen. Hetzelfde is het geval met elk andere gewaarwording. De voorwaarden voor het ziens- en

waarnemingsvermogen, de gewaarwording en behoeften, verschillen naar gelang van de middenstof waarin men zich bevindt.

En gelijk er slechts eene enkelvoudige oorspronkelijke substantie, voortbrengster van alle lichamen, doch verscheiden in hare verbindingen, bestaat, zoo zijn ook al die krachten afhankelijk van eene algemeene wet, verscheiden in hare uitwerkselen, die bij haar oorsprong bestaat, en die naar de eeuwige besluiten op oppermachtige wijze aan de schepping is opgelegd, teneinde er de harmonie en voortdurend bestaan van te waarborgen.

11. De natuur komt nooit in tegenspraak met zichzelf. Het wapenbord van het Heelal draagt slechts eene zinspreuk:

Eenheid

Verscheiden-

Op de ladder der wereld naar boven stijgende, vindt men *eenheid* in harmonie en schepping, te gelijk met eene oneindige verscheidenheid in dit onmetelijke sterrenveld; de verschillende trappen van het leven, van het laagste wezen af tot aan God doorloopende, herkent men de groote wet van onafgebroken verband; de krachten op zichzelf beschouwende kan men er eene reeks van samenstellen, welke resultante, met de voortbrengster ineenvloeiende, de algemeene wet is.

Het zou u niet mogelijk zijn die wet in hare geheelen omvang naar waarde te schatten, aangezien de krachten waardoor zij in het veld dat voor uwe waarneming openligt, vertegenwoordigd wordt, beperkt en begrensd zijn; evenwel kan de aantrekkingskracht en de electriciteit als eene voorname toepassing van de oorspronkelijke wet, die aan gene zijde van den hemel heerscht, beschouwd worden.

Al deze krachten zijn eeuwig — wij zullen uitlegging van dit woord geven —, en evenals de schepping algemeen; aan het cosmische fluïdum inhaerent zijnde, vindt hare handeling noodwendig in alles en overal plaats, hare uitwerking door gelijktijdigheid of opvolging wijzigende; hier overheerschend, zich verder als 't ware uitwisschend; op sommige punten machtig en bedrijvig, op anderen latent, of verborgen werkende, maar ten slotte de werelden in de verschillende tijdvakken van haar leven voorbereidende, besturende, behoudende en vernietigende, den bewonderenswaardigen arbeid der natuur, op welk punt die ook moge volbracht worden, besturende, en voortijd den eeuwigen luister der schepping bestendigende.

De eerste schepping.

12. Het Heelal uit het standpunt van zijne samenstelling, wetten en eigenschappen beschouwd hebbende, kunnen wij verder op de wijze van vorming, welke het aanzijn aan werelden en wezens gaf, onze aandacht vestigen; daarna zullen wij meer in het bijzonder tot de schepping der aarde, haar tegenwoordigen toestand, als tot de algemeeneheid der dingen behoorende, afdalen, om verder, dien bol als uitgangspunt en betrekkelijke eenheid aannemende, onze planetarische en siderische (de sterren betreffend) studiën voort te zetten.

13. Zoo wij de betrekking tusschen, of liever de tegenstelling van eeuwigheid en tijd, goed begrepen hebben; zoo wij ons de gedachte goed eigen gemaakt hebben, dat tijd slechts een voor de opvolging van tijdelijke dingen betrekkelijke maatstaf is, terwijl de eeuwigheid noodwendig één, onbeweeglijk en onafgebroken en met betrekking tot den duur niet voor meting vatbaar is, dan zullen wij inzien, dat voor haar zoomin begin als einde bestaat.

Als wij ons van den anderen kant een juist — ofschoon noodwendig zeer zwak — denkbeeld van de goddelijke macht maken, zullen wij inzien, hoe het mogelijk is dat het Heelal altijd bestaan heeft, en altijd bestaan zal. Van dat God bestaat af, openbaren zich ook Zijne eeuwige volmaaktheden. Voordat de tijden waren, ontving de onmetelijke eeuwigheid het goddelijke woord, en bevruchtte de eeuwige ruimte.

14. God van natuur in alle eeuwigheid bestaande, heeft ook in alle eeuwigheid geschapen, en dit kan wel niet anders, want tot welk ver verwijderd tijdstip wij ook in gedachte de veronderstelde grens der schepping zouden kunnen verschuiven, zal er toch aan dat begin — denkt hierover goed na — eene eeuwigheid voorafgegaan zijn, gedurende welke de goddelijke hypostasen, de oneindige wilsuitingen, in een stilzwijgenden, werkelozen doodsslaap zouden gedompeld geweest zijn, die eene eeuwigheid van schijnbaren dood, van een onverschillig stilzwijgen van het woord dat over haar regeert, van koude en baatzuchtige onvruchtbaarheid voor den levend-gevenden Geest van liefde zou zijn.

Begrijpen wij toch beter de grootheid en eeuwigheid der goddelijke handelingen in de handen van het absolute wezen! God is de zon der wezens, het licht der wereld. En evenals er, onmiddellijk bij de verschijning der zon, stroomen lichts ontstaan, die zich naar alle kanten in de ruimte verspreiden; zoo-ook treedt het Heelal, gewrocht van den Eeuwige, tot de onbegrijpelijke tijdperken van oneindig bestaan van het *Fiat lux, van het begin*, terug.

15. Het absolute begin der dingen klimt dus tot aan God op; hunne opvolgende verschijning in het gebied van het zijn, maakt de orde der eeuwige schepping uit.

Wie is de sterveling, instaat om de ongekende heerlijkheden te vermelden die in hare pracht, zoo trotsch door den nacht der eeuwen als achter een sluier verborgen, zich in de grijze oudheid ontwikkelden, toen nog niet een der wonderwerken van het tegenwoordige heelal bestond; in dat eerste tijdperk, toen de stem des Heeren zich doende hooren, alle bouwstoffen, die in de toekomst, zich symmetrisch en uit zichzelf moesten verzamelen, teneinde den tempel der natuur te vormen, eensklaps temidden der oneindige ruimte aanwezig waren; toen op die geheimvolle stem, die elk schepsel eerbiedigt en als die eener moeder lief heeft, de verschillende harmonieuze tonen ontstonden, die ineensmeltende, het lied, dat in de oneindigheid der hemelen aangeheven werd, moesten doen weergalmen!

Bij haar begin werd de wereld niet in haar geheele kracht en volheid van het leven voortgebracht; neen: de scheppende macht spreekt zichzelf nooit tegen, en evenals alle dingen, ontving het heelal het aanzijn: als kind. Voorzien van de vroeger vermelde wetten en van de inleidende impulsie, die aan zijne vorming zelf inhaerent is, gaf de oorspronkelijke cosmische stof achtereenvolgens het aanzijn aan maalstroomen, aan ophooping van dit alomverspreide fluïdum, aan ophooping van nevelstof die, zich verdeelende en zich tot in het oneindige wijzigende, in de onmetelijke sferen der ruimte, verschillende middelpunten van gelijktijdige of opvolgende scheppingen vormden.

Naarmate van het overwicht, dat de eene kracht op de andere uitoefende en van de opvolgende omstandigheden, die met hunne ontwikkeling gepaard gingen, werden de oorspronkelijke middelpunten, brandpunten van een bijzonder leven; sommigen, minder in de ruimte verspreid en rijker aan beginselen en werkende krachten, vingen toen hun afzonderlijk sterren-leven aan; de anderen, eene meer beperkte ruimte innemende, namen slechts zeer langzaam in omvang toe, of verdeelden zich weder in andere middelpunten van ondergeschikt belang.

16. Verplaatsen wij ons slechts tot op weinige millioenen eeuwen vóór het tegenwoordige tijdperk, dan vinden wij dat de aarde nog niet bestaat, dat zelfs ons zonnestelsel de bewegingen van het sterrenleven nog niet heeft aangevangen; en toch verlichten schitterende zonnen reeds den ether; bewoonde planeten schenken reeds het aanzijn aan eene menigte wezens, die ons in het menschenleven zijn voorgegaan; de rijke voortbrengselen eener onbekende natuur, en de wonderbaarlijke verschijnselen des hemels ontwikkelen voor andere oogen het tafereel der oneindige schepping. Wat zeg ik! De heerlijkheden, die voorheen het hart van andere stervelingen, door de gedachte aan de oneindige macht deden trillen, bestaan reeds niet meer! En wij arme, nietige wezens, die pas na eene eeuwigheid levens een aanzijn begonnen zijn, wij zouden ons tijdge-

nooten der schepping wanen!

Nog eens, begrijpen wij de natuur toch beter. Begrijpen wij toch goed, dat de eeuwigheid zoowel achter als vóór ons ligt, dat de ruimte het tooneel van onbegrijpelijke, elkander opvolgende en gelijktijdige scheppingen is. Menige nevelvlek, die wij ternauwernood in de peillooze diepte des hemels gewaarworden, is eene verzameling van woerdende zonnen; anderen zijn melkwegstelsels van bewoonde werelden; weer anderen eindelijk zijn de zetel van plotselinge veranderingen of van verval. Begrijpen wij toch goed, dat zoowel als wij in het midden van eene oneindigheid van werelden, wij ook in het midden van eene dubbele oneindigheid van verleden en toekomstige tijdperken van duur, geplaatst zijn; dat de algemeene schepping niet de onze is, en dat wij genoodzaakt zijn dat woord alleen tot de op zichzelf staande vorming van ons dwerg-bolletje toe te passen.

De algemeene schepping.

17. Laat ons, nu, voor zoover ons dit in onze zwakheid mogelijk is, tot de verborgen bron, uit welken de werelden als de druppels water eener rivier ontsprongen, te zijn opgeklommen, den loop der elkander opvolgende scheppingen, en hare reeks van ontwikkelingen nagaan.

De oorspronkelijke cosmische stof bevatte de stoffelijke vloeibare en levensvatbare beginselen van al de heelallen, welke hunne pracht gedurende de eeuwigheid tentoonspreiden; zij is de vruchtbare moeder van alle dingen, de eerste voorzaat, en wat meer zegt, de eeuwige voortbrengster. Die substantie, waaruit de siderische sferen ontstaan, is niet verdwenen; die macht is niet dood, want nog zonder ophouden schenkt zij het aanzijn aan nieuwe scheppingen, en neemt onophoudelijk de weder als zoodanig herstelde beginselen der werelden, die uit het eeuwige boek gewischt worden, in zich op.

De meer of minder verdunde geëtheriseerde stof die de ruimte tusschen de planeten inneemt; dit cosmische fluïdum, dat de wereld vervult, meer of minder verdund in die onmetelijke ruimten, welke rijk aan sterrenhoopen zijn, meer of minder verdicht waar nog geen sterrenhemel schittert, meer of minder door verschillende verbindingen gewijzigd naar gelang der plaats die zij in de ruimte inneemt, is niet anders dan de oorspronkelijke substantie, in welke de algemeene krachten, waaruit de natuur alles getrokken heeft, zetelen.

Vraagt men naar het beginsel dier krachten, en hoe die in de substantie zelf die ze voortbrengt kunnen zetelen, dan is ons antwoord dat de werktuigkunde ons hiervan vele voorbeelden aanbiedt. Zetelt de veerkracht die eene veer doet ontspannen niet in de veer zelf, en is die niet van de wijze van aggregatie der moleculen afhankelijk? Een li-

chaam dat aan de middelpuntvliedende kracht gehoorzaamt, ontvangt zijne impulsie van de oorspronkelijke beweging die eraan medegedeeld is.

18. Dit fluïdum doordringt de lichamen als een onmetelijke oceaan. In hem zetelt het levensbeginsel dat het leven bij alle wezens doet ontstaan, en dit op iederen wereldbol naar gelang van den toestand waarin deze zich bevindt, bestendigt; beginsel, dat in latenten toestand sluimert, daar waar de stem van een wezen het niet inroept. Elk scepseel uit het delfstoffelijke-, planten-, dieren- of ander rijk — want er bestaan nog andere in de natuur, waarvan gij het bestaan zelf niet vermoedt — weet, tengevolge van dit algemeene levensbeginsel, zich de vereischte voorwaarden voor zijn bestaan en instandhouding toe te eigenen.

De moleculen van een delfstof bezitten haar aandeel van dat leven, evengoed als het zaad en het embryo, en groepeeren zich evenals in het organisme tot symmetrische figuren, die individuen vormen.

Het is van het grootste belang goed van het denkbeeld doordrongen te zijn: dat de oorspronkelijke cosmische stof niet alleen voorzien was van wetten die het voortdurend bestaan der werelden waarborgen, maar ook van het algemeen levensbeginsel, dat naar gelang de voorwaarden voor het opvolgend bestaan der wezens zich voordoet, en zoodra het uur voor de verschijning van de kinderen van het leven gedurende de sceppele periode slaat, spontane scheppingen op iedere wereld te voorschijn roept.

Zoo komt de algemeene schepping tot stand. Het is dus waarheid als men zegt, dat, aangezien de werkingen der natuur de uitdrukking van den goddelijken wil is, God altijd geschapen heeft, altijd scheidt, en altijd scheppen zal.

19. Maar tot hiertoe bewaarden wij het stilzwijgen over de *geestelijke wereld*, die ook een deel der schepping uitmaakt, en hare bestemming naar de verheven voorschriften van den Meester van het Heelal volbrengt.

Over de wijze van schepping der Geesten ben ik slechts instaat u een zeer beperkt onderricht te geven, aangezien ik zelf daaromtrent in onwetendheid verkeer, ook moet ik nog het stilzwijgen bewaren over vraagstukken, die het mij geoorloofd is geweest te doorgronden.

Tot hen, die met vroomheid wenschen kennis te vergaren en daarbij nederig voor God zijn, zal ik zeggen, hen tevens biddende geen voorbarig stelsel op mijne gezegden te bouwen: De Geest kan het goddelijke licht, dat hem, met den vrijen wil en het geweten, tevens het begrip van zijne verheven bestemming schenkt, niet deelachtig worden, dan nadat hij de door de Godheid vastgestelde reeks der mindere wezens doorloopen heeft, onder welke het werk van zijne individualiseering langzamerhand volbracht wordt; het is eerst van den dag af dat de Heer hem zijn verheven zegel op het voorhoofd

drukt, dat de Geest zijn plaats onder de mensheid inneemt.

Doch ik herhaal, neem mijne woorden niet tot grondslag voor uwe in de geschiedenis der bovennatuurkunde zoo treurig-vermaardstellingen; duizendmaal liever zou ik over zulke verheven onderwerpen, die zooveel verder dan onze gewone bespiegelingen reiken, het stilzwijgen bewaren, dan U aan het gevaar bloot te stellen, om, den zin van mijn onderwijs verkeerd toepassende, U door mijn schuld, in den niet te ontwarren doolhof van het deïsme of fatalisme te doen verdwalen.

De zonnen en planeten.

20. En het gebeurde, dat de Cosmische stof, zich op een onder de myriaden werelden van het heelal verliezend punt, in den vorm van eene onmetelijke nevelvlek verdichtte. Deze nevelvlek was door de algemeene wetten die de stof beheerschen bezielde; tengevolge van die wetten, en voornamelijk door de moleculaire aantrekkingskracht, nam zij den bolvorm aan, de eenige, die een in de ruimte op zichzelf staande stof-massa oorspronkelijk kan aannemen.

De ronddraaiende beweging, door de stipt gelijke aantrekking van alle moleculaire gordels naar het middelpunt, voortgebracht, wijzigde weldra den oorspronkelijken bolvorm en deed die meer en meer den lensvorm aannemen. Wij spreken van de nevelvlek in haar geheel.

21. Tengevolge van die ronddraaiende beweging ontstonden er nieuwe krachten: de middelpuntzoekende en de middelpunt-vliedende. Door de eerste werd elk deel naar het middelpunt getrokken, door de tweede daarvan verwijderd. En de ronddraaiende beweging, naarmate de nevelvlek verdichtte, hoe langer hoe sneller wordende, en haar straal naarmate zij meer den lensvorm naderde grooter wordende, kreeg de middelpunt-vliedende kracht, door deze twee oorzaken steeds, toenemende, weldra de overhand over de centrale aantrekking.

Evenals eene te snel ronddraaiende beweging met een werpslinger de slingerkoord doet breken en het te werpen voorwerp ver wegslingert, zoo-ook veroorzaakte het overwicht van de middelpuntvliedende kracht eene losscheuring van een ring in het vlak van den evenaar der nevelvlek, en vormde van dien ring een nieuwe op zichzelf staande massa, die wel-is-waar van de eerste afgescheiden, maar toch onder haar heerschappij verbleef. Deze massa heeft haar ronddraaiende beweging in de richting van haar evenaar behouden, die gewijzigd, haar omwentelende beweging om de zonnester werd. Daarbij verkrijgt zij door haar nieuwen toestand een draaiende beweging om haar eigen middelpunt.

22. De het aanzijn gevende nevelvlek, die het leven aan die nieuwe werelden schonk, heeft zich verder verdicht, en den bolvorm weder aangenomen; maar de oorspronkelijke hitte, die zij tengevolge van hare verschillende bewegingen ontwikkelde, niet dan zeer langzaam afnemende, zoo zal het phenomeen dat wij u beschreven zich nog dikwijls en gedurende lange tijdperken herhalen, zoolang die nevelvlek nog geen genoegzame dichtheid, vastheid, verkregen heeft om aan de wijzigingen in den vorm, die zij achtereenvolgens door hare draaiende beweging ondergaat, krachtig weerstand te kunnen bieden.

Zij zal dus niet aan slechts één hemellichaam, maar aan honderden werelden, die zich van den centralen haard losgemaakt hebben, door de boven omschreven wijze van vorming, uit haar ontstaan, het aanzijn gegeven hebben. En ieder van deze werelden zal even als de oorspronkelijke, met de natuurkrachten die bij het ontstaan der werelden werkzaam zijn voorzien zijnde, in het vervolg nieuwe wereldebollen voortbrengen, die dan om haar zullen wentelen, zooals zij zelf gezamenlijk met hare zusters om het brandpunt van haar bestaan en leven wentelt. Ieder van die werelden zal eene zon zijn, middelpunt van een maalstroom van planeten, die achtereenvolgens van haar evenaar zijn losgescheurd. Deze planeten zullen een bijzonder, afzonderlijk leven ontvangen, doch van het hemellichaam dat haar voorgebracht heeft afhankelijk blijven.

23. Dus zijn de planeten gevormd door massa's verdichte, doch nog niet tot den vasten toestand overgegangene stof, die van de centrale massa door de middelpuntvliedende kracht losgerukt en tengevolge van de wetten der beweging, naarmate van den staat van vloeibaarheid die zij behouden hadden, den meer of minder elliptischen bolvorm aannemen. Eene van die planeten zal de aarde zijn, die voordat zij afgekoeld en door een vaste korst omringd is, door dezelfde wijze van sterrenvorming, waaraan zij zelf haar bestaan te danken heeft, de maan zal doen ontstaan; de aarde nu in het levensboek ingeschreven, de bakermat van schepselen wier zwakheid onder de vleugelen der goddelijke voorzienigheid bescherming vindt, zal nu een nieuwe snaar voor de eeuwige harp zijn, die, op de voor haar bestemde plaats, in het algemeene feestgezang der werelden moet mede trillen.

De wachters.

24. Voordat de planetarische massa's een voldoende graad van afkoeling, om er de vastwording van te veroorzaken, bereikt hadden, werden er van sommigen, kleine massa's, inderdaad vloeibare globulen, afgescheiden in het vlak van den evenaar, in welk

vlak de middelpuntvliedende kracht het sterkste is; die globulen hebben, tengevolge der zelfde wetten, eene draaiende beweging rondom de planeet die haar voortbragt, zoo als de planeten zelf rondom hare centraal zon die haar voortgebracht heeft, verkregen.

Op die wijze heeft de aarde het aanzijn aan de maan geschonken, wier kleinere massa een snellere afkoeling heeft moeten ondergaan. En de wetten en krachten naar en door welke hare loslating van den aardschen evenaar plaats vond, gevoegd bij hare omwenteling om de aarde in hetzelfde vlak, hadden de uitwerking, dat die hemelbol, in stede van den bolvorm aan te nemen, die van eene ovoïde, dat wil zeggen den verlengd-ronden vorm van een ei aannam, welks zwaartepunt in het onderste gedeelte gelegen is.

25. De toestand waarin de desaggregatie der maan plaats vond, liet haar tenauwernood toe zich van de aarde te verwijderen, en dwong haar om eeuwig in haar hemel te blijven zweven als een eivormig lichaam, waarvan de zwaarste deelen, de onderste, naar de aarde gekeerde zijde innamen, en de mindichte het toppunt, als men onder dat woord de tegenovergestelde van de naar de aarde en dus naar den hemel gekeerde zijde verstaat, vormden. Daardoor keert dit lichaam ons altijd dezelfde zijde toe. Om haar geologischen toestand beter te doen begrijpen, kan men haar bij een kurken bal, waarvan de naar de aarde gekeerde grondslag van lood is, vergelijken.

Dientengevolge bestaan er op de oppervlakte der maan twee geheel van elkander verschillende naturen: de eene zonder eenige mogelijke overeenkomst met die van onze aarde, want de vloeibare en etherische stoffen zijn er onbekend; de andere in vergelijking met die der aarde lichter, omdat al de minst vaste substantiën zich naar dit halfmond begeven hebben. De eerste eeuwig naar de aarde gekeerde zonder water of damp kring, als alleen nu-en-dan op de grens van dit onderaardsche; de andere, rijk in vloeistoffen, eeuwig van onze aarde afgekeerd.

Deze geheel nieuwe theorie van de maan verklaart door de wet der zwaartekracht de oorzaak; waardoor dit hemellichaam altijd dezelfde zijde naar de aarde keert. Haar zwaartepunt, inplaats van in het middelpunt van den bol, op eene der punten van hare oppervlakte zetelende, en dus sterker dan de lichtere deelen door de aarde aange trokken wordende, zoo zou de maan het verschijnsel vertoonen van die figuren, welke men duikelaars noemt en die zich altijd op hun voetstuk oprichten; terwijl de planeten, wier zwaartepunt evenver van alle punten van hare oppervlakte verwijderd is, regelmatig om hare as wentelen. Tengevolge harer betrekkelijke lichtheid zouden de levengevende, hetzij gasachtige of vloeibare, fluïden, in het bovenste, altijd van ons afgekeerde halfmond opgehoopt worden; het onderste halfmond, het eenige dat wij zien, zoude ervan beroofd en dus voor het leven ongeschikt wezen, terwijl er op het andere halfmond leven zijn zou. Indien dus het bovenste halfmond bewoond is, hebben zijne bewoners nooit de aarde ge-

zien, tenzij ze zich op het andere halfroond mochten begeven hebben.

Hoe rationeel en wetenschappelijk dit gevoelen ook zijn moge, kan het, daar het nog niet door eene directe waarneming bevestigd is, alleen als hypothese, en als een denkbeeld, dat de wetenschap tot wegwijzer kan dienen, aangenomen worden.

26. Het aantal en den toestand van de wachters of satellieten van elke planeet verschilt naar gelang der bijzondere omstandigheden, waaronder zij gevormd zijn. Eenigen hebben geene aanleiding tot het vormen van wachters gegeven, zooals: Mercurius, Venus en Mars, terwijl anderen er één of meer gevormd hebben, zooals: de Aarde, Jupiter, Saturnus, enz.

27. Behalve hare satellieten of manen, vertoont de planeet Saturnus het bijzonder verschijnsel van haren ring, die, van verre gezien, haar als een witte lichtkrans schijnt te omgeven. Deze vorming is voor ons een nieuw bewijs voor de algemeenheid der natuurwetten. Die ring is inderdaad het gevolg van eene afscheuring, die voor eeuwen in het vlak van den evenaar van Saturnus heeft plaats gevonden, op dezelfde wijze als zich een equatoriale gordel, tot vorming van haar wachter, van de aarde heeft losgemaakt. Het onderscheid tusschen beiden is: dat de ring van Saturnus in al zijne deelen uit homogene moleculen, die zich waarschijnlijk reeds in een betrekkelijken staat van verdichting bevonden, gevormd zijnde, dientengevolge zijne wentelende beweging in dezelfde richting en in bijna denzelfden tijd als die zijner planeet kon blijven voortzetten. Ware een der punten van den ring dichter dan de anderen geweest, dan zouden er zich eensklaps eene of meerdere ophooping van substantiën gevormd hebben, en Saturnus in het bezit van eenige manen meer gekomen zijn. Sedert den tijd van zijne vorming is die ring, zooals alle andere planetarische lichamen vaster geworden.

De kometen.

28. Meer nog dwaalsterren dan de planeten, welke dien etymologischen naam behouden hebben, zullen de kometen ons tot wegwijzers dienen om ons de grenzen van het zonnestelsel, waartoe de aarde behoort, te doen overschrijden, en ons naar de verre oorden van de siderische ruimten te voeren.

Maar voordat wij met de hulp van die wereld-reizigers dit domein van het hemelrijk bezoeken en opnemen, zal het noodig wezen, om, zooveel dit mogelijk is, hare innerlijke natuur, en de rol, die zij in de planetarische huishouding vervullen, te doen kennen.

29. Men heeft dikwijls in die langharige sterren, wordende werelden willen zien, in haar oorspronkelijken chaos bezig zijnde om de voorwaarden te vervullen, die vereischt worden om het bestaan en het leven, hetwelk het deel der bewoonde werelden is, te verkrijgen: anderen hebben zich die buitengewone lichamen als ten-ondergaande werelden voorgesteld; en hunne zonderlinge verschijning heeft bij velen omtrent hunne natuur een tal van dwalingen doen ontstaan, en hebben er, zelfde gerechtelijke sterrenwichelarij niet uitgezonderd, voorspellingen van rampen, die tengevolge van besluiten der Voorzienigheid over de verbaasde en sidderende aardbewoners zouden worden uitgestort, in gezien.

30. De wet van verscheidenheid wordt met zulk eene milde hand bij de werken der natuur toegepast, dat men zich moet afvragen hoe het mogelijk is, dat natuur- en sterrenkundigen of wijsgeeren zoo vele stelsels hebben ontworpen, teneinde de kometen met de planetarische hemellichamen te assimileeren, en er niet anders dan sterren in meer of minderen staat van ontwikkeling of verval in te zien. Het schouwtooneel der natuur moest toch ruim voldoende zijn, om den navorschers de moeite te besparen van het zoeken naar eene overeenkomst die niet bestaat, en om aan de kometen de nederige maar nuttige rol van dwaalsterren, tot veldontdeksters voor de zonnerijken, over te laten. Want die hemellichamen, waarvan hier sprake is, zijn geheel anders dan de planetarische; zij zijn niet zooals dezen bestemd om tot woonplaats van de menschheid te dienen; zij snellen achtertogens van zon tot zon, zich op hunne tocht somtijds met gedeelten van planetarische lichamen die tot den staat van damp zijn gebracht verrijkende, en aan hunne haard de levenwekkende en de herstellende beginselen puttende, die zij over de aardsche werelden uitstorten.

31. Konden wij een dezer hemellichamen, die onzen kleinen bol nadert om, na haar loopbaan doorsneden te hebben, tot zijn apogaeum (Grootste afstand van de aarde), dat op een onmetelijken afstand van de zon verwijderd is, terug te keeren, met onze gedachten volgen en met hem de siderische gewesten bezoeken, dan zouden wij die verbazende uitgestrektheid geëtheriseerde stof, die de zon van de naastbijgelegene sterren scheidt, doorsnellen, en de samengestelde bewegingen nagaande van dat hemellicht, dat ons als in de eenzaamheid van het oneindige verdwaald zou toeschijnen, ook weer daar een sterk sprekend bewijs vinden voor de algemeenheid van de natuurwetten, die zelfs, op voor de sterkste verbeelding bijna onbegrijpelijke afstanden, werkzaam zijn.

Daar neemt haar elliptische loopbaan den vorm van een parabool aan, en word zoodanig vertraagd, dat zij slechts eenige meters vordert in denzelfden tijd, waarin zij in haar perigaeum (Kleinste afstand van de aarde) vele duizenden mijlen aflegt. Misschien zal eene machtiger, invloedrijker zon dan die, welke zij het laatst verliet, op die komeet

een allesovertreffende aantrekking uitoefenen en ze onder haar eigen onderdanen opnemen, en de verwonderde kinderen uwer aarde zullen er dan den terugkeer, dien zij, gegrond op onvolkomen waarnemingen, voorspeld hadden, tevergeefs van inwachten. Dan zullen wij, die de omdolende komeet met onze gedachten in die onbekende gewesten gevolgd hebben, eene nieuwe natie aantreffen, onvindbaar voor het oog der aarde, ondenkbaar oor de Geesten die de aarde bewonen, en zelfs voor hunne gedachte onbegrijpelijk, want zij zal het schouwtooneel van nog niet ontdekte en onderzochte wonderen zijn.

Wij hebben de sterrenwereld be reikt, de wereld van verblindend-schitterende zonnen, die hare stralen in de oneindige ruimte schieten, en de schitterende bloemen vormen van het prachtige bloementapijt der schepping. Daar gekomen, zullen wij eerst weten wat de aarde is.

De melkweg.

32. Een ieder heeft in die schoone nachten, waarin, bij afwezigheid der maan, de sterren zoo helder schitteren, het witte licht kunnen opmerken, dat van den eenen tot den anderen kant aan den hemel zichtbaar is, en dat de Ouden wegens zijn melkachtig voorkomen den naam van melkweg gegeven hebben. Dit verstrooide licht is in den nieuweren tijd herhaaldelijk met den telescoop onderzocht, en die weg van stofgoud, of volgens de oude godenleer, die stroom van melk is in een oneindig veld van wonderen herschapen. De waarnemingen der onderzoekers hebben tot de kennis van zijn natuur geleid en aangetoond, dat daar, waar het ongewapende oog niets dan een flauw licht ziet, er miljoenen zonnen zijn, veel schitterender en belangrijker dan die, welke ons verlicht.

33. De melkweg is, inderdaad, een veld bezaaid met zonnen of planeten, die in zijne onmetelijke uitgestrektheid schitteren. Onze zon, met al de hemellichamen die haar vergezellen, behoort ook tot die schitterende bollen, waarvan de melkweg gevormd is; doch, ondanks hare in vergelijking der aarde zoo reusachtige afmetingen en den omvang van haar gebied, neemt zij slechts eene onmerkbaar plaats in de ruimte dier oneindige schepping in. Men kan het getal zonnen, aan haar gelijk, die zich in dat onmetelijk gebied bewegen, op een dertigtal miljoenen stellen, die op afstanden van elkander geplaatst zijn, honderdduizendmaal grooter dan de straal van de loopbaan der aarde (meer dan 3 trillioenen, 400 miljoenen uren gaans.)

34. Men kan zich dus, bij benadering, een denkbeeld van de uitgestrektheid van dit regioen van sterren maken, en van de onderling bestaande betrekking, die van ons

stelsel met al de stelsels waaruit het samengesteld is, een geheel vormt. Even zoo kan men zich een denkbeeld van de beperktheid van het gebied der zon, en *a fortiori* van de nietigheid van onze kleine aarde vormen. Wat zou het dan wel zijn bijaldien men het getal der wezens, die haar bewonen, daarbij in aanmerking nam!

Ik zeg de nietigheid van onze aarde, want onze bepalingen zijn niet slechts op de materieele, physische, uitgebreidheid der hemellichamen die wij bestudeeren, — dit zou weinig zijn — maar ook en voornaamelijk op de zedelijke geschiktheid voor bewoonbaarheid, op den rang dien zij in de algemeene hiërarchie der werelden innemen, toepasselijk. De schepping vertoont zich daar in haar grootsten luister, rondom de zonnenwereld en in ieder der stelsels, die haar van alle zijden omgeven, uitingen van leven en intelligente scheppende en voortplantende.

35. Op die wijze kent men de plaats, die onze zon of wel onze aarde in de sterrenwereld inneemt; deze beschouwingen verkrijgen eene grootere waarde, als men de gesteldheid van den melkweg zelf daarbij in aanmerking neemt, die, op een afstand gezien, in de onmetelijkheid der sterrenscheppingen, slechts een onmerkbaar en niet te waardeeren punt vertegenwoordigt, want hij is niet anders dan een sterrennevelvlek, zooals er duizenden in de ruimte zijn. Dat deze ons uitgestrekter en schitterender voorkomt, komt alleen doordien hij ons geheel omringt en zijne geheele grootte voor onze oogen uitspreidt, terwijl de anderen, in de onpeilbare diepte verzonken, ternauwernood zichtbaar zijn.

36. En als men nu weet dat de aarde niets of bijna niets in het zonnestelsel, dit op zijne beurt niets of bijna niets in den melkweg, en deze wederom niets of bijna niets in het algemeen nevelvlekkenstelsel is, en dat dit algemeene stelsel zelf zeer weinig te midden der oneindige ruimte is, dan zal men eerst beginnen te begrijpen, wat de bol te beduiden heeft, die men aarde noemt.

De vaste sterren.

37. Die sterren, welke men vaste sterren noemt, en die de sterrenbeelden der beide halfronden van het uitspansel uitmaken, zijn niet, zooals algemeen ondersteld werd, van alle uitwendige aantrekking verstoken; welverre daarvan, behooren zij allen tot dezelfde ophooping van sterrenlichamen. Die ophooping is geen andere dan de groote nevelvlek, waartoe wij zelf behooren, en waarvan het equatoriale vlak, dat zich in de ruimte uitstrekt, den naam van *melkweg* ont vangen heeft. Alle zonnen uit welke die nevelvlek bestaat zijn solidair, zij oefenen onophoudelijk op verschillende wijzen invloed op

elkander uit, en zijn door de algemeene aantrekkingskracht allen tot één en hetzelfde gezin vereenigd.

38. De meeste van deze verschillende zonnen zijn, zooals de onze, door werelden van minderen rang omringd, die zij verlichten en vruchtbaarheid schenken volgens dezelfde wetten die het leven van ons planetenstelsel beheerschen. Sommigen, zooals Sirius, zijn duizenden malen prachtiger in grootheid en rijkdom, vervullen in het heelal eene gewichtiger rol dan de onze, en zijn door een grooter aantal planeten, die ver boven de onze verheven zijn, omringd. Anderen zijn, door verschil in hare bestemming onderling zeer verschillend van aard. Zoo worden eenige van die sterren, met recht tweelingen in de sterrenwereld, door broeders van denzelfden ouderdom vergezeld, en vormen in de ruimte tweetallige of dubbelstelsels, aan welke de natuur geheel andere verrichtingen, dan die aan onze zon eigen, opgelegd heeft. Daar worden de jaren niet meer naar denzelfden maatstaf, noch de dagen naar dezelfde zonnen berekend, en aan deze door een dubbele fakkel verlichte werelden zijn voorwaarden van bestaan ten deel gevallen, die voor hen, welke deze kleine aardsche wereld nooit verlaten hebben, niet te begrijpen zijn. Andere sterren, die geene volgelingen, geene wachters hebben, zijn in het bezit van betere elementen tot bewoonbaarheid gesteld dan anderen. De wetten der natuur zijn verscheiden bij hare oneindigheid, en zoo *eenheid* de groote wet van het heelal is, is oneindige verscheidenheid er niettemin de eeuwige eigenschap van.

39. In weerwil van het verbazende aantal van zulke sterren en sterrenstelsels, in weerwil van den onmetelijken afstand waarop zij van elkander liggen, behooren zij toch allen tot denzelfden sterrenhoop, die ternauwernood door den sterksten telescoop kan doorschouwd of door den scheppende geest van de sterkste verbeeldingskracht kan doorgrond worden; sterrenhoop, die nochtans slechts eene eenheid is in de orde der sterrenhoopen, waaruit de sterrenwereld bestaat.

40. De zoogenaamde vaste sterren zijn niet onbeweeglijk in de ruimte. De sterrenbeelden, die men aan het hemelgewelf aanschouwelijk voorgesteld vindt, zijn geene werkelijk symbolische scheppingen. De afstand, waarop de aarde ervan verwijderd is en het perspectief onder welke men het heelal uit dat standpunt afmeet, zijn oorzaak van dit dubbele gezichtsbedrog.

41. Wij zagen dat het gezamenlijke aantal sterren, die aan het azuur van het hemelgewelf schitteren tot eene en dezelfde cosmische ophooping, tot eene en dezelfde nevelvlek, die gij melkweg noemt, behooren; maar ofschoon zij allen tot dezelfde groep behooren, bezitten zij niettemin ieder eene voortgaande eigen beweging in de ruimte.

Algeheele stilstand bestaat er nergens; zij worden beheerscht door de algemeene wetten der aantrekkingskracht, en rollen onder de aanhoudende werking van die oneindige kracht in de ruimte voort; zij vervolgen haar loop, niet op een door het toeval aange- wezen weg, maar in gesloten kringen, waarvan het middelpunt door een machtiger he- mellichaam ingenomen wordt. Om mijne woorden met een voorbeeld te verduidelijken, zal ik in het bijzonder over uwe zon spreken.

42. Door de hedendaagsche navorschingen weten wij, dat zij noch een stilstaand noch centraal punt is zooals men gedurende de eerste tijdperken der nieuwere sterre n- kunde waande, maar dat zij, haar onmetelijke planetenstelsel met dezer satelieten, en de kometen in haar loopbaan medevoerende, in de ruimte voorwaarts snelt.

En deze loopbaan wordt niet door het toeval bepaald; zij gaat niet ver van de oorden, die haar en hare kinderen en onderdanen aangewezen zijn, in de oneindige leege ruimte omdolen. Neen, haar loopbaan is vastgesteld en afgemeten, en zij loopt gezamen- lijk met andere zonnen die tot dezelfde orde behooren, om een centraalzon rond. De be- weging, die door hare middelpuntzoekende kracht veroorzaakt wordt, is voor geene jaar- lijksche begrooting vatbaar, want een groot getal eeuwen-lange tijdperken, zouden ter- nauwernood voldoende zijn om den tijd van een van die sterrenjaren aan te duiden.

43. De centraalzon, waarvan zooeven sprake was, is zelf een bol van een onder- geschikte soort, vergeleken bij eene andere nog grootere waaromheen ook deze, eeuwig, in gezelschap van andere zonnen van dezelfde orde, eene langzame bepaalde loopbaan aflegt.

Deze ondergeschiktheid van zonnen aan zonnen, zouden wij zoover kunnen ver- volgen, tot dat onze verbeelding te vermoeid zou zijn om die opklimming te kunnen vo l- gen; want laat ons niet vergeten, dat, in ronde getallen uitgedrukt, men een dertigtalmil- lioenen zonnen in den melkweg telt, die allen, even als het reusachtig raderwerk van een oneindig stelsel, de een van de ander afhankelijk zijn.

44. En die hemellichamen leven, in ontelbaar aantal, elk een solidair leven; evenals in de huishouding van uwe kleine wereld op aarde niets op zichzelf staat, zoo- ook is in het onmetelijke heelal niets geïsoleerd.

Die stelsels van stelsels zouden, van verre beschouwd, aan het onderzoekend oog van den wijsgeer, in staat om het den door ruimte en tijd ontwikkelde tafereel te omvatten, als stof van gouden paarden voorkomen, door den adem Gods in een wervel- wind opgeheven, die de sterrenwerelden, evenals zandkorrels aan de boorden der woest- tijt, in de lucht rondvoert.

Geen onbeweeglijkheid meer, geen stilte, geen nacht! Het grootsche tafereel,

dat zich op die wijze voor onze oogen zouden ontrollen, zou de werkelijke, de oneindige schepping zijn, vol van eterisch leven, dat door het oneindige oog van den Schepper in haar oneindig geheel omvat wordt.

Maar tot nogtoe spraken wij nog slechts van ééne nevelvlek; hare millioenen zonnen, millioenen bewoonde aarden, vormen, zooals wij reeds gezegd hebben, niet meer dan één eiland in den oneindigen archipel.

De woestijnen in de ruimte.

45. Eene onmetelijke grenslooze woestijn strekt zich uit en omgeeft de ophooping van sterren, waarover wij gesproken hebben. Eenzame plaatsen volgen elkander op: en de onmetelijke vlakten der ledige ruimte strekken zich ver uit. De ophooping van cosmische stof, zooals de eilanden van een grooten archipel, in de ruimte afgezonderd liggende, moet men, om zich van de eene of andere wijze van den ontzettenden afstand, die den sterrenhoop waartoe wij behooren van den naastbij gelegenen afscheidt, een denkbeeld te kunnen maken, wel weten, dat de sterreneilanden in den grooten hemel-oceaan zeer ver uit elkander liggen en dun gezaaid zijn en dat de grootte der ruimte tusschen de eene en de andere, onvergelykelyk grooter dan die van hunne respectieve afmetingen is.

En nu zal men zich herinneren, dat de sterrenhoop, in ronde getallen uitgedrukt, eene afmeting heeft van duizendmaal den afstand van de naaste vaste sterren als eenheid genomen, dat wil zeggen, eenige honderdduizenden trillioenen uren gaans. De afstand-tusschen haar onderling nog veel grooter zijnde, kan dit niet in voor het verstand begrijpelijke cijfers worden uitgedrukt: alleen kan de verbeeldingskracht in hare hoogste vlucht die onbegrensde ruimte, die stille, van allen schijn van leven ontbloote eenzaamheid doorreizen, en eenigermate het denkbeeld van die betrekkelijke oneindigheid in den geest aanschouwen.

46. Die hemelsche eenzaamheid, die ons siderisch heelal omgeeft, en zich als de ver-verwijderde grens van onze sterrenwereld vertoont, staat evenwel onder het oog en de oneindige macht van den Allerhoogste, die ver boven de hemelen Zijne grenzenlooze schepping heeft voortgezet.

47. Evengoed als in die regioenen, die voor het menschelijk oog toegankelijk zijn, zijn er inderdaad ver boven die uitgestrekte eenzaamheid werelden, die haar luister tentoonspreiden; aan gene zijde van die woestijnen, zweven er in dien helderen Ether prachtige oasen, die zonder ophouden de bewonderenswaardige tafereelen van aanzijn

en leven ontwikkelen. Daar ontrollen zich de ver in het verschiët verwijderde aggregatiën der cosmische zelfstandigheid, die het scherpe oog van den telescoop, door de doorschijnende regioenen van onzen hemel heen, gewaarwordt; nevelvlekken, die gij met den naam van onoplosbaar bestempelt, en die u als witte stofwolken, op een onbekend punt van de etherische ruimte verdwaald, toeschijnen. Daar ontdekt men, en ontwikkelen zich nieuwe werelden, wier natuur verschillend, en vreemd aan die aan onzen bol eigen, haar een leven schenkt, dat uw bevattingsvermogen niet instaat is zich te kunnen voorstellen, en dat gij door uwe studiën niet kunt constateeren. Het is daar, dat de scheppende macht in al hare heerlijkheid schittert, daar zijn voor hem, die uit de sferen komt door uw wereldstelsel ingenomen, andere wetten werkzaam, wier kracht de uitingen van het leven beheerschen, en de nieuwe wegen, die wij in deze ons vreemde wereld volgen, openen onbekende vergezichten voor onze oogen.

Eeuwige opvolging der werelden.

48. Wij hebben gezien, dat een eenige oorspronkelijke en algemeene wet aan het heelal gegeven is, ten einde zijn eeuwig-voortdurend bestaan te waarborgen, en dat die algemeene wet, door verschillende bijzondere uitwerkingen die wij besturende krachten der natuur noemen, door onze zintuigen waarneembaar is. Wij zullen nu verder aantoonen, dat de harmonie van het heelal, uit het tweeledig standpunt van eeuwigheid en ruimte beschouwd, door die opperste wet, gewaarborgd wordt.

49. En inderdaad, gaan wij tot de eerste oorzaak van het ontstaan der oorspronkelijke ophooping van cosmische substantie terug, dan ontwaren wij, dat reeds onder de heerschappij van die wet; de stof de noodige vervorming ondergaat, die haar van kiem tot rijpe vrucht zal brengen, en dat zij onder de inwerking der verschillende krachten, welke uit die wet voortspruiten de reeks van hare opvolgende vervormingen doorloopt: eerst fluidiek middelpunt van beweging, daarna werelden voortbrengend, later centraalen aantrekkende kern voor de bollen die in haar boezem hun aanvang namen, is.

Wij weten reeds, dat de geschiedenis van den Kosmos door die wetten beheerscht wordt; het komt er nu op aan te weten, dat zij insgelijks de vernietiging der hemellichamen beheerschen, want de dood is niet alleen eene gedaanteverwisseling welke het levende wezen ondergaat, maar ook eene vervorming waaraan de onbezielde stof onderworpen is; en moge het in den letterlijken zin waar zijn, dat de zeis des doods alleen het levende treffen kan, zoo is het niettemin even juist als men er bijvoegt, dat de stof noodzakelijk de verschillende aan hare samenstellingen inherente vervormingen moet ondergaan.

50. Ziehier eene wereld, die sedert hare geboorte, het geheele bedrag der jaren, die haar bijzonder organisme haar veroorloofde te doorloopen, heeft afgelegd; haar inwendige levens-haard is uitgedoofd; de haar eigen elementen hebben hunne oorspronkelijke kracht verloren; de verschijnselen harer natuur, die om te ontstaan de aanwezigheid en de werking der krachten, aan die wereld eigen, noodig hadden, kunnen voortaan niet meer plaats vinden, omdat de hef boom die haar in beweging bracht het steunpunt waaruit hij zijne kracht ontleent, mist.

En zou men nu denken, dat die uitgedoofde en levenlooze aarde de he melruimte altijd doelloos zal blijven doorloopen, en aan een nuttelooze asch in den maalstroom der hemelen zal overgaan? Geloofst men, dat zij in het algemeene levensboek zal ingeschreven blijven, nu zij niets dan eene doode letter zonder zin is? Neen; dezelfde wetten die haar uit dien duis teren Chaos opgeheven hebben, en haar de heerlijkheid van het leven schonken, dezelfde krachten die haar gedurende de eeuwen harer jongelingschap hebben beheerscht, die haren stappen in het leven vastheid schonken, en haar tot den rijperen leeftijd en de grijsheid hebben gebracht, zullen ook nu bij de desaggregatie van haar samenstellende elementen voorzitten, om die weder in haar laboratorium terug te voeren, waaruit de scheppende macht, zonder ophouden, het noodige tot bestendiging van alles put. Die elementen keeren tot de algemeene massa van den ether terug, om zich met andere lichamen te assimileeren, of om andere zonnen te herscheppen; en dat sterfen zal voor die aarde en hare zusters geene nuttelooze gebeurtenis zijn, zij zal in andere luchtgewesten andere scheppingen van eene andere natuur hernieuwen, en daar waar wereldstelsels zijn te niet gegaan, zal weldra een nieuw, schitterender en geuriger bloemtapijt wedergeboren worden.

51. Dus vindt de werkelijke reële eeuwigheid van het heelal haren waarborg in dezelfde wetten, die de verrichtingen van den tijd beheerschen; zoo volgen werelden op werelden, zonnen op zonnen elkander op, zonder dat het onmetelijke raderwerk der wijd-uitgestrekte hemelen ooit in zijne reuzenkrachten getroffen wordt.

Daar waar uwe oogen aan het nachtgewelf schitterende sterren aanschouwen, waar uw geest in de niet te overziene ruimte die schitterende uitstralingen bewondert, heeft de hand des doods reeds sedert lang dien luister uitgedoofd, reeds sedert lang heeft daar leegte dien verblindenden glans vervangen, en zijn zelfs reeds nieuwe, nog onbekende scheppingen ontstaan. De oneindige afstand van die sterren, waardoor het licht dat zij tot ons afzenden duizenden jaren noodig heeft om tot ons te komen, maakt dat ons de stralen die zij lang voor de schepping onzer aarde tot ons afzonden eerst heden geworden, en dat wij die nog duizenden jaren zullen bewonderen, nadat zij werkelijk verdwenen zijn.

Wat zijn de zes duizend jaren van de historische menschheid, vergeleken bij die eeuwenlange tijdperken? Seconden in uwe eeuwen! Wat zijn uwe sterrenkundige waarnemingen, vergeleken, met den geheelen toestand der wereld? Eene schaduw die bij het licht der zon verdwijnt.

52. Erkennen wij dus ook hier, evenals bij al onze studiën, dat de aarde en de mensch *niets* is, in vergelijking van alles wat bestaat; en dat de reusachtigste arbeid van onzen geest, vergeleken bij de onmetelijkheid en eeuwigheid van een heelal dat nooit een einde zal nemen, zich nog maar over een onbeduidend, nauwelijks merkbaar veld uitstrekt.

En als die tijdperken onzer onsterfelijkheid over onze hoofden zullen zijn heen gegaan, als de tegenwoordige geschiedenis der aarde ons als een nevelachtige schaduw in ons geheugen zal voorkomen; als wij gedurende talloze eeuwen ons verblijf op die verschillende trappen onzer cosmologische hiërarchie zullen gehad hebben; als wij het verstaafgelegen gebied der toekomstige eeuwen in onze ontelbaar omzwervingen zullen doorloopen hebben, — dan zullen wij nog de onbepaalde opvolging van werelden en de onbeweeglijke eeuwigheid in het verschiet hebben.

Het algemeene leven.

53. Die onsterfelijkheid der zielen, waarvan het physische wereldstelsel de grondslag is, is aan zekere vooringenomen denkers herschenschimming voorgekomen; zij hebben haar spottenderwijze reislustige onsterfelijkheid genoemd, en hebben niet begrepen, dat zij in het tafereel der schepping, de eenige ware is. Het is toch mogelijk er al de grootheid, ik zou bijna zeggen er de geheele volmaaktheid van begrijpelijk te maken.

54. Dat Gods werken ten behoeve van de gedachte en de intelligentie geschapen zijn; dat alle werelden verblijf plaatsen zijn voor wezens die ze aanschouwen, en onder den sluier, waarmede zij bedekt zijn, de macht en wijsheid van Hem, die ze formeerde ontdekken, is eene vraag die voor ons niet twijfelachtig meer is; maar dat de zielen, welke die werelden bewonen, met elkander solidair zijn, was iets wat voor ons van belang was te weten.

55. Het menschelijke verstand kan zich inderdaad moeilijk voorstellen, dat die lichtende bollen, die aan het uitspannel schitteren, niets dan eenvoudige massa's werkelooze en doode stof zouden zijn, het valt hem moeilijk, te gelooven dat er in die afgelegen oorden prachtig schemerlicht, schitterende nachten, vruchtbaarmakende zonnen,

en dagen vol licht zijn, bergen en dalen, in welke de vele voortbrengselen der natuur hun weelderige pracht ontwikkelen: het is hem, zeg ik, moeilijk, zich voor te stellen dat het schouwtooneel van Gods werken, waardoor de ziel als in haar eigen leven, nieuwe veerkracht kan putten, van alle leven en van elk denkend wezen, dat Hem zou kunnen kennen, verstoken zou zijn.

56. Maar bij dit volkomen juiste denkbeeld over de schepping, moet men nog dat van de solidariteit der menschheid voegen, en hierin ligt het geheim van de toekomstige eeuwigheid opgesloten.

Één menschelijk gezin is voor al die werelden geschapen, en aan die werelden is de band van eene door u nog niet genoeg gewaardeerde broederschap geschonken. Zoo die hemellichamen, die in hunne uitgestrekte stelsels met elkander harmonieeren, door intelligentien bewoond zijn, dan zijn zij dat niet door aan elkander vreemde, maar door wezens die op het voorhoofd den stempel van dezelfde bestemming dragen, elkander naar gelang van hunne levensuitingen tijdelijk ontmoeten, en elkander naarmate van hunne wederkeerige sympathiën weder moeten terugvinden; het is het groote gezin der Geesten, dat de hemelwerelden bevolkt; het is de groote uitstraling van den goddelijken Geest, welke de geheele uitgestrektheid der hemelen omvat, en die als oorspronkelijke en laatste type van de geestelijke volmaaktheid blijft bestaan.

57. Door welke zonderlinge dwaling heeft men vermeend, aan die oneindige regioenen van den ether de onsterfelijkheid te moeten ontzeggen, toen men ze binnen zulke onaanneemlijke grenzen en eene absolute dualiteit beperkte? Moest dan het ware wereldstelsel, aan de ware leerstellige leer, en de wetenschap, aan de godgeleerdheid voorafgaan? En zal de wetenschap dan zoozeer afdwalen, dat zij haar grondslag op de bovennatuurkunde zal vestigen? Het antwoord is gemakkelijk en wijst er ons op, dat de nieuwe wijsbegeerte zich als overwinnares op de bouwvallen van de oude zal vestigen, omdat haar grondslag zich hezegevierend over de oude dwalingen, zal verheffen.

De wetenschap.

58. De menschelijke intelligentie heeft zich door haar machtig bevattingsvermogen boven de grenzen van ruimte en tijd weten te verheffen; zij is in het ontoegankelijk gebied der vervlogen eeuwen doorgedrongen, zij heeft de ondoorgrondelijke geheimen der hemelen gepeild, het raadsel der schepping verklaard. De uitwendige wereld heeft haar heerlijk panorama en haar prachtigen rijkdom voor de oogen der wetenschap uitgespreid, en de menschen heeft zich door studie tot de kennis van het ware verheven, het

heelal nagevorsch, de waarde der wetten door welke het beheerscht wordt, en de toepassing der krachten door welke het ondersteund wordt, leeren kennen, en zoo het hem al niet gegund is, de eerste oorzaak van aangezicht tot aangezicht te aanschouwen; heeft hij toch het wiskunstig zekere begrip van de reeks van de opvolgende oorzaken verkregen.

Voor al in deze laatste eeuw, heeft men bij de natuurwetenschap de proefondervindelijke methode — de eenige, die wezenlijk wetenschappelijk kan genoemd worden — toegepast, met behulp van welke de mensch achtervolgens de vooroordeelen der oude school en de bespiegelende theoriën heeft afgelegd, om zich tot het veld der waarnemingen te bepalen, en dat zorgvuldig en met oordeel te bearbeiten.

Ja, der menschen-wetenschap is sterk en vruchtbaar, en om haar moeilijk en lang beproefd verleden onze hulde waardig, en verdient voor hare toekomst, die van nuttige en voordeelige ontdekkingen zwanger gaat, onze sympathie, want voortaan zal de natuur voor de navorschingen van den naar kennis dorstenden menschen een verstaanbaar boek, een voor de onderzoekingen van den denker geopende wereld, een schitterend, reeds door den menschelijken geest bezocht oord zijn, waarin hij, met de ondervinding als kompas, vrijmoedig voorwaarts kan gaan.

59. Zoo sprak onlangs een vriend uit mijn aardisch leven tot mij. In eene onzer omzwervingen waren wij weder op aarde teruggekomen, en bestudeerden wederom die wereld van uit een zedelijk standpunt; mijn vriend voegde er bij, dat de mensch zich tegenwoordig de moeilijkst te begrijpen wetten der werktuig-, natuur- en scheikunde had eigen gemaakt; dat de toepassingen der industrie niet minder merkwaardig zijn dan de gevolgtrekkingen die men op zuiver wetenschappelijk gebied maakt, en dat het schijnt dat de geheele, nu wetenschappelijk door hem bestudeerde schepping, thans tot zijne koninklijke apanage behoort. En onzen loop buiten deze wereld voortzettende, antwoordde ik hem in de volgende woorden:

60. De mensch, nietig atoom, dat zich op een onmerkbaar punt in de oneindigheid verliest, waande de algeheele ruimte te overzien, toen hij ternauwernood de sfeer die hij bewoont kon gadeslaan; hij dacht de wetten der geheele natuur te bestudeeren, terwijl zijne aandacht ternauwernood op de werkende krachten hem omringend, gevestigd was; hij vermeende de hemelen te kunnen peilen terwijl hij voor de bepaling van een stofje zijn verstand uitputte. Het veld zijner waarneming dat hij overziet is zóó beperkt, dat de Geest moeite heeft, om een uit het oog verloren feit terug te vinden, de hemel en de aarde van den mensch zijn zoo klein, dat de ziel in hare vlucht den tijd niet heeft om voor dat zij de laatste streek, voor het onderzoek toegankelijk, bereikt heeft, hare vleugelen uit te spreiden.

Het onmetelijke heelal omgeeft ons aan alle kanten, overal aan gene zijde onzer hemelen, onbekende rijkdommen tentoonspreidende, onschatbare krachten doende werken, wijzen van bestaan ontwikkelende, die voor ons onbegrijpelijk zijn, en tot in het oneindige heerlijkheid en leven verspreidende.

En de mijt, nietig van vleugelen en licht beroofde acarus, wiens eentonig bestaan, op hetzelfde blad dat haar het leven schonk, een einde neemt, zou, omdat zij eenige stappen op dit door den wind bewogen blad heeft afgelegd, wanen, het recht te hebben, over den onmetelijken boom, waartoe dit blad behoort, en waarvan zij ternauwernood de schaduw gewaar wordt, een oordeel te vellen; zij zou dwaaslijk vermeenen te kunnen oordeelen over het woud waartoe haar boom behoort, en met verstand te kunnen spreken over den aard der gewassen die er zich in ontwikkelen, over de wezens die het bewonen, over de ver-verwijderde zon, wier stralen nu en dan er leven en beweging in komen brengen? — Waarlijk de mensch zou wel in hooge mate verwaand moeten zijn, indien hij de oneindige grootheid, naar zijne oneindige nietigheid, wilde afmeten!

Ook moet hij dan ook goed doordrongen zijn van de gedachte: dat, zool de dore arbeid in verloopenen eeuwen de eerste kennis der dingen voor hem verzameld heeft; zool de vooruitgang van den geest, hem den toegang tot het voorportaal der wetenschap geopend heeft, hij evenwel nog niets gedaan heeft dan de eerste bladzijde van het boek te spellen; dat hij, evenals het kind, zich bij elk woord kan vergissen, en dat hij, welverre zich te verbeelden instaat te zijn om op meesterachtige wijze het boek te verklaren, zich moet tevreden stellen, het in nederigheid blad voor blad, regel voor regel te bestudeeren. Gelukkig nog degene die dat doen kan.

Zedenkundige beschouwingen.

61. Gij hebt ons op onze tochten door het hemelrijk gevolgd, en met ons de onmetelijke sferen der ruimte bezocht. Zonnen na zonnen, stelsels na stelsels, nevelvleken na nevelvleken zijn voor onze oogen voorbijgegaan; het prachtige panorama van de harmonie van den Kosmos heeft, zich voor onze voeten ontrold, en wij hebben een voorproef van het denkbeeld der oneindigheid gekregen, dat wij niet in zijn geheelen omvang dan door onze opvolgende volmaakbaarheid konden begrijpen. De geheimen van den ether, hebben hun tot nu toe ondoorgrondelijk raadsel ontsluitend, en wij hebben althans een denkbeeld van de eenheid en algemeenheid der dingen gekregen. Het is nu onze zaak, stil te staan en na te denken.

62. — Het is ontegenzeggelijk schoon, de nietigheid der aarde en hare weinige beteekenis in de hiërarchie der werelden te hebben leeren kennen; het is schoon den

menschelijken eigenwaan, ons zoo dierbaar, te hebben ternedergezetz, en ons voor de absolute grootheid vernederd te hebben, naar nog schooner zal het zijn, het tafereel dat wij voor oogen gehad hebben in zijn zedelijken zin te begrijpen. Ik wil spreken over de oneindige macht der natuur, en over het denkbeeld dat wij ons over hare wijze van handelen, in de verschillende richtingen van het onmetelijk heelal, moeten maken.

63. Gewoon als wij zijn om over de dingen, onze kleine woonplaats tot maatstaf nemende, te oordeelen, verbeelden wij ons, dat de natuur op de andere werelden niet anders, dan volgens de regelen die wij op aarde hebben leeren kennen, kon of mocht handelen. En het is juist op dat punt, dat gij uw oordeel wijzigen moet.

Richt slechts een oogenblik uw oog op de eene of andere streek uwer aarde en op eene der voortbrengselen uwer natuur, ontdekt gij daar dan niet den stempel van eene oneindige verscheidenheid, en het "bewijs van eene werkzaamheid die haar wederga niet heeft? Ziet gij niet op de vleugelen van het vogeltje, op het bloemblad van een halfgeopenden rozenknop, de tooverachtige vruchtbaarheid van die schoone natuur?

Hetzij dat uwe studiën gericht zijn op wezens die in de lucht zweven; hetzij dat zij tot het veldviooltje afdalen of in de diepten van den oceaan doordringen, in alles en overal leest gij die algemeene waarheid: De almachtige natuur werkt naar gelang van plaats, tijd, en omstandigheden; in hare algemeene harmonie is zij één, maar veelvoudig in hare voortbrengselen; zij speelt met een zon als met een druppel water; zij bevolkt even gemakkelijk eene onmetelijke wereld met levende wezens, als zij een door een herfstvlinder gelegd ei doet uitkomen.

64. En als de natuur die verscheidenheid op deze zoo bekrompen, zoo beperkte kleine wereld, overal heeft kunnen ten toei spreiden, hoeveel te meer moet gij u dan die handelingen nog uitgebreider voorstellen, als gij aan die onmetelijke, in het verschiets liggende werelden denkt? Hoeveel te meer moet gij u die meer ontwikkeld voorstellen. en er den machtigen omvang van inzien, als gij haar op die bewonderenswaardige werelden toepast, die veel meer dan de aarde, hare niet te kennen volmaaktheid verkondigen?

Stel u dus niet alle zonnen in de ruimte voor, als door stelsels, aan uw planetenstelsels gelijk, omringd. Stel u op die veronderstelde planeten de drie rijken der natuur niet voor, zooals die welke rondom u hun luister tentoonspreiden, maar bedenk dat, zoomin als het gelaat van een mensch in alles gelijk aan dat van een ander mensch is, er eveneens een ontzaglijke, onbegrijpelijke verscheidenheid over de geëtheriseerde verblijven, die in den boezem der ruimte zweven, verspreid is.

Omdat onze bezielde natuur met de zoöphyt (dierplant, plantdier) begint om met den mensch te eindigen; omdat de dampkring het aardsche leven voedt; omdat het vloeibare element het onophoudelijk vernieuwt; omdat uwe jaargetijden de opvolgende

verschijnselen, waarin dit leven verdeeld is, doen ontstaan, moet gij er niet uit opmaken dat miljoenen malen miljoenen werelden, die in de ruimte zweven, allen aan deze aarde gelijk zijn: wel verre van dien, verschillen zij daarmede naar gelang van de verschillende omstandigheden die haar ten deel zijn gevallen, en naar gelang van de rol die ieder in het bijzonder op het wereldtooneel te vervullen heeft; het zijn de verschillende steentjes van een onmetelijk mozaïek, de verschillende bloemen van een prachtig bloemenperk.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Geologische schets der aarde.

Geologische tijdperken. Oorspronkelijke toestand van den aardbol. Primair tijdperk. Tijdperk van Overgang. Secundair tijdperk. Tertiair tijdperk. Diluviaal tijdperk. Postdiluviaal of tegenwoordig tijdperk. Ontstaan van den mensch.

Geologische tijdperken.

1. De aarde vertoont overal de duidelijkste sporen harer vorming; men kan met wiskunstige zekerheid in de onderscheidene aardlagen waaruit zij samengesteld is, er de verschillende fasen van nagaan. De studiën over dit onderwerp bij elkander genomen is de wetenschap, die men met den naam van *geologie* bestempeld heeft, wetenschap die in deze eeuw geboren is, en die over het zoo betwiste vraagstuk van den oorsprong der aarde en dien der levende wezens, die haar bewoonen, veel licht verspreid heeft. Het zijn hier geene hypothesen, maar het resultaat van het strengste onderzoek der feiten, en waar feiten bestaan vervalt alle twijfel. De geschiedenis van de vorming der aarde vindt men in de geologische lagen geschreven met veel meer zekerheid, dan in boeken, die met een vooraf opgevatte meening opgesteld zijn, omdat het hier niet de verbeelding van den systemen-opbouwenden mensch maar de Natuur zelf is, welke spreekt, en zich ongesluierd voordoet. Daar waar men sporen van vuur ziet, kan men met zekerheid zeggen dat er vuur; daar waar men die van het water ziet, kan men met evenveel zekerheid zeggen dat er water geweest is; en als men sporen van dieren ontdekt, zegt men dat er dieren geleefd hebben.

De geologie is dus eene geheel op waarneming gegronde wetenschap: zij maakt geene gevolgtrekkingen dan uit hetgeen zij ziet, bevestigt niets ten opzichte van twijfelachtig punten, maar geeft slechts hare meening te kennen, die zij aan bespreking onderwerpt, alleen van eene meer volledige waarneming de eindoplossing verwachtende. Zonder de ontdekkingen van de geologie, en ook die der sterrenkunde, zou de geschiedenis van de wording der wereld nog door den donkeren nacht der legenden omgeven zijn. Men heeft het aan die wetenschap te danken, dat hedentendage de mensch de geschiedenis zijner woonplaats kent, en dat het kunstmatig opgetrokken gebouw van fabelen, waarmede zijn wieg omgeven was, ineengestort is, om niet meer te verrijzen.

2. Overal waar er in den bodem der aarde groeven, of door den mensch gemaakte of natuurlijke uitgravingen bestaan, bemerkt men wat men *strata*, dat wil zeg-

gen: op elkander liggende lagen noemt. De gronden in welke die formatie voorkomt noemt men gestratificeerde gronden. Die lagen, welke zeer verschillend van dikte, van eenige centimeters af tot 100 meters en meer, zijn, onderscheidt men aan hare kleur en aan den aard der zelfstandigheden waaruit zij bestaan. Vele kunstwerken, het graven van putten, de exploitatie van groeven en vooral van mijnen, hebben den mensch in de gelegenheid gesteld, ze tot op eene vrij aanzienlijke diepte te onderzoeken. De lagen zijn over het algemeene homogeen, dat wil zeggen, dat elke laag uit dezelfde zelfstandigheid, of wel uit verschillende zelfstandigheden die bij elkander bestonden en een vast geheel gevormd hebben, bestaat. De lijnen van afscheiding tusschen de verschillende lagen zijn altijd, zooals bij de fondamenten van een huis, zeer scherp afgebakend; nergens ziet men ze op het een of ander punt van hare respectieve grenzen, zooals dit b. v. bij de kleuren van het prisma en van den regenboog het geval is, ineenvloeden.

Aan dat kenteeken herkent men dat zij opvolgend ontstaan, en onder verschillende omstandigheden en door verschillende oorzaken op elkander gelegd zijn; de onderste lagen zijn gelijk vanzelf spreekt, het eerst, en de daarboven gelegene, daarna gevormd. De bovenste van allen, die welke geheel aan de oppervlakte liggen, zijn de lagen teelaarde, die hare eigenschappen aan de vergane overblijfsels van de organische, van plant en dier afkomstige stoffen, ontleenen.

De onderste lagen, onder die der teelaarde, hebben in de geologie den naam van *gesteenten* verkregen; een woord dat hier niet altijd in de beteekenis van eene steenachtige zelf standigheid moet opgevat worden, maar die eene bedding of laag, gevormd door de eene of andere minerale- of delfstof, beteekent. Sommigen bestaan uit zand, leem of klei, mergel rolfsteenen; anderen uit eigenlijk gezegde meer of min harde gesteenten, zooals zandsteen, marmer, krijt, kalksteen, mo lensteen, steenkool, asphalt, enz. Men zegt, dat een gesteente min of meer sterk is, naarmate zijne dikte meer of minder aanzienlijk is.

4. Bij het onderzoek van de natuur van dat gesteente of van die lagen, herkent men aan zekere teekenen, dat sommigen haar oorsprong te danken hebben aan door het vuur gesmolten en soms verglaasde stoffen, anderen aan aardachtige, die door het water afgezet zijn; eenigen van die stoffen zijn onsamenhangend gebleven, zooals b. v. het zand; anderen waren eerst deegachtig, zijn door de eene of andere scheikundige werking of wel door eene andere oorzaak, harder geworden en hebben eindelijk de hardheid van steen verkregen. De op elkander liggende steenbeddingen bewijzen, dat er achtereenvolgens afzettingen van steenen hebben plaats gevonden. Vuur en water hebben dus tot de vorming der materialen, waaruit het vaste geraamte der aarde bestaat, medewerkt.

5. De normale ligging der aard- of steenlagen die door het water afgezet zijn, is

de horizontale. Wanneer men die onmetelijke vlakten aanschouwt, die zich verder dan het gezicht reiken kan, volmaakt waterpas uitstrekken, zoo gelijk alsof men er met den rolsteen overheen gegaan was; of wel de bodems van die valleien, die zoo effen als de oppervlakte van een meer zijn, dan kan men er zeker van zijn, dat die oorden op een meer of minder ver verwijderd tijdstip, gedurende langen tijd door stille wateren overdekt zijn geweest, die bij hunne verwijdering de aarde, die zij er op hebben doen bezinken, droog gelaten hebben. Nadat het water zich verwijderd heeft, zijn die gronden met planten overdekt geworden. Hebben de wateren in stede van vette, slijkere, leem of mergel aarde, geschikt om de voedende bestanddeelen te assimileeren, slechts onzamenhangend kiezelzand achtergelaten dan vindt men die dorre zandvlakten, waaruit de heidegronden, steppen en zandwoestijnen bestaan. De bezinkels die door plaatselijke overstromingen ontstaan, en de aanslibbing aan de monden der rivieren, kunnen in het klein daarvan een denkbeeld geven.

6. Alhoewel de horizontale de normale en meest algemeene stand der door het water gevormde lagen is, ziet men toch dikwijls op eene vrij groote uitgestrektheid, in berglanden, harde rotsen, die door haren aard aantoonen dat zij door het water in een schuine richting liggende, ja somwijlen loodrecht staande, gevormd zijn. En daar volgens de wet van het evenwicht der vloeistoffen en die der aantrekkingskracht, de bezinkselen uit het water niet dan in een horizontaal vlak kunnen nedergelegd worden, omdat die welke op een hellend vlak nederslaan, door den stroom en door hun eigen gewicht naar het laagste punt gevoerd worden, zoo blijkt het duidelijk dat zoodanige bezinkselen door de eene of andere kracht, na hunne vastwording of vervorming tot steen, naar omhoog moeten geheven zijn.

Hieruit kan men met zekerheid afleiden, dat de door bezinksel uit het water afkomstige steenlagen, welke volkomen horizontaal liggen, in den loop van eeuwen door stille wateren gevormd zijn, en dat telkens als zij in een hellend vlak liggen, dit veroorzaakt is doordien de bodem, na de nederzetting van het bezinksel, door grootere of kleinere, hetzij algemeene of plaatselijke beroeringen en omkeeringen in beweging gebracht is.

7. Een karakteristiek feit van groote beteekenis door het onwraakbaar bewijs dat het levert, vindt men in de overblijfselen van *fossilien* 1) van dieren en planten, die men in ontelbare menigte in de verschillende lagen aantreft; en aangezien deze overblijfselen zelfs in de hardste gesteenten worden aangetroffen, moet men er uit opmaken, dat de wezens, waarvan zij afkomstig zijn, reeds voor de vorming van dat gesteenten bestonden; en gaat men nu het aanzienlijk getal eeuwen na die er toe noodig geweest zijn, om er die hardheid aan te geven, en ze in den staat waarin zij zich sedert onheugelijke tijden

bevinden te brengen, dan wordt men er toe gedwongen er uit af te leiden, dat de verschijning van organische wezens op aarde zich in den nacht der tijden verliest; en van veel vroeger dagteekening is dan die, welke Genesis hun toeschrijft.

1) Fossiliën. Dit woord wordt in de geologie gebruikt voor organische lichamen of overblijfselen van zoodanige lichamen, afkomstig van wegens die vóór de historische tijdperken leefden. In ruimeren zin gebruikt men het ook voor delfstoffen waarin sporen van de tegenwoordigheid van bewerktuigde wezens, zooals afdrukken van planten of dieren, gevonden worden.

Het woord fossiliën, dat meer algemeen wordt gebruikt, is in de plaats gekomen van petrefacten (versteeningen), dat alleen doelt op lichamen, die door infiltratie in hun organisch weefsel van kiezel of kalkaardige stoffen, in steen veranderd zijn. Alle petrefacten (versteeningen) zijn dus natuurlijk ook fossiliën, maar alle fossiliën zijn geene petrefacten.

Voorwerpen, die door indompeling in een of ander met kalkachtige bestanddeelen bezwangerd water, een steenachtig omkleedsel aannemen, zijn geen eigenlijk gezegde petrefacten of versteeningen, maar eenvoudige incrustatiën, dat is met een kalk of steenlaag omkorste voorwerpen.

Gedenkteekenen, opschriften, en andere door menschenhanden vervaardigde voorwerpen, behooren tot de studie der archeologie of oudheidkunde.

8. Onder die overblijfselen van planten en dieren vindt men er, waarvan elk deel van hunne substantie, zonder dat dit eene verandering in den vorm heeft teweeggebracht, doortrokken is van eene kiezel- of kalkaardige stof, die hen in steen, eenigen zoo hard als marmer, veranderd heeft: dat zijn de eigenlijk gezegde petrefacten of versteeningen. Anderen zijn alleen door die stof, nog in een weeken toestand zijnde, ingesloten, men vindt ze geheel ongeschonden, en sommigen in hun geheel, zelfs in de hardste steen, terug. Wederom anderen hebben alleen afdrukselen, maar van eene keurige juistheid en netheid, achtergelaten. In het inwendige van eenige gesteenten heeft men tot zelfs afdrukken van voetstappen gevonden, en heeft men aan den vorm, van voetteenen en nagels, de diersoort van welke zij afkomstig waren herkend.

9. Men zal gereedelijk begrijpen, dat de fossiliën van dieren alleen uit de vaste en weerstandbiedende deelen zooals de beenderen, schubben, hoornen, enz. bestaan; somtijds zijn het volledige geraamten; meestal zijn het alleen losse stukken, maar aan welke men gemakkelijk de herkomst kan herkennen. Bij het onderzoek van een kakebeen of tand ziet men onmiddellijk of die van een gras- of vleeschetend dier is. Daar er tusschen al de deelen van het dier een noodzakelijk verband bestaat, zoo is de kennis

van den vorm van het hoofd, van het schouderblad, dij- of ander been, van den voet, voldoende om de grootte, den algemeenen vorm, de levenswijze van het dier te bepalen 1). De dieren die op het land leven, bezitten een bijzondere bewerktuiging, waardoor men hen niet met de in het water levende kan verwarren. De fossiliën van visschen en schelpdieren zijn zeer talrijk; alleen die der schelpdieren vormen dikwijls geheele beddingen van een aanzienlijke dikte. Aan hunnen aard herkent men gemakkelijk of het zee- of zoetwater dieren zijn.

1) Op de hoogte waarop Georges Cuvier de paleontologische wetenschap gebracht heeft, is dikwijls een enkel been voldoende om het geslacht, de soort, vorm en levenswijze van het dier, waartoe het behoort heeft, te bepalen, en als 't ware geheel te reconstrueeren.

10. De rolsteenen, die in sommige streken ontzaglijk groote rotsen vormen, geven ook met niet minder zekerheid hun oorsprong te kennen. Zij zijn afgerond zooals de keitjes aan het zeestand, een zeker bewijs van de wrijving, die zij door middel van het water ondergaan hebben. Die streken, waar men ze in groote hoeveelheden onder den grond bedolven vindt, zijn zonder twijfel door de zee of door hevig in beroering gebracht water overdekt geweest.

11. De lagen van de verschillende formatiën, dragen buitendien door den aard der fossiliën, die zij bevatten, elk een bijzonder karakter; in de oudsten vindt men die van dieren en plantensoorten die geheel-en-al van de oppervlakte der aarde verdwenen zijn. Eenige soorten van nieuweren tijd zijn eveneens verdwenen, maar van dezen vindt men de daarmede overeenkomende terug, die van de oorspronkelijke alleen in grootte en in eenige wijzigingen in den vorm verschillen. Anderen, eindelijk, waarvan wij thans de laatste vertegenwoordigers zien, schijnen klaarblijkelijk ook in een meer of minder verwijderde toekomst te zullen verdwijnen, zooals de olifanten, rhinocerossen, nijlpaa rden, enz. Naarmate dus de aardlagen meer aan die van het tegenwoordig tijdperk gelijk zijn, zijn ook de dier- en plantensoorten meer gelijk aan die welke nu bestaan.

De storingen, beroeringen, overstromingen, die de aarde van haar oorsprong af ondergaan heeft, hebben er dus de levensvoorwaarden op veranderd, en er geheele geslachten van levende wezens van doen verdwijnen.

12. Bij onderzoek der geologische lagen, zal men op stellige wijze in kennis gesteld worden of de streek, waarin deze gevonden worden, tijdens hare formatiën door meren of door wouden en velden, door landdieren bewoond, overdekt is geweest. Vindt men dus in diezelfde streek eene reeks op elkander liggende lagen, van beurtelings

zoutwater- aard-, en zoetwater-fossiliën, dan is dit een onomstootelijk bewijs, dat dezelfde landstreek herhaaldelijk door de zee overstromd, door meren overdekt, en weder droog geworden is.

En hoevele eeuwen van eeuwen, ja wellicht van millioenen eeuwen zijn er voor de vervulling van ieder tijdperk noodig geweest! Welke machtige kracht is er niet toe noodig geweest om den oceaan te verplaatsen en wederom in zijne bedding terug te voeren en bergen op te heffen! Hoevele omwentelingen in de natuur, hoevele hevige schokken, heeft de aarde niet moeten ondergaan, alvorens te zijn, wat wij nu, sedert de historische tijden in haar aanschouwen! En men zou wanen dat dit alles het werk van een korter tijd zou zijn dan die, welke noodig is om een plant te doen groeien!

13. De kennis der geologische lagen wijst ons, zooals reeds gezegd is, op het ontstaan van opvolgende formatiën, waardoor de aardkorst geheel van aanzien veranderd is, en hare geschiedenis in verschillende tijdperken verdeeld is. Die tijdperken zijn wat men gewoon is Geologische tijdperken te noemen, wier kennis onontbeerlijk is om de geschiedenis harer vorming te kunnen opmaken. Men telt er zes voorname, die men primair-, overgangs-, secundair-, tertiair-, diluviaal- en postdiluviaal of tegenwoordig tijdperk noemt. De lagen gedurende die tijdperken gevormd, dragen eveneens den naam van primitive-, overgangs-, secundaire enz. Op die wijze zegt men dat deze of gene laag of gesteente, deze of gene fossiliën in de terreinen van dit of dat tijdperk gevonden worden.

14. Het is bepaald noodzakelijk hier te doen opmerken, dat het aantal dezer tijdperken niet absoluut is, daar dit van de wijze van classificeeren afhangt. Door de zes hierboven vermelde, verstaat men meer bepaald die, welke zich door eene belangrijke en algemeene verandering in den toestand van den aardbol kenmerken; maar de nasporingen hebben aangetoond, dat er gedurende elke periode in het bijzonder, verschillende elkander opvolgende formatiën hebben plaats gevonden; daarom verdeelt men ze naar den aard der groonden in onderafdeelingen, die het getal goed-gekaracteriseerde algemeene formatiën tot zes en twintig opvoeren, zonder daarbij die door wijzigingen van plaatselijken aard ontstaan mede te tellen.

Oorspronkelijke toestand van den aardbol.

15. De afplatting der polen en andere afdoende feiten zijn als zoovele stellige bewijzen, dat de aarde in den aanvang in een vloeibaren of weeken toestand moet verkeerd hebben. Die toestand kon zoowel het vloeibaar-worden der stof door vuur of het

week-worden door water tot oorzaak hebben.

Men zegt bijwijze van spreekwoord: geen rook zonder vuur. Deze in volstrekten zin ware stelling is eene toepassing van het beginsel: geen uitwerksel zonder oorzaak. Om dezelfde reden kan men zeggen: geen vuur zonder vuurhaard. En bij de feiten, die onder onze oogen plaats grijpen, wordt er niet alleen rook voortgebracht, maar wel degelijk, wezenlijk vuur, dat uit een vuurhaard moet komen; dat vuur uit het binnenste der aarde en niet van boven komende, zoo moet die vuurhaard zich inwendig bevinden; en dit vuur bestendig zijnde, moet de vuurhaard dit noodwendig ook wezen.

De warmte toenemende naarmate men meer in het binnenste der aarde doordringt en die op een zekeren afstand van de oppervlakte een zeer hoogen graad bereikt; de heete bronnen naarmate zij uit eene grootere diepte ontspringen warmer zijnde; het vuur en de massa gesmolten en brandende bestanddeelen, die uit de vuurspuwende bergen als door zoovele luchtgaten, of door de door de aardbevingen veroorzaakte scheuren en spleten ontsnapt, kan geen twijfel omtrent het bestaan van een inwendig vuur meer overlaten.

16. De ondervinding leert, dat de warmte, bij iedere dertig me ters diepte, een graad toeneemt; waaruit volgt: dat op eene diepte van 300 meters, die vermeerdering van warmte 10 graden bedraagt; op 3000 meters 100, of de warmte van kokend water; op 30,000 meters, of 7 a 8 uren gaans, 1000 graden; op 25 uur, meer dan 3300 graden; eene warmte waarbij niet ééne bekende zelfstandigheid ongesmolten blijft. Van daar tot aan het middelpunt blijft er nog eene ruimte over van meer dan 1400 of in doorsnede 2800 uren, die door gesmolten stoffen ingenomen wordt.

Ofschoon dit alles slechts eene veronderstelling is, draagt zij, de oorzaak van het uitwerksel afleidende, in allen deele het karakter van waarschijnlijkheid, en komt men tot de gevolgtrekking, dat de aarde nog eene gloeiende massa is, omgeven door eene vaste korst van ten hoogste 25 uren gaans in dikte, hetgeen ternauwernood 1/120e gedeelte van haar diameter is. Vergelijkenderwijze is dit nog minder dan de alledunste schil van een oranjeappel.

De dikte van de aardkorst is buitendien zeer verschillend, want er zijn oorden, vooral in vulkanische streken, waar de warmte en de buigzaamheid van den grond bewijst, dat die zeer onbelangrijk is. De hooge warmtegraad van heete bronnen is ook een bewijs voor de nabijheid van het centrale vuur.

17. Hieruit volgt duidelijk, dat de aanvankelijke toestand van vloeibaarheid of weekheid der aarde, de werking van hitte, en niet die van water tot oorzaak moet hebben. De aarde was dus in den aanvang eene gloeiende massa. Door de uitstraling van warmte is er gebeurd, wat met elke gesmolten massa plaats heeft: ze is langzamerhand

afgekoeld, en die afkoeling is natuurlijk het eerst aan hare oppervlakte begonnen, deze is vast geworden, terwijl het binnenste vloeibaar gebleven is. Men kan alzoo de aarde vergelijken met een klomp steenkool, die gloeiend uit een oven komt, waarvan de oppervlakte met de lucht in aanraking komende uitdooft en afkoelt, terwijl men hem doormiddelen slaande, de kern nog gloeiend zal vinden.

18. Op het tijdstip dat de aardbol nog eene gloeiende massa was, bevatte zij geen atoom meer of minder dan nu, doch onder de werking van dien hoogen warmte-grad, verkeerden de meeste bestanddeelen, waaruit hij samengesteld is, en die wij in den vorm van vloeibare of vaste stoffen, aarde, gesteenten, metalen en kristallen kennen, in een geheel anderen toestand; zij hebben alleen eene vervorming ondergaan; tengevolge der afkoeling en vermenging met elkander, hebben de elementen nieuwe verbindingen aangegaan. De aanmerkelijk verdunde lucht moest toen eene onmetelijke ruimte innemen, al het water, noodwendig in damp overgegaan, was met de lucht vermengd: alle voor vervluchtiging vatbare stoffen, zooals: metalen, zwavel, koolstof, bevonden zich in den toestand van gassen. De toestand van den dampkring kon dus in geen enkel opzicht met de tegenwoordige vergeleken worden, de dichtheid van al die dampen deed eene ondoorschijnendheid ontstaan, waar geen enkele zonnestraal kon doordringen. Indien een levend wezen in dien tijd op de oppervlakte der aarde had kunnen leven, zou het alleen door den heilloozen glans van den vuurpoel, die onder zijne voeten brandde en door dien van den gloeiende dampkring hebben kunnen verlicht worden.

Primair tijdperk.

19. De eerste uitwerking van de afkoeling was de vastwording der buitenste oppervlakte van de gloeiende massa, en er een weerstandbiedende korst te vormen, die aanvankelijk dun, doch langzamerhand dikker werd. Deze korst is die buitengewoon harde steensoort, die men om haar koorelig aanzien den naam van *korrelsteen* of *graniet* gegeven heeft. Men vindt er drie voornaamste bestanddeelen in, namelijk veldspaat, kwarts of bergkristal en mica; dit laatste bezit den metaalglans, ofschoon het geen metaal is.

De granietlaag is dus de eerste, die zich op den bol gevormd heeft en omgeeft hem geheel en vormt er als 't ware het geraamte van; die laag is het onmiddelijke product van de afgeworpen gloeiende stof. Op die laag, en in door omkeeringen en beroeringen op hare geschokte oppervlakte ontstane holligheden, hebben zich achtervolgens de lagen van later gevormde gronden afgezet. Wat haar van deze laatsten onderscheidt

is het geheel ontbreken van stratificatie of laagsgewijze ligging; dat wil zeggen, dat zij over hare geheele dikte, eene vaste gelijksoortige massa vormt, die niet in lagen is verdeeld. De opbruising der gloeiende stof moest er noodwendig talrijke en diepe kloven en scheuren in doen ontstaan, door welk die gloeiende stof zich weder uitstortte.

20. De tweede uitwerking van de afkoeling was, dat eenige der stoffen, die in de lucht in den staat van damp aanwezig waren, vloeibaar werden en zich over de oppervlakte van den grond uitstortten. Toen ontstonden er regens, en meren van zwavel en bitumen of aardpek, werkelijke stroomen van ijzer, lood en andere gesmolten metalen die, door de scheuren binnendringende, de metaaladeren en gangen, die heden ten dage bestaan, vormden.

Onder den invloed dezer verschillende werkende krachten onderging de granietlaag bij afwisseling verandering, en ontstonden er verbindingen, die van de granietrots onderscheiden, doch in vormlooze massa's en zonder geregelde stratificatie, de eigenlijk gezegde primitieve gronden vormden.

Vervolgens kwam het water, dat op een gloeienden bodem vallende, telkens dadelijk weder in damp overging, totdat de verminderde warmtegraad van den grond het toeliet in vloeibaren toestand op aarde te blijven liggen.

De serie geologische tijdperken wordt met de vorming van den granietgrond geopend. Men moest dus eigenlijk bij de zes voorname tijdperken er nog een, namelijk dat van den primitieven gloeienden toestand van den bol, voegen.

21. Zoodanig was het voorkomen van dit eerste tijdperk, een ware chaos van al de dooreengemende elementen, hunne stelling trachtende in te nemen, en waarin geen levend wezen kon bestaan; ook is in geologie, de afwezigheid van elk spoor van het planten- of dierlijk leven, het kenmerkend karakter van dat tijdperk.

Het is niet mogelijk aan dit tijdperk, evenmin als aan de daaropvolgenden, een bepaalden duur toe te schrijven; maar naar den tijd dien het zou vereischen om een witgloeienden kogel van een gegeven grootte zoodanig te doen afkoelen, dat een drup water er vloeibaar op zoude kunnen blijven liggen, heeft men berekend, dat ware die kogel zoo groot als de aarde, daartoe meer dan een millioen jaren noodig zouden zijn.

Tijdperk van overgang.

20. In het begin van het tijdperk van overgang had de vaste granietkorst nog maar een geringe dikte, en bood slechts zwakken tegenstand aan het opbruisen der gloeiende stoffen, die zij omgaf en tezamedrukte. Er ontstonden uitzettingen, opwellin-

gen, veelvuldige scheuren, waardoor de inwendige vloeibaar-gloeiende massa een uitweg vond. De bodem vertoonde slechts weinig-verhevene oneffenheden.

De wateren, slechts van een geringe diepte, bedekten bijna de geheele oppervlakte der aarde, met uitzondering van de opgeheven deelen, die lage gronden vormden, welke dikwijls overstroomd werden.

De dampkring had zich allengskens van de zwaarste stoffen, die tijdelijk in den staat van gas verkeerden, bevrijd, welke tengevolge der afkoeling verdicht, op de oppervlakte der aarde nedervielen en door de wateren medegevoerd en opgelost werden.

Als men van afkoeling in dat tijdperk spreekt, moet men dit in betrekkelijken zin, dat wil zeggen, in vergelijking met den oorspronkelijker toestand verstaan; want de temperatuur moest noodwendig nog kokendheit zijn.

De dichte waterdampen, die aan alle kanten uit die onmetelijke vloeibare oppervlakte opstegen, vielen weder in stroomen als warme regen neder en verduisterden de lucht. Evenwel begonnen de zonnestralen door dien benevelden dampkring heen te dringen. Een der bestanddeelen, waarvan de dampkring zich het laatste heeft moeten ont-doen, omdat het als gas in de natuur aanwezig is, was het koolzuur, dat toen een der samenstellende deelen van den dampkring uit maakte.

21. Op dat tijdstip begonnen die aardlagen, die door afzetting van het door slijk en verschillende andere voor het organische leven geschikte stoffen bezwangerd water ontstaan, zich te vormen.

Nu verschijnen de eerste levende wezens van het planten- en diere rijk; eerst in gering getal, treft men er meer en meer de sporen van aan naarmate men in de hooger gelegen lagen van die formatie komt. Het is opmerkelijk dat het leven overal te voorschijn treedt, zoodra de levensvoorwaarden aanwezig zijn, en dat iedere soort het aanwezig krijgt, zoodra de haar eigene voorwaarden tot levensonderhoud aanwezig zijn. Men zou zeggen, dat de kiemen ervan in latenten toestand aanwezig zijn, en slechts op geschikte gelegenheid wachten om uit te komen.

22. De eerste organische wezens die op aarde verschenen waren planten van de minst-zamengestelde bewerktuiging in de botanie aangeduid door de namen van cryptogamen (bedekt bloeiende planten), acotyledonen (planten zonder zaadlobben of kie mblad), monocotyledonen (planten welker zaad slechts een zaadlob heeft), dat wil zeggen korst en bladmossen, paddestoelen, varen en grasachtige planten. Men ontmoet er nog geene boomen met houtachtige stammen, maar alleen palmsoorten, wier vezelachtige stam analoog aan die der planten is.

De dieren van dat tijdperk, die op de planten volgden, behoorden allen tot de zoutwaterdieren; eerst ontmoet men de polypachtige, de straaldieren, zoöphijten, dieren

wier eenvoudige bewerktuiging, om zoo te spreken, slechts rudimentair is en het meest tot die der planten nadert, later ont moet men crustaceën (schaaldieren) en visschen, waarvan de soorten niet meer bestaan.

23. Door de inwerking van warmte en vochtigheid, en tengevolge van de overmaat van het in den dampkring aanwezige koolzuur, een gas dat voor de ademhaling van dieren ongeschikt maar voor de planten noodig is, werden de niet door het water overdekte gronden spoedig door een weelderigen plantengroei bedekt, terwijl de waterplanten zich te gelijkertijd in de moerassen vermenigvuldigden. Planten van de soorten, die nu eenvoudige grasscheuten van eenige centimeters hoogte zijn, bereikten toen een verbazende hoogte en omvang; zoo bestonden er wouden van boomvaren, die van acht tot tien meters hoog en naar evenredigheid dik waren, lycopoden (wolfsklauw, een soort van mos), van denzelfden omvang; schaaferas, van vier tot vijf meters, die hedentendage nauwelijks één meter hoog zijn. Aan het einde van het tijdperk begonnen er boomen van het geslacht der coniferen of pijnboomen voor te komen.

24. Tengevolge der verplaatsing van het water, werden de gronden, welke die massa planten voortbrachten herhaaldelijk overstroomd, telkens weer met nieuwe aardachtige bezinksels bedekt, terwijl de droog-geworden gronden nu op hunne beurt zich met een dergelijken weelderigen plantengroei overdekten. Op die wijze ontstonden er vele geslachten van beurtelings vernietigde en hernieuwde gewassen. Zulks was niet het geval met de dieren, want allen in het water levende dieren zijnde, ondervonden zij van die gedurige veranderingen niet het minste leed.

Deze overblijfselen gedurende een lange reeks van eeuwen op elkander gestapeld, vormden lagen van eene aanmerkelijke dikte. Door de werking van warmte, vochtigheid en drukking, die de opvolgende aardbezinksels uitoefenden, en zeker ook door verschillende scheikundige invloeden van gassen, zuren en zouten, die door verbinding van verschillende oorspronke lijke elementen ontstaan waren, ondergingen die plantaardige stoffen eene gisting, die ze in aard — of steenkool omzette. De kolenmijnen zijn dus het onmiddelijke product van de ontbinding der massa planten, die gedurende het tijdvak van overgang opeengestapeld werden; en dit is de reden dat men die bijna in alle landen aantreft. 1)

1) De turf is op dezelfde wijze, door de ontbinding van een massa planten in moerasachtige streken ontstaan, maar met dit onderscheid, dat deze van veel latere vorming zijnde, en waarschijnlijk onder andere omstandigheden plaats gevonden hebbende, nog geen tijd gehad heeft om in steenkool omgezet te worden.

25. Uit de fossiele overblijfselen van den weelderigen plantengroei van dat tijdperk, welke thans zoowel onder het ijs der poolstreek als in de verzengde luchtstreek gevonden worden moet men afleiden, dat, aangezien de plantengroei overal dezelfde was, de temperatuur dit ook geweest moet zijn. De polen waren dus niet zooals nu met ijs bedekt. Toen trok de aarde hare warmte uit zich zelf, uit het centraalvuur, dat op gelijkmatige wijze de geheele vaste, doch niet dikke korst der aarde verwarmde. Die warmte was veel grooter dan die welke de zonnenstralen konden geven, die daarenboven nog door de dichtheid van den dampkring verzwakt werden. Eerst later, toen de centraalwarmte op de buitenste oppervlakte van den aardbol slechts eene zwakke of in het geheel geene werking meer kon uitoefenen, kreeg de zonnewarmte de overhand, en de poolstreken door geene andere dan schuine stralen, die weinig warmte geven, beschenen wordende, werden met ijs overdekt. Men begrijpt dat in het tijdperk, waarvan wij spreken, en nog geruimen tijd daarna, het ijs op aarde ten eenemale onbekend was. Naar het getal en de dikte der steenkoollagen te oordeelen, is dit tijdperk van zeer langen duur geweest.

In de baai van Fundy (Nieuw-Schotland) heeft Lyell op eene dikte van 400 meters steenkolen, 68 verschillende lagen geteld, die de duidelijkste sporen aantoonde zoovele verschillende boschgronden te zijn, waarvan de boomstammen hunne wortels nog bezaten (L. Figuier.)

Slechts duizend jaren voor de vorming van elk dezer lagen aannemende zou dit reeds 68000 jaren voor die enkele steenkolenlaag geven.

Secondair tijdperk.

26. Met het tijdperk van overgang, verdwijnen de reusachtige planten en dieren, welke dit tijdperk kenmerken; hetzij dat de toestand van den dampkring niet meer dezelfde was, hetzij dat opvolgende beroeringen en overstromingen, alles wat leven op aarde had, vernietigden. Waarschijnlijk is het dat beide oorzaken tot deze verandering hebben medegewerkt, want aan den eenen kant leert de studie van de gronden, die het einde van dat tijdperk kenmerken, dat groote omkeeringen door opheffing en uitbarstingen hebben plaats gevonden, waardoor over den bodem een groote massa lava is uitgestort, en van den anderen kant hebben er groote veranderingen in de drie rijken der natuur plaats gevonden.

27. Het secundaire tijdperk kenmerkt zich, met betrekking tot de delfstoffen, door talrijke en aanzienlijke lagen, die eene langzame vorming onder water te kennen

geven, en verschillende, goed van elkander onderscheiden tijdperken aantonen.

De plantengroei is minder snel en minder reusachtig dan in het vorige tijdperk, waarschijnlijk door verminderde warmte en vochtigheid, en door de wijz igitingen, die er in de samenstellende elementen van den dampkring hebben plaats gevonden. Nevens de grasachtige en vezelachtige planten vindt men er met houtachtige stammen en de eerste eigenlijk gezegde boomen.

28. De dieren behooren nog allen tot de waterdieren, hoogstens tot de amphi- en; het dierlijk leven is op aarde nog weinig vooruitgegaan. Eene verbazende menigte schelpdieren ontwikkelen zich in de diepten der zeeën, tengevolge van de vorming van kalkaardige stoffen; nieuwe soorten van visschen, beter bewerktuigd dan in het vorige tijdperk, ontstaan; men ziet de eerste cetaceën (de groote in het water levende zoogdieren; walvischsoorten) verschijnen. De meest karakteristieke dieren van dat tijdperk zijn de monsterachtige reptilien (kruipende dieren, hetzij met of zonder pooten), onder welke de voornaamste zijn:

De *ichthyosaurus*, soort van hagedischachtigen visch, die zelfs eene lengte van tien meters bereikte en wiens verbazend groote langwerpige kaken met honderd tachtig tanden gewapend waren. Zijn vorm in het algemeen doet eenigszins aan den krokodil, doch zonder geschubde huid, denken; zijne oogen waren zoo groot als een menschenhoofd; hij had vinnen als de walvisch, en blies evenals deze, water door spuitgaten uit.

De *plesiosaurus*, een ander zee-reptiel, van dezelfde grootte als de ichtyosaurus, wiens verbazend lange hals zich even als die van een zwaan omhoog, en hem het voorkomen van een groote slang, aan het lichaam van een schildpad verbonden, gaf. Hij had het hoofd van een hagedis en de tanden van een krokodil; het schijnt dat zijne huid, evenals die van het vorige dier, glad was; want men heeft geen spoor van schubben of schilden gevonden (het eerste fossiel van dit dier werd in 1823 gevonden).

De *teleosaurus*, deze nadert meer tot de krokodillen van den tegenwoordigen tijd, die er de verkleinde exemplaren van schijnen te zijn; zooals dezen had hij een geschubde huid, en leefde zoowel in het water als op het land; hij had ongeveer de lengte van tien meters, waarvan het hoofd er alleen vier innam; zijn verbazend groote muil had eene opening van twee meters.

De *megalosaurus*, groote hagedis, eene soort van krokodil van 14 tot 15 meters lang, bij uitnemenheid vleeschetend, zich met reptiliën, kleine krokodillen en schildpad- den voedende. Zijne vreeselijke kaken waren met snoeimesvormige, tweesnijdende tan- den gewapend, die naar achteren gekromd waren, zoodat de tanden eens de prooi gevat hebbende, deze zich onmogelijk meer kon losmaken.

De *iguanodon*, de grootste hagedis die ooit op aarde voorgekomen is; van de punt van den kop tot aan die van den staart was hij van 20 tot 25 meters lang. Zijne

snoet was van een beenachtigen hoorn voorzien, evenals de iguaan van den tegenwoordigen tijd, van welke hij zich alleen door zijne groote schijnt te onderscheiden, de laatste ternauwernood één meter lang zijnde. De vorm zijner tanden bewijst dat het een kruidentend- die zijner pooten dat het een landdier was.

De *pterodactylus*, een zonderling dier van de grootte van een zwaan; door zijn lichaam behoorde het tot de reptiliën, door het hoofd tot de vogelen, en tot de vleermuizen door het vleezige vlies, waardoor zijne verbazend lange vingers met elkander verbonden waren, en hem tot valschermdiensten, als hij zich van een boom of rots op zijn prooi nederstortte. Hij had niet zoals de vogels een hoornachtigen snavel, maar zijne kaakbeenderen, die zoo lang als de helft van zijn lichaam waren, liepen spits toe en eindigden, evenals een bek, in eene punt.

29. Gedurende dit tijdperk, dat van zeer langen duur moet geweest zijn, wat door het ontzaglijk groot aantal en de dikte der geologische lagen bewezen wordt, onderging het dierlijk leven in de diepte der wateren eene aanmerkelijke ontwikkeling, evenals dit in het vorige tijdperk met de planten het geval was geweest. De meer zuivere en beter voor de ademhaling geschikte lucht begint het voor eenige dieren mogelijk te maken om op het land te leven. De zee is verscheidene malen, doch naar het schijnt zonder hevige schokken, van plaats veranderd. Met dit tijdperk verdwijnen ook op hunne beurt die rassen van monsterachtig-groote waterdieren, die later door analoge soorten, doch minder onevenredig van vorm en van oneindig kleinere afmeting, vervangen worden.

30. De hoogmoed van den mensch heeft hem doen zeggen, dat alle dieren ten zijne grieve en in zijn belang geschapen zijn. Maar hoe gering is het getal dergenen, die hem onmiddellijk ten dienste staan, of die hij aan zich heeft weten te onderwerpen, vergeleken bij het onberekenbare aantal met welke hij nog nooit in de minste aanraking geweest is of ooit komen zal? Hoe kan men zulk eene stelling volhouden, bij het bestaan van die ontelbare soorten, die gedurende duizenden en duizenden jaren de aarde uitsluitend bewoond hebben, en reeds verdwenen waren, vóór dat de mensch er zich op vertoonde. Met welk recht kan men dan beweren, dat zij ten zijnen gerieve geschapen zijn? En toch had elk van die soorten haar reden van bestaan, haar nut. God heeft ze niet in een luim van zijn wil, en alleen om het genoeg te hebben ze weder te vernietigen, kunnen scheppen; want allen bezaten leven, natuurdrijf, besef van smart en welbevinden. Met welk doel heeft Hij ze dan geschapen? Of schoon wij dat doel nog niet begrijpen, moet dit in hooge mate wijs zijn. Misschien wordt het den mensch eens gegeven het te kennen, om hem in zijne trots te beschamen, maar wat verkrijgen zijne denkbeelden intusschen dan toch eene verhevener richting bij den aanblik van die nieuwe gezichtein-

ders, die het hem thans gegeven zijn te aanschouwen, en die voor zijne oogen het ontzagverwekkende tafereel ontrollen van die schepping, zoo majestueus in haar langzamen voortgang, zoo bewonderenswaardig in haar voorzienigheid, zoo stipt, zoo juist en zoo onveranderlijk in hare uitkomsten.

Tertiair tijdperk.

31. Met het tertiaire tijdperk begint voor de aarde een nieuwe staat van zaken: hare oppervlakte verandert geheel van aanzien; de levensvoorwaarden hebben eene belangrijke wijziging ondergaan, en komen het tegenwoordige tijdperk nabij. Het begin van dat tijdperk kenmerkt zich door een stilstand in het voortbrengen van planten en dieren; alles toont de sporen aan van eene ten naastebij algemeene vernietiging van alle levende wezens, waarna allengskens nieuwe soorten te voorschijn treden, wier bewerktuiging volkomener en meer geëigend is voor de middenstof, waarin zij geroepen worden te leven.

32. Gedurende de voorgaande tijdperken, bood de vaste korst der aarde, tengevolge van hare geringe dikte, zooals wij reeds gezegd hebben, een vrij zwakken weerstand aan de werking van het inwendige vuur; dit gemakkelijk te verscheuren omkleedsel gaf den gesmolten stoffen gelegenheid zich vrijelijk over de oppervlakte der aarde uit te storten. Zulks was niet meer het geval, nadat die korst eene zekere dikte verkregen had; de gloeiende stoffen van alle kanten evenals kokend water in een gesloten vat in bedwang gehouden, ontlastten zich eindelijk door eene soort van uitbarsting, de granietmassa op verschillende punten met geweld verbroken, werd evenals gebarsten aardewerk met scheuren overdekt. Volgens den loop van die scheuren vormde de opgeheven en in dien stand verblijvende vaste korst, bergtoppen, bergteekenen met hare vertakkingen. Andere deelen van de niet-verscheurde korst werden alleen opgeheven, terwijl er op andere punten verzakkingen en uithollingen ontstonden.

De oppervlakte van den bodem werd toen zeer oneffen; de wateren die, tot nu toe, vrij regelmatig er het grootste gedeelte geheel van bedekten, werden naar de lagere gedeelten teruggedreven, waardoor uitgestrekte vastelanden, of afzonderlijke bergtoppen, die eilanden vormden, droog kwamen.

Dit is het groote phoeneem dat in het tertiaire tijdperk plaats greep, en het uiterlijk aanzien van den aardbol geheel veranderde. Het vond niet plotseling, noch op hetzelfde oogenblik op alle plaatsen, maar achtereenvolgens en op meer of minder verwijderde tijdstippen, plaats.

33. Een der eerste gevolgen van die opheffingen was, zooals gezegd is, de hellende stand, die de in den oorsprong horizontaalliggende bezinksellagen aannamen, en overal waar de bodem niet ten onderstboven gekeerd is, behouden hebben. Het is dus aan de bergruggen en in de nabijheid der bergen, dat die hellende stand het sterkst uitkomende is.

34. In de oorden waar die lagen bezinksel hare horizontale ligging behouden hebben, is men, om die van de eerste formatie te kunnen bereiken, verplicht, al de andere dikwijls tot eene aanmerkelijke diepte te doorboren, waarna men altijd op de granietlaag stuit. Maar zijn die lagen tot bergen opgeheven, dan zijn zij uit haar normalen horizontalen stand, en dit dikwijls tot eene aanmerkelijke hoogte, opgevoerd, zoodat als men eene loodrechte doorsnede op den bergrug maakt, de lagen zich in hare geheele dikte, en zooals de fundamentlagen van een gebouw, op elkander geplaatst aan het oog vertoonen.

Zoo heeft men op groote hoogten, aanzienlijke, beddingen van schelpen, die oorspronkelijk op den bodem der zeeën gevormd zijn, gevonden. Het is nu als zeker uitgemaakt, dat er geen tijdstip is geweest, waarin de zee die hoogte heeft kunnen bereiken, want al het water dat op aarde aanwezig is, ja al ware de hoeveelheid honderd malen grooter, zou daartoe niet toereikend wezen. Men zou dus van de veronderstelling moeten uitgaan, dat de hoeveelheid water verminderd is, doch dan doet zich de vraag op, wat er van het gedeelte dat verdwenen is, geworden is. De opheffingen van den bodem, thans als een boven allen twijfel verheven en door de wetenschap erkend feit, geven op eene streng logische wijze de verklaring van die afzettingen van zoutwaterbezinksel, die men op sommige bergen vindt. Zulke gronden zijn klaarblijkelijk gedurende eene lange reeks van eeuwen, terwijl zij in hunnen oorspronkelijken horizontalen stand lagen, en niet op de plaats die zij thans innemen, overstroomd geworden.

Het is juist zoo alsof een gedeelte van den bodem van een meer, vijftiwintig of dertig meters boven de oppervlakte van het water werd opgeheven; de top van die verhevenheid zou dan overblijfselen van planten en dieren, die voorheen op den bodem onderwater gelegen hebben, bevatten; en er zou volstrekt niet uit voortvloeien, dat het water van het meer ééns tot op die hoogte opgevoerd zou geweest zijn.

35. Op die plaatsen waar de opheffing van het oorspronkelijk gesteente, hetzij door de snelheid waarmede of door den vorm, de hoogte en het volumen der massa waarin dit plaats vond, en volkomen verscheuring van den grond heeft veroorzaakt, ziet men het graniet, *zooals een door het tandvleesch heengedrongen tand*, ontbloot liggen. De lagen die het bedekten, opgeheven, verbroken, weder opgericht zijnde, zijn daardoor blootgelegd; dat is de reden waarom gronden van de oudste formatiën, die oorspronke-

lijk op eene groote diepte lagen, thans den bodem van eenige landen uitmaken.

36. De granietmassa, tengevolge der opheffing uit elkander gewerkt, heeft op sommige plaatsen barsten achtergelaten, door welke het inwendige vuur een uitweg vindt en de gloeiende stoffen uitvloeien: dit zijn de vulkanen of vuurspuwende bergen. De vulkanen zijn als zoovele schoorsteenen, of beter gezegd veiligheidsskleppen, die een uitweg aan het teveel van de gloeiende stoffen banende, de aarde voor oneindig heviger schokken vrijwaren; zoodat men zeggen kan, dat het getal in werking zijnde vulkanen een reden van gerustheid voor het behoud van den samenhang van de oppervlakte der aarde is.

Men zal zich een denkbeeld van de hevigheid van dat vuur kunnen maken, als men bedenkt, dat er zelfs vulkanen midden in zee ontstaan, en dat de massa water waardoor zij bedekt zijn en die er indringt onvoldoende is, om ze uit te dooven.

37. De opheffingen die in de vaste, massa plaats vonden, hebben noodwendig ook het water moeten verplaatsen, dat teruggedreven werd in de holligheden, die zoowel door opheffing der overstroomde gronden als door verzakking van anderen, dieper geworden waren. Maar diezelfde lage gronden, op hunne beurt, nu hier dan daar opgeheven wordende, hebben ook het water verdreven, dat na elders gevloeid is, en op die wijze voortgaat totdat het eene meer bestendige bedding kan innemen.

De opvolgende verplaatsingen van die vloeibare massa, hebben noodwendig de oppervlakte der aarde met voren en ongelijkheden overdekt. Het wegvloeiende water sleepte in zijn loop een gedeelte der gronden van vroegere formatie die door de opheffingen blootgelegd waren met zich mede, ontblootte sommige bergen die daarmede bedekt waren, en bracht hunne graniet of kalkachtige grondlaag aan den dag; diepe dalen werden gevormd, anderen wederom opgevuld.

Er zijn dus bergen die onmiddellijk door de werking van het centraal-vuur gevormd zijn: hie toe behooren voornaamelijk de granietbergen; andere hebben hunnen oorsprong aan de werking van het water te danken, hetwelk de losse aarde en oplosbare stoffen medevoerende, rondom eene hetzij kalkachtige of andere weerstand biedende basis, valleien gegraven hebben.

De stoffen die door den stroom van het water zijn medegevoerd, hebben de lagen van het tertiaire tijdperk gevormd, die men, niet zoozeer door hare samenstelling die bijna dezelfde is, maar door hare ligging zeer gemakkelijk van de vorigen kan onderscheiden.

De lagen van de primaire, overgang- en secundaire tijdperken op een weinig oneffen terrein gevormd, zijn bijna over de geheele aarde gelijkvormig, die van het tertiaire tijdperk daarentegen, op een zeer ongelijken oneffen grond en door den stroom van het

water gevormd, hebben een meer plaatselijk karakter. Overal waar men tot op eene zekere diepte graaft, vindt men al de vroegere lagen, in de orde waarin zij ontstonden, liggen, terwijl men niet overal den tertiären grond, noch al de lagen van dien grond, aantreft.

38. Men zal gereedelijk inzien, dat gedurende de omkeeringen en beroeringen die den bodem in den aanvang van dit tijdperk onderging, het organische leven gedurende eenigen tijd stilstond, hetgeen bij het onderzoek der gronden die geheel van fossiliën ontbloot zijn bevestigd wordt. Maar zoodra er een kalmer tijd op volgde, verschenen er weder planten en dieren. De levensvoorwaarden veranderd, de dampkring meer gezuiverd zijnde, vormden er zich meer volmaakte bewerkte soorten. De planten verschillen, wat hare samenstelling en bouw betreft, weinig met die van den tegenwoordigen tijd.

39. Gedurende de twee vorige tijdperken, besloegen de gronden, die niet door het water overdekt waren, slechts een geringe uitgestrektheid, en waren bovendien moerassig en dikwijls overstroomd; diensgevolge bestonden er niets dan waterdieren en amphiënen. Het tertiaire tijdperk gedurende hetwelk zich uitgestrekt vastland gevormd heeft, kenmerkt zich door de verschijning van landdieren.

Evenals het tijdperk van overgang, een reusachtigen plantengroei, het secundaire monsterachtige reptiliënen heeft zien geboren worden, zoo ziet dit tijdperk aan reusachtige zoogdieren het aanzijn schenken, zooals de olifant, de rhinoceros, de hippopotamus, de palaeotherium, de megatherium, de dinotherium, de mastodon de mammoeth, enz. Het heeft ook de vogelen, benevens de meeste soorten van dieren die thans nog bestaan, zien geboren worden. Eenige van de soorten van dat tijdvak hebben de latere omkeeringen en beroeringen overleefd; anderen, die men door den generieken naam van antediluviaansche dieren onderscheidt, zijn geheel van de aarde verdwenen, of zijn vervangen door analoge soorten van lompen en zwaren vorm, waarvan de eerste typen als 't ware het ruwe ontwerp waren; hieronder behooren: de felis speloea, vleeschetend dier van de grootte van een stier, anatomische kentekenen van tijger en leeuw bezittende; de servus megaceron, eene variëteit van het hert, waarvan het drie meter lange gewei, tusschen zijne uiteinden 3 tot 4 meter wijdte had.

40. Men heeft lang gedacht dat de aap en de verschillende soorten van vierhandige dieren, die door hun bouw, het meest tot den mensch naderen, toen nog niet bestonden, maar latere ontdekkingen schijnen geen twijfel omtrent de tegenwoordigheid van die dieren, tenminste in het laatste gedeelte van dit tijdperk, meer toe te laten.

Diluviaal tijdperk.

41. Dit tijdperk kenmerkt zich door eene der grootste overstromingen die den aardbol ten onderstboven hebben gekeerd, nog eens zijne oppervlakte geheel van aanzien heeft doen veranderen, en een menigte levende soorten, van welke men niets dan de overblijfselen terugvindt, voorgoed heeft vernietigd. Overal heeft die overstroming sporen achtergelaten, waaruit blijkt dat zij algemeen is geweest. De wateren met geweld uit hunne bedding gedreven, aarde en rotsen medevoerende, bergen van aarde ontblootende, eeuwenoude wouden ontwortelende, hebben zich over het vasteland uitgestort. De daardoor nieuw-gevormde bezinkels hebben in de geologie den naam van diluviale gronden bekomen.

42. Een der treffendste sporen, welke deze groote omwenteling heeft achtergelaten, zijn de rotsblokken, die men erratische rotsblokken noemt.

Men geeft dien naam aan blokken graniet die men geïsoleerd in vlakten aantreft, temidden van diluviale op tertiaire gronden rustende, en wel dikwijls op honderden uren afstand van de bergen waarvan zij losgerukt zijn. Het lijdt geen twijfel, of deze blokken zijn alleen door de hevige kracht van den stroom, op zulk een grooten afstand kunnen verplaatst worden (het is van een dier blokken, welke te oordeelen naar zijne bestanddeelen, van een der bergen in Noorwegen afkomstig is, dat het voetstuk van het standbeeld van Peter de Grootte te St. Petersburg vervaardigd is.)

43. Een niet minder karakteristiek feit, en waarvan men de oorzaak nog niet weet te verklaren, is, dat men in de diluviale gronden de eerste aërolithen (uit den dampkring gevallen steenen) vindt; zij zijn dus eerst in dat tijdperk begonnen te vallen. De oorzaak voor hun ontstaan bestond dus vroeger niet.

44. Het is ook omstreeks dat tijdstip dat de polen der aarde met ijs begonnen overdekt te worden, en de ijsvelden op de bergen of de zoogenaamde *gletschers* gevormd werden, hetgeen eene beduidende verandering in den warmtegraad van den aardbol aantoonde. Die verandering heeft plotseling moeten plaats grijpen, want zoo de warmte trapsgewijze verminderd ware, zouden dieren zooals olifanten, die nu alleen in warme luchtstreken hun verblijf houden, en die men zoo menigvuldig in den staat van fossiliën aan de poolstreken aantreft, den tijd gehad hebben, om langzamerhand naar gematigder luchtstreek te verhuizen. Alles bewijst daarentegen, dat zij onverhoeds door eene groote koude overvallen en door het ijs omgeven zijn geworden.

45. In het algemeen vermoedt men dat er in den stand van de aarde eene

plotselinge verandering heeft plaats gegrepen, waardoor hare polen zich hebben verplaatst; vandaar eene algemeene voortstuwing van het water over hare oppervlakte. Had die verandering langzaam plaats gevonden, dan zou het water zich ongemerkt verplaatst hebben, terwijl alles een hevigen en plotseligen schok aantoonde. Bij de onbekendheid met de oorzaak kan men niet anders dan hypothesen wagen.

De plotselinge verplaatsing van het water kan ook door de opheffing van sommige deelen der vaste korst en de vorming van nieuwe bergen op den bodem der zee veroorzaakt zijn, zooals dit het geval in den aanvang van het tertiaire tijdperk geweest is; maar behalve dat dan de overstroming niet algemeen zou geweest zijn, zou dit ook niet de plotselinge verandering van warmtegraad der polen verklaren.

46. In de beroering die door den watervloed veroorzaakt werd, kwamen vele dieren om; anderen vluchtten om dien vloed te ontkomen naar hoogten, in rotsholen en spleten waar zij ook, hetzij door honger, of wel de een den ander verscheurende, wellicht ook doordien het water ook de plaats waar zij de wijk ge noten hadden en die zij niet meer konden ontvluchten, bereikte, in massa omkwamen. Dit verklaart de groote hoeveelheid beenderen van verschillende dieren, vleeschetende en anderen, die men door elkander in sommige holen vindt, en die men daarom den naam van *beenderholen* gegeven heeft. Men vindt ze meestal onder de stalagmiten (druipsteen op den bodem der holen ontstaan.) In enigen is het, alsof de beenderen er door den watervloed ingespoeld zijn (er zijn veel dergelijke holen, waaronder eenige van aanzienlijke grootte. Men vindt er in Mexico van vele uren groot; dat van Adelsberg in Karniole, Oostenrijk is wel 3 uren groot. Een der merkwaardigste is dat van Gailenreuth in Wurtemberg. Er zijn er verscheidene in Frankrijk, Engeland, Duitschland, Sicilië en andere landen in Europa.)

Postdiluviaal of tegenwoordig tijdperk.

Ontstaan van den mensch.

47. Het evenwicht wederom op de oppervlakte der aarde hersteld zijnde, heeft het dieren- en plantenleven spoedig zijn loop hernomen. De vaster geworden bodem was in een bestendiger toestand gekomen; de meer gezuiverde dampkring was voor meer teedere organen beter geschikt. De zon die in al haar luister door den doorschijnenden dampkring hare schitterende stralen schoot, verspreidde met haar licht een minder verstikkende en meer levenswekkende warmte dan die van het inwendige vuur. De aarde werd door minder woeste en meer gezellige dieren bevolkt; de meer saprijke en voedende gewassen leverden een minder grof voedsel op; in één woord, alles was op aarde voor

den nieuwen geest die haar bewonen moest in gereedheid gebracht. Toen verscheen *de mensch*, het laatste wezen der schepping, het wezen dat voortaan door zijne intelligentie, tot den algemeenen vooruitgang en tegelijkertijd tot dien van zichzelf moest medewerken.

48. Bestaat werkelijk de mensch eerst sedert het diluviaal tijdperk op aarde, of is hij er reeds vóór dat tijdperk verschenen? Hieromtrent zijn de gevoelens zeer verdeeld, doch de oplossing dier vraag in welken geest die ook wezen moge, is slechts van ondergeschikt belang, daar die in het totaal der bewezen feiten geene verandering zal brengen.

Dat men gedacht heeft dat de verschijning van den mensch eerst na den grooten vloed heeft plaats gevonden, komt doordien men geene onwederlegbare bewijzen van zijn bestaan gedurende het voorafgegane tijdperk gevonden heeft. De beenderen, die men op verschillende plaatsen gevonden heeft en die tot het geloof van het bestaan van een ras van zogenaamde antediluviaansche reuzen aanleiding hebben gegeven, bleken, bij nader onderzoek, beenderen van olifanten te zijn.

Doch waaraan niet te twifelen valt is, dat de mensen niet in het primaire, noch in het overgangs-, en ook niet in het secundair tijdperk bestond: niet alleen omdat men er niet het minste spoor van vindt maar omdat voor hem de levensvoorwaarden niet aanwezig waren. Zoo hij al gedurende het tertiaire tijdperk verschenen is, kan dit niet andere dan tegen het einde, en nog maar in kleinen getale, geweest zijn, anders zou het onbegrijpelijk zijn dat de mensch niet het minste spoor van zijne tegenwoordigheid, hetzij door overblijfselen van zijn lichaam of door het een of ander werk zijner handen, zou hebben achtergelaten, daar men toch de teerste sporen van een zoo groot aantal die soorten die toen leefden terugvindt.

Voor het overige heeft het diluviaansche tijdperk, dat van korten duur is geweest, geene merkelijke verandering in den climaterischen en atmosferischen toestand teweeggebracht; de dieren en planten waren voor en na, dezelfde; materiele onmogelijkheid van de verschijning van den mensch vóór de groote overstrooming bestaat dus niet; het bestaan van den aap op dat tijdstip geeft nog meer waarschijnlijkheid aan het feit, dat door ontdekkingen van lateren tijd schijnt bevestigd te wezen (zie de werken van Boucher de Perthes.)

Hoe dan ook, hetzij dat de mensch al of niet vóór den grooten algemeenen vloed zijne verschijning op aarde gemaakt heeft, zeker is het, dat althans zijn rol als mensch in werkelijkheid eerst in het postdiluviale tijdperk duidelijk te voorschijn treedt, en men dus dat tijdperk als door de tegenwoordigheid van den mensch gekenmerkt, kan beschouwen.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Theoriën omtrent de aarde.

Theorie der projectie. Theorie der condensatie. Theorie der incrustatie.

Theorie der projectie.

1. Van alle theorieën omtrent den oorsprong der aarde, heeft die van *Buffon*, het zij door de plaats die de ontwerper in de geleerde wereld innam, omdat men er toentertijd niets meer van wist, in de laatste tijden den meesten opgang gemaakt.

Alle planeten zich in dezelfde richting, en in hetzelfde vlak van het westen naar het oosten ziende bewegen, loopbanen beschrijvende, waarvan de helling geen $7\frac{1}{2}$ graad overschrijdt, maakte Buffon uit deze gelijkvormigheid op, dat zij allen door dezelfde oorzaak in beweging gebracht moesten zijn.

Volgens hem is de zon eene gloeiende vloeibare massa, en hij veronderstelt, dat eene komeet langs hare oppervlakte er mede in aanraking gekomen zijnde, er een gedeelte van afgerukt heeft, dat door de hevigheid van den schok in de ruimte geslingerd, zich in vele stukken verdeeld heeft. Die stukken hebben zich tot planeten gevormd, die ten gevolge van de vereenigde werking van de middelpunt-vliedende en middelpunt-zoekende kracht, de ronddraaiende beweging in de richting die er door den eersten schok aangegeven is, namelijk in het vlak der ecliptica (de baan die de zon jaarlijks schijnt te doorloopen), hebben voortgezet.

Volgens hem zijn dus de planeten gedeelten van de gloeiende-besteendeelen der zon, en dientengevolge bij haar oorsprong eveneens gloeiend geweest. Om af te koelen hebben zij een aan hunnen omvang geevenredigden tijd noodig gehad, en, zoodra de warmte egraad dit toeliet, heeft het leven op hare oppervlakte een aanvang genomen.

Tengevolge van het trapsgewijze afnemen van de centrale warmte, zal volgens hem de aarde in een gegeven tijd geheel-en-al afgekoeld worden, de vloeibare massa geheel-en-al bevrozen, en de hoe langer hoe meer verdichte lucht op het laatst geheel verdwijnen. De verlaging der temperatuur zal alle leven tot eene onmogelijkheid maken, en eerst de vermindering, daarna het geheel verdwijnen van alle bewerkte wezens ten gevolge hebben. De afkoeling, aan de polen begonnen, zal langzamerhand alle landen tot aan den evenaar bereiken. Dit is volgens Buffon de tegenwoordige toestand, waarin de maan zich bevindt, die kleiner dan de aarde, thans eene uitgedoofde wereld is, van welke alle leven verbannen is. De aarde heeft volgens zijne berekening omstreeks

74000 jaren noodig gehad om tot haar tegenwoordigen warmtegraad te komen, en zou in 93000 jaren het einde van alle bewerkte leven aanschouwen.

2. Buffon's theorie, die door de latere ontdekkingen der wetenschap wedersproken is, wordt hedentendage zo goed als geheel verworpen, en wel om de volgende redenen:

Ten eerste, heeft men lang geloofd dat de kometen vaste lichamen waren, wier botsing met een planeet de ondergang van deze laatste kon veroorzaken. Dit aannemende, bestond er in de onderstelling van Buffon niets onwaaarschijns. Maar thans weet men dat de kometen uit eene verdichte gasachtige stof zijn samengesteld, die ijl genoeg is om de sterren van middelbare grootte door haar kern heen te kunnen zien. In dien toestand minder weerstandbiedend dan de zon zijnde, wordt een schok, genoeg om een gedeelte der zon ver in de ruimte te kunnen slingeren, eene onmogelijkheid.

Ten 2^e., is de gloeiende toestand der zon, ook niets meer dan eene hypothese die totnutoe door niets bewezen wordt, maar integendeel door de gedane waarnemingen schijnt wedersproken te worden. Alhoewel men het omtrent hare natuur nog niet bepaald eens is, heeft men toch, dank zij de betere werktuigen waarvan men thans bij het onderzoek gebruik kan maken, die natuur beter kunnen bestudeeren. Het is thans bijna algemeen door de wetenschap aangenomen, dat de zon een uit vaste stoffen gevormde bol is, omgeven door een lichtenden dampkring die niet met zijne oppervlakte in aanraking is (men vindt eene uitvoerige en geheel op de hoogte van de nieuwere wetenschap geschreven verhandeling over de natuur van de zon en de kometen, in de *Études et lectures sur l'astronomie*, door Camille Flammarion, I deel in 12° fcs 2,50 bij Gauthier-Villard, 55, quai des Augustins, te Parijs).

Ten 3e., kende men ten tijde van Buffon nog maar alleen de zes bekende planeten der oudheid: Mercurius, Venus, de Aarde, Mars, Jupiter en Saturnus. Sedert dien tijd heeft men nog een groot aantal anderen ontdekt, waarvan de voornaamsten zijn: Juno, Cérés en Pallas, wier loopbanen respectievelijk hellingen van 13, 10 en 34 graden aanwijzen, hetgeen in het geheel niet met de stelling van een eenige gelijkvormige voortstuwende beweging, overeen te brengen is.

Ten 4e., zijn de berekeningen van Buffon omtrent de afkoeling geheel onjuist bevonden, sedert de ontdekking der wetten van de afneming der warmte door Fourier. Er zijn voor de aarde geen 74000, maar wel millioenen jaren noodig geweest, om tot op haar tegenwoordigen warmtegraad af te koelen.

Ten 5^e., heeft Buffon alleen de centrale warmte berekend, zonder die der zonne-stralen in aanmerking te nemen, en het wordt thans op wetenschappelijke hoogst nauwkeurige gegevens, die op waarneming gegrond zijn, als waar aangenomen, dat, tengevolge van de dikte der aardkorst, de inwendige warmte van den bol sedert langen tijd

slechts een nietsbeteekenend aandeel tot den warmtegraad van hare uitwendige oppervlakte bijdraagt; de veranderingen die den dampkring ondergaat, zijn periodiek en worden door den overheerschenden invloed van de zonnewarmte teweeggebracht. (Zie **Hoofdstuk VII. n° 25.**) De uitwerking van die oorzaak voortdurend plaats vindende, terwijl die van de centraal warmte nul of zoogoed als nul is, kan de vermindering van die warmte geene merkbare wijziging aan de oppervlakte der aarde teweegbrengen. De zon zou geheel uitgedoofd moeten worden, om de aarde, door algeheele afkoeling, onbewoonbaar te maken (zie voor verdere bijzonderheden omtrent dit onderwerp, en voor de wet van de vermindering der warmte: *Letres sur les révolutions du Globe, door Bertrand, bladz. 19 & 307*).

Theorie der condensatie.

3. De theorie van de vorming der aarde door condensatie of verdichting van de cosmische stof, heeft thans als het meest door de waarneming bevestigd, als het grootst mogelijke aantal bezwaren opheffende, en meer dan alle anderen op het groote beginsel van éénheid in het heelal steunende, bij de wetenschap de overhand verkregen. Het is de theorie die hiervoren in Hoofdstuk VI, Algemeene Uranographie, beschreven is.

Die twee theoriën leiden, zooals men ziet, tot dezelfde uitkomst, dat is: de oorspronkelijk gloeiende toestand des aardbols, de vorming van eene vaste korst door afkoeling, het bestaan van een centraalvuur, en de verschijning van het organische leven, zoodra de warmtegraad dit toelaat. Zij verschillen in de wijze van vorming der aarde, en het is waarschijnlijk, dat, bijaldien Buffon in onzen tijd geleefd had, hij andere denkbeelden zou aangekleefd hebben. Het zijn twee verschillende wijzen, die tot dezelfde uitkomst leiden.

De geologie beschouwt de aarde, op het punt gekomen zijnde waarop onmiddellijke waarneming mogelijk wordt. Omtrent haar vroegere toestand dat aan het onderzoek ontsnapt, kan zij niet anders dan gissingen wagen, en het gezond verstand leert ons, dat men, bij de keus tusschen twee hypothesen, die moet kiezen, welke door de logica goedgekeurd wordt en het meest met de waargenomen feiten overeenstemt.

Theorie der incrustatie.

4. Van deze theorie, aangezien zij niets wetenschappelijks bevat, maken wij slechts *pro memorie* melding, alleen omdat zij in den laatsten tijd nog al weerklank en bij eenige menschen ingang gevonden heeft. Zij is samengevat in den volgenden brief:

“Volgens den Bijbel schiep God, omtrent 4000 jaren vóór de Christelijke tijdrekening, de wereld in zes dagen. Dit wordt door de geologen tegengesproken op grond hunner studie der fossiliën en van duizenden onwraakbare sporen van hoogen ouderdom, die het begin der aarde tot op millioenen jaren doen teruggaan, en toch heeft de Schrift de waarheid gelegd en de geologen ook, en het is een eenvoudig landman (Michel, van Figagnères, dep. Var. schrijver van *la clef de la Vie*) die beider gevoelen tot overeenstemming brengt, door hun te leeren, dat onze aarde niets ander is dan een zeer jeugdige uit zeer oude materialen gevormde *incrustatieve* planeet.

“Na de opheffing der de volle rijpheid bereikt hebbende, of in harmonie met die welke op de plaats die wij thans innemen, gekomen zijnde, bestaande onbekende planeet, ontving de ziel der aarde den last om hare wachters te vereenigen, teneinde er volgens de wetten van vooruitgang in alles en voor alles, onzen tegenwoordigen bol van samen te stellen. Slechts vier van die hemellichamen stemden in de hun voorgestelde vereeniging toe; alleen de maan volhardde in hare autonomie (wilsvrijheid), want de wereldbollen bezitten ook hun vrijen wil. Om tot die ineensmelting te geraken, richtte de aarde een aantrekkenden magnetischen straal op hare wachters, die al wat zij aan planten, dieren en menschen bezaten en in de gemeenschap inbrachten, cataleptiseerde (in zinzvang bracht). Die handeling had alleen de ziel der aarde tot getuige met de verheven hemelboden, die haar in dit groote werk terzijde stonden door het openen der bollen, teneinde hunne ingewanden in gemeenschap te brengen. De aaneenhechting volbracht zijnde, vloeide het water in de ledige ruimte, die door de afwezigheid der maan ontstaan was. De verschillende dampkringen vloeiden ineem, en de ontwaking van de *gecataleptiseerde* kiemen nam een aanvang; de mensch werd het laatste uit zijn toestand van hypnotisme (verdooving, bedwelming) gewekt, en zag zich door den weelderigen plantengroei van het aardsche paradijs en door vreedzaam grazende dieren omringd. Dit alles kon in zesdagen plaats vinden met zulke machtige werklieden als die, aan wie God dien arbeid had opgedragen. De planeet *Asia* bracht ons het gele ras, het oudste in beschaving; *Afrika* het zwarte; *Europa*, het blanke, en *Amerika* het roode ras. De maan zou ons wellicht het groene of blauwe ras aangebracht hebben.

“Op die wijze zouden eenige diersoorten, waarvan men nu niets dan overblijfselen vindt, nooit op onze tegenwoordige aarde geleefd hebben, maar zouden er van andere, door ouderdom uiteengevalle werelden op overgebracht zijn. De fossiliën, die men in luchtstreken aantreft, waarin zij op onze aarde niet zouden hebben kunnen leven, leefden waarschijnlijk, in zeer daarmede verschillende luchtstreken op de bollen, waarop, zij geboren werden. Overblijfselen die men bij ons aan de polen vindt, leefden op hunne aarde aan den evenaar.”

5. Tegenover deze theorie staan al de meest stellige gegevens van de proefon-

dervindelijke wetenschap, terwijl zij daarbij nog de vraag omtrent den oorsprong, die zij vermeent op te lossen, geheel onaangeroerd laat. Zij geeft wel aan, hoe de aarde zich zelf gevormd zou hebben, maar zegt niet op welke wijze de vier werelden, uit wier vereeniging zij gevormd zijn zou, ontstaan zijn.

Indien alles op die wijze is toegegaan, hoe komt het dan dat er nergens een enkel spoor van die onmetelijke aaneenhechtingen, die tot in de ingewanden der aarde doordringen, gevonden wordt? Ieder dezer werelden hare eigen bouwstoffen aanbrengende, moesten Asia, Afrika, Europa, Amerika ieder eene andere en verschillende geologie bezitten, *en zulks is niet het geval*. Integendeel, men bemerkt in alle deelen der aarde, eerst de eenvormige granietkern van eene homogene (gelijkaardige) zamenstelling, zonder ergens opheffing van het verband te vinden. Verder de geologische lagen van dezelfde formatien, identisch van samenstel, overal in dezelfde volgorde op elkander liggende, van den eenen kant der zee naar den anderen, van Europa naar Azia, Afrika, Amerika, en omgekeerd onafgebroken doorlopende. Die lagen getuigen van de vervormingen van den aardbol, bewijzen dat die vervormingen op zijne geheele oppervlakte, en niet op een gedeelte ervan hebben plaats gevonden; zij wijzen ons de tijdperken aan van het opkomen, het bestaan, en het ondergaan van dezelfde dieren plantensoorten in de verschillende deelen der aarde; de dier- en plantensoorten van die verwijderde tijdperken, verlopen overal tegelijkertijd onder den invloed van een eenvormige warmtegraad, veranderen overal van aard naarmate die warmtegraad gewijzigd wordt. Zulk een staat van zaken is niet te rijmen met de vorming der aarde door samenvoeging van vele met elkander verschillenden werelden.

Ware dit systeem slechts een eeuw vroeger uitgedacht, dan zou het eene voorloopige plaats onder de louter bespiegelende wereldbeschouwingen hebben kunnen vinden, maar hedentendage, bezit het niet de minste levensvatbaarheid, en kan zelfs geen onderzoek eischen, omdat het door de materiele feiten weersproken wordt.

Zonder nu hier, omtrent den aan de planeten toegekenden vrijen wil, noch over de vraag omtrent hare ziel, in bespreking te willen treden, dringt zich toch de vraag op, water van de zee, die nu de door de maan opengelaten ruimte inneemt, zoude geworden zijn, indien deze laatste geen onwil getoond had om zich met hare zusteren te vereenigen, en wat er van de tegenwoordige aarde worden zou indien de maan het eens in den zin kreeg om hare plaats te komen innemen, en er de zee uit te verdrijven?

6. Dit systeem heeft eenige menschen verlokkt, omdat het de onderscheiden menschenrassen op aarde, en de door hen ingenomen plaats in de verschillende streken der aarde, scheen te verklaren; maar vermits die rassen op van elkander gescheiden werelden hebben kunnen ontkiemen, waarom zouden zij dit niet evengoed op de verschillende punten van denzelfden bol hebben kunnen doen? Dit is eene zwaarigheid te willen

oplossen door er eene nog veel grootere voor in de plaats te stellen. En inderdaad hoe snel en vaardig die handeling ook in haar werk moge gegaan zijn, zoo kon toch die aanhechting niet zonder met hevige schokken gepaard te gaan, plaatsvinden; hoe sneller de beweging geweest is, des te noodlottiger moest de omkeering en beroering zijn; het komt ons dus onmogelijk voor dat wezens, *alleen in een cataleptischen slaap verkeerende*, er weerstand aan zouden hebben kunnen bieden, om daarna weder rustig te ontwaaken. Waren het slechts kiemen, waaruit bestonden ze dan? Hoe kunnen geheel gevormde wezens, in den vorm van kiemen teruggebracht zijn? En dan blijft nog altijd de vraag onopgelost, hoe die kiemen zich opnieuw hebben kunnen ontwikkelen. Het zoude alweer eene mirakuleuse vorming der aarde zijn, doch op eene andere, minder dichterlijke en groolsche wijze dan de eerste; terwijl de natuurwetten omtrent hare vorming een veel vollediger en daarbij meer rationeele, op ondervinding en waarneming gegronde verklaring geven. 1)

1) Wanneer zulk een systeem een geheele wereldbeschouwing beheerscht, dan moet men zich afvragen, op welk rationeel beginsel het wel kan steunen.

De overeenkomst die men door dat stelsel tusschen het bijbelsche scheppingsverhaal en de wetenschap vermeent te kunnen brengen, is geheel hersenschimmig, want het wordt door de wetenschap zelf weersproken. Aan den anderen kant beschouwt elk geloof, hetwelk in den bijbeltekst zijn oorsprong put, de schepping van een enkel menschenpaar, waarvan alle anderen afkomstig zijn, als zijn hoeksteen. Neem dien steen weg, en al wat daarop opgebouwd is stort in elkander. Dit systeem nu een veelvoudige afkomst aan de menschheid toeschrijvende, is de ontkenning van de leer die haar een gemeenschappelijken stamvader geeft.

De steller van bovenbedoelden brief, een man van groote kennis, werd een oogenblik door deze theorie medegesleept; doch zag er spoedig de zwakke zijde van in, en aarzelde niet haar met de wapenen der wetenschap te bestrijden.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Omwentelingen van den aardbol.

Algemeene of gedeeltelijke omwentelingen. Bijbelsche zondvloed. Periodieke omwentelingen. Toekomstige beroeringen.

Algemeene of gedeeltelijke omwentelingen.

1. De geologische tijdperken wijzen de fasen aan, die de aardbol tengevolge der ondergane vervormingen toonde; maar met uitzondering van het diluviale tijdperk, dat de kenmerken van een plotselinge omwenteling draagt, hebben al de andere langzaam en zonder plotselingen overgang plaats gevonden. Gedurende al den tijd, die de constitueerende elementen van den aardbol noodig gehad hebben om de hun toekomstige plaats in te nemen, moeten al die veranderingen algemeen geweest zijn; eens de grondslag gelegd, moeten er geen dan plaatselijke wijzigingen aan de oppervlakte plaats hebben kunnen vinden.

2. De aarde heeft, behalve die algemeene omwentelingen, nog een aantal plaatselijke beroeringen ondergaan, die het aanzien van eenige streken geheel hebben veranderd. Evenals bij de anderen; hebben twee oorzaken hiertoe medegewerkt, name lijk: vuur en water.

Het vuur; hetzij door vulkanische uitbarstingen, die de omliggende gronden onder dikke lagen asch en lava bedolven, daarbij steden met hare inwoners van de aarde doende verdwijnen; hetzij door aarbevingen; hetzij door opheffing van de vaste korst, de wateren naar de laagste streken teruggedrijvende, toetzij door verzakking van diezelfde korst op andere plaatsen over eene grootere of kleinere uitgestrektheid, in welke diepten de wateren, andere gronden droog latende, zijn nedergestort. Op die wijze zijn er: eilanden temidden van den oceaan opgekomen, en anderen verdwenen; gedeelten van vastland afgescheiden, in eilanden vervormd; zeearmen drooggelegd, waardoor wederom eilanden met het vasteland vereenigd zijn.

Het water: hetzij door verhooging of verlaging van de zee op sommige kusten; hetzij door aardstortingen die, den loop van het water tegenhoudende, meeren vormden; hetzij door het buiten de oevers treden van het water of door overstromingen; hetzij eindelijk door de aanslibbingen die zich aan de mondingen der rivieren vormen. Die aanslibbingen hebben, door de zee terug te drijven, nieuwe landen gevormd, op deze wijze

is de delta van den Nijl of Neder-Egypte, die van de Rhöne of de Camergue en zooveele anderen ontstaan.

Bijbelsche zondvloed.

3. Door het onderzoek van de door de opheffing van bergen verscheurde gronden en van de lagen die er de steunmuren van vormen, kan men hun geologischen ouderdom bepalen. Door den geologischen ouderdom der bergen, moet men niet het getal jaren van hun bestaan maar het tijdperk waarin zij gevormd zijn, en dientengevolge hunne betrekkelijke oudheid, verstaan. Men zou dwalen als men veronderstelde, dat die oudheid naar gelang van hunne hoogte of van hunnen uitsluitend granietachtigen aard des te grooter is; want de zich opheffende granietmassa kan door de verschillende op elkander liggende lagen heengeboord zijn, en die van een gescheiden hebben.

Zoo heeft men door waarneming bevonden, dat de bergen der Vogezen, van Bretagne en Côte-d'Or in Frankrijk, die niet zeer hoog zijn, tot de oudste formatie behooren; zij dagteekenen uit het overgangstijdperk en zijn ouder dan de steenkoollagen. Het Juragebergte is omstreeks het midden van het secundair tijdperk gevormd, en is tijdgenoot van de reuzen-reptiliën. De Pyreneën zijn van latere vorming, en wel van het begin van het tertiaire tijdperk. De Mont-Blanc en de Westelijke-Alpen zijn van lateren tijd dan de Pyreneën, en dagteekenen van het midden van het tertiair tijdperk. De Oostelijke Alpen, waartoe de bergen van Tyrol behooren, zijn nog jonger, want zij zijn eerst omstreeks het einde van het tertiaire tijdperk gevormd. Eenige bergen in Azië zijn zelfs na het diluviale tijdperk ontstaan, of zijn er tijdgenooten van. Die opheffingen hebben groote plaatselijke verstoringen en door de verplaatsing van het water, opstoppingen en veranderingen van den loop der rivieren, meer of minder belangrijke overstromingen, moeten veroorzaken.

De voorgaande eeuw biedt ons een merkwaardig voorbeeld van een dergelijk phenomeen aan. Op een afstand van vier dagreizen van de stad Mexico, bestond er in 1750 eene vruchtbare en goed bebouwde landstreek, die overvloedig rijst, maïs en bananen opracht. In de maand Juni werd de grond door verschrikkelijke aardbevingen geteisterd, die zich gedurende twee maanden lang gedurig herhaalden. In den nacht van 28 op 29 September werd de grond geweldig geschokt, een oppervlakte van vele uren werd allengs opgeheven en bereikte eindelijk, over eene uitgestrektheid van 10 vierkante uren, eene hoogte van 500 voeten. De grond golfde als de baren der zee na een storm; duizenden heuveltjes werden beurtelings opgeheven en daalden weer; eindelijk opende er zich een afgrond van meer dan drie uren uitgestrektheid: rook, vuur, gloeiende steen-

en, asch, werden ontzettend hoog in de lucht geworpen. Uit dien gapenden afgrond rezen zes bergen omhoog, waaronder de vuurspuwende, welken, men den naam van Jorullo gegeven heeft, en thans 550 meters boven de oude vlakke verheven is. Toen de beweging van den grond een aanvang nam, werden de twee rivieren, de Cuitimba en de Rio San-Pedro, teruggedreven, overstroonden de geheele landstreek die thans door de Jorullo ingenomen wordt, doch werden door een afgrond, die zich in den steeds rijdenden grond opende, verzvolgen. Zij kwamen in het westen, op een punt zeer ver van hare oude beddingen gelegen, weder te voorschijn (Louis Figuier, La Terre avant le deluge, bladz. 370.)

4. De bijbelsche zondvloed, ook wel groote Aziatische vloed genaamd, is een feit, dat niet te loochenen is. Hij moet, evenals in Mexico, door de opheffing van een gedeelte der bergen van die landstreek veroorzaakt zijn. Wat deze meening klem bijzet, is het bestaan van een binnen-zee, die zich vroeger van de Zwarte Zee tot aan den Noordelijken Oceaan uitstreckte, hetgeen door de geologische nasporingen bevestigd wordt. De Zee van Azoff, de Kaspische Zee, wier wateren zout zijn ofschoon zij geene gemeenschap met eenige zee hebben; het meer Aral of Blauwe Zee en de ontelbare meren, over de onmetelijke velden van Tartarije en de steppen van Rusland verspreidt, schijnen overblijfselen van die oude zee te zijn. Bij de opheffing van het Kaucaasische gebergte werd een gedeelte van het water noordwaarts naar den Noordelijken, een ander gedeelte oostwaarts naar den Indische Oceaan teruggedreven. Dit laatste overstroomde en verwoestte nu juist Mesopotamie en de geheele landstreek die door de voorzaten van het Hebreuwsch volk bewoond werd. Ofschoon die groote vloed zich over eene aanzienlijke oppervlakte uitgestrekt heeft, is het toch hedentendage een bewezen feit, dat hij slechts plaatselijk geweest is; dat hij niet door den regen kan veroorzaakt zijn, want hoe overvloedig en aanhoudend die ook gedurende veertig dagen moge gevallen zijn, kan men door berekening aantoonen, dat de massa gevallen regen niet groot genoeg kon zijn, om geheel de aarde tot boven de hoogste bergen te overdekken.

Voor de menschen van dien tijd, die alleen een zeer beperkt deel van de oppervlakte der aarde kenden, en zich overigens van haren vorm niet het minste begrip konden maken, was die zondvloed, zoodra hij zich over het door hen gekende deel der aarde uitstreckte, als over de geheele aarde verspreid. Voegt men nu bij dat geloof het beeldsprakige en overdrevene aan den Oosterschen stijl eigen, dan zal men zich niet meer over het overdrevene in het Bijbelverhaal verwonderen.

5. De Aziatische zondvloed is klaarblijkelijk van lateren tijd dan die van de verschijning van den mensch op aarde, daar de herinnering er door de overlevering bij alle volken van dat gedeelte der aarde van bewaard gebleven, en in hunne godenleer opge-

nomen is.

Hij is ook van lateren tijd dan de groote algemeene vloed, waarvan het tegenwoordige geologisch tijdperk het kenmerk draagt, en als men van antediluviale menschen of dieren spreekt, bedoelt men daarmede die, welke vóór dien eersten vloed bestonden.

Periodieke omwentelingen.

6. Behalve hare jaarlijksche omwenteling om de zon, waardoor de jaargetijden, en die om hare as in 24 uren, waardoor dag en nacht ontstaan, heeft de aarde nog eene derde, die in ongeveer 25,000 (juister 25,868) jaren plaats, vindt, en het verschijnsel teweegbrengt, dat men in de sterrenkunde de *praecessie der equinoxen* of vooruitgang der nachteveningen noemt.

Die beweging welke het onmogelijk is zonder afbeeldingen of wiskundig betoog duidelijk voor te stellen, bestaat in eene soort van kringvormige schommeling, welke men met die van een tol in hare laatste bewegingen vergeleken heeft, waardoor de helling van den as der aarde veranderende, een dubbelen kegel beschrijft, waarvan de top zich in het middelpunt der aarde bevindt en wier bases, het vlak dat door de poolcirkels beschreven wordt, dat wil zeggen een boog van $23\frac{1}{2}$ graden straal, innemen (een zandlooper, uit twee kegelvormige glazen samengesteld in eene schuinsche richting om zic h-zelf wentelende, dan wel twee stokken als een X te zamen verbonden om hun punt van doorsnijding wentelende, kunnen een nabij komend denkbeeld geven van de figuur, die door die beweging van de as gevormd wordt.)

7. De aequinox of de nachtevening is het oogenblik waarop de zon van het eene tot het andere halfmond overgaande, zich loodrecht op de evennachtslijn bevindt, hetgeen tweemaal 's jaars gebeurt: op 20 Maart wanneer de zon naar het noordelijk en op 22 September als zij naar het zuidelijk halfmond terugkeert.

Maar tengevolge der trapsgewijze verandering in den schuinen stand van de as, hetgeen er ook een in die van de evennachtslijn met betrekking tot den zonsweg doet ontstaan, wordt de tijd der nachteveningen telken jare eenige minuten vervroegd (25 min. 7 sec). Het is die vervroeging, welke men de *praecessie der nachteveningen* noemt.

Op den duur maken die weinige minuten, uren, dagen, maanden, jaren uit; waarvan het gevolg is, dat de voorjaarsnachtevening, die thans in Maart plaats vindt, op een gegeven tijdstip in Februari, later in Januari, daarna in December zal plaats hebben, en de maand December alsdan de temperatuur van Maart, Maart die van Juni enz, zal hebben, totdat de nachtevening, opnieuw in Maart plaats vindende, alles weer op den te-

genwoordigen voet zal zijn, hetgeen over 25,868 jaren het geval zal wezen, om dan wederom denzelfden loop voor onbepaalden tijd nogmaals te hervatten.

De vooruitgang der nachteveningen, brengt nog eene andere verandering, die welke in de plaatsing der sterren-beelden van den Dierenriem plaats vindt, te weeg.

De aarde in haar loop in een jaar rondom de zon wentelende, zoo komt de zon elke maand tegenover een ander sterrenbeeld te staan. Deze sterrenbeelden zijn 12 in getal, te weten: de Ram, de Stier, de Tweelingen, de Kreeft, de Leeuw, de Maagd, de Weegschaal, de Scorpioen, de Schutter, de Steenbok, de Waterman en de Visschen. Men noemt ze de sterren of teekens der Dierenriem of Zodiac en zij vormen een cirkel in het vlak van de evenachtslijn der aarde. Naar gelang van de maand in welke iemands geboorte plaats had, zeide men dat hij onder dit of dat teeken geboren was; en daarop grondden de sterrenwichelaars hunne voorspellingen. Maar tengevolge van den vooruitgang der nachteveningen komen de maanden niet meer met de sterrenbeelden van voor 2000 jaren overeen, zoodat iemand, die in de maand Juli geboren wordt niet meer in het teeken van den Leeuw, maar in dat van den Kreeft is. Op die wijze komt het bijgeloovige denkbeeld van den invloed, dien men aan de sterrenbeelden toeschreef te vervallen. (Zie hoofdst. V, n° 12).

8. Tengevolge van die kegelvormige beweging van de as komen de polen der aarde niet altijd met hetzelfde punt van den hemel overeen, zal de poolster niet altijd poolster blijven, zullen de polen allengskens meer of minder naar de zon gericht zijn, en er meer of minder loodrechte stralen van ontvangen, waaruit volgt, dat b. v. IJsland en Lapland, welke beiden zich aan den poolcirkel bevinden, in een gegeven tijd de zonnestralen kunnen ontvangen alsof zij op de breedte van Spanje of Italië lagen, en dat in het tegenovergesteld uiterste Spanje en Italië de temperatuur van IJsland en Lapland, en zoo voortgaande afwisselend, bij elke vernieuwing van 25,000 jaren, zullen kunnen hebben.

9. Men heeft de gevolgen van die beweging nog niet met juistheid kunnen bepalen, omdat men nog slechts een zeer beperkt gedeelte van hare omwenteling heeft kunnen waarnemen: en kan dus te dien opzichte niets anders dan vermoedens, waarvan sommigen eene zekere waarschijnlijkheid bezitten, opperen.

Die gevolgen zijn:

1^e. Het beurtelings warmer worden en afkoelen der polen en dientengevolge het smelten van het poolijs gedurende de eene helft, en zijne vorming opnieuw in de andere helft van het 25,000 jarig tijdperk. Hieruit zou voortvloeien, dat de polen niet tot eene eeuwige onvruchtbaarheid gedoemd zijn, maar op hare beurt ook de weldaden der vruchtbaarheid zullen genieten.

2^e. De trapsgewijze verplaatsing der zee, die op sommige plaatsen langzamerhand de plaats van het land inneemt en op andere wederom land drooglegt, om dat weer te verlaten en in haar oude bedding terug te keeren. Die periodieke beweging, onbepaald voortgezet, zou een wezenlijk algemeenen vloed van 25,000 jaren veroorzaken.

De traagheid, waarmede deze beweging der zee plaats vindt, maakt dat zij bijna onmerkbaar voor elk geslacht is, maar na verloop van eenige eeuwen waarneembaar wordt. Zij kan geen plotselingen vloed veroorzaken, omdat de mensch van geslacht tot geslacht, naarmate de zee voortschrijdt, zich terugtrekt en daarentegen het land, waarvan de zee zich verwijderd heeft, inneemt. De geleerden schrijven aan deze meer dan waarschijnlijke oorzaak het terugtrekken van de zee aan eenige en het wassen aan andere stranden toe.

10. De langzame, trapsgewijze en periodieke verplaatsing der zee is een door de ondervinding bewezen feit, dat door menigvuldige voorbeelden op alle punten van den aardbol bevestigd wordt. De instandhouding van de productieve kracht der aarde is er het gevolg van. Die langdurige overstrooming is een tijd van rust, gedurende welke de onderwater liggende gronden, de levensbeginselen, die door eene niet minder lange productie uitgeput zijn, herkrijgen. De aanzienlijke bezinksels van organische stoffen die zich door het verblijf van het water gedurende eene reeks van eeuwen gevormd hebben, zijn als zoovele natuurlijke bemestingen, die zich periodiek herhalen, terwijl het eene geslacht het andere opvolgt, zonder die veranderingen gewaar te worden.

Onder de jongste feiten, waardoor de verplaatsing der zee bewezen wordt, kan men de volgende noemen:

In de Golf van Gasconje, tusschen het oude Soulac en den toren van Cordouan, ziet men bij stille zee, onder water gedeelten van muren: dit zijn de overblijfselen van de oude en groote stad van Noviomagus, door de golven in 580 verzwolgen. De rots van Cordouan, die toen met het strand verbonden was, ligt er thans 12 kilometers van verwijderd.

In het Kanaal, op de kust van Hâvre, komt de zee gedurig meer landwaarts en ondermijnt de steile oevers van Saint-Adresse, die gaandeweg instorten. Op 2 kilometers afstand van de kust, tusschen Saint-Adresse en Kaap de la Héve, ligt de bank de l'Eclat, wat vroeger land en met het vasteland verbonden was. Oude oorkonden bewijzen, dat op de plaats waar thans de schepen in zee zeilen, het dorp Saint-Denis Chef-De-Caux stond. De zee in de X IVe eeuw het land overdekt hebbende werd de kerk in 1378 verzwolgen. Men beweert, dat men bij stil weder er in de diepten de overblijfselen van zien kan.

Bijna over de geheele uitgestrektheid van de Hollandsche kusten, wordt de zee alleen beteugeld door kracht van dijken en duinen, die nu en dan doorbreken. Het vroe-

gere meer Flevo, dat in 1225 met de zee vereenigd werd, vormt nu de golf welke men Zuiderzee noemt. Bij de inbraak van den Oceaan werden verscheidene dorpen verzwolgen.

Volgens die berekening zal het grondgebied van Parijs en van Frankrijk eenmaal opnieuw door de zee worden ingenomen, zooals dit reeds herhaaldelijk het geval is geweest, wat door geologische waarneming aangetoond wordt. De bergachtige streken zuilen dan eilanden vormen, zoo als nu Jersey, Guernsey en Engeland eilanden zijn, die vroeger met het vasteland verbonden waren. Men zal met schepen over landstreken varen die men thans in spoortreinen doorreist, de schepen zullen op Montmartre, op Mont-Valerien, aan de heuvelen van St. Cloud en Meudon aanleggen; de bosschen en wouden waarin men nu wandelt zullen, onder het water bedolven, met slijk bedekt, en door vischen inplaats van door vogelen bevolkt worden.

De bijbelsche zondvloed, kan niet door zulk een oorzaak ontstaan zijn, want die overstroming heeft plotseling plaats gevonden en was slechts van korten duur, daar hij anders gedurende duizenden jaren en tot op den huidigen dag aangehouden zou hebben, zonder dat den mensch er iets van gewaar zou geworden zijn.

Toekomstige beroeringen.

14. De groote beroeringen, die de aarde ondergaan heeft, vonden plaats op een tijdstip toen hare vaste korst, door hare weinige dikte, slechts een zwakken weerstand aan de opbruising der inwendige gloeiende massa bood; naarmate die vaster werd, zag men ze in hevigheid en algemeenheid afnemen: een menigte vuurspuwende bergen zijn thans uitgedoofd, anderen door de gronden van latere formatie overdekt. Er kunnen ongetwijfeld nog wel plaatselijke verstoringen plaats vinden, hetzij tengevolge van vulkanische uitbarstingen, of door nieuw-geopende vulkanen of plotselinge overstroming van eenige streken; er zullen nog wel eenige eilanden in zee kunnen oprijzen, en andere erin verzinken; maar de tijd der algemeene beroeringen gelijk die welke de groote geologische tijdperken kenmerken, is voorbij. De aarde is thans in een toestand van rust, die, ofschoon wel niet geheel onveranderlijk, het menschedom evenwel, tenzij onbekende aan onzen aardbol vreemde oorzaken, die door niets voorzien kunnen worden hierin eene verandering brengen, voor de toekomst voor algemeene beroeringen vrijwaart.

12. En wat nu de kometen betreft, men is thans gerustgesteld omtrent haren invloed, die eer weldadig dan schadelijk is, aangezien zij bestemd schijnen te zijn, om, als wij ons zoo mogen uitdrukken, de werelden weer te approviandeeren, door haar de levensbeginselen aan te brengen, die zij in haren loop door de ruimte en in hare nabijheid

van de zon hebben opgegaard. Zij zouden dus veeleer bronnen van welvaart dan jobsbouden zijn.

Door hare fluïdieke natuur, die bewezen is (**Hoofst. VI. nr. 28 en volg.**) heeft men er geene hevige botsing van te vreezen; want mocht al een ervan in haren loop de aarde ontmoeten, dan zou deze door de komeet als door een nevel heengaan. Voor haar staart behoeft men evenmin eenige vrees te koesteren: hij is niet anders dan de terugkaatsing van het zonlicht door den onmetelijken dampkring die de komeet omringd, aangezien hij altijd van de zon afgewend is, en naar gelang van den stand van dat hemellicht van richting verandert. Het is ook wel mogelijk, dat deze gasachtige stof, tengevolge van haar loop, een soort van spoor is, zoo als het kiel water van een schip of de rook die een locomotief achterlaat. Er zijn trouwens reeds verscheidene kometen zeer dicht bij de aarde genaderd, zonder er de minste stoornis te veroorzaken, en tengevolge van hare respectieve dichtheid, zou de aarde eene grootere aantrekking op de komeet, dan deze op de aarde uitoefenen. Het is alleen aan een overblijfsel van oude vooroordeelen toe te schrijven, als men voor de tegenwoordigheid van een komeet eenige vrees kan koesteren.

De komeet van 1861 heeft de baan der aarde 20 uren vóór deze doorsneden, de aarde heeft dus in den dampkring der komeet moeten gedompeld zijn, zonder dat er de minste stoornis uit voortgevloeid is.

13. De mogelijkheid, dat de aarde in haar loopbaan een andere planeet zou kunnen ontmoeten, moet eveneens onder de hersenschimmige hypothesen verbannen worden; de regelmaat en onveranderlijkheid der wetten, die bij de beweging der hemellichamen voorziet, ontnemen aan zulk eene ontmoeting elke waarschijnlijkheid.

En toch zal de aarde eenmaal een einde nemen; op welke wijze? Dit is onmogelijk te voorzien, maar daar zij bij lange nog niet de volmaaktheid, waarvoor zij vatbaar is, bereikt heeft, en nog verre van de afgeleefdheid die een begin van afnemen zou aantoonen verwijderd is, kunnen hare bewoners er gerust op zijn, dat het nog niet in hunnen tijd gebeuren zal (**Hoofdst VI, nr. 48 en volg.**)

14. De aarde heeft physisch de stuiptrekkingen harer jeugd gehad; thans is zij het tijdperk van betrekkelijke stabiliteit ingetreden: het tijdstip van rustigen vooruitgang, welke door den regelmatigen terugkeer van dezelfde physische verschijnselen en door de verstandige medewerking van den mensch volbracht wordt. Maar *zij is nog geheel in barenood voor de geboorte van den zedelijken vooruitgang*. Deze zal de oorzaak voor hare grootste schokken zijn. *Totdat de menschheid door intelligentie en door nakoming der goddelijke wetten, volmaakt genoeg zal geworden zijn, zullen de grootste beroeringen,*

meer het werk van den mensch dan van de natuur; dat wil zeggen, meer van zedelijken en socialen dan van physischen aard zijn.

TIENDE HOOFDSTUK.

Bewerktuigde Schepping.

Eerste vorming van levende wezens. Levensbeginsel. Spontane generatie. Volgorde der lichamelijke wezens. De mensch.

Eerste vorming van levende wezens.

1. Er was een tijd dat de dieren niet bestonden: zij hebben dus een begin gehad. Men heeft elke soort voor den dag zien komen naarmate de aardbol de vereischte voorwaarden voor haar bestaan opleverde: dit is stellig. Op welke wijze zijn de eerste individuen van elke soort gevormd? Men begrijpt dat zoodra er een paar bestond, dezen zich vermenigvuldigd hebben: maar dat eerste paar, vanwaar kwam dat? Dit is een van die geheimen aan het beginsel van alle dingen eigen, en waaromtrent men niet dan hypothesen kan aanvoeren. Zoo al de wetenschap dit probleem niet geheel kan oplossen, zij kan ons toch op den weg helpen.

2. Eene der eerste vragen die zich voordoen is deze: is elke diersoort van *een enkel paar* of van verschillende, tegelijkertijd op verschillende plaatsen geschapen, of wil men *ontkiemde*, paren voortgekomen?

Deze laatste veronderstelling is de waarschijnlijkste, men kan zelf zeggen dat zij eene vrucht der waarneming is. Want er bestaan toch in dezelfde geslachten eene oneindige verscheidenheid van soorten, die door min of meer scherp afgebakende karakters van elkander verschillen. Noodwendig moest er tenminste voor elke verscheidenheid een grondvorm (type) zijn, de geschiktheid bezittende om in de middenstof en omgeving waarvoor hij bestemd was te kunnen leven, aangezien elke soort zich identiek gelijk vermenigvuldigt.

Aan den anderen kant staat het leven van één individu, vooral in de geboorte, aanzoovele wisselvalligheden bloot, dat zonder de veelvuldigheid der oorspronkelijke typen, een geheele schepping in gevaar zou kunnen worden gebracht, wat moeilijk met de goddelijke voorzienigheid overeen te brengen is. Bovendien, wanneer er zich op één punt een type heeft kunnen vormen, bestaat er geen enkele reden, waarom er niet op verschillende punten, door dezelfde oorzaken, anderen gevormd zouden kunnen zijn.

Eindelijk vindt men bij het onderzoeken der geologische lagen, in gronden van dezelfde formatie, op de meest van elkander verwijderde punten der aarde gelegen, de-

zelfde soorten in ontzaglijke hoeveelheden. Deze zoo algemeene en om zoo te zeggen gelijktijdige vermenigvuldiging zou met één enkele oorspronkelijk type onmogelijk geweest zijn.

Alles draagt dus bij om te bewijzen, dat er een gelijktijdige en veelvoudige schepping der eerste paren van elke dier- en planten geslacht heeft plaats gevonden.

3. De vorming der eerste levende wezens kan naar analogie van de wet, volgens welke zich de onbewerkte lichamen gevormd hebben en zich noch dagelijks vormen, afgeleid worden. Naarmate men de natuurwetten beter doorgrondt, wordt het raderwerk, dat ons op het eerste gezicht zoo samengesteld en ingewikkeld voorkomt, veel eenvoudiger; en stemt met de groote wet van eenheid, die het geheele werk der schepping beheerscht, overeen. Men zal dit nog beter begrijpen, zoodra men zich van de vorming der onbewerkte lichamen, die er de eerste trap van is, rekenschap zal hebben weten te geven.

4. De scheikundige beschouwt een zeker aantal stoffen, als elementen, grondstoffen, zooals zuurstof, waterstof, stikstof, koolstof, chloor, jodium, fluor, zwavel, phosphorus, benevens alle metalen. Door hunne verbindingen vormen zij samengestelde lichamen, zooals oxyden, alkaliën, zouten en het ontelbaar getal verschillende andere, die weder uit de verbinding van dezen ontstaan.

Tot verbinding van twee stoffen teneinde er eene derde uit te vormen, moeten verscheidene bijzondere omstandigheden samenwerken: hetzij een bepaalde graad van warmte, droogte of vochtigheid, hetzij beweging of rust, een electricische stroom enz. Zijn die omstandigheden niet aanwezig, dan kan de verbinding niet totstandkomen.

5. Door hunne verbinding verliezen de samenstellende deelen de hun eigene hoedanigheden, terwijl het same ngestelde lichaam, dat er het product van is, er nieuwe bezit, die geheel van de vorige verschillen. Zoo vormen b. v. zuurstof met waterstof, die beiden onzichtbare gassen zijn, te zamen *scheikundig* vereenigd: water, dat naarmate der temperatuur vloeibaar, vast of dampvormig is. In het water kan men niet meer zeggen dat er zuurstof of waterstof is, maar wel eene nieuwe zelfstandigheid; dit water ontleed wordende, hernemen de twee gassen, wederom vrij wordende, hunne eigendommelijke eigenschappen en bestaat er geen water meer. Dezelfde hoeveelheid water kan dus beurtelings tot in het oneindige ontleed en weder samengesteld worden.

De twee gassen slechts ondereen mengende, vindt er eene vorming van een nieuwe stof plaats, en behouden de ondereen-gemengde elementen hunne eigendommelijke eigenschappen, die alleen verzwakt zijn, zooals wanneer men bij wijn water mengt. Zoo vormt een mengsel van 21 deelen zuurstof met 79 deelen stikstof, de voor de

ademhaling geschikte lucht, terwijl eene *scheikundige* verbinding van 5 deelen zuurstof met 2 deelen stikstof, salpeterzuur vormt.

6. De verbinding en ontleding der lichamen vindt plaats tengevolge van den graad van affiniteit, die de grondstoffen voor elkander bezitten. De vorming van water, bijvoorbeeld, is een gevolg van de wederkeerige affiniteit van zuurstof en waterstof; brengt men het water echter in aanraking met eene stof, die meer affiniteit voor de zuurstof dan de zuurstof voor de waterstof heeft, dan wordt het water ontleed: de zuurstof gaat dan eene verbinding met die stof aan, de waterstof wordt vrij, en er bestaat geen water meer.

7. De zamengestelde lichamen zijn altijd verbindingen in bepaalde verhoudingen; dat wil zeggen, zij zijn altijd gevormd door de verbinding van bepaalde hoeveelheden der samenstellende elementen. Om bijvoorbeeld water te vormen, moet men één deel zuurstof met twee deelen waterstof verbinden. Bracht men zelfs onder dezelfde omstandigheden eene grootere hoeveelheid van een dezer twee gassen dan in de gestelde evenredigheid te zamen, dan zou de verbinding toch nooit dan in die verhouding plaats vinden en het overtollige gedeelte zou vrijblijven. Indien men onder andere omstandigheden twee deelen zuurstof met twee deelen waterstof verbindt, verkrijgt men inplaats van water, tweede-waterstof oxyde; het welk een bijtend vocht is; dat evenwel uit dezelfde elementen als het water, maar in eene andere verhouding vereenigd, bestaat.

8. Dit is, in korte woorden, de wet die bij de vorming van alle lichamen in de natuur ten grondslag ligt. De ontelbare verscheidenheden in die lichamen is het product van een klein aantal grondstoffen of elementen, die in verschillende verhoudingen met elkander verbonden zijn.

Zoo vormt de zuurstof in een bepaalde verhouding met koolstof, zwavel, phosphorus verbonden: kool-, zwavel- en phosphorzuur; de zuurstof met ijzer vormt ijzeroxyde of roest; zuurstof en lood, beiden onschadelijk, vormen te zamen de verschillende loodoxyden zooals loodglid, loodwit, menie, die allen vergiftig zijn. De zuurstof verbonden met de metalen die men calcium, sodium, potassium noemt, vormt kalk, soda, potasch. Kalk met koolzuur verbonden vormt de koolzure kalk of kalksteen zooals: marmer, krijt, hardsteen, de talactieten der grotten; met zwavelzuur verbonden, vormt zij de zwavelzure kalk of pleister en het albast: met phosphorzuur: phosphorzure kalk, waaruit de vaste deelen der beenderen bestaan; waterstof met chloor vormen zoutzuur; zoutzuur met soda: zeezout.

9. Al deze verbindingen en nog duizenden anderen, verkrijgt men in 't klein op

kunstmatige wijze in de scheikundige laboratoriums; zij vinden vanzelf in 't groot in het groote laboratorium der natuur plaats.

De aarde bevatte bij haar oorsprong die bestanddeelen niet te zamen verbonden, maar alleen hunne samenstellende beginselen in vluchtigen toestand. Toen de kalk- en andere aarden, die ten langen leste tot versteening zijn overgegaan, op hare oppe vlakke neergeslagen werden, bestonden zij niet geheel gevormd maar de dampkring bevatte in gasvormige toestand al de oorspronkelijke substantiën; die substantiën door afkoeling nedergeslagen, hebben onder daartoe gunstige omstandigheden, naar gelang van hare moleculaire affiniteit, met elkander verbindingen aangegaan; toen hebben zich de verschillende kool- en zwavelzure zouten, enz. gevormd, die aanvankelijk opgelost in het water, later op de oppervlakte van den grond zijn nedergeslagen.

Veronderstellen wij, dat de aarde door de eene of andere oorzaak haar oorspronkelijken gloeienden toestand hernam, dan zou alles opnieuw ontleed worden; de elementen zouden zich wederom van elkander afscheiden; al de daarvoor vatbare stoffen zouden smelten, anderen daarvoor vatbaar zouden vervluchtigen; daarna zou eene tweede afkoeling alweer nederslag veroorzaken, en de vroegere verbindingen zouden opnieuw plaats vinden.

10. Al deze beschouwingen toonen aan, hoe noodig de kennis der scheikunde was om de schepping te kunnen begrijpen. Vóór dat de wet van de moleculaire affiniteit bekend was, was het eene onmogelijkheid de wijze van vorming der aarde te begrijpen. Deze wetenschap heeft over de vraag een geheel nieuw licht verspreid, zooals de sterrenkunde en geologie dit over andere punten gedaan hebben.

11. Bij de vorming der vaste lichamen is een der merkwaardigste verschijnselen: de kristallisatie; die daarin bestaat dat eenige zelfstandigheden bij haren overgang uit den vloeibaren of dampvormigen tot den vasten toestand, een regelmatigen vorm aannemen. Die vorm, die naar gelang van den aard der zelfstandigheid verschillend is, is gewoonlijk die van wiskunstige figuren, zooals het prisma, de rhomboïde, den teerling, de pyramide. Een ieder kent de kristallen van kandijnsuiker; het bergkristal of gekristalliseerde kiezelaarde bestaat uit zeszijdige prisma's, die in eene insgelijks zeszijdige pyramide uitloopen. Het diamant is zuivere of gekristalliseerde kool. De figuren, die zich in den winter op de glasruiten vormen, worden veroorzaakt door de kristallisatie van den waterdamp in den vorm van prismatische naalden.

De regelmatige plaatsing der kristallen, is afhankelijk van den eigenaardigen vorm der moleculen van elke stof, die deeltjes, die voor ons oneindig klein zijn, maar desnietemin een zekere ruimte innemen, elkander door de moleculaire aantrekking naderende, schikken zich naast en in elkander, naar gelang van hunnen vorm, zoodat ieder

zijne plaats rondom de kern of eerste punt van aantrekking inneemt en te zamen een symmetrisch geheel vormen.

De kristallisatie vindt alleen onder bepaalde daartoe gunstige omstandigheden plaats, buiten welke zij onmogelijk is; een bepaalde warmtegraad en rust zijn daarvoor volstrekte vereischten. Men begrijpt dat een te hooge warmte egraad, de moleculen van elkander verwijderende, dezen niet zou toelaten zich te verdichten, en dat schudding of beweging hunne rangschikking in symmetrieke orde belettende, oorzaak zou zijn dat er niets dan een verwarde onregelmatige massa gevormd werd, en er dus geene eigenlijk gezegde kristallisatie zou plaats vinden.

12. De wet die aan de vorming der mineralen ten grondslag ligt, leidt op natuurlijke wijze tot de vorming der bewerkte lichamen.

De scheikundige ontleding toont ons dat al de zelfstandigheden uit het planten- en dierenrijk uit dezelfde grondstoffen als de onbewerkte gevormd zijn. De grondstoffen, welke bij die vorming de hoofdrol vervullen, zijn: de zuur-, water, stik- en koolstoffen; de overigen zijn er slechts als bijvoegselen aanwezig. Evenals in het delfstoffelijk rijk, worden al de verschillende organische substantiën met de haar eigene eigenschappen, alleen door het verschil in verhouding in hare verschillende samenstellende deelen, gevormd, zooals bij de dieren: de spieren, de beenderen, het bloed, de gal, de zenuwen, de hersenzelfstandigheid, het vet; en bij de planten: het sap, het hout, de bladeren, de vruchten, de vluchtige welriekende bestanddeelen, de oliën, de harsen, enz. Zoodat er in de samenstelling der dieren en planten geene andere bijzondere lichamen dan die, welke ook in het delfstoffelijk rijk bestaan, gevonden worden.

De onderstaande tabel van de analyse van eenige zelfstandigheden wijst het verschil aan, dat alleen door het verschil in de verhouding van de samenstellende deelen, in de eigenschappen der stoffen teweeg wordt gebracht.

Op 100 deelen:

	Koolstof	Waterstof	Zuurstof	Stikstof
Rietzuiker vindt men	42.470	6.900	50.630	"
Druivensuiker	36.710	6.780	56.510	"
Alcohol (wijngeest)	51.980	13.700	34.320	"
Olijfolie	77.210	13.360	9.430	"
Notenolie	79.774	10.570	9.122	0.534
Vet	78.996	11.700	9.304	"
Fibrine (vezelstof)	53.360	7.021	19685	19.934

13. Eenige voorbeelden uit het dagelijksche leven zullen de vervormingen, die in het bewerkte rijk alleen door wijziging der samenstellende elementen ontstaan, be-

grijpelijk maken.

In het druivensap is noch wijn noch alcohol, maar alleen water en suiker aanwezig. Wanneer dit sap tot rijpheid gekomen is, en in daartoe vereischte voorwaarden geplaatst wordt, vangt er een innige werking aan, die men gisten noemt. Door die gisting wordt een gedeelte der suiker ontleed; de zuurstof, waterstof en koolstof scheiden zich af en verbinden zich weder in die verhouding welke alcohol voortbrengt; zoodat men druivensap drinkende, inderdaad geen alcohol drinkt, daar deze nog niet bestaat.

In het brood en de groenten, die wij eten, zijn zeker vleesch, noch bloed, beenderen of gal, ook geen hersenzelfstandigheid aanwezig, en toch zal dat zelfde voedsel door de spijsverteering ontleed en opnieuw zich verbindende, alleen door de omzetting van zijne same nstellende elementen die verschillende substantiën voortbrengen.

In het zaad van den boom is noch hout, noch bladeren, noch bloem of vrucht aanwezig, en het is eene kinderachtige dwaling te gelooven, dat de geheele boom, zich in microscopische afmeting in het zaad bevindt: integendeel is er in dit zaad zelfs op verre na niet zooveel zuur-, water-, en koolstof aanwezig, om er één enkel blad voor den boom uit te kunnen vormen. Het zaad bevat eene kiem, welke ontkiemt als daartoe de noodige voorwaarden bestaan; die kiem ontwikkelt zich door de sappen die zij uit de aarde opslurpt, en door de gassen die zij uit de lucht inademt; die sappen, welke noch hout, noch bladeren of vruchten zijn, vormen terwijl zij in de plant opstijgen: het plantensap, zooals het voedsel bij de dieren bloed vormt. Het plantensap dat door den omloop in elk deel van het gewas rondgevoerd wordt, vervormt zich naarmate der organen waarin het gewas eindigt, en waarin het eene bijzonder eigenaardige bewerking ondergaat, in hout, bladeren, vruchten, zooals het bloed in vleesch, beenderen, gal, enz. enz. wordt omgezet; en toch zijn het altijd dezelfde grondstoffen: zuur-, water-, stik-, en koolstof in verschillende verhoudingen met elkander verbonden.

14. De verschillende verbindingen der elementen tot vorming, van delf-, planten-, en dierlijke stoffen, kunnen dus niet anders dan in de daartoe geschikte middenstof en onder daartoe gunstige omstandigheden totstandkomen; zonder dat, blijven de elementaire beginselen in eene soort van werkeloosheid verkeeren. Maar zoodra de omstandigheden gunstig zijn, vangt er eene werking aan: de moleculen geraken in beweging, trekken elkaar aan, naderen tot elkaar, scheiden zich van elkander af, alles volgens de wetten der affiniteit, en vormen door hare onderscheidene verbindingen het oneindige aantal verschillende zelfstandigheden. Houden de daartoe gunstige omstandigheden op, dan wordt die arbeid plotseling gestaakt, om zoodra zij zich weder voordoen opnieuw aan te vangen. Op die wijze wordt de wasdom onder den invloed van warmte, licht, vocht, koude, droogte, nu eens levendiger, dan weer trager, houdt somtijds ook geheel op, om daarna weder voort te gaan; op die wijze groeit in den eenen grond of in de eene lucht-

streek eene plant welig, terwijl zij in een anderen kwijnt en vergaat.

15. Hetgeen dagelijks onder onze oogen voorvalt, kan voor ons eene aanwijzing zijn van hetgeen in den aanvang der tijden plaats vond, want de wetten der natuur zijn onveranderlijk dezelfde.

Daar nu de samenstellende grondstoffen van de bewerktuigde en onbewerktuigde wezens dezelfde zijn, daar wij ze onder bepaalde omstandigheden onophoudelijk gesteenten, planten en vruchten zien vormen, mag men hieruit afleiden, dat de lichamen der eerste levende wezens, op dezelfde wijze als de eerste gesteenten, door verbinding der elementaire moleculen met elkander, tengevolge der wet van affiniteit, en naar gelang de voorwaarde tot levensvatbaarheid op den aardbol voor de eene of andere soort gunstig was, gevormd zijn. De overeenstemming in vorm en kleur bij de voortbrenging der individuen van elke soort, kan met de overeenkomst in vorm van elke kristal soort vergeleken worden. De moleculen zich onder de heerschappij derzelfde wet rangschikkende, doen een gelijkvormig geheel ontstaan.

Levensbeginsel.

16. Het gezegde, dat planten en dieren uit dezelfde samenstellende grondstoffen gevormd zijn moet uitsluitend op het stoffelijke toegepast worden: er is hier dan ook alleen sprake van het lichaam.

Het intelligent beginsel, dat een vraagpunt op zichzelf uitmaakt, daargelaten, bestaat er in de bewerktuigde stof een bijzonder, ontastbaar, beginsel, dat nog niet omschreven is kunnen worden, namelijk: *het levensbeginsel*. Dit beginsel, dat bij het levende wezen *bedrijvig* is, is bij het doode *uitgebluscht*, doch schenkt desniettemin aan de substantie eigendommelijke eigenschappen, waardoor deze van de niet-bewerktuigde onderscheiden is. De scheikunde die in staat is om de meeste onbewerktuigde lichamen te ontleden en weder samen te stellen; heeft wel de bewerktuigde kunnen ontleden, maar is er nimmer in geslaagd om zelfs een dood blad te vormen, hetgeen duidelijk bewijst, dat er in dezen iets bestaat wat niet in de anderen aanwezig is.

17. Is het levensbeginsel iets op zichzelf, iets met een eigen bestaan begiftigd? Of, om aan het systeem van eenheid van het voortbrengend element getrouw te blijven, is het slechts een bijzondere toestand, eene der wijzigingen van het algemeene cosmische fluïdum, dat levensbeginsel wordt, zoals het licht, vuur, warmte, electriciteit wordt? De vraag is in den laatsten zin door de hiervoren vermelde mededeelingen beantwoord. (Zie Hoofdstuk VI. *Algemeene Uranographie*.)

Maar welk denkbeeld men zich ook over den aard van het levensbeginsel moge vormen: het bestaat; want men ziet er de uitwerkselen van. Men kan dus logisch aannemen, dat de bewerktuigde wezens bij hunne vorming zich het levensbeginsel, dat voor hunne bestemming noodig was, hebben geassimileerd; of wil men liever, dat dit beginsel, zich bij ieder individu ontwikkeld heeft, door de uitwerking zelf welke de verbinding der elementen ten gevolge heeft, zooals men, onder zekere omstandigheden, warmte, licht en electriciteit ziet ontwikkelen.

18. De zuur-, water-, stik- en koolstof, zich met elkander, zonder het levensbeginsel verbindende, zouden slechts een delfstof of een onbewerktuigd lichaam voortgebracht hebben; het levensbeginsel de moleculaire samenstelling wijzigende, schenkt er bijzondere eigenschappen aan. Inplaats van eene delfstoffelijke molecule, heeft men eene molecule bewerktuigde stof.

De werkzaamheid van het levensbeginsel wordt gedurende het leven door de bedrijvigheid der organen onderhouden, zooals warmte door de ronddraaiende beweging van een rad; houdt die bedrijvigheid door de dood op, dan wordt het levensbeginsel uitgedoofd, evenals de warmte ophoudt als het rad met draaien ophoudt. Maar het *uitwetsel* door het levensbeginsel op den molecularen toestand teweeggebracht, blijft na het uitblusschen van dat beginsel bestaan, zooals de verkoling van het hout blijft bestaan na het eindigen der hitte of het draaien van het rad. Bij de analyse of ontleding der bewerktuigde lichamen, vindt de scheikunde wel de samenstellende elementen: zuur-, water-, stik-, en koolstof, terug, maar kan ze niet weer te samenstellen, omdat de oorzaak der verbinding niet meer bestaande, zij ook het uitwetsel niet meer kan voortbrengen, terwijl zij wel een steen weder kan samenstellen.

19. Wij hebben de warmte die door een draaiend rad teweeg wordt gebracht als vergelijking gekozen, omdat het een alledaagsche, aan een ieder bekend en gemakkelijk te begrijpen verschijnsel is: maar het zou juister zijn, te zeggen, dat er bij de verbinding der elementen tot vorming van bewerktuigde lichamen, *electriciteit* ontwikkeld wordt. De bewerktuigde lichamen zijn dus als 't ware *electriche kolommen*, die hare werking uitoefenen zoolang de elementen waaruit zij bestaan, in den vereischten toestand zijn om electriciteit: hetgeen het leven is, voort te kunnen brengen en ophoudt zoodra ook die toestand ophoudt: hetgeen de dood is. Volgens deze beschouwing zou het levensbeginsel niet anders zijn, dan de bijzondere soort van electriciteit onder den naam van *dierlijke electriciteit* bekend, die gedurende het leven door de werking der organen ontwikkeld wordt, en waarvan de ontwikkeling bij den dood, door het ophouden dier werking, een einde neemt.

Spontane generatie.

20. De vraag komt vanzelf op, waarom er zich onder dezelfde omstandigheden, waarin de eerste wezens op aarde verschenen, nu geene levende wezens meer vormen.

Het kan niet missen of het vraagstuk der spontane generatie dat thans de wetenschap zoozeer bezig houdt, moet, ofschoon het nog op zeer uiteenlopende wijze beslist wordt, over dit onderwerp licht verspreiden. Het op te lossen probleem is het volgende: vormen er zich ook nu nog, alleen door verbinding der samenstellende elementen, bewerktuigde wezens, zonder voorafgaande kiemen, product van de gewone voortteling, anders gezegd, zonder vaders of moeders?

De voorstanders der spontane generatie antwoorden hierop bevestigend, en gronden hun beweren op onmiddellijke waarnemingen, die afdoende schijnen te zijn. Anderen zijn van meening, dat alle levende wezens uit elka nder voortkomen, en gronden dit op het feit, dat door de ondervinding bewezen is, dat de kiemen van sommige planten diersoorten, gedurende een zeer langen tijd, eene latente levensvatbaarheid kunnen behouden, totdat de omstandigheden die hare ontkieming mogelijk maakt, aanwezig zijn. Dit gevoelen laat de vraag omtrent de vorming der eerste typen van elke soort onbeslist.

21. Zonder tusschen deze twee stelsels te willen beslissen, moeten wij toch opmerken, dat het beginsel der spontane generatie, klaarblijkelijk alleen toepasselijk kan zijn op wezens der laagste orden van het planten- en dierenrijk, op dezulken waarin het leven nauwelijks ontloken is en waarvan het zeer eenvoudige organisme als het ware slechts als beginsel aanwezig is. Dit zijn inderdaad de eerste wezens die op aarde verschenen zijn, en welker wording dus spontaan moet geweest zijn. Wij zouden dus nu ook nog eene zekere voortdurende schepping, gelijk aan die welke in de eerste wereldtijden plaatsvond, bijwonen.

22. Maar waarom ziet men dan niet, op diezelfde wijze, zich de wezens met een meer samengesteld organisme vormen? Die wezens hebben niet altijd bestaan, dit is een bewezen zaak, zij hebben dus een begin gehad. Zoo de blad-en korst-mossen, de die r-planten- of plantdieren, de infusie diertjes, de ingewandswormen en anderen, spontaan kunnen voortgebracht worden, waarom is dit dan ook niet het geval met boomen, vischen, honden, paarden?

Hier vinden wij voor het tegenwoordige een grens aan het onderzoek gesteld, de leiddraad ontvalt ons, en tot dat die terug gevonden zal zijn, blijft alleen het stellen van hypothesen over; het zou dus onvoorzichtig en voorbarig zijn, systema's als absolute waarheden te willen verkondigen.

23. Het feit der spontane generatie bewezen zijnde, zou dit, hoe beperkt dit ook wezen moge een belangrijk feit, een baken zijn dat tot verdere ontdekkingen leiden kon. Indien de meer samengestelde bewerkte wezens niet op die wijze voortgebracht zijn, wie weet dan op welke wijze dezen begonnen zijn? Wie kent het geheim van elke vorming? Als men de eik en den eikel ziet, wie kan dan zeggen of er niet een geheimzinnige band tusschen de polyp en den olifant bestaat?

Laat ons het aan den tijd overlaten in deze grondelooze diepte, zoo het eenmaal mogelijk mocht worden die te peilen, licht aan te brengen. Die kennis is, van uit het zuiver wetenschappelijk standpunt beschouwd, ontegenzeggelijk zeer belangwekkend, maar behoort niet tot die, welke op 's menschen bestemming eenigen invloed uitoefent.

Volgorde der lichamelijke wezens.

24. Er bestaat tusschen het planten- en dierenrijk geene afbakening. Op de uiterste grenzen der twee rijken vindt men den *zoöphyt* of het *plantdier*, welks naam aanduidt dat hij tot beiden behoort: dit is het koppelteken tusschen de twee rijken.

Evenals de dieren, worden de planten geboren, leven, groeien, voeden zich, ademen, brengen hare soort voort en sterven. Evenals de dieren hebben zij om te leven: licht, warmte en water noodig; onthoudt men haar dit, dan kwijnen zij en sterven; door de opslorping van bedorven lucht of schadelijke bestanddeelen worden zij vergiftigd. Haar meest kenmerkend karakter is, met den grond verbonden te zijn, en daaruit, zonder van plaats te veranderen, haar voedsel te trekken.

De zoöphyt heeft het uiterlijk aanzien van een plant; als plant is hij met den grond verbonden, als dier is bij hem het leven duidelijker zichtbaar dan in de plant, hij trekt zijn voedsel uit de middenstof waarin hij zich bevindt.

Een enkele trap hooger, en het dier is vrij, en zoekt zijn voedsel: vooreerst behooren daartoe het oneindige aantal soorten van polypen met een gelei-achtig lichaam, zonder duidelijk waarneembare organen, en die door niets dan de beweging zich van de planten onderscheiden; daarop volgen naar rangorde der organische ontwikkeling, levenskracht en instinct: de helminthen of ingewandswormen; de molusken of weekdieren, vleezige dieren zonder beenderen, waarvan sommigen naakt zijn zooals de naakte blak, de polyp, anderen met schelpen voorzien, zoo als de huisjesslak, de oester, de crustaceen of schelpdieren, wier huid door eene harde bekleeding omkorst is, zooals de kreeft, de hummer; de insecten, bij welke het leven zich door eene ongehoorde bedrijvigheid en door het instinct van nijverheid uit, zooals de mier, de bij, de spin. Eenigen ondergaan eene gedaanteverwisseling, zooals de rups, die zich in een sierlijken vlinder herschept. Daarop volgt het geslacht der gewervelde dieren, met stevig gebeente, tot welke de vis-

schen, de reptiliën of kruipende dieren, de vogelen, en eindelijk de zoogdieren behooren, wier bewerktuiging de volledigste is.

De mensch.

25. Uit het lichamelijk en zuiver ontleedkundig standpunt beschouwd, behoort de mensch tot de klasse der mammaliën of zoogdieren, van welke hij alleen door eenige verschillen in den uiterlijken vorm onderscheiden is, doch overigens vindt men in zijn samenstel dezelfde scheikundige verbindingen als bij alle anderen dieren, dezelfde organen, dezelfde natuurverrichtingen, wijze van voeding, ademhaling, afscheiding, en voortteling; hij komt ter wereld, leeft en sterft onder dezelfde voorwaarden als het dier, en bij zijn dood gaat zijn lichaam, evenals alles wat leeft, tot ontbinding over. Er is in zijn bloed, vleesch, beenderen, geen atoom meer of geen atoom minder dan in het lichaam van het dier; evenals dit geeft hij bij zijn dood, de zuur-, water-, stik- en koolstof, die zich tot vorming van zijn lichaam met elkaar verbonden hadden, aan de aarde terug, om weer door nieuwe verbindingen delfstoffen, planten en dieren te vormen. Die overeenkomst met het dier is zoo groot, dat men de organische verrichtingen van den mensch op zekere dieren bestudeert, wanneer dit op den mensch niet mogelijk is.

26. In de klasse der zoogdieren behoort de mensch tot de orde der *tweehandigen*. Onmiddelijk onder hem volgende, komen de *quadrumanen* (dieren met vier handen) of apen, waarvan eenige soorten, zooals de orang-oetang, de chimpanzé, de jocko, in die mate eenige der lichaamshoudingen van den mensch hebben, dat men ze lang met den naam van *boschmensen* bestempeld heeft; evenals de mensch hebben zij het karakteristieke, dat zij rechtop gaan, een stok gebruiken en hun voedsel met de hand aan den mond brengen.

27. Wanneer men maar eenigermate de trap der levende wezens, ten opzichte van hun organisme, heeft nagegaan, ontdekt men, van de mossen tot aan den boom, en van het plantdier tot aan den mensch, een keten, die zonder verbreking van het verband trapsgewijze hooger gaat, en waarvan iedere schakel met de vorige een punt van aanraking heeft; stap voor stap de reeks der wezens nagaande, vermeent men te ontdekken, dat iedere soort eene verbetering, een vervorming is der mindere soort die er onmiddelijk aan voorafgaat. Daar nu het menschelijke lichaam zowel scheikundig als in zijn inrichting zich onder identiek dezelfde voorwaarden bevindt als de andere lichamen, dat het op dezelfde wijze geboren wordt, leeft en sterft; moet het zich ook wel onder dezelfde omstandigheden gevormd hebben.

28. Hoeveel het zijn hoogmoed ook kosten moge, moet de mensch het zich getroosten, in zijn stoffelijk lichaam, niets dan de laatste schakel van het dierenrijk op aarde te zien. Het onverbiddelijke bewijs der feiten staat voor hem, het zou te vergeefs zijn daartegen te protesteeren.

Maar naarmate het lichaam, in zijne oogen in aanzien vermindert, neemt in die mate het geestelijk beginsel in belangrijkheid toe; zoo het eerste hem al met het dier gelijkstelt, dan voert het tweede hem op eene onmetelijke hoogte. Wij zien wel den kring waarbinnen het dier besloten is, maar: wij zien niet de grens, die de menschelijke Geest bereiken kan.

29. Hieruit kan het materialisme leeren, dat het spiritisme, wel verre van de ontdekkingen der wetenschap en haar positivisme te duchten, deze te gemoetkomt, en uitlokt, omdat het zeker is, dat het geestelijk beginsel, dat zijn eigen bestaan heeft, daardoor geen nadeel lijden zal.

ELFDE HOOFDSTUK.

Schepping der Geesten.

Geestelijk beginsel. Vereeniging van het geestelijk beginsel met de stof. Hypothese omtrent den oorsprong van de menschelijke lichamen. Incarnatie der Geesten. Reincarnatiën. Emi- en Imigratiën der Geesten. Adamisch ras. Leer der gevallen engelen.

Geestelijk beginsel.

1. Het bestaan van het geestelijk beginsel is een feit, dat als 't ware evenmin als het bestaan van het stoffelijke, een bewijs noodig heeft; het is om zoo te zeggen eene axio matische waarheid. Het bewijst zijn bestaan evenals de stof door de uitwerkselen aan dat beginsel eigen.

Volgens den grondregel: "Aangezien elk uitwerkseel een oorzaak heeft, moet ook elk intelligent uitwerkseel een intelligente oorzaak hebben," zal er wel niemand zijn, die geen onderscheid zal maken tusschen de werktuiglijke beweging eener klok die door den wind in beweging wordt gebracht, en die van dezelfde klok, bestemd om een signaal, eene waarschuwing te geven, en daardoor dus eene gedachte, een doel te kennen gevende. En daar niemand op het denkbeeld zal komen die gedachte aan de stof der klok toe te schrijven, maakt men er de gevolgtrekking uit, dat de klok, door eene intelligentie, aan wie zij tot werktuig dient om hare gedachten te openbaren, in beweging ge bracht wordt.

Om dezelfde reden zal niemand eraan denken, gedachten aan het lichaam van een dood mensch toe te schrijven. Indien het dus de levende mensch is, welke denkt, dan komt dit omdat er iets in hem moet bestaan, hetwelk, zoodra hij dood is, er niet meer is. Het verschil dat tusschen hem en de klok bestaat is: dat de intelligentie, die deze laatste in beweging brengt buiten de klok, terwijl die welke den mensch doet handelen, in den mensch zelven ge legen is.

2. Het geestelijk beginsel is de bevestiging van het bestaan van God; zonder dat beginsel, zou God geen reden van bestaan hebben, want men kan zich evenmin de oneindige intelligentie gedurende de eeuwigheid alleen over de ruwe stof regeerende, als een aardsche koning gedurende zijn geheele leven, alleen over steenen den sceppter voerende, voorstellen. Daar men het bestaan van God, niet zonder de aan zijn wezen e igen, hoedanigheden: rechtvaardigheid en goedheid, kan aannemen, zouden deze hoeda-

nigheden nutteloos zijn, indien zij slechts tegenover de stof uitgeoefend moesten worden.

3. Van den anderen kant, kan men zich geen oneindig rechtvaardig en goede God voorstellen, intelligente en gevoelige wezens scheppende, ze doemende om na een i-gedagen lijdens zonder vergoeding in het *niet* over te gaan; en genoegens scheppende in het aanschouwen van die oneindige opvolging van wezens die geboren worden, zonder dit verlangd te hebben, een oogenblik denkende, om alleen het lijden te leeren kennen, om na het bestaan van een dag voor altijd vernietigd te worden.

Zonder de overleving van het denkende wezen, zou het lijden gedurende het leven, eene wreedheid van God zonder doel zijn. Daarom zijn dan ook het materialisme en atheïsme gevolgen van elkander; de oorzaak ontkennde, kunnen zij het uitwerksel niet aannemen. Het materialisme blijft zichzelf dan ook gelijk, al is het in tegenspraak met de rede.

4. De gedachte van het voortleven van het geestelijk wezen, is den mensch aangeboren; zij bestaat bij hem bij ingeving en als vurige wensch; de mensch begrijpt dat alleen daarin vergoeding voor de ellende op aarde gelegen is; het is daardoor dat er meer spiritualisten dan materialisten, meer godbelijders dan godloochenaars zijn, en altijd zullen zijn. Bij die aangeboren gedachten, en bij de macht der rede, komt het spiritisme het bewijs door feiten voegen, het stoffelijk bewijs van het bestaan van het geestelijk wezen, van zijne overleving aan het lichaam, van zijne ontsterfelijkheid en persoonlijkheid; het bepaalt nauwkeurig en verklaart alles wat die gedachte nog onbepaalds en afgetrokken in zich bevatte. Het toont ons het intelligente wezen, buiten de stof, zoowel na, als gedurende het leven van het lichaam, werkzaam.

5. Is het geestelijk en het levensbeginsel hetzelfde?

Als altijd van de waarneming van feiten uitgaande, antwoorden wij, dat bij aldien het levensbeginsel onafscheidbaar van het intelligente beginsel ware, er reden zou bestaan om beiden voor hetzelfde te houden; maar aangezien: men wezens ziet, die wel leven maar niet denken, zooals de planten; menselijke lichamen, bij welke, terwijl zij door het werktuiglijke leven bezielde zijn, niet de minste uiting van gedachte meer plaats vindt; dat er bij het levende wezen, levensbewegingen plaats vinden die geheel onafhankelijk van den wil zijn; dat het organische leven gedurende den slaap in volle werking blijft, terwijl het intellectueele door niets merkbaar is; bestaat er alle reden om aantene-men dat het organische leven in een beginsel aan de stof eigen, onafhankelijk van het geestelijke leven dat aan den geest eigen is, zetelt. De stof derhalve eene van den Geest, en de Geest eene van de stof onafhankelijke levensvatbaarheid bezittende, is het duidel-

lijk, dat deze dubbele levensvatbaarheid haar bestaan aan twee verschillende beginselen te danken heeft.

6. Zou het geestelijk beginsel zijn oorsprong uit het algemeene Cosmische element putten? Zou het niets zijn dan eene vervorming, een wijze van zijn van dat element, zooals licht, electriciteit, warmte, enz.?

Ware dit het geval, dan zou het geestelijke beginsel aan de veranderlijkheid der stof onderhevig zijn; het zou evenals het levensbeginsel door desaggregatie teniet gaan; het intelligent wezen zou evenals het lichaam slechts een kortstondig bestaan hebben, en bij den dood weer tot het *niet*, of wat op hetzelfde neerkomt, in het universeele Al, terugkeeren; in één woord, dit zou de bevestiging van de materialistische leer zijn.

De eigenschappen *sui generis*, die men bij het geestelijk beginsel waarneemt, bewijzen dat het een eigen onafhankelijk bestaan heeft, want vond het zijn oorsprong in de stof, dan zou het die eigenschappen niet bezitten. De intelligentie en de gedachte derhalve geene eigenschappen der stof kunnende zijn, komt men, van de uitwerkselen tot de oorzaak opklimmende, tot de gevolgtrekking: dat het stoffelijke en het geestelijk element, de twee samenstellende beginselen van het heelal zijn. Het geestelijke beginsel, geïndividualiseerd, maakt de wezens uit, die men *Geesten* noemt, evenals het stoffelijk geïndividualiseerde element, de verschillende bewerkte en onbewerkte lichamen in de natuur uitmaakt.

7. Het geestelijk wezen erkent zijnde, en dit zijn oorsprong niet uit de stof hebbende kunnen nemen, welke is dan zijn oorsprong, welk is zijn aanvangspunt?

Hieromtrent, evenals in alles wat den oorsprong der dingen betreft, ontbreekt ons elk middel van onderzoek. De mensch kan alleen datgene, wat bestaat, constateeren; omtrent al het overige kan hij alleen hypothesen wagen; en hetzij dat die kennis zijn bevattingvermogen te boven gaat, hetzij dat zij vooralsnog voor hem nutteloos of gevaarlijk is, God schenkt hem die niet, zelfs niet door openbaring.

Wat God den mensch door zijne gezanten laat weten, en wat de mensch daarenboven naar de beginselen van oneindige rechtvaardigheid, die eene der eigenschappen is, welke tot het wezen van God behoort, zelf kan afleiden, is: dat allen hetzelfde uitgangspunt hebben; dat allen eenvoudig en onwetend geschapen zijn, met denzelfden aanleg om door eigen arbeid vorderingen te kunnen maken; dat allen de trap van volmaking aan het schepsel eigen, door eigen inspanning zullen bereiken; dat allen, kinderen van denzelfden vader zijnde, het voorwerp van dezelfde zorgende liefde zijn; dat er niet een boven den ander bevoordeeld of beter begiftigd wordt of van den arbeid ontheven is, die aan anderen tot bereiking van het doel is opgelegd.

8. Evenals God van alle eeuwigheid af, stoffelijke werelden schiep, heeft Hij ook van alle eeuwigheid af geestelijke wezens geschapen; zonder welke de stoffelijke werelden doelloos zouden geweest zijn. Men zou zich gemakkelijker geestelijke wezens zonder stoffelijke werelden, dan deze laatsten zonder geestelijke wezens kunnen voorstellen. Het waren de stoffelijke werelden die aan de bedrijvigheid der geestelijke wezens, de bouwstoffen benodigd voor de ontwikkeling van hunne intelligentie moesten leveren.

9. Vooruitgang is de normale voorwaarde aan de geestelijke wezens opgelegd, en de betrekkelijke volmaaktheid het doel dat door hen bereikt moet worden; en daar God er in alle eeuwigheid geschapen heeft, en er steeds blijft scheppen, zijn er ook in alle eeuwigheid wezens geweest die het toppunt van de ladder bereikt hebben.

Voordat de aarde bestond, waren werelden na werelden elkander opgevolgd, en toen de aarde uit den chaos der elementen te voorschijn trad, was de ruimte door geestelijke wezens bevolkt, op elken trap van ontwikkeling staande, van hen af, bij wie het leven pas ontloken was, tot hen, die van alle eeuwigheid hun plaats onder de Zuivergeesten, gewoonlijk Engelen genaamd, ingenomen hadden.

Vereeniging van het geestelijk beginsel met de stof.

10. De stof, voor den Geest, het voorwerp ter bearbeiding tot ontwikkeling zijner vermogens moetende wezen, zoo was het een vereischte dat hij op die stof zou kunnen inwerken, en is hij er daarom op komen wonen, zooals de houtkapper in het bosch. De stof te gelijk het doel der- en het middel tot bearbeiding moetende zijn, schiep God, in plaats van het geestelijke beginsel met de harde onbuigzame steen te verbinden, tot zijn dienst, buigzame, bewerkte lichamen, instaat om iederen indruk van zijn wil te ontvangen, en zich naar al zijne bewegingen te voegen.

Het lichaam is dus voor den Geest omkleedsel en werktuig tevens, en naar gelang dat hij aanleg tot nieuwe gaven erlangt, neemt hij een omkleedsel aan dat voor de nieuwe soort van arbeid, dien hij te verrichten heeft, geschikt is; zooals men aan een arbeider, naar mate hij bekwaamer wordt om netter werk te verrichten, ook minder ruw gereedschap geeft.

11. Om ons juister uit te drukken, moeten wij zeggen dat het de Geest zelf is, die zich een omkleedsel vormt, en voor zijne nieuwe behoeften geschikt maakt; naar gelang hij behoefte gevoeld om nieuwe gaven aan den dag te brengen, verbeterd, ontwikkeld en volmaakt hij de bewerkte van zijn omhulsel; om kort te gaan, hij zorgt dat het geschikt voor zijne intellectuele ontwikkeling zij; God schenkt hem daartoe de

bouwstoffen, doch het blijft aan hem overgelaten om er gebruik van te maken; op die wijze bezitten de meer ontwikkelde rassen een meer volkomen organisme, of wil men liever, zijn zij van beter werktuigen voorzien dan de oorspronkelijke. Dit verklaart ook de bijzondere stempel, die door het karakter van den Geest op de wezenstreken en op de beweging van het lichaam gedrukt wordt.

12. Zoo ras een Geest het geestelijke leven intreedt, moet hij van zijne vermogens, die eerst slechts rudimentair bestaan, voor zijn vooruitgang gebruik maken; daarom neemt hij een met zijn staat van intellectueele kindsheid overeenkomend lichamelijk omhulsel aan, hetwelk hij weer aflegt om er, naar gelang dat zijne krachten toenemen, een ander aan te nemen. En daar er ten eeuwige dage werelden zijn geweest, en die werelden het aanzijn aan bewerkte lichamen geschikt om door Geesten bewoond te worden, geschonken hebben, hebben de Geesten ten allen tijde, welke ook de trap van ontwikkeling die zij bereikt hadden moge geweest zijn, de noodige elementen voor hun vleeschelijk leven, gevonden.

13. Het lichaam uitsluitend stoffelijk zijnde, ondergaat de wisselingen der stof. Na eenigen tijd in gebruik geweest te zijn, geraakt het ontstemd en gaat tot ontbinding over, het levensbeginsel, geen stof meer voor zijne bedrijvigheid vindende, wordt uitgebluscht en het lichaam sterft. De Geest, voor wien het van leven beroofde lichaam geen waarde meer heeft, verlaat dit, zooals men een huis verlaat dat op instorten staat, of zooals men een versleten kleedingstuk aflegt.

14. Het lichaam is dus niets dan een omkleedsel, bestemd om een Geest in zich op te nemen: het komt er dus weinig op aan welk zijn oorsprong is, en uit welke materialen het gebouwd is. Het menschelijke lichaam moge al dan niet eene afzonderlijke schepping zijn, het is desniettemin uit dezelfde grondstoffen als dat der dieren samengesteld; het wordt door hetzelfde levensbeginsel beziel, anders gezegd door hetzelfde vuur verwarmd, zooals het ook door hetzelfde licht verlicht wordt, het is aan dezelfde wisselingen en aan dezelfde behoeften onderworpen: dit is een punt waartrent men het eens is. Als men dus alleen de stof, en de Geest niet in aanmerking neemt, bestaat er bij den mensch niets dat hem van het dier onderscheidt; maar alles verandert van aanzien, als men een verschil tusschen de woning en den bewoner maakt. Een man van hooge geboorte, hij moge onder een rieten dak wonen en in een pij gekleed zijn, blijft niettemin van hooge geboorte. Zoo is het ook met den mensch: het is niet zijn vleeschelijk omhulsel, dat hem boven de dieren verheft en er een afzonderlijk wezen van maakt, maar wel zijn geestelijk wezen, zijn Geest.

Hypothese omtrent den oorsprong van de menselijke lichamen.

15. Uit de overeenkomst die er in den uiterlijken vorm van het lichaam van den mensch en dat van den aap bestaat, hebben eenige physiologen afgeleid dat het eerste slechts een vervorming van het tweede is. Hierin bestaat niets onmogelijks, zonder dat de waardigheid van den mensch in het minst daardoor wordt aangetast. Apenlichamen hebben zeer goed tot omhulsel kunnen dienen van de eerste, uit hunnen aard weinig ontwikkelde menschen-Geesten, die zich op aarde zijn komen incarneeren; dit omhulsel het beste aan hunne behoeften beantwoordende en meer dan dat van eenig ander dier voor het gebruik hunner vermogens geschikt zijnde. De Geest zou dus, inplaats dat er voor hem een afzonderlijk bijzonder omkleedsel zoude moeten vervaardigd worden, er een kant-en-klaar gevonden hebben. Hij heeft zich dus met het omhulsel van den aap kunnen kleeden, zonder daarom op te houden een menschen-Geest te zijn, evenals de mensch zich somwijlen in het vel van een dier steekt, zonder daarom op te houden mensch te zijn.

Men versta ons wel, wij stellen dit niet als beginsel vast, maar voeren het alleen aan als hypothese, om aan te toonen dat de oorsprong van het lichaam, den Geest, wat het voornaamste is, niet schaden kan, en dat de gelijkheid van het lichaam van den mensch en dat van den aap, volstrekt geene gelijkheid tusschen de menschen-Geest en die van den aap in zich sluit.

16. Deze hypothese aannemende, kan men zeggen, dat door den invloed en uitwerking van den intellectueelen arbeid van zijn nieuwen bewoner, het omhulsel gewijzigd, en in de bijzondere deelen schooner is geworden, terwijl het nochtans in het algemeen den vorm van het geheel behouden heeft. De verbeterde lichamen, hebben zich bij de voortteling, in dezelfde toestand vermenigvuldigd zoo als dit met geënte boomen het geval is; zij hebben eene nieuwe soort doen ontstaan, die allengskens, naar mate de Geest zich ontwikkelde, van het oorspronkelijke type is afgeweken. De apen-geest, die niet vernietigd is geworden, is voortgegaan apen-lichamen tot zijn gebruik voort te brengen, zooals de vrucht van den wilden stam, waarop geënt is, wilde stammen blijft voortbrengen, en de menschen-Geest heeft menschenlichamen voortgebracht, van den eersten vorm waarin hij zich gevestigd had, afwijkende. De grondwortel heeft zich in tweeën verdeeld, heeft een jonge loot voortgebracht, en die loot is grondwortel geworden.

Aangezien er geene plotselinge overgangen in de natuur plaats vinden, zoo is het waarschijnlijk dat de eerste menschen die op aarde verschenen zijn, wat het uiterlijke betreft, weinig, en ook wat betreft het verstand niet veel met de apen verschilden. Men vindt nu nog wilden, die door de lengte hunner armen en beenen, en den vorm van het hoofd zoodanig het uiterlijk van apen hebben, dat alleen daaraan het ruige ontbreekt,

om volkomen te zijn.

Incarnatie der geesten.

17. Het spiritisme leert ons op welke wijze de vereeniging van Geest en lichaam bij de incarnatie plaats vindt.

De Geest is door zijne geestelijke natuur, een onbegrensd, abstract wezen, dat geen onmiddellijke werking op de stof kan uitoefenen; hiertoe heeft hij een middelaar noodig; die middelaar vindt hij in het fluïdiek omhulsel, dat als het ware een integreerend deel van den Geest uitmaakt, half-stoffelijk omhulsel, dat wil zeggen door oorsprong met de stof en door zijne etherische natuur aan het geestelijke verwant; evenals alle stof wordt het uit het universeele Cosmische fluïdum geput, hetwelk in dat geval eene bijzondere wijziging ondergaat. Dit omhulsel, bekend onder den naam van *périsprit*, maakt van den Geest, het abstracte wezen: een concreet, begrensd voor het verstand begrijpelijk wezen, maakt het bekwaam om evenals alle onweegbare fluïden, die, zooals men weet, de sterkste beweegkracht opleveren, op de tastbare stof zijne werking uit te oefenen.

Het perispritale fluïdum is dus het verbindingsteeken tusschen den Geest en de stof. Gedurende zijne vereeniging met het lichaam, is 't het voertuig voor de gedachte om de beweging op de verschillende deelen van het organisme, die onder de impulsie van zijn wil in werking zijn over te brengen, en om de gewaarwordingen door uiterlijke oorzaken veroorzaakt, door den Geest te doen gevoelen. Tot geleiddraden gebruikt het de zenuwen, zooals de telegraaf de metaaldraden.

18. Wanneer de Geest zich in een menschelijk lichaam in wording, moet incarneren, wordt hij van de bevruchting af door een fluïdieken band, die niets dan eene uitzetting van zijn perisprit is, met de kiem tot welke hij zich door eene onweerstaanbare kracht getrokken voelt, verbonden. Naarmate de kiem zich ontwikkelt, wordt de band vaster; onder den invloed van het *stoffelijk levensbeginsel van de kiem*, vereenigt zich het perisprit, dat sommige eigenschappen van de stof bezit, *molecule met molecule* met het lichaam in wording; zoodat men zeggen kan dat de Geest door middel van zijn perisprit, als het ware evenals een plant in de aarde, in de kiem *geworteld* is. Wanneer de kiem hare volle ontwikkeling heeft bereikt, is de vereeniging ook volkomen, en treedt zij het uitwendige leven in.

Door eene tegenovergestelde werking: houdt de verbinding van het perisprit met de vleeschelijke stof, die onder den invloed van het levensbeginsel van de kiem plaats greep, en alleen door eene werkzame kracht instand gehouden werdt, op, wanneer dit beginsel en die kracht tengevolge van de desorganisatie van het lichaam, die de dood

tengevolge heeft, ophoudt te werken; dan maakt zich het perispit op dezelfde wijze waarop het zich verbond weer *molecule van molecule* los, en de Geest herneemt zijne vrijheid. *Het is dus niet het verlaten van het lichaam door den Geest, dat de dood veroorzaakt, maar de dood van het lichaam, heeft het vertrek van den Geest ten gevolge.*

19. Het spiritisme doet, door de feiten die het ons in de gelegenheid stelt na te gaan, de verschijnselen welke met die scheiding gepaard gaan, kennen: somtijds vindt zij snel, gemakkelijk, zacht en onmerkbaar plaats; andere malen zeer langzaam, moeilijk, afgrijselijk, pijnlijk, al naarmate van den zedelijken toestand van den Geest, en kan maanden duren.

20. Een bijzonder verschijnsel, dat ook bij onderzoek gebleken is, gaat altijd met de incarnatie van den Geest gepaard. Zoodra deze door den fluïdieken band die hem met de kiem verbinden moet, wordt aangegrepen, geraakt hij in verwarring of beneveling, die naar gelang de band vaster wordt, toeneemt, zoodat de Geest op het laatst geheel het bewustzijn verliest, en nooit bewust getuige van zijne geboorte is. Op het oogenblik dat het kind ademt, begint de Geest zijne vermogens te herkrijgen, die zich naar gelang de organen die voor hunne uiting dienen moeten, zich vormen en vaster worden, ook ontwikkelen. Hierin straalt wederom de wijsheid door die bij elk deel van het werk der schepping voorziet. Te werkzame vermogens, zouden de teere, nauwelijks aanwezige organen verslijten en vernietigen; daarom is hunne werkzaamheid aan het weerstandbiedend vermogen dier organen geëvenredigd.

21. Maar terwijl de Geest zijn zelfsbewustzijn herkrijgt verliest hij de herinnering aan zijn verleden, zonder daarom de vroegere vermogens, hoedanigheden en aanleg te verliezen; vermogens en aanleg die tijdelijk in latenten toestand verbleven waren, en nu wederom werkzaam wordende, hem behulpzaam zullen zijn om meer en beter alles te doen dan vroeger; hij herleeft in den toestand waarin hij zich door eigen arbeid geplaatst heeft, het is voor hem een nieuw aanvangspunt, een hooger te bereiken trap. Ook hier is de goedheid van den Schepper weder zichtbaar, want indien de herinnering van een dikwijls moeilijk of vernederend verleden zich nog bij de bitterheid van zijn nieuw leven kwam voegen zou die hem hunnen verontrusten en belemmeren; hij herinnert zich alleen wat hij aangeleerd heeft, omdat dit nuttig voor hem is. Zoo hij al eene onbepaalde intuïtie van verledene gebeurtenissen behoudt, is dit als eene herinnering van een voorbijgaanden droom. Het is dus een nieuwe mensch hoe oud zijn Geest ook zijn moge; hij wandelt op nieuwe onzekere wegen, maar gesteund door hetgeen hij aangewonnen heeft. Treedt hij weder in het geestenleven terug, dan ontrolt zich zijn verleden voor zijne oogen, en beoordeelt hij of hij zijn tijd al dan niet goed besteed heeft.

22. Er heeft dus in het geestenleven, niettegenstaande het vergeten van het verleden, geene scheiding van het onderlinge verband plaats; de Geest is vóór, gedurende, en na de incarnatie altijd *zichzelf*; de incarnatie is slechts eene bijzondere phase van zijn bestaan. Dit vergeten van het verleden heeft ook slechts in het leven in wakenden toestand plaats; de Geest gedurende den slaap ten deele van de vleeschelijke banden losgemaakt, en wederom aan de vrijheid en het Geestenleven teruggeven, herinnert zich; zijn geestelijk oog, wordt dan zoo veel niet meer door de stof beneveld.

23. Als men de menschheid op haar laagste standpunt van intellectueele ontwikkeling, zooals bij de meest achterlijke wilden, beschouwt, rijst de vraag op, of dit haar aanvangspunt is. Volgens het gevoelen van eenige spiritualistische wijsgeeren, word het van het stoffelijk beginsel onderscheiden intelligent beginsel door het doorloopen van de verschillende trappen der *animaliteit* (dierheid), geïndividualiseerd en bearbeid; in dien toestand oefent de ziel zich in het leven, en ontwikkelt hare vermogens door oefening; dit zou al 't ware haar tijd van *incubatie* zijn. De graad van ontwikkeling, aan dien graad eigen, bereikt hebbende, worden haar de vermogens geschonken die van haar een menschenziel maken. Volgens dit, zou er dus zoowel eene geestelijke als eene lichamelijke verwantschap bestaan.

Dit stelsel, gegrond op de groote wet van eenheid die in de geheele schepping heerscht, is, men moet het bekennen, met de rechtvaardigheid en goedheid van den Schepper in overeenstemming; het wijst een uitweg aan, een doel, eene bestemming voor de dieren, die nu geen onterfde schepselen meer zijn, maar die in de toekomst, welke hun voorbehouden is, vergoeding voor hun lijden vinden. Wat den geestelijken mensch uitmaakt, is niet zijn oorsprong, maar wel de bijzondere eigenschappen waarmede hij bij zijne intrede in de menschheid voorzien is; eigenschappen die hem vervormen en er een afzonderlijk wezen van maken, evenals de saprijke vrucht van den bitteren wortel, waaruit zij voortgesproten is, onderscheiden is. De mensch zou de moeielijke proef der animaliteit doorgestaan hebbende, daarom toch niet minder mensch zijn; hij zou evenmin dier zijn; als de vrucht wortel, als de geleerde de vormellooze foetus is, waarin zijne intrede in de wereld een aanvang nam.

Maar dit systeem doet een me nigte vragen ontstaan, waarvoor het nu nog de gelegen tijd tot bespreking van het vóór en tegen niet is, evenmin als voor de verschillende hypothesen die over dit onderwerp opgeworpen zijn. Zonder dus te trachten den oorsprong van de ziel, of de zware beproevingen die zij heeft moeten doorstaan, te vinden, beschouwen wij haar *bij hare intrede in de menschheid*, op het punt waarop zij met den zedelijkheidszin en vrijen wil begaafd, de verantwoordelijkheid harer daden begint te dragen.

24. De verplichting voor den geincarneerden Geest, om voor de voeding van zijn lichaam, voor zijne veiligheid en welzijn te moeten zorgen, noodzaakt hem zijn vermogens te gebruiken tot het doen van nasporingen, die vermogens te oefenen en te ontwikkelen. Zijne vereeniging met de stof is dus voor zijnen vooruitgang noodig, en daarom is de incarnatie eene noodzakelijkheid. Daare nboven draagt hij door den arbeid van zijn verstand, die hij ten eigen bate op de stof aanwendt, het zijne bij tot de vervorming en stoffelijken vooruitgang van den bol dien hij bewoont; op die wijze zal hij, zelf vorderingen makende, medewerken aan het gewrocht van den Schepper, wiens onbewust medewerkend werktuig hij is.

25. Maar de incarnatie van den Geest is noch bestendig noch altijddurend; het is slechts een tijdperk van overgang; een lichaam verlatende, neemt hij niet weer dadelijk een ander aan; gedurende een langer of korter tijdperk, leeft hij het geestenleven, dat zijn normale leven is, zoodat al den tijd in zijne verschillende incarnatiën doorgebracht te samen genomen zeer gering is, als men dien vergelijkt met den tijd dien hij als vrije Geest geleefd heeft.

Gedurende den tijd die er tusschen zijne verschillende incarnatiën verloopt, maakt de Geest ook vorderingen, in dien zin, dat hij zich de kennis en ondervinding, gedurende het lichamelijk leven opgedaan, voor zijn vooruitgang ten nutte maakt; — wij spreken van den Geest die de hoogte van menschenziel bereikt heeft, en dus een vrijen wil en bewustzijn van zijn handelingen bezit. — Hij gaat na wat hij gedurende zijn aard-sche leven gedaan heeft, overdenkt wat hij aangeleerd heeft, leert zijne gebreken kennen, vormt plannen voor de toekomst, en neemt voornemens, naar welke hij zich in een nieuw bestaan wenscht te gedragen, om beter te handelen dan hij gedaan heeft. Op die wijze is ieder leven een stap voorwaarts op den weg van den vooruitgang afgelegd; eene soort van oefenschool.

De incarnatie is dus in haar wezen geen straf voor den Geest, zooals sommigen vermeend hebben; maar eene voorwaarde aan de onvolmaaktheid van den Geest inhaerent, en een middel om vorderingen te maken.

Naarmate de Geest vorderingen in zedelijkheid maakt, wordt hij gedematerialiseerd, dat wil zeggen, dat hij, zich aan den invloed van de stof onttrekkende, zich loutert; zijn leven wordt meer geestelijk, zijne vermogens en waarnemingen breiden zich uit; zijn geluk is aan de door hem gemaakte vorderingen geëvenredigd. Maar aangezien hij volgens zijn vrijen wil handelt, kan hij door verzuim of onwil zijn vooruitgang vertragen, en dientengevolge den duur van zijne stoffelijke incarnatiën verlengen, die dan voor hem een straf worden, omdat hij door eigen schuld tot de laagste rangen blijft behooren, en verplicht is om de taak opnieuw te aanvaarden. Het hangt dus van den Geest zelf af,

om door arbeid op zichzelf, zich louterende, den duur der tijdperken van de incarnatiën te bekorten.

26. De stoffelijke vooruitgang van een werelddol houdt gelijken tred met den zedelijken vooruitgang zijner bewoners; en aangezien het scheppen van werelden en Geesten steeds plaats vindt, dat dezen tengevolge van hunnen vrijen wil spoediger of langzamer vorderingen maken, vloeit er uit voort, dat er meerder of minder oude werelden bestaan, die op verschillende trappen van stoffelijke en zedelijke ontwikkeling staan, op welke de incarnatie ook meer of minder stoffelijk en waarop dientengevolge de arbeid voor de Geesten meer of minder zwaar is. Uit dit oogpunt beschouwd, is de aarde eene der minst gevorderde; door betrekkelijk minne Geesten bevolkt, is het lichamenlijk leven er moeilijker dan op andere werelden, zooals er ook weer andere zijn, die alweer achterlijker dan dezen zijn, en waarop het leven nog moeilijker dan op aarde is, en ten aanzien van welke de aarde een betrekkelijk gelukkige wereld zou zijn.

27. Zoodra de Geesten op een wereld de som van vooruitgang, welken de staat van die wereld toelaat te verkrijgen bereikt hebben, verlaten zij die, om zich op een meer gevorderde te incarneeren, waarop zij nieuwe kennis en wetenschap opdoen, en zoo vervolgens, totdat de incarnatie in een stoffelijk lichaam hen niet meer van nut kunnende zijn, zij uitsluitend het Geestenleven leven, waarin zij wederom in een anderen zin en door andere middelen vorderingen maken. Het toppunt van den vooruitgang bereikende, genieten zij de hoogste gelukzaligheid; tot den raad van den Almachtige toegelaten, kennen zij Zijne gedachten en worden zij Zijne afgezanten, Zijne onmiddellijke dienaren in het bestuur der werelden, Geesten op verschillende trappen van ontwikkeling staande onder hunne bevelen hebbende.

Zoo hebben alle Geesten, zoowel de geincarneerden als de niet-geincarneerden, tot welken rang in de hiërarchie zij ook behooren mogen, van den geringste tot den hoogste, hunne werkzaamheden in de groote inrichting van het heelal; allen zijn voor het geheel en tegelijkertijd voor zichzelf nuttig werkzaam; den minstgevoorderden valt, zoo als dit met eenvoudige werklieden ook het geval is, eene stoffelijke, eerst onbewuste, daarna toenemend intelligente taak ten deel. Overal in de Geestenwereld heerscht werkzaamheid, nergens onnutte lediggang.

Al de Geesten te zamen, maken in zekere mate de ziel van het heelal uit; zij vormen het geestelijke element, dat in alles en overal onder de impulsie der goddelijke gedachte werkzaam is. Zonder dat element, blijft er niets over dan de werklooze stof, zonder doel, zonder intelligentie, zonder andere drijfveer dan de stoffelijke kracht, die eene menigte problemen onverklaarbaar laten; door de werking van het *geïndividualiseerde* geestelijke element, verkrijgt alles een doel, een reden van bestaan, wordt alles

verklaard; daarom sluit men, de *spiritualiteit* niet aannemende, op onverklaarbare zwaarigheden.

28. Toen de aarde den voor het bestaan der menschen-soorten vereischte klimatrischen toestand bereikt had, hebben er zich Geesten op komen incarneeren; en neemt men aan dat zij er geheel gereede omhulsels gevonden hebben, die zij alleen tot hun gebruik hadden in te richten, dan zal men nog beter inzien, dat zij tegelijkertijd op verschillende punten der aarde zijn kunnen geboren worden.

29. Ofschoon die eerstaangekomenen, om reden zij zich in zeer onvolmaakte lichamen moesten incarneeren, weinig ontwikkeld moeten geweest zijn, moet er toch tusschen hen, al naarmate van hunne zedelijke en verstandelijke ontwikkeling, een zeer merkbaar verschil in karakter en aanleg hebben bestaan; de gelijkaardige Geesten hebben zich op natuurlijke wijze, naar gelang van hunnen aard en sympathieën, tot groepen gevormd. Op die wijze werd dus de aarde door ververschillende categorieën van Geesten bevolkt, waarin de eene minder, de andere meer tot vooruitgang geneigd was of zich daartegen verzette. De lichamen de indrukken van de karakters der Geesten ontvangende, en volgens hunne respectieve typen voorttelende, zoo zijn er verschillende rassen, zoowel wat het physische als zedelijke betreft, uit ontstaan. De gelijkaardige Geesten, voortgaande zich bij voorkeur onder hunns gelijken te incarneeren, hebben het bijzonder physisch en zedelijk karakter van elk ras en volk, dat slechts door langdurige vermenging der rassen en door vooruitgang der Geesten verloren gaat, voortdurend onderhouden. (Revue Spirite. Juli 1860. bladz. 198: Phrénologie et physiognomonie.)

30. Men kan de Geesten, welke de aarde zijn komen bevolken, vergelijken met die troepen volksverhuizers van verschillenden landaard, die zich in een nog nimmer bewoond land zijn gaan ne derzetten. Zij vinden er hout en steenen om zich woningen te bouwen, en ieder drukt op het zijne een eigendommelijken stempel, naar gelang van landaard, kennis en verstand. Zij vormen er groepen, naar gelang van landaard en smaak, die groepen worden eindelijk volksstammen, later volken, die elk hunne bijzondere zeden en karakters bezitten.

31. De vooruitgang is dus bij het geheele menschelijke geslacht niet gelijkvormig geweest; de meest intelligente rassen zijn de anderen natuurlijk voorbijgesneld, waarbij nog komt dat in het geestelijk leven nieuw geboren Geesten, zich zedert de eerst aangekomenen, op aarde zijn komen incarneeren, hetgeen het verschil in ontwikkeling nog meer merkbaar maakt. Men kan toch onmogelijk aan wilden, die zich ter nauwernood van de apen onderscheiden, denzelfden ouderdom in de schepping, als aan Chineezers,

en nog minder als aan beschaafde Europeanen toekennen.

Deze Geesten van wilden, behooren evenwel ook tot de menschheid; éénmaal zullen zij dezelfde hoogte als hunne oudere broeders bereiken, maar dit zal zeker niet gebeuren in de lichamen van hetzelfde physische ras, dat voor eene bepaalde intellectueele en zedelijke ontwikkeling ongeschikt is. Als het werktuig niet meer met hunnen vooruitgang zal overeenkomen, zullen zij de omgeving waarin zij zich dan bevinden verlaten om zich op een hooger trap te incarneren, en zoo voortgaande, tot dat zij al de aardsche trappen bereikt hebben, zullen zij de aarde verlaten om op meer en meer gevorderde werelden overtegaan. (Revue spirite, April 1862. blz. 97: Perfectibilité de la race nègre.)

Reïncarnatiën.

32. Het beginsel der reïncarnatie is een noodzakelijk gevolg van de wet van vooruitgang. Hoe zou men zonder de reïncarnatie het verschil tusschen den tegenwoordigen maatschappelijken toestand en die der tijden van barbaarschheid kunnen verklaren? Indien de zielen te gelijkertijd met de lichamen geschapen worden, dan zijn degeenen die nu geboren worden even nieuw, even oorspronkelijk als die, welke voor duizenden jaren leefden; merken wij daarbij op, dat er tusschen hen niets gemeens is, geen noodzakelijk verband bestaat, dat zij geheel van elkander onafhankelijk zijn; waarom zijn dan de zielen van den tegenwoordigen tijd beter door God begiftigd dan die van hen, die hen voor gingen? Waarom begrijpen zij beter? Waarom hebben zij meer verfijnde neigingen, zachter zeden? Waarom kennen zij bij ingeving dingen zonder die geleerd te hebben?

Wij tarten een ieder uit dit te verklaren zonder aantenemen dat God, naar gelang van tijd en plaats, zielen met verschillende eigenschappen scheidt, eene voorstelling die met de gedachten aan eene hoogste rechtvaardigheid onvereinigbaar is.

Zegt, daarentegen, dat de zielen van den tegenwoordigen tijd reeds in vervlogen tijden geleefd hebben; dat zij even barbaarsch als hunne eeuw hebben kunnen zijn, maar dat zij vorderingen gemaakt hebben; dat zij bij elk nieuw bestaan het aangeleerde van vroegere levens weer medebrengen; dat dientengevolge de zielen der beschaafde tijden, niet zijn zielen, die volmaakt geschapen zijn, maar zielen, die zichzelf met den tijd volmaakt hebben, en gij zult de eenige aannemelijke verklaring der oorzaak van den vooruitgang gegeven hebben. (het boek der Geesten, hoofdst. IV en V.)

Er zijn menschen, die in het denkbeeld verkeeren dat de verschillende levens van de ziel op eene opvolging van werelden, maar niet op denzelfden bol plaats vinden, en dat de Geest slechts éénmaal op denzelfden bol komt.

Deze leer zoude aannemelijk zijn bij aldien alle bewoners der aarde, juist op dezelfde intellectueele en zedelijke hoogte stonden; in dat geval zouden zij alleen vorderingen kunnen maken door op eene andere wereld over te gaan, en zou hunne reïncarnatie op aarde zonder nut zijn; en God doet niets onnut. Maar aangezien men op aarde elken trap van intellectueele en zedelijke ontwikkeling, van af den staat van wildheid die aan het dierlijke grenst, tot aan dien der hoogste beschaving aantreft, biedt zij een ruim veld voor den vooruitgang aan, en men zou kunnen vragen waarom het voor den wilde noodig zou zijn, verplicht te worden den trap van beschaving, die onmiddellijk op den zijnen volgt, en zoo voortgaande, elders te moeten gaan zoeken, als hij dien in zijne nabijheid vinden kan; waarom de vergevorderde mensch zijne eerste dagreizen alleen op mindere werelden zou hebben moeten afleggen daar analogen van al die werelden hem omgeven, en er verschillende trappen van vooruitgang niet alleen tusschen volken en volken, maar tusschen de individuen van hetzelfde volk, ja van hetzelfde gezin bestaan? Ware het zoo, dan zou God iets onnut gedaan hebben toen hij onkunde en wetenschap, barbaarschheid en beschaving, goed en kwaad met elkander in aanraking bracht, terwijl juist die aanraking de oorzaak is, dat achterlijken vorderingen maken.

Er bestaat dus evenmin eene noodzakelijkheid voor den mensch om bij iedere reize, van wereld, als voor een scholier voor iedere klasse, van school te verwisselen; wel verre dat dit den vooruitgang zou bevorderen, zou het er een hinderpaal voor zijn, want de Geest zou daardoor beroofd worden van het voorbeeld, dat hij door de hoogere rangen voor oog en heeft, en van de mogelijkheid om het door hem gepleegde onrecht in dezelfde omgeving en tegenover dezelfde menschen, die hij leed berokkend heeft te kunnen herstellen, eene mogelijkheid die voor hem het krachtigst middel tot zedelijke vooruitgang is. De Geesten na een kort tezamen zijn, uit elka nder gaande, en elkander vreemd wordende, zouden de familie- en vriendschapsbanden, geen tijd gehad hebbende om hecht en duurzaam te worden, verbroken worden.

Dat de Geesten eene wereld, op welke zij niets meer kunnen aanleeren verlaten, om op een andere over te gaan, moet zoo zijn en is ook zoo; dit is het grondbeginsel. Zijn er, die zulk eene wereld voor dien tijd verlaten, dan geschiedt dit ongetwijfeld om individueele redenen, die God in zijne wijsheid goed vindt.

Alles in de schepping heeft een doel, ware dit zoo niet, dan zou God niet voorzorgend noch wijs zijn; en indien de aarde slechts éénmaal eene pleisterplaats voor den vooruitgang van ieder individu moest zijn, welk nut zou dit dan hebben voor kinderen die jong stervende, slechts eenige jaren, maanden, ja uren, in welken zij niets kunnen aanleeren, daarop komen doorbrengen? Hetzelfde is het geval met de idioten en cretins. Eene theorie is dan alleen aannemelijk als zij alle vragen, die er mede in verband staan, weet op te lossen. De vraag der jongstervenden is een struikelblok geweest voor alle leerstelsels, met uitzondering van dat van het spiritisme, hetwelk het op rationeele wijze

heeft opgelost.

Voor hen die op aarde een normalen levensduur hebben, bestaat er voor hunnen vooruitgang een wezenlijk voordeel om in dezelfde omgeving terug te komen, teneinde hetgeen zij onvoltooid hadden achtergelaten, dikwijls in hetzelfde gezin of in aanraking met dezelfde menschen te kunnen vervolgen, het kwaad dat zij gedaan hebben te kunnen herstellen of de straf der wedervergelding te kunnen ondergaan.

Emi- en imigratiën der geesten.

33. Gedurende den tijd die er tusschen de twee lichamelijke levens verloopt, verkeerden de Geesten in een staat van omdoling, en vormen de, de aarde omgevende bevolking. Door de sterfgevallen en de geboorten, gaan deze twee bevolkingen gestadig in elkander over; er vinden dus dagelijksch verhuizingen uit de lichamelijke naar de geestenwereld, en aankomsten uit de geesten in de lichamelijke wereld plaats: dit is de normale toestand.

34. Op sommige door de goddelijke wijsheid vastgestelde tijdstippen vinden die verhuizingen en aankomsten in grootere of kleinere massa plaats, ten gevolge van groote omwentelingen, die er te gelijkertijd een onnoemelijk aantal doen vertrekken, dat weldra door een even groot aantal incarnatiën aangevuld wordt. Men moet dus die vernielende plagen en beroeringen beschouwen als eene gelegenheid tot vertrek en aankomst van eene massa in eens, als middelen, die de Voorzienigheid aanwendt om de lichamelijke bevolking van den aardbol te vernieuwen, en haar door den aanvoer van nieuwe meer gelouterde geestelijke elementen nieuwe veerkracht bij te zetten. Zoo er al bij die beroeringen een groote vernietiging van lichamen plaats vindt; zijn dit niets dan *verscheurde kleederen*, niet een enkele geest vergaat; deze verwisselen slechts van omgeving; in stede van ieder afzonderlijk de afreis aantevangen, vertrekken zij in groot aantal te gelijk, en dit is het geheele verschil; want of zij door deze of eene andere oorzaak vertrekken, allen moeten dit de eene vroeger de andere later, toch zeker doen.

De snelle en bijna oogenblikkelijke vernieuwingen die in het geestelijk-element van de bevolking ten gevolge van vernielende plagen plaats vinden, bespoedigen den maatschappelijken vooruitgang; zonder die verhuizingen en nieuwe aanvoeren, die er van tijd tot tijd een geweldigen stoot aan geven, zou die vooruitgang uiterst langzaam gaan.

Het is tevens opmerkelijk, dat alle groote rampen door welke de volken wegge-maaid worden, altijd door tijdperken van physische, intellectueele of zedelijken vooruitgang en dien ten gevolge door vooruitgang in den maatschappelijken toestand der volken

onder welke zij plaats vinden, gevolgd wordt. Dit komt omdat zij eene omwerking, eene verbetering der geestenbevolking die de normale en active bevolking van den aardbol is, ten doel hebben.

35. Die transfusie welke tusschen de geïncarneerde en de gedisincarneerde bevolking van denzelfden bol plaats vindt, heeft ook tusschen de verschillende werelden plaats, hetzij individueel onder normale, hetzij in massa onder bijzondere omstandigheden. Er bestaan dus ook collectieve emi- en immigratiën van de eene wereld naar de andere. Het gevolg er van is, dat er onder de bevolking van een bol, geheel nieuwe elementen ingevoerd worden; nieuwe rassen van Geesten zich met de bestaande komende vereenigen, doen nieuwe menschenrassen ontstaan. En aangezien de Geesten nooit iets verliezen van hetgeen zij aangeleerd hebben, brengen zij hunne intelligentie, en de intuïtie der kennis, die zij opgegaard hebben, met zich mede; dientengevolge dragen zij hun karakter over op het lichamelijke ras, dat zij komen bezielen. Het is niet noodig dat daartoe nieuwe lichamen voor hun bijzonder gebruik geschapen worden, want de lichamelijke soort bestaat, en zij vinden haar geheel gereed om hen te ontvangen. Het zijn niet anders dan nieuwe inwoners; op de aarde aankomende, vormen zij eerst een gedeelte van hare geestelijke bevolking, om zich daarna evenals anderen te incarneeren.

Adamisch ras.

36. Volgens het onderwijs door de Geesten gegeven, is het eene van die groote immigratiën, of wil men, eene van die *Geestenkoloniën* van andere wereldbollen komende, die aan het ras, in den mensch Adam verpersoonlijkt, en dat men daarom den naam van *Adamisch ras* gegeven heeft, het aanzijn heeft gegeven. Toen dit er aanlandde was de aarde *even als Amerika bij de komst der eerste Europeanen*, reeds sedert onheugelijken tijd bevolkt.

Het Adamisch ras, meer gevorderd dan dat, wat op aarde was, is inderdaad het meest intelligente; het is het ras dat het andere tot vooruitgang aanzet. Genesis beschrijft ons dit, van den aanvang af als werkzaam, den aanleg voor kunsten en wetenschappen bezittende, zonder de intellectueele kindscheid doorloopen te hebben, hetgeen niet aan primitieve rassen eigen is, maar met het denkbeeld, dat het uit reeds gevorderde Geesten was zamengesteld, overeenstemt. Alles bewijst dat het niet van ouden datum op aarde is, en niets belet dat het dit slechts sinds eenige duizenden jaren is, hetgeen noch met de geologische gegevens noch met de anthropologische waarnemingen in strijd zoude zijn, maar veeleer zoude bevestigen.

37. De leer, die het geheele menschelijke geslacht sinds zesduizend jaren van een enkel menschenpaar doet afstammen, is op het tegenwoordige standpunt der wetenschap niet aanneemlijk. De voornaamste bezwaren die hun oorsprong zoo wel in de physische als intellectueele wereldorde vinden, die men daartegen kan aanvoeren, kunnen onder de volgende hoofdpunten zamengevat worden.

38. Van uit het physiologische standpunt beschouwd, vertoonen sommige rassen bijzondere karakteristieke typen, waardoor men ze niet als van eene en dezelfde afkomst kan beschouwen. Er bestaan verscheidenheden die klaarblijkelijk niet door verschil van klimaat veroorzaakt zijn, aangezien b. v. de blanken, die in het land der negers geboren worden niet zwart worden, en omgekeerd. De zonnehitte verschroeid de huid en maakt haar bruin, maar heeft nog nooit een blanke in een neger veranderd, de neus plat gemaakt, den vorm der gelaatstreken veranderd, of lang en zacht haar, wollig en gekroest gemaakt. Men weet nu dat de kleur van den neger door een eigendommelijk onderhuids weefsel aan die soort eigen, veroorzaakt wordt.

Men moet dus het neger, mongoolsch en caucasisch ras, als rassen ieder van een anderen oorsprong, die hetzij tegelijkertijd of achtereenvolgens op verschillende punten der aarde ontstaan zijn, beschouwen; hunne kruising heeft de gemengde of bastaardrassen voortgebracht. Het physiologisch karakter der oorspronkelijke rassen is het sprekende bewijs, dat elk het product van eene bijzondere type is. Dezelfde overwegingen ten opzichte der veelvuldigheid der stammen gelden dus zoowel voor den mensch als voor het dier.

39. Adam en zijne afstammelingen worden ons in Genesis als menschen, die in wezen intelligent waren, voorgesteld, daar zij reeds bij het tweede geslacht, steden bouwen, den grond beplanten en metalen bewerken. Hunne vorderingen in kunsten en wetenschappen zijn snel en aanhoudend. Moeielijk kan men zich dus voorstellen dat die stam, talrijke volken tot afstammelingen zoude hebben, die nu nog zoo achterlijk zijn, wier verstand nog zoo rudimentair is, dat zij nog bijna met de dieren gelijk staan, die elk spoor en zelfs de herinnering van alle overleveringen van hetgeen hunne voorzaten deden, zouden verloren hebben. Zulk een radicaal verschil in intellectueelen aanleg en zedelijke ontwikkeling, bewijst met niet minder zeke rheid een verschil van oorsprong.

40. De geologische gegevens daargelaten, vindt men het bewijs van het bestaan van den mensch op aarde vóór het door Genesis aangegeven tijdstip, in de bevolking der aarde.

Zonder van de tijdrekening der Chinezen te gewagen, die zegt men, tot dertig duizend jaren opklimt, wordt door de meest authentieke bescheiden bewezen; dat Egypt-

te, Indië, en nog andere landen reeds minstens drie duizend jaren voor de Cristelijke, dus duizend jaren volgens de bijbelsche tijdrekening na de schepping van den eersten mensch bevolkt en bloeiende waren. Nieuwere oorkonden en ontdekkingen schijnen niet den minsten twijfel overtelaten, dat er tusschen Amerika en de oude Egyptenaren gemeenschap heeft bestaan, waaruit men moet afleiden, dat dat land reeds in dien tijd bevolkt was,

Men zou dus moeten aannemen, dat in duizend jaren de nakomelingschap van een enkel menschenpaar, het grootste gedeelte der aarde zou kunnen overdekken; zulk eene vruchtbaarheid strijdt met alle wetten der menschelijke natuur. Genesis zelf, schrijft aan de afstammelingen van Adam geene abnormale vruchtbaarheid toe, dit blijkt uit de nominatieve opgave van het geslacht tot aan Noach door haar medegedeeld.

41. De onmogelijkheid wordt nog duidelijker als men volgens Genesis aanneemt, dat de zondvloed, met uitzondering van het gezin van Noach, dat niet talrijk was, in het jaar der wereld 1656, of 2348 jaren voor Christus, *het geheele menschelijke geslacht* heeft vernietigd. In werkelijkheid zou dus eerst van af Noach de aarde bevolkt geworden zijn; en op dat tijdstip vermeldt de geschiedenis ons de naam van Ménês als koning van Egypte. Toen de Hebreërs zich 642 jaren na den zondvloed, in dat land kwamen vestigen, was het reeds een machtig rijk, dat dus, zonder nog van andere landen te gewagen, in minder dan zes eeuwen, alleen door de nakomelingschap van Noach zou bevolkt zijn; hetgeen onaannemelijk is.

Merken wij in het voorbijgaan op, dat de Hebreërs door de Egyptenaren als vreemdelingen ontvangen werden; het zoude dus al zeer te verwonderen zijn geweest bij aldien zij de herinnering aan hunnen gemeenschappelijken oorsprong, die nog van zoo jeugdigen datum was geheel verloren hadden, daar zij de gedenkteekenen hunner geschiedenis zoo zorgvuldig bewaarden.

Eene strenge logika, door feiten bevestigd, toont dus op afdoende wijze aan, dat de mensch sinds een niet te bepalen tijd, maar veel vroeger als door Genesis aangegeven, op aarde bestondt. Hetzelfde is het geval met de menigvuldigheid der oorspronkelijke stamboom, want de onmogelijkheid van eene stelling aantoonende bewijst men de daartegenover gestelde. Mocht de geologie authentieke sporen van het aanwezen van den mensch op aarde vóór het groote diluviale tijdperk ontdekken, dan zal dit een nog meer afdoend bewijs zijn.

Leer der gevallen engelen en van het paradijs.

42. Het woord engel, heeft evenals zoo menig ander, verschillende beteekenis-

sen: men gebruikt het zoowel in goeden als kwaden zin, want men zegt: goede en kwade engelen, de engel des lichts en de engel der duisternis; zoodat de algemeene beteekenis van dit woord eenvoudig die van Geest is.

De engelen zijn geene afgescheiden van de menschheid, volmaakt geschapen wezens, maar Geesten, die als alle schepselen door eigen inspanning en verdiensten de volmaakt heid bereikt hebben. Waren engelen, volmaakt geschapen wezens, dan konden, daar opstand tegen God een bewijs van minderheid is, de wezens die in opstand tegen Hem kwamen, geene engelen zijn. Opstand tegen God is ook niet bij wezens, door hem volmaakt geschapen, maar wel bij nog achterlijken, denkbaar.

Naar zijne etymologie, beteekent het woord engel (afgeleid van het grieksch angelos) bode, gezant; en het zou niet rationeel zijn te veronderstellen, dat God zijne gezanten zou gekozen hebben uit wezens, die zoo onvolmaakt waren, dat zij tegen Hem konden opstaan.

Toen wij in la Revue van Januari 1862, een artikel tot opheldering van de leer der gevallen engelen opnamen stelden wij die theorie slechts als hypothese voor, die alleen op een persoonlijk en dus betwistbaar gevoelen steunde, omdat het ons toen nog aan voldoende afdoende gronden ontbrak, om het als bepaalde waarheid te kunnen voorstellen; wij hebben het dus als proeve voorgedragen tot aansporing van anderen om dit vraagstuk te onderzoeken, ons bepaald voornemende om het stelsel los te laten of te wijzigen bij aldien daartoe aanleiding ontstond. Thans heeft deze theorie de proef der algemeene controle doorgestaan; zij is niet alleen door de overgrootste meerderheid als de meest rationeële en met Gods rechtvaardigheid overeenstemmende begroet, maar zij is ook in het algemeen, door het onderwijs hetwelk de Geesten omtrent dit onderwerp gegeven hebben, bevestigd. Hetzelfde is het geval met die van den oorsprong van het Adamische ras.

43. Voor dat de Geesten eene zekere volmaaktheid bereikt hebben, zijn zij nog, zoowel in hun toestand van omdoling als geincarneerd, aan falen onderhevig. Falen is: Gods wet schenden; alhoewel die wet in het hart van ieder mensch gegrift is, opdat er voor hem geene openbaring noodig zou zijn om zijne plichten te kennen, begrijpt de Geest die slechts langzamerhand, naarmate zijn verstand zich ontwikkelt. Hij, die deze wet uit onwetendheid en gebrek aan ondervinding, die eerst door den tijd verkregen wordt, overtreedt, laadt slechts eene betrekkelijke verantwoordelijkheid op zich; maar bij degene wiens verstand ontwikkelt is, die het niet aan de middelen ontbrekende om zich te verlichten, vrijwillig de wet schend en willens en wetens kwaad doet, is het een opstand, een rebellie tegen Hem die de maker van de wet is.

44. De werelden gaan stoffelijk vooruit door de bewerking die de stof ondergaat, en zedelijk door loutering van de Geesten, die er hun verblijf op houden. Het geluk is geëvenredigd aan de overhand die het goede over het kwaad, heeft, en de overhand van het goede is een gevolg van den zedelijken vooruitgang der Geesten. Intellectueele vooruitgang alleen, is voor hen niet voldoende daar zij met het verstand, kwaad kunnen doen.

Wanneer dus eene wereld een harer tijdperken van vervorming bereikt heeft, die haar in de hiërarchie moet doen opklimmen, vinden er zoowel in ha re gemcarneerde als gedesincarneerde bevolking, mutatiën plaats; dan is het oogenblik voor die groote emigratiën aangebroken. Degenen die niettegenstaande hun verstand en kennis, in het kwaaddoen en in hun opstand tegen God en zijne wetten, volhard hebben, zouden nu een hinderpaal voor den verderen zedelijken vooruitgang, eene voortdurende oorzaak van stoornis voor de rust en het geluk der goeden zijn; daarom worden zij er niet toegelaten, maar naar andere, minder gevorderde werelden gebannen; op die werelden zullen zij hun verstand en de intuïtie van al de kundigheden, die zij opgegaard hebben tot den vooruitgang van hen, in wier midden zij geroepen zijn te verblijven, aanwenden; terwijl zij te gelijkertijd door eene reeks van moeilijke levens, en door een zwaren arbeid, voor hunne vroegere misslagen en hunne vrijwillige verstoktheid zullen boeten.

Wat zullen dezen te midden dier, voor hen nieuwe zich nog in de kindschheid der barbaarschheid bevindende volkeren zijn, zoo niet gevallen engelen of Geesten, die tot boetedoening gezonden zijn? Is de aarde van welke zij gebannen zijn, niet voor hen een *verloren paradijs*? Was zij niet voor hen een oord vol genot in vergelijking van het onherbergzame oord, waarin zij zich gedurende duizenden eeuwen zullen gebannen vinden, tot dat zij zich hunne bevrijding waardig zullen gemaakt hebben? De onbepaalde intuïtieve herinnering die zij er van behouden is voor hen als een ver verwijderde luchtspiegeling die hen aan het geen zij *door hun eigen schuld verloren* hebben doet terug denken.

45. Maar te gelijkertijd met het verlaten van de slechten, der aarde die zij bewoonden, worden dezen door betere Geesten vervangen, hetzij uit de erraticiteit van die zelfde, hetzij van eene andere meer gevorderde wereld komende, die zij zich waardig hebben gemaakt te verlaten, en voor wien hun nieuwe verblijfplaats eene belooning is. De Geesten bevolking op die wijze vernieuwd en van hare slechste elementen gezuiverd zijnde, wordt daardoor de zedelijke toestand der wereld verbeterd.

Deze verplaatsingen zijn somwijlen partieel, dat wil zeggen dat zij zich tot één volk, tot één ras bepalen; op andere tijden zijn zij, als het tijdperk van hernieuwing voor den bol is aangebroken, algemeen.

46. Het Adamische ras draagt alle kenteekenen van een verbannen ras; de

Geesten waaruit het is zamengesteld, zijn naar de aarde, die reeds, doch door pas beginnende menschen, die nog in onkunde gedompeld waren, bevolkt was, gebannen, met de opdracht om ze, door onder hen het licht van eene ontwikkelde intelligentie te verspreiden, vorderingen te doen maken. Is dit inderdaad niet de rol welke dit ras tot op den huldigen dag vervuld heeft? Zijne intellectueele meerderheid is een bewijs dat de wereld van welke zij gekomen zijn, meer gevorderd was dan de aarde; maar die wereld moest een nieuwe phase van vooruitgang intreden, en die Geesten door hunne halstarigheid zich niet tot op die hoogte hebbende kunnen verheffen, zouden er misplaatst en een hinderpaal voor den door de voorzienigheid bepaalden loop der dingen geweest zijn, daarom zijn zij ervan verbannen, terwijl anderen zich waardig hebben gemaakt hen te vervangen.

God heeft, het op deze aarde van zwaren arbeid en lijden verbannende, ten rechte tot dat ras gezegd: "Gij zult er in het zweet uws aanschijns uw voedsel uit trekken." In Zijne zachtmoedigheid, heeft hij beloofd, het een *Verlosser* te zullen zenden, dat wil zeggen degene die het moest inlichten, omtrent den te houden weg om uit dit oord van ellende, uit die hel te geraken en de gelukzaligheid der uitverkorenen deelachtig te worden. Die Verlosser heeft Hij het gezonden in den persoon van den Christus, die het in de wet der liefde en liefdadigheid, dat het tot dus verre miskend had, moest onderwijzen. De Christus heeft er zich niet bij bepaald de wet te onderwijzen, maar hij heeft het voorbeeld gegeven van opvolging van die wet, door zijne zachtmoedigheid, nederigheid, geduld in het verdragen zonder morren van de smadelijkste bejegeningen en van de grootste smarten. Om zulk eene zending zonder aarzelen of afwijken te kunnen volbrengen, was er een Geest boven alle menschenlijke zwakheid verheven, noodig.

Met hetzelfde doel om het menschdom in eene bepaalde richting vorderingen te doen maken, komen ook uitstekende Geesten, zonder daarom de verhevene hoedanigheden van den Christus te bezitten, zich van tijd tot tijd op aarde incarneren, om er bijzondere zendingen te vervullen, die, als zij ze volgens de bedoeling van den Schepper ten uitvoer brengen, ook voor hunne eigene vooruitgang bevorderlijk zijn.

47. Zonder de reïncarnatie, zou de zending van den Christus en ook Gods belofte van eenen verlosser, onzin zijn. Indien wij toch veronderstellen, dat de ziel van elken menschen bij de geboorte van het lichaam wordt geschapen, en dus slechts op aarde verschijnt en weder verdwijnt, dan bestaat er niet de minste betrekking tusschen die zielen welke van af Adam tot op Jezus Christus, noch tusschen die, welke daarna gekomen zijn; zij zijn allen elkander vreemd. De belofte van eenen verlosser door God gedaan kan niet op de nakomelingschap van Adam toepasselijk zijn, bij aldien hunne zielen nog niet geschapen waren. Wil men de zending van den Christus met de woorden van God in overeenstemming brengen, dan moeten ze op dezelfde zielen toepasselijk zijn. Zoo die zielen

nieuw zijn, dan kunnen zij niet door de fouten van den stamvader, die alleen de lichamelijke en niet de geestelijke vader is, besmet zijn; anders zou God zielen geschapen moeten hebben, besmet door eene fout die zij niet bedreven hebben. De gewone leer van de erfzonde sluit dus de noodzakelijkheid van eene bestaande betrekking tusschen de zielen van den tijd van den Christus en dientengevolge van de reïncarnatie in.

Maar zeg daarentegen dat al die zielen een deel uitmaakten van de kolonie Geesten, die ten tijde van Adam naar de aarde gebannen werden en dat zij besmet waren met de fout, die hen uit eene betere wereld had doen bannen, en gij zult de eenige redelijke verklaring van de erfzonde geven; zonde aan ieder individu eigen, en niet het gevolg van eene verantwoordelijkheid voor de fout van een ander mens, dat hij nooit gekend heeft; zeg dat die zielen of Geesten, ten einde vorderingen te maken en zich te louteren, telkens op aarde het lichamelijk leven hernemen: dat de Christus diezelfde zielen niet alleen omtrent hunne vroegere maar ook omtrent hunne volgende levens is komen inlichten, en dan eerst schrijft gij aan zijne zending een reëel en ernstig voor het verstand aannemelijk doel toe.

48. Een alledaagsch door zijne overeenkomst treffend voorbeeld zal de boven omschreven beginselen, nog beter doen begrijpen.

Het fregat *Iphigenie* bracht op 24 Mei 1861 eene straf-divisie sterk 291 man te Nieuw-Caledonie aan. Bij aankomst gaf de kommandant der kolonie de volgende dagorde uit:

“In dit ververwijderde oord voet aan land zettende, hebt gij reeds begrepen welke rol gij er te vervullen zult hebben.

“Het voorbeeld van onze brave zeesoldaten, dat gij voor oogen hebt, volgende, zult gij ons behulpzaam zijn, om met eer bij de wilde stammen van Nieuw-Caledonie het licht der beschaving te doen schijnen. Ik vraag u, is dit niet eene eervolle en schoone zending? Gij zult die op waardige wijze vervullen!

“Luistert naar de stem en de raadgevingen van de genen die het bevel over u voeren. Ik sta aan hun hoofd, versta mijne noorden goed.

“De keuzen uwer kommandanten, officieren onderofficieren en korporaals is voor u een zekeren waarborg, dat zij alles zullen aanwenden om niet alleen goede soldaten van u te maken, maar ik ga verder, ook u zoo gij wilt tot den stand van goede burgers te verheffen en in achtenswaardige kolonisten te veranderen.

“De tucht waaraan gij onderworpen zijt is streng: zij moet dat zijn. In mijne handen zal zij, weet het, onverbiddelijk; maar ook rechtvaardig en vaderlijk zijn, en zal dwaling van ondeugd en eerloosheid weten te onderscheiden...”

Ziedaar dus mensen die om hun slecht gedrag uit een beschaafd land verbannen, en onder een barbaarsch volk gezonden zijn. Wat zegt hen hun bevelhebber? “Gij

hebt de wetten van uw land geschonden, gij zijt er een oorzaak van onrust en ergernis geweest en men heeft u weggejaagd; men zendt u naar hier; maar gij kunt uw verleden weer goed maken, gij kunt door uw arbeid, er u eene eervolle plaats verzekeren en brave burgers worden. Gij kunt er eene schoone roeping, namelijk de beschaving dezer wilde stammen, vervullen. De tucht zal gestreng maar rechtvaardig zijn, en wij zullen degenen, die zich goed gedragen weten te onderscheiden."

Is voor die mannen die zich te midden der wilde verbannen zien, het vaderland niet een door eigen schuld en opstand verloren paradijs? Zijn zij in dit afgelegene oord geen gevallen engelen? Is de taal van het opperhoofd niet die, welke God aan de op aarde verbannen Geesten deed hooren: "Gij zijt aan mijne wetten ongehoorzaam geweest, daarom heb ik u van de wereld weggezonden, waarop gij gelukkig en in vrede zoudt hebben kunnen leven; hier zult gij genoodzaakt wezen in arbeiden; maar door uw goed gedrag zult gij vergiffenis kunnen verkrijgen, en het vaderland, dat gij door eigen schuld verloren hebt, name lijk den hemel, kunnen heroveren?"

49. Op het eerste oogenblik, schijnt het denkbeeld van verval, met het beginsel, dat de Geesten niet kunnen achteruitgaan, in strijd te zijn; maar men bedenke, dat hier geen teruggang tot den primitieven staat wordt bedoeld; de Geest ofschoon in een minderen toestand geplaatst wordende, verliest evenwel niets van hetgeen hij aangeleerd heeft, zijne zedelijke en intellectueele ontwikkeling blijkt dezelfde, welke de omgeving waarin hij zich geplaatst vindt, ook zijn moge. Hij is in den toestand van den man van de groote wereld die om zijne wandaden tot tuchthuisstraf veroordeeld is; het is waar dat hij wat het maatschappelijk standpunt betreft, gedaald is, doch hij wordt er niet stompzinniger noch onwetender door.

50. Zou men nu gelooven dat deze naar Nieuw-Caledonie gezondene mannen zich onmiddellijk in toonbeelden van deugd zullen gaan veranderen? Eensklaps hunne vroegere dwalingen zullen afzweeren? Om dat te kunnen veronderstellen zou men de menschheid niet moeten kennen. Om dezelfde reden, hebben de Geesten van het Adami-sche ras, eenmaal naar het ballingsoord overgebracht, niet onmiddellijk hunnen hoogmoed en slechte neigingen afgelegd; zij hebben nog lang de neiging, eigen aan hunnen oorsprong, een overschot van den ouden zuurdesem behouden, en is dit geene erfzonde? De door hen te volbrengen taak, die zij bij hunne geboorte medebrengen, is die van het schuldige en gestrafte ras Geesten tot welke zij behooren; een taak die zij door berouw, boetedoening en hervorming van hun zedelijk wezen, kunnen volbrengen. Erfzonde, als eene verantwoordelijkheid voor een door een ander bedreven mislag is onzin, en ontkenning van Gods rechtvaardigheid; maar beschouwt men die daarentegen als een gevolg van het schuldig geblevene, door eene eerste onvolmaaktheid van het individu, dan zal

het gezond verstand die niet alleen aannemen, maar de verantwoordelijkheid die er uit voortvloeit geheel en al rechtvaardig vinden.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Genesis van Mozes.

De zes dagen. Het verloren paradijs.

De zes dagen.

1. HOOFDSTUK I. 1. In het begin schiep God den hemel en de aarde. 2. De aarde nu was woest en ledig, en duisternis was op den afgrond, en de Geest Gods zweefde op de wateren. 3. En God zeide: Daar zij licht! en daar werd licht. 4. En God zag het licht, dat het goed was, en God maakte scheiding tusschen het licht en de duisternis. 5. En God noemde het licht dag, en de duisternis noemde Hij nacht. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de eerste dag.

6. En God zeide: Daar zij een uitspannel in het midden der wateren; en dat make scheiding tusschen wateren en wateren! 7. En God maakte dat uitspannel, en maakte scheiding tusschen de wateren, die onder het uitspannel zijn, en tusschen de wateren, die boven het uitspannel zijn. En het was alzoo. 8. En God noemde het uitspannel hemel. Toen was het avond geweest, en het was morgen, de tweede dag.

9. En God zeide: Dat de wateren van onder den hemel in eene plaats vergaderd worden, en dat het droge gezien worde! En het was alzoo. 10. En God noemde het droge aarde en de vergadering der wateren noemde Hij zeeën; en God zag, dat het goed was.

11. En God zeide: Dat de aarde uitschiete grasscheutjes, kruid, zaad zaaijende, vruchtbaar geboomte, dragende vrucht naar zijnen aard, welks zaad daarin zij op de aarde! En het was alzoo. 12. En de aarde bracht voort grasscheutjes, kruid zaad zaaijende naar zijnen aard, en vruchtdragend geboomte, welks zaad daarin was, naar zijnen aard, en God zag dat het goed was. 13. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de derde dag.

14. En God zeide: Dat er lichten zijn in het uitspannel der hemelen om scheiding te maken tusschen den dag en tusschen den nacht; en dat zij zijn tot teeken en tot gezette tijden, en tot dagen en jaren! 15. En dat zij zijn tot lichten in het uitspannel des hemels, om licht te geven op de aarde! en het was alzoo. 16. God dan maakte die twee groote lichten: dat groote licht tot heerschappij des daags, en dat kleine licht tot heerschappij des nachts; ook de sterren. 17. En God stelde ze in het uitspannel des hemels, om licht te geven op de aarde, 18. En om te heerschen op den dag, en in den nacht, en om scheiding te maken tusschen het licht en tusschen de duisternis. En God zag dat het

goed was. 19. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de vierde dag.

20. En God zeide: Dat de wateren overvloediglijk voortbrengen een gewemel van levende zielen; en het gevogelte vliege boven de aarde in het uitspansel des hemels! 21. En God schiep de groote walvisschen, en alle levende wemelende ziel welke de wateren overvloedig voortbrachten, naar haren aard; en alle gevleugeld gevogelte naar zijnen aard. En God zag, dat het goed was. 22. En God zegende ze, zeggende: Zijt vruchtbaar, en vermenigvuldigt, en vervult de wateren in de zeeën; en het gevogelte vermenigvuldigde op de aarde! 23. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de vijfde dag.

24. En God zeide; De aarde brenge levende zielen voort, naar haren aard, vee en kruipend, en wild gedierte der aarde, naar zijnen aard! En het was alzoo. 25. En God maakte het wild gedierte der aarde naar zijnen aard, en het vee naar zijnen aard, en al het kruipend gedierte des aardbodems naar zijnen aard. En God zag dat het goed was.

26. En God zeide: Laat ons menschen maken naar ons beeld, naar onze gelijkenis, en dat zij heerschappij hebben over de visschen der zee, en over het gevogelte des hemels, en over het vee, en over de geheele aarde, en over al het kruipend gedierte, dat op de aarde kruipt. 27. En God schiep den menschen naar zijn beeld, naar het beeld van God schiep Hij hem; man en vrouw schiep Hij ze. — 28. En God zegende hen, en God zeide tot hen: Weest vruchtbaar, en vermenigvuldigt, en vervult de aarde, en onderwerpt haar, en hebt heerschappij over de visschen der zee, en over het gevogelte des hemels, en over al het gedierte, dat op de aarde kruipt! 29. En God zeide: Ziet, ik heb ulieden al het zaad zaaiende kruid gegeven, dat op de gansche aarde is, en alle geboomte, in hetwelk zaad zaaiende boomvrucht is: het zij u tot spijze! 30. Maar aan al het gedierte der aarde, en aan al het gevogelte des hemels, en aan al het kruipende gedierte op de aarde, waarin eene levende ziel is, heb Ik al het groene kruid tot spijze gegeven. En het was alzoo. 31. En God zag al wat Hij gemaakt had, en ziet, het was zeer goed. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de zesde dag.

HOOFDSTUK II. 1. Alzoo zijn volbracht de hemel en de aarde, en al hun heir. 2. Als nu God op den zevenden dag volbracht had zijn werk, dat Hij gemaakt had, heeft Hij gerust op den zevenden dag van al zijn werk, dat Hij gemaakt had. 3. En God heeft den zevenden dag gezegend, en dien geheiligd; omdat Hij op denzelfden gerust heeft van al zijn werk, hetwelk God geschapen had, om te volmaken. 4. Dit zijn de geboorten des hemels en der aarde, als zij geschapen werden; ten dage als de Heere God de aarde en den hemel maakte. 5. En allen struik des velds, eer hij in de aarde was, en al het kruid des velds, eer het uitsproot; want de Heere God had niet doen regenen op de aarde, en er was geen meunch geweest, om den aardbodem te bouwen. 6. Maar een damp was opgegaan uit de aarde, en bevochtigde den gansen aardbodem.

7. En de Heere God had den mensch geformeerd uit het stof der aarde en in zij-

ne neusgaten geblazen den adem des levens; alzoo werd de mensch tot eene levende ziel.

2. Na in de voorafgaande hoofdstukken den oorsprong en de samenstelling van het heelal naar de gegevens der wetenschap ten opzichte van het stoffelijke en naar die van het spiritisme wat het geestelijke betreft, te hebben uiteengezet, was het noodig, de woordelijke tekst van het mozaïsche scheppingsverhaal er naast te plaatsen, ten einde een ieder in de gelegenheid te stellen eene vergelijking te kunnen maken en met kennis van zaken te kunnen oordeelen; eenige aanmerkingen tot aanvaling zullen voldoende zijn, om het gedeelte, dat bijzondere toelichting vereischt, begrijpelijk te maken.

3. Op eenige punten bestaat er zeker een merkwaardige overeenkomst tusschen het scheppingsverhaal van Mozes en het wetenschappelijk stelsel, maar men zou dwalen als men geloofde, dat het om eene volkomene overeenstemming te vinden, voldoende is om voor de zes dagen der schepping, zes onbepaalde tijdperken in de plaats te stellen; het zoude een even groote dwaling zijn te gelooven, dat de allegorische zin van eenige woorden uitgezonderd, Genesis en de wetenschap elkander op den voet volgen, en niet dan elkanders ophelderende omschrijving zijn.

4. Merken wij al dadelijk op, zooals reeds vroeger gezegd is (**Hoofdst. VII, nr. 14**) dat het getal van zes geologische tijdperken geheel willekeurig gesteld is, aangezien men meer dan vijf en twintig goed gekenmerkte formatiën telt. Door het eerstgenoemde getal worden alleen de groote algemeene fasen aangeduid, en het werd slechts in beginsel aangenomen, ten einde zooveel mogelijk met den tekst van den bijbel overeen te stemmen, in een, evenwel nog niet ver verwijderden tijd toen men vermeende dat men de wetenschap door middel van den bijbel moest controleeren. Dit is de reden dat de ontwerpers van de meeste cosmogonische theorien, ten einde ze gemakkelijk ingang te doen vinden, zich beijverd hebben ze met de heilige schrift te doen overeenkomen. Toen de wetenschap in de proefondervindelijke methode eenen vasten grond verkreeg, gevoelde zij zich sterker, en wierp die voogdijschap van zich af; heden ten dage is het de Bijbel, die door de wetenschap gecontroleerd wordt.

De geologie aan den anderen kant, haar uitgangspunt eerst van af de vorming der granietlagen nemende, zoo is in het door haar gestelde getal tijdperken, die des oorspronkelijken toestands der aarde niet begrepen. Zij laat zich ook niet met de zon maan of sterren in, evenmin als met het heelal in 't algemeen; dit alles tot de sterrenkunde behoorende. Om dus met de schets in Genesis in overeenstemming te komen, is het noodig de tijdperken nog door een eerste, dit soort van verschijnselen omvattende, dat men het astronomische tijdperk zou kunnen noemen, te doen voorafgaan. Bovendien wordt het

diluviale tijdperk niet door alle geologen als een afzonderlijk tijdperk maar als een kortstondige overgangsgebeurtenis beschouwd, die geene merkbare verandering in de klimatrische toestand van den aardbol heeft kunnen te weeg brengen, noch zich door eene nieuwe phase in de plant en diersoorten heeft kunnen kenmerken, daar men op eenige weinige uitzonderingen na dezelfde soorten zoo wel vóór als na den zondvloed vindt. Men kan er dus dat tijdperk zonder van de waarheid aftewijken, van aftrekken.

5. Het volgende overzicht, in welke de natuurverschijnselen waardoor elk der zes tijdperken gekenschetst worden verkort zijn opgenomen, stelt ons in staat een overzicht van het geheel te nemen, en over de overeenkomst en de afwijkingen die tusschen die tijdperken en het scheppingsverhaal, volgens den bijbel, bestaan, te kunnen oordeelen.

De Wetenschap:

I. Astronomisch tijdperk. Ophooping van de universeele Cosmische stof op een punt der ruimte tot een nevelvlek, die door verdichting der stof op verschillende punten, de sterren, de zon, aarde en maan, en alle planeten heeft doen ontstaan.

Oorspronkelijk vloeibaar gloeiende toestand der aarde. Onmetelijke dampkring waarin al het water in den toestand van damp, en al de tot vervluchtiging geschikte stoffen opgenomen zijn.

II. Primair Tijdperk. Verharding van de oppervlakte der aarde door afkoeling, vorming der granietlagen. Dichte en brandendheete dampkring, ondoorbringbaar voor de zonnestralen. Trapsgewijze nederslag van het water en van de in den dampkring vervluchtigde vaste stoffen. Afwezen van alle bewerktuigd leven.

Genesis:

1°. Dag. Hemel en aarde. Het licht.

2°. Dag. Het uitspansel. Scheiding der wateren, die onder, van die, welke den dampkring zijn.

III. Overgangs- Tijdperk. Het water overdekt de geheele oppervlakte der aarde. Eerste afzetting van door het water gevormde bezinksels. Vochtige warmte. De zon begint door den dampkring heen te dringen. Eerste bewerkte wezens van de meest rudimentaire samenstelling. Korstmossen, mossen, varen, lysopoden (*wolfsklauw*), grasachtige gewassen. Reusachtige plantengroei. Eerste zoutwater-dieren: zoöphyten, polypen; schaaldieren. Steenkoollagen.

3^e. Dag. De wateren die onder het uitspansel zijn, verzamelen zich, het droge land komt te voorschijn. Land en zee. Planten.

De Wetenschap:

IV. Secundair Tijdperk. Weinig oneffen oppervlakte der aarde; ondiepe en moerasachtige wateren. Minder brandende temperatuur; meer gezuiverde dampkring. Aanzienlijke nederzetting van kalkachtig bezinksel uit het water. Minder reusachtige plantengroei, houtachtige gewassen; eerste boomen. Visschen; walvisachtige dieren, schelpdieren; groote in het water levende en tweeslachtige reptiliën.

Genesis:

4^e. Dag. Zon, maan en sterren.

V. Tertiair Tijdperk. Groote opheffing van de vaste korst der aarde; vorming van het vaste land. Terugvloeiing van het water naar de lagere gedeelten der aarde; vorming der zeeën. Gezuiverde dampkring; temperatuur van den tegenwoordigen tijd door zonnearmte. Reusachtige landdieren. Planten en dieren gelijk aan die van den tegenwoordigen tijd. Vogelen.

5^e. Dag. Visschen en vogelen.

VI. Quaternair of Postdiluviaal Tijdperk.

Alluviale gronden. Tegenwoordigen planten en dieren. De mensch.

6^e. Dag. Landdieren. De Mensch.

6. Het eerste wat in bovenstaand overzicht in het oog loopt is, dat het schiepingswerk van ieder der zes dagen, niet juist, zoo als zoovelen gelooven, met ieder der zes geologische tijdperken overeenkomt. De meeste overeenstemming vindt men in de

opvolging der bewerkte schepselen, die in beiden ten naastenbij dezelfde is, en in de verschijning van den mensch het alle rlaatst, en zulks is een belangrijk feit.

Er bestaat ook overeenkomst, niet omtrent de numerieke orde der tijdperken, maar in het feit, vermeld in de woorden waarbij gezegd wordt, dat op den derden dag: de wateren van onder den hemel in ééne plaats vergaard werden, en het droge gezien werd. Dit is de uitdrukking van hetgene in het tertiaire tijdperk plaats vond, toen door de opheffing van de vaste aardkorst, het vasteland tevoorschijn trad, en de wateren waardoor de zeeën gevormd zijn, terug gedreven werden. Toen eerst, zoowel volgens de geologie als volgens Mozes, verschenen de landdieren.

7. Heeft Mozes toen hij zeide dat de schepping in zes dagen plaats vond, daarmede dagen van vierentwintig uren bedoeld, of heeft hij aan het woord dag de beteekenis van: tijdperk, duur, onbepaald tijdverloop, gehecht, want het hebreuwsche woord *dag* heeft die dubbele beteekenis? De eerste hypothese is de waarschijnlijkste, als men den tekst zelven nagaat. De bijzondere vermelding van avond en morgen, waartusschen elk der zes dagen ingesloten wordt, geeft gegronde reden om te veronderstellen dat Mozes gewone dagen bedoeld heeft. Men zal hieromtrent zelfs niet den minste twijfel meer blijven koesteren, als men, zoo als er in vers 5 staat, leest: "En God noemde het licht dag, en de duisternis noemde Hij nacht. Toen was het avond geweest en het was morgen geweest; de eerste dag." Dit kan klaarblijkelijk alleen op een dag van vierentwintig uren, die door licht en duisternis in tweeën verdeeld wordt toepasselijk zijn. De bedoeling der zin wordt nog stilliger uitgedrukt, als hij in vers 17 en volgende, sprekende van de zon, maan en sterren, zegt: "En God stelde ze in het uitspansel des hemels om licht te geven op de aarde, en om te heerschen op den dag en in den nacht, en om scheiding te maken tusschen het licht en tusschen de duisternis. Toen was het avond geweest en het was morgen geweest, de vierde dag."

Alles was buitendien bij de schepping wonderdadig, en eens den weg der wonderen opgaande, kan men zeer goed gelooven dat de aarde in zes maal vierentwintig uren geschapen is, vooral als men met de allereerste beginselen van de natuurwetten onbekend is. Dit geloof is wel door alle beschaafde volken aangenomen tot op het oogenblik, dat de geologie, met de bewijzen in de hand er de onmogelijkheid van is komen aantoonen.

8. Een der vraagstukken in Genesis, die het meest de kritiek heeft opgewekt is de schepping der zon na het licht. Men heeft getracht dit door de gegevens, die de geologie zelve aan de hand doet, te verklaren, door te zeggen, dat in den eersten tijd van de vorming der aarde, de dampkring met dikke ondoorschijnende dampen vervuld zijnde, men op aarde de zon niet zien kon, en deze dus voor de aarde niet bestond. Deze reden

zou wellicht aannemelijk zijn, indien er op dat tijdstip mensen op aarde geweest waren, die over het al of niet tegenwoordig zijn der zon hadden kunnen oordeelen; maar, volgens Mozes zelf, bestonden er toen nog niets dan planten, die, nochtans zonder de werking der zonnearmte niet hadden kunnen groeien noch zich hadden kunnen vermenvuldigen.

Het is dus duidelijk, dat er bij Mozes tijdsverwarring bestaat in de volgorde, die hij bij de schepping der zon opgeeft; maar onwillekeurig of niet, hij dwaalde niet door te zeggen dat het licht aan de zon was voorafgegaan.

De zon is niet de oorzaak van het universeele licht, maar eene concentrering in een punt van het lichtgevend element, anders gezegd van het fluïdum, dat onder bepaalde omstandigheden, lichtgevende eigenschappen verkrijgt. Dit fluïdum, hetwelk oorzaak is, moest noodwendig bestaan vóór dat de zon, die slechts een uitwerksel is, bestond. De zon is oorzaak met betrekking tot het licht dat zij verspreid, maar uitwerksel met betrekking tot dat, wat zij heeft ontvangen.

In een donker vertrek is een brandende kaars eene kleine zon. Wat heeft men gedaan om de kaars aan te steken? Men heeft de lichtgevende eigenschap van het lichtgevend fluïdum ontwikkeld, en dit fluïdum op een punt geconcentreerd: de kaars is oorzaak van het licht, dat in het vertrek verspreid is, maar bij aldien het lichtgevend beginsel niet vóór de kaars bestaan had, zou déze niet hebben kunnen aangestoken worden. Zoo is het ook met de zon. De dwaling spruit voort uit het verkeerde begrip waarin men zoo lang verkeerd heeft, dat het heelal met de aarde begonnen is, en men begrijpt dan niet hoe de zon na het licht is kunnen geschapen worden. Heden ten dage weet men, dat vóór dat onze zon en aarde bestonden, miljoenen zonnen en aardbollen reeds aanwezig, waren die derhalve in het genot van licht waren. De bewering van Mozes is dus in beginsel juist, maar valsch in zoo verre als hij de aarde vóór de zon doet geboren worden; de aarde bij hare omwenteling en voortgaande beweging door de zon beheerscht wordende, moet na deze geschapen zijn: dit kon Mozes niet weten, want hij kende de wetten der aantrekkingskracht niet.

Hetzelfde denkbeeld vindt men in het scheppingsverhaal der oude Perzen in het eerste hoofdstuk van den Vendidad terug. Ormuzd het ontstaan der wereld verhalende, zegt: "Ik schiep het licht dat de zon, de maan, en de sterren ging verlichten." De uitdrukking is ongetwijfeld hier veel duidelijker en wetenschappelijker dan bij Mozes, en heeft geene verdere toelichting noodig.

9. Het blijkt duidelijk dat Mozes de onnozelseste denkbeelden omtrent de wording der wereld had. Even als de menschen van zijnen tijd geloofde hij aan een vast hemelgewelf, en aan vergaarbakken voor het water boven den dampkring. Hij drukt dat denkbeeld op ondubbelzinnige wijze uit als hij zegt: (vers 6 en volg.) "God zeide daar zij een

uitspansel in het midden der wateren. En God maakte dat uitspansel en maakte scheiding tusschen de wateren die boven het uitspansel zijn.” (zie hoofdstuk V, Oudere en nieuwere wereldstelsels.)

Volgens een oud geloof beschouwde men het water als het beginsel, het oorspronkelijk levengevend element; ook spreekt Mozes in het geheel niet van de schepping der wateren, die zoo het schijnt reeds bestonden. “Duisternis was over den afgrond,” dat wil zeggen over de diepten van de ruimte, die de verbeelding zich onbepaald als door het water ingenomen, en voor de schepping van het licht als in duisternis verkeerende, voorstelde; daarom zegt Mozes dat: “de Geest Gods zweefde op de wateren.” De aarde geacht als te midden van het water gevormd te zijn, moest er van afgescheiden worden; men veronderstelde dus, dat God het uitspansel, een vast gewelf, gemaakt had om de bovenste wateren van die welke op aarde gebleven waren aftescheiden.

Om sommige plaatsen van Genesis te kunnen begrijpen moet men zich op het standpunt der cosmogonische denkbeelden van den tijd waarvan Genesis eene afspiegeling is, verplaatsen.

10. Sedert de vorderingen die de natuur- en sterrenkunde gemaakt hebben, is zoodanig leerstelsel niet langer houdbaar.

Hoe grove dwaling dit geloof ook zijn moge, deelt men het toch nog heden ten dage aan de kinderen als eene heilige waarheid mede. En het is niet dan schoorvoetend, dat de onderwijzers het durven wagen er eene schroomvallige uitlegging van te geven. Hoe kan men dan verwachten, dat er later geene ongelooovigen door zullen ontstaan?

Evenwel schrijft Mozes die woorden aan God zelf toe; en daar zij een bepaald valsch feit uitdrukken, is een van beiden waar: God heeft zich in het verhaal, dat hij van zijnen arbeid geeft, vergist, of dit verhaal is geene goddelijke openbaring. De eerste onderstelling niet aannemelijk zijnde, moet men tot de gevolgtrekking komen, dat Mozes zijne eigene denkbeelden heeft uitgedrukt. (Hoofdstuk I. nr. 3).

11. Mozes is meer in de waarheid, als hij zegt: dat God den mensch uit het slijk der aarde gevormd heeft (Het hebreeuwische woord *haadam*, mensch, waarvan men Adam gemaakt heeft, en het woord *haadama*, aarde, heeft denzelfden wortel.) De wetenschap leert ons inderdaad (Hoofdst. X.) dat het lichaam van den mensch van elementen uit de onbewerkte stof geput, anders gezegd uit de stof der aarde, gevormd is.

De vrouw uit eene rib van Adam gevormd, is een zinnebeeld, oogenschijnlijk kinderachtig als men dit letterlijk opvat maar diepzinnig van beteekenis. Het heeft ten doel aantoonen, dat de vrouw van dezelfde natuur als de man, en dus zijns gelijke voor God is, en niet een afzonderlijk schepsel, geschapen om diensbaar te zijn en als slaaf behandeld te worden. Uit het eigen vleesch van den man ontstaan, maakt dit het beeld

van de gelijkheid veel sterker, dan wanneer zij afzonderlijk uit hetzelfde slijk gevormd ware; het wil den man te kennen geven, dat de vrouw zijns gelijke, en niet zijne slavin is, die hij dus als een deel van zichzelf moet liefhebben.

12. Zulk eene wonderdadige en oogenbliklijke schepping had voor onontwikkelde geesten, die bij gemis van de minste notie der algemeene wetten, niet instaat waren het geheel te begrijpen, iets fantastisch, dat indruk op de verbeelding maakte. Het tafereel van het, alleen door de werking van den scheppende wil, in weinige dagen uit het niet voortgebrachte heelal, was voor hen het schitterendste bewijs van Gods almacht. Welke beschrijving kan dan ook verhevener en dichterlijker zijn dan de woorden: "God zeide daar zij licht, en er was licht!" God het heelal door langzamen en trapsgewijzen voortgang der natuurwetten scheppende, zou hen niet zoo groot, niet zoo machtig voorgekomen zijn; zij hadden iets wonderbaarlijks, iets dat de gewone wijze van doen te bovenging noodig, zonder hetwelk zij gezegd zouden hebben, dat God niet bekwamer dan de mensch is. Eene wetenschappelijke en op de rede gegronde theorie der schepping zou hen koud en onverschillig gelaten hebben.

De primitieve menschen zijn als kinderen, aan wien men slechts het intellectuele voedsel, dat met hun verstand overeenkomt moet toedienen. Nu, dat wij door de wetenschap verlicht zijn, moeten wij op de materieele dwalingen in het verhaal van Mozes wijzen, maar hem niet laken, omdat hij de taal van zijnen tijd gesproken heeft, zonder welke men hem niet begrepen noch aangenomen zou hebben.

Eerbiedigen wij die tafereelen, die ons nu kinderachtig voorkomen zooals wij de ware of verdichte doch leerzame verhalen, eerbiedigen, die onze jeugd verlicht hebben en ons verstand openende, ons hebben leeren denken. Het is door die tafereelen, dat Mozes in het gemoed der eerste menschen het geloof aan God en aan zijne almacht ingang heeft doen vinden; ongekunsteld geloof, dat later door het licht der wetenschap gelouterd moest worden. Laat ons, omdat wij kunnen lezen, toch niet het boek minachten waarin wij hebben leeren spellen.

Laat ons dus het bijbelsche scheppingsverhaal niet wegwerpen, maar bestudeeren, zooals men dit de geschiedenis van de kindschheid der volken doet. Het is een heldendicht, rijk aan zinnebeeldige voorstellingen, waarvan men den verborgen zin moet trachten optesporen, en met behulp van het licht der rede moet onderzoeken en verklaren. De dichterlijke schoonheden en het onder den sluier van het zinnebeeld verborgen onderwijs ervan doende uitkomen, moet men tevens, juist in het belang van den godsdienst, onbewimpeld de dwalingen er van aantoonen. Men zal het des te meer eerbied toedragen, als de dwalingen, die het bevat, niet meer aan het geloof als waarheden worden opgedrongen, en God zal er des te grooter en machtiger uit te voorschijn treden, naar mate Zijn naam niet aan verdichte feiten vastgeknoopt wordt.

Het verloren paradijs.

13. Hoofdstuk II. — 8. Ook had de Heere God eenen hof geplant in Eden, tegen het oosten, en Hij stelde aldaar den mensch, dien Hij geformeerd had. — 9. En de Heere God had alle geboomten uit het aardrijk doen spruiten, begeerlijk voor het gezicht, en goed tot spijsze, en den boom des levens in het midden van den hof, en den boom der kennis des goeds en des kwaads. — 15. Zoo nam de Heere God den mensch, en zette hem in den hof van Eden om dien te bebouwen en te bewaren. — 16. En de Heere God gebood den mensch zeggende: Van allen boom dezès hofs zult gij vrijelijk eten; — 17. Maar van den boom der kennis des goeds en des kwaads, daarvan zult gij niet eten; want ten dage, als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven.

14. Hoofdstuk III. — 1. De slang nu was listiger dan al het gedierte des velds, hetwelk de Heere God gemaakt had, en hij zeide tot de vrouw: Is het ook, dat God gezegd heeft: Gijlieden zult niet eten van allen boom dezès hofs? — 2. En de vrouw zeide tot de slang: Van de vrucht der boomen dezès hofs zullen wij eten; — 3. Maar van de vrucht des booms, die in het midden des hofs is, heeft God gezegd: Gij zult van dien niet eten, noch dien aanroeren, opdat gij niet sterft. — 4. Toen zeide de slang tot de vrouw: Gijlieden zult den dood niet sterven; — 5. Maar God weet, dat, tendage als gij daarvan eet, zoo zullen uwe oogen geopend worden, en gij zult als God wezen, kennende het goed en het kwaad. — 6. En de vrouw zag, dat die boom goed was tot spijsze, en dat hij een lust was voor de oogen, ja een boom die begeerlijk was, om verstandig te maken; en zij nam van zijne vrucht en at; en zij gaf ook haren man daarvan, en hij at. — 8. En zij hoorden de stem van den Heere God, wandelende in den hof, aan den wind des daags. Toen verborg zich Adam en zijne vrouw voor het aangezicht van den Heere God, in het midden van het geboomte des hofs. — 9. En de Heere God riep Adam, en zeide tot hem: Waar zijt gij? — 10. En hij zeide: Ik hoorde uwe stem in den hof, en ik vreesde, want ik ben naakt; daarom verborg ik mij. — 11. En Hij zeide: Wie heeft u te kennen gegeven, dat gij naakt zijt? Hebt gij van dien boom gegeten, van welken Ik u gebood, dat gij daarvan niet eten zoudt? — 12. Toen zeide Adam: De vrouw dien gij mij gegeven hebt, heeft mij van dien boom gegeven, en ik heb gegeten. — 13. En de Heere God zeide tot de vrouw: Wat is dit, dat gij gedaan hebt? En de vrouw zeide: Die slang heeft mij bedrogen en ik heb gegeten. — 14. Toen zeide de Heere God tot die slang: Dewijl gij dit gedaan hebt, zoo zijt gij vervloekt boven al het vee, en boven al het gedierte des velds! Op uwen buik zult gij gaan, en stof zult gij eten, al de dagen uwes levens. — 15. En ik zal vijandschap zetten tusschen U en tusschen deze vrouw, en tusschen uw zaad en haar zaad;

datzelve zal u den kop vermorzelen, en gij zult het de verzenen vermorzelen. — 16. Tot de vrouw zeide Hij: Ik zal zeer vermenigvuldigen uwe smart, namelijk uwen dragt; met smart zult gij kinderen baren; en tot uwen man zal uwe begeerte zijn, en hij zal over u heerschappij hebben. — 17. En tot Adam zeide Hij: Dewijl gij geluisterd hebt naar de stem uwer vrouw, en van dien boom gegeten, waarvan ik u gebod, zeggende: Gij zult daarvan niet eten; zoo zij het aardrijk om uwentwil vervloekt; en met smart zult gij daarvan eten al de dagen uwes levens. — 18. Ook zal het u doornen en distelen voortbrengen, en gij zult het kruid des velds eten. — 19. In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten totdat gij tot de aarde wederkeert, dewijl gij daaruit genomen zijt, want gij zijt stof, en gij zult tot stof wederkeeren. — 20. Voorts noemde Adam den naam zijner vrouw Heva, omdat zij een moeder aller levenden is. — 21. En de Heere God maakte voor Adam en zijne vrouw rokken van vellen, en toog ze hun aan. — 22. Toen zeide de Heere God: Ziet de mensch is geworden als een onzer, kennende het goed en het kwaad! Nu dan, dat hij zijne hand niet uitsteke, en neme ook van den boom des levens, en ete, en leve in eeuwigheid. — 23. Zoo verzond hem de Heere God uit den hof van Eden, om den aardbodem te bebouwen, waaruit hij genomen was. — 24. En Hij dreef den mensch uit, en stelde cherubim 1) tegen het oosten des hofs van Eden, en een vlamig lemmer eens zwaards, dat zich omkeerde, om te bewaren den weg van den boom des levens.

1) Engelen van het tweede koor der 1^e. hiërarchie.

15. Onder een kinderlijk en somwijlen belachelijk beeld, als men alleen op den vorm let, verbergt de allegorie dikwijls de grootste waarheden. Is er wel eene fabel, die op het eerste gezicht ongerijmder voorkomt dan die van Saturnus, een god, steenen verslindende, die hij voor zijne kinderen aanziet? Maar van den anderen kant, hoe diep wijsgeerig en waar, is dit beeld, als men er den zedelijken zin van vat! Saturnus is de verpersoonlijking van den tijd; alle dingen het werk van den tijd zijnde, is hij vader van al wat bestaat, maar door den tijd wordt ook alles vernietigd. Saturnus steenen verslindende is het zinnebeeld van de verwoesting door den tijd van de hardste lichamen, die zijne kinderen zijn, aangezien zij zich door den tijd gevormd hebben. En wie ontsnapt volgens dezelfde allegorie aan de vernietiging? Jupiter, zinnebeeld van de hoogste intelligentie, welke onvernietigbaar is. Dit beeld is zelf zoo natuurlijk, dat men in de hedendaagste taal, zonder aan de fabel der oudheid te denken, van iets, dat door lengte van tijd in verval geraakt, zegt, dat het door den tand des tijds verslonden verteerd, verwoest is.

16. De geheele heidensche mythologie is inderdaad niets dan een groot allegorisch tafereel, de verschillende goede en slechte hoedanigheden van het menschedom voorstellende. Voor hen die er den geest van weten optesporen, is het eene volledige

cursus van de verhevenste wijsbegeerte, even als onze hedendaagsche fabelen dit zijn.

Het ongerijmde bestond alleen daarin dat men den vorm, voor het wezen aanzag; maar de heidensche priesters onderwezen alleen den vorm; hetzij omdat velen niets meer wisten, hetzij dat zij er hun voordeel bij vonden het volk aan een geloof te houden, dat, terwijl het hunne overheersching over het volk bevorderde, tevens voor hen voordeliger was dan wijsbegeerte. De eerbied van het volk voor den uiterlijken vorm, was voor de priesters eene onuitputtelijke bron van rijkdom, door de geschenken die in de tempels ingezameld werden, door de offergaven en offeranden, die zooals het heette voor de goden bestemd waren, maar in werkelijkheid, door hunne vertegenwoordigers, de priesters genoten werden. Een minder lichtgeloovig volk toch zou minder aan beelden, afgoden, zinnebeelden en orakels geofferd hebben: ook werd Socrates, als een goddeloos mensch tot den giftbeker veroordeeld, omdat hij door waarheid in de plaats der leugen te stellen, die bron van inkomsten wilde doen op houden te vloeien. Toen was het de gewoonte nog niet om de kettters levend te verbranden, en vijf eeuwen later, werd Christus ook als een goddeloos mensch tot den schanddood veroordeeld, omdat hij even als Socrates den geest inplaats van de letter had willen stellen, en omdat zijne leer geheel geestelijk zijnde, de oppermacht der schriftgeleerden, farizeeërs en leeraren der wet, omverwierp.

17. Zoo is het ook met Genesis gesteld; waarin men groote zedekundige waarheden moet zoeken onder stoffelijke beelden, die letterlijk opgevat, even ongerijmd zouden zijn, als wanneer wij in onze fabelen, de handelingen en gesprekken der dieren als letterlijk gingen opvatten.

Adam is de verpersoonlijking der menschheid; zijne overtreding, individualiseert de zwakheid van den mensch, bij wien de stoffelijke neigingen, aan welke hij geen weerstand weet te bieden, de overhand hebben.

De boom: als boom des levens, is het zinnebeeld van het geestelijk leven; als boom der kennis, is het 't bewustzijn dat de mensch door de ontwikkeling van zijn verstand, en door den vrijen wil, door welken zijne keuze bepaald wordt, van het goede en kwade verkrijgt; het wijst het punt aan waarop 's menschen ziel, ophoudende alleen door natuurdrift geleid te worden, in het bezit harer vrijheid komt, en voor hare daden verantwoordelijk wordt.

De vrucht van den boom is het zinnebeeld van het voorwerp van 's menschen stoffelijke wenschen; het is het beeld van de begeerlijkheid, het omvat in een en hetzelfde zinnebeeld al de verschillende oorzaken die tot het kwaad voeren, van die vrucht te eten, is bezwijken voor de verleiding. De boom groeit in het midden van het paradijs, om aantoonen dat de verleiding juist in den boezem van het genot ligt, en om te gelijke reid den mensch te herinneren, dat, bij aldien hij aan het stoffelijk genot de voorkeur

geeft, hij zich aan de aarde hecht, en van zijne geestelijke bestemming afwijkt.

De dood waarmede hij bedreigd wordt, indien hij het hem gegeven verbod, overtreed, is eene waarschuwing voor de stoffelijke en zedelijke gevolgen, die de schending der goddelijke wetten die God in zijn geweten gegrift heeft, onvermijdelijk na zich sleept. Het is duidelijk dat hiermede niet de lichamelijke dood bedoeld word, aangezien Adam na zijne overtreding nog zeer lang leefde, maar dat hier van de geestelijke dood, of liever gezegd van het verlies der weldaden, die het gevolg van den zedelijken vooruitgang zijn, sprake was; een verlies waarvan de verdrijving uit Eden het zinnebeeld is.

Het is er verre van af dat de slang thans als type van listigheid beschouwd wordt, zij is hier dus meer door haar vorm dan door haar karakter een zinnebeeld van het verra derlijke waarmede slechte raadgevingen even als de slang binnen sluipen, en waartegen men om die reden geen wantrouwen koestert. Buitendien, zoo de slang, tot straf van het bedriegen der vrouw, veroordeeld werd om op den buik voort te kruipen, dan zou daarin opgesloten liggen, dat zij vóór dien tijd pooten had, en dan was zij geene slang. Waarom dan, zulke duidelijke allegoriën aan het naïve geloof der kinderen als waarheden opgedrongen, die door hun oordeel op een dwaalspoor te brengen, hen later den Bijbel als een samenraapsel van ongerijmde fabelen zal doen beschouwen?

18. Indien de overtreding van Adam, letterlijk daarin bestond, een vrucht gegeten te hebben, dan zou men, het beuzelachtige er van in aanmerking nemende, de gestrengheid waarmede zij gestraft werd, onmogelijk kunnen rechtvaardigen. Men kan redelijker wijze ook niet aannemen, dat het die daad geweest is, die men algemeen verondersteld, anders zou God, die handeling als eene onvergeeflijke misdaad beschouwende, daar Hij zelf den mensch tot voortteeling geschapen had, zijn eigen werk veroordeeld hebben. Indien Adam aan het verbod om de verboden vrucht aan te raken, dien zin gehecht had, en er zich met nauwgezetheid aan gehouden had, waar zouden dan de menschen zijn, en wat zou er van des Scheppers doel geworden zijn? Ware het aldus, dan zou God het oneindige samenstel van het Heelal ten gerieve van twee individuen geschapen hebben, en zou het menschedom tegen Gods wil en verwachting, ontstaan zijn. God had Adam en Eva niet geschapen, om alléén op aarde te blijven; en men vindt hiervan het bewijs in de woorden, die Hij zelf onmiddellijk na hunne schepping, toen zij nog in het paradijs waren, tot hen sprak: "En God zegende hen, en God zeide tot hen: Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt, en vervult de aarde, en onderwerp haar." (Hoofdst I. v. 28.) Daar toch de vermenigvuldiging van den mensch reeds van af het paradijs eene wet was, kan de veronderstelde handeling niet de oorzaak van zijne verdrijving zijn.

Wat deze veronderstelling ingang heeft doen vinden, is het gevoel van schaamte, die Adam en Eva bij het zien van God overviel, waardoor zij genoopt werden zich te verbergen. Maar die schaamte is ook een zinnebeeld, het is de voorstelling van de ver-

warring en onrust die elke misdadiger ondervindt als hij tegenover degenen tegen wien hij iets mis dreven heeft, gesteld wordt.

19. Wat is dan nu ten slotte die groote misdaad welke alle afstammelingen van hen die haar bedreven, tot in eeuwigheid met veroordeeling bedreigt? Kaïn de broedermoorder, werd niet zoo streng gestraft. Geen godgeleerde heeft dit ooit logisch kunnen bepalen, omdat allen, vasthoudende aan de letter, zich in eenen verkeerden kring zijn blijven bewegen. Thans weten wij, dat die misdaad geen opzichzelfstaand door een enkel individu gepleegde daad is, maar dat onder een enig allegorisch voorgesteld feit, elke plichtschending is samengevat waaraan het nog onvolmaakte menschedom op aarde zich schuldig kan maken en die in de woorden: *overtreding van Gods wet* vervat zijn. Daarom wordt de schuld van den eerste mensch, als symbool der menschheid, zelf door een daad van ongehoorzaamheid gesymboliseerd.

20. Door aan Adam te zeggen, dat hij in het zweet zijns aanschijns zijn voedsel uit de aarde zou moeten trekken, symboliseert God de verplichting om te arbeiden, maar waarom van den arbeid een straf gemaakt? Wat zou het verstand van den mensch zijn, indien dit niet door den arbeid ontwikkeld werd? wat zou de aarde zijn, indien zij niet door den verstandigen arbeid van den mensch bevrucht, vervormd, gezond gemaakt werd?

Er is gezegd (Hoofdst. II v. 5 en 7): "de Heere God had het niet doen regenen op de aarde, en er was geen mensch geweest om den aardbodem te bebouwen. En de Heere God had den mensch geformeerd uit het stof der aarde." Deze woorden in verband met de volgende: *Vervult de aarde*, bewijzen dat de mensch van zijnen oorsprong af aan, bestemd was om de geheele aarde te bewonen en die te bebouwen. Indien de bebouwing der aarde een gevolg van het misdrijf van Adam moest wezen, zou daaruit voortvloeien, dat bij aldien Adam niet gezondigd had, de aarde onbebouwd zou gebleven, en Gods inzichten niet vervuld zouden geworden zijn. Waarom zegt hij tot de vrouw, omdat zij die fout begaan heeft, dat zij met smart zal baren? Hoe kunnen de barensweeën eene straf wezen daar zij een gevolg van het organisme, en het physiologisch bewezen is dat zij nuttig zijn? Hoe kan iets dat volgens de natuurwetten bestaat eene straf zijn? Dit alles hebben de godgeleerden nog niet aangetoond, en zij zullen daartoe nooit instaat zijn, zoolang zij het standpunt waaruit zij alles beschouwen niet verlaten; en toch kunnen die woorden die zoo tegenstrijdig schijnen, gerechtvaardigd worden.

21. Merken wij al dadelijk op, dat bij aldien op het oogenblik, dat Adam en Eva geschapen werden, hunne ziel uit het niet getrokken werd, zooals geleerd wordt, zij ook in alles nieuwelingen moesten zijn; zij moesten dus ook niet weten wat sterven is. Daar

zij zoolang zij in het paradijs waren alleen op aarde waren hadden zij nog nooit ie mand zien sterven; hoe zouden zij dan hebben kunnen begrijpen, waarin de bedreiging met den dood die God tot hen richte, bestond? Hoe zou Eva hebben kunnen begrijpen, dat met smart te baren, eene straf zoude zijn, daar zij, nauwlijks geboren zijnde, nooit kinderen gehad had en de eenige vrouw op de wereld was?

Gods woorden moesten dus voor Adam en Eva geen zin hebben. Ter nauwernood uit het niet getrokken, moesten zij niet weten waarom, noch hoe, zij er uit gekomen waren; zij moesten noch den Schepper noch het doel van het verbod dat hij hun deed begrijpen. Zonder de minste ondervinding van de omstandigheden des levens hebben zij gezondigd zoo als kinderen, die zonder oordeel des onderscheids handelen, hetgeen de verschrikkelijke verantwoordelijkheid, die God hen en het geheele menschedom oplegde, nog onbegrijpelijker maakt.

22. Daar, waarin de godgeleerdheid geen uitweg voor weet te vinden, wordt alles zonder moeite en op rationeele wijze door het Spiritisme door het vroeger bestaan van de ziel en de veelvuldigheid van het leven, verklaart; eene wet zonder welke alles in het menschenlijke leven geheimvol en anomaal blijft. En inderdaad, als wij aannemen dat Adam en Eva reeds geleefd hadden, dan wordt alles begrijpelijk: God spreekt dan niet meer als tot kinderen, maar tot wezens die in staat zijn om Hem te begrijpen, en die hem ook begrijpen en daardoor bewijzen, dat zij reeds vroeger kennis hebben opgedaan. Als wij daarbij aannemen, dat zij op eene meer gevorderde en minder stoffelijke wereld dan de onze geleefd hebben, op welke de arbeid van het lichaam, door dien van den geest vervangen wordt, dat zij door hun verzet tegen Gods wet, voorgesteld als ongehoorzaamheid, er van uitgesloten, en tot straf naar de aarde verbannen zijn, op welke de mensch, tengevolge der natuur van dien bol tot lichamenlijken arbeid gedwongen wordt, dan had God gelijk toen hij hun zeide: Op de wereld, die gij van nu af gaat bewonen, zult gij den grond bebouwen en er uw voedsel, in het zweet uws aanschijns, uit trekken; en tot de vrouw: Gij zult met smart baren; omdat dit de natuur van die wereld medebrengt. (Zie hoofdst. XI, nr. 31 en volg.)

Het aardsche paradijs, waarvan men te vergeefs getracht heeft de sporen terug te vinden, was dus een zinnebeeld van de gelukkige wereld, waarop Adam, of liever het ras der Geesten, waarvan Adam de personificatie is, geleefd had. De verdrijving uit het paradijs kenmerkt het oogenblik, waarop die Geesten zich onder de bewoners van die wereld zijn komen incarneeren, en de veranderingen in den toestand die er het gevolg van was. De engel met het vlammend zwaard, den ingang van het paradijs bewakende, is het zinnebeeld van de onmogelijkheid voor Geesten van mindere werelden, om tot de verhevene, toegang te verkrijgen, voor dat zij zich door loutering dit waardig ge maakt hebben. (Zie verder hierover hoofdst XIV, nr. 9 en volg.)

23. Kaïn (na den moord van Abel) zeide tot den Heer: Mijne misdaad is te groot, dan dat zij vergeven worde. — Zie, gij hebt mij heden verdreven van den aardbodem en ik zal voor uw aangezicht verborgen zijn; en ik zal zwervende en dolende zijn op de aarde, en het zal geschieden, dat al wie mij vindt, mij zal doodslaan. — Doch de Heere zeide tot hem; Daarom al wie Kaïn doodslaat, zal zeventvoudig gewroken worden! En de Heer stelde een teeken aan Kaïn, opdat hem niet versloeg al wie hem vond.

Kaïn, ging uit van het aangezicht des Heeren, en hij woonde ten oosten van Eden — En Kaïn bekende zijne huisvrouw en zij werd bevrucht en baarde Henoeh. En hij bouwde eene stad, en noemde den naam dier stad naar den naam zijns zoons Henoeh.(Hoofst. IV. vs. 13—16.)

24. — Neemt men alles in Genesis woordelijk op, dan komt men tot het volgende: Adam en Eva waren na hunne verdrijving uit het aardsche paradijs alleen op de wereld; eerst later kregen zij Kaïn en Abel tot kinderen. En Kaïn, zijn broeder gedood hebbende, en naar een ander oord gevluht zijnde, zag zijnen vader en zijne moeder niet weder, die dus op nieuw alleen bleven; eerst lang daarna kreeg Adam op 130 jarigen leeftijd, een derden zoon, Seth genaamd. Na de geboorte van Seth leefde hij volgens het bijbelsche geslachts-register nog 800 jaren, en kreeg nog meer zonen en dochteren.

Toen Kaïn zich in het Oosten van Eden nederzette, waren er dus op de aarde slechts drie menschen: Aan de eene kant zijn vader en zijne moeder; en aan den anderen, hij alleen. Evenwel kreeg hij eene vrouw en een kind, wie kon die vrouw zijn, en van waar nam hij die? Hij bouwde eene stad, maar eene stad doet het bestaan van inwoners veronderstellen, want het is niet aantemen dat hij die, voor zich alleen zou bouwen, noch dat hij die geheel alleen zou hebben kunnen bouwen.

Uit het verhaal zelf blijkt dus, dat het oord bewoond was; en het kon niet door afstammelingen van Adam geweest zijn, die toen geene andere afstammelingen dan Kaïn had.

Het aanwezen van andere inwoners blijkt insgelijks uit de woorden van Kaïn: "Ik zal zwervende en dolende zijn op de aarde, en het zal geschieden, dat al die mij vindt mij zal doodslaan," en uit het antwoord dat God hierop gaf. Door wien toch kon hij vreezen gedood te zullen worden, en waartoe zou het teeken dat God op hem stelde, om hem te behoeden, dienen, bij aldien er niemand was dien hij ontmoeten kon? Indien er dus buiten het gezin van Adam nog andere menschen op aarde waren, komt dit omdat zij er vóór hem waren; waaruit volgens den tekst van Genesis zelf, volgt; dat Adam noch de eerste mensch, noch de stamvader van het menschenlijke geslacht geweest is. (Hoofdst. XI, nr. 34.)

25. Om de geestelijke Genesis in haar geheel te kunnen begrijpen was de kennis noodig die het spiritisme aanbrengt door zijne inlichtingen omtrent: de natuur der ziel, hare schepping in den staat van onnoozel- en onwetendheid omtrent hare vereeniging met het lichaam, haren, tot in het oneindige, voortgaanden vooruitgang door middel der elkander opvolgende levens, die als zoovele sporten zijn op de ladder, die tot de volmaking leidt, omtrent hare trapsgewijze bevrijding van den invloed der stof, door het gebruik maken van haar vrijen wil, omtrent de oorzaken harer goede en slechte neigingen en vermogens, omtrent het phenomeen der geboorte en van het sterven, omtrent den toestand van den Geest in omdoling, en eindelijk omtrent de toekomst, die de prijs is, gesteld op hare inspanning om zich te beteren.

Dank zij die inlichtingen, weet nu de mensch van waar hij komt, waarheen hij gaat, waarom hij op aarde is en waarom hij lijdt; hij weet dat hij zijne toekomst in eigen handen heeft en dat de duur van zijne ballingschap hier beneden van hemzelf afhankelijk is. Die Genesis uit de bekrompen en kinderachtige allegorie te voorschijn getreden, komt hem nu grootsch voor, en in overeenstemming met de majesteit, goedheid en rechtvaardigheid van den Schepper. Uit dat oogpunt beschouwd zal die Genesis het ongelooft, doen verstommen, en overwinnen.

DE WONDEREN

VOLGENS HET SPIRITISME.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Kenmerken van het Wonder.

Het theologische wonder.

1. Volgens zijne afleiding beteekent het woord wonder, mirakel, (van mirari, bewonderen): bewonderenswaardig, iets buitengewoons, verbazends. De Fransche Academie geeft als definitie van dat woord: *Eene daad van de goddelijke macht, die met de bekende natuurwetten in strijd is.*

In het gewone gebruik heeft dit woord, zooals eene menigte anderen, zijne oorspronkelijke beteekenis verloren. Van algemeen als het was, wordt het uitsluitend op eene bijzondere orde van feiten toegepast. In de meening van de meeste menschen, ligt in de beteekenis van een wonder, een mirakel, de gedachte aan een bovennatuurlijk feit opgesloten; in den zin, dien de kerk aan dit woord geeft, is een wonder: eene afwijking van de natuurwetten, door welke God zijne almacht openbaart. Deze is inderdaad de gewone beteekenis, die men er aan geeft, en het is alleen vergelijkender wijze of in overdrachtelijken zin sprekende, dat men het op de gewone omstandigheden van het leven toepast.

Een der kenmerken van het eigenlijk gezegde wonder is, onverklaarbaar te zijn, juist doordien het buiten de natuurwetten om, plaats vindt; en dit is zoozeer het den kbeeld dat er aan gehecht wordt, dat zoodra men de verklaring van een wonderwerk vindt, men, hoe wonderdadig dit ook zijn moge, zegt, dat het geen wonder meer is.

Een ander kenmerk van het wonder is, ongewoon, op zichzelf staand, en eene uitzondering te zijn, zoodra een of ander verschijnsel herhaaldelijk, hetzij van zelf, hetzij door eene handeling van den wil plaats vindt, komt dit omdat het aan wetten onderworpen is; en dan kan het, die wet moge al of niet bekend wezen, geen wonder meer zijn.

2. In het oog der onwetende menigte, doet de wetenschap dagelijks wonderen. Bij aldien een werkelijk dood mensch, door eene goddelijke bemiddeling in het leven teruggeroepen wordt, dan is dit een wezenlijk wonder, een mirakel, omdat dit eene met de natuurwetten strijdige daad is. Maar bijaldien dat mensch slechts in schijn dood is, indien er bij hem nog eenige *sluimerende levensvatbaarheid* blijft bestaan, en de kunst, of eene magnetische behandeling er in slaagt, die weer optewekken, dan zal dit voor verlichte

menschen een natuurlijk verschijnsel zijn, doch in de oogen van de onwetende menigte voor een wonder doorgaan. Als een natuurkundige, te midden van onkundige landlieden, eenen electrieken vlieger doet opstijgen, en daarmede den bliksem in eenen boom doet inslaan, dan zal die nieuwerwetsche Prometheus zeker door hen, als met heilsche macht bekleed, aangezien worden; maar als Jozua de zon of liever de aarde doet stilstaan, die daad als waar aannemende, dan is dat het ware wonder, want er bestaat geen magnetiseur die kracht genoeg bezit om zulk een wonder te kunnen doen.

De eeuwen van onkunde, waren vruchtbaar in wonderen, omdat alles waarvan men de oorzaak niet kende voor een wonder doorging. Naarmate de wetenschap nieuwe wetten heeft ontsluit, is de kring van het wonderdadige allengskens ingekrompen; maar aangezien zij het veld der natuur nog niet in zijn geheel had kunnen onderzoeken, bleef er nog altijd een zeer ruime plaats voor het wonderdadige over.

3. Het wonderbaarlijke, door de wetenschap uit het domein van het stoffelijke verbannen zijnde, heeft zich op dat van de spiritualiteit, dat zijn laatste toevluchtsoord is geweest, verschanst. Het Spiritisme bewijzende dat het geestelijke element eene der levende krachten der natuur is, eene kracht die gezamenlijk met de stoffelijke kracht onophoudelijk werkzaam is, brengt de verschijnselen, die er het uitwerksel van zijn, weder tot die der natuurlijke terug, omdat zij even als dezen aan wetten onderworpen zijn. Wordt het wonderbaarlijke ook uit de spiritualiteit gebannen, dan heeft het geen reden van bestaan meer, en dan eerst zal men kunnen zeggen, dat de tijd der wonderen voorbij is (zie hoofdstuk I, nr. 18).

Het Spiritisme doet geen wonder.

4. Het Spiritisme komt dus op zijne beurt even als iedere nieuwe wetenschap bij haar optreden, nieuwe wetten openbaren, en dientengevolge de verschijnselen, die een gevolg van die wetten zijn, verklaren.

Wel is waar staan deze verschijnselen met het bestaan van Geesten, en met hunne werking op de stoffelijke wereld in verband; en daarin, zegt men: bestaat juist het bovennatuurlijke. Maar zij, die dat zeggen zouden dan toch dienen te bewijzen, dat de Geesten en hunne manifestatiën, met de natuurwetten in strijd zijn, dat zulks geen natuurwet is, en ook niet zijn kan.

De Geest is niet anders dan de ziel die het lichaam overleeft. Daar hij niet sterft, is hij het voornaamste wezen, terwijl het lichaam slechts een aanhangsel, een toevoegsel is, dat vernietigd wordt. Zijn bestaan blijft dus zoowel na als gedurende de incarnatie even natuurlijk; hij is aan de wetten, die het geestelijk beginsel, evenals het lichaam aan

die, welke het stoffelijk beginsel beheerschen, onderworpen; maar aangezien er tusschen deze twee beginselen eene noodzakelijke affiniteit bestaat, omdat door hunne gelijktijdige werking de beweging en de harmonie van het geheel wordt voortgebracht, volgt er uit dat de spiritualiteit en de materialiteit de twee samenstellende deelen van een geheel zijn, waarvan het eene even zoo natuurlijk als het andere is, en de eerste geene uitzondering, geene anomalie in de orde der dingen is.

5. Gedurende de incarnatie, werkt de Geest door tusschenkomst van zijn fluidiek lichaam of perispit, op de stof; hetzelfde vindt in de niet-geïncarneerde staat plaats. Hij doet als Geest, in de mate van zijne vermogens, wat hij als mensch deed; doch daar hij zijn stoffelijk lichaam niet meer tot werktuig heeft, maakt hij, zoo noodig, van de stoffelijke organen van een geïncarneerde gebruik, die dan, wat men een medium noemt, wordt. Hij doet even als iemand, die zelf niet kunnende schrijven, de hand van eenen secretaris, of als iemand, die eene taal niet kennende, eene tolk gebruikt. Een secretaris, een tolk, zijn de mediums van een geïncarneerde, zooals het medium, de secretaris of tolk van een Geest is.

6. De omgeving waarin de Geesten handelen, en de middelen van uitvoering niet meer dezelfde als die in de niet-geïncarneerde staat zijnde, zoo zijn ook de uitwerkselen verschillend. Deze uitwerkselen schijnen alleen daarom bovennatuurlijk, omdat zij door behulp van werkende krachten, verschillend van die, welke *wij* gebruiken, worden voortgebracht; maar daar deze werkende krachten in de natuur aanwezig zijn, en de feiten der manifestatiën naar bepaalde wetten plaats vinden, bestaat daarin niets bovennatuurlijks noch wonderbaarlijks. Vóór dat men de eigenschappen van de electriciteit kende, waren de elektrische verschijnselen in het oog van sommige menschen ook wonderen; maar zoodra was de oorzaak niet bekend of het wonderbaarlijke verdween. Zoo is het ook met de verschijnselen van het Spiritisme, die even min buiten de orde der natuurwetten liggen, als de verschijnselen der electriciteit, der acoustiek, van het licht en anderen die de bron van een menigte bijgeloovigheden zijn geweest.

7. En evenwel, zal men zeggen, beweert gij dat een Geest eene tafel kan optillen en zonder ondersteund te worden in de ruimte zwevende kan houden; is dit dan niet eene afwijking van de wet van aantrekking? — Ja, eene afwijking van de bekende wet; maar kent men alle wetten? Wie zou, vóór dat men de opstijgende kracht van eenige gassen had leeren kennen gezegd hebben, dat een gevaarte met eenige menschen beladen, de aantrekkingskracht zou kunnen overwinnen? Moest dit in de oogen der menigte niet als een wonder, als duivelskunsenaarlijk voorkomen? Iemand, die eene eeuw geleden, aangenomen had om een brief op 500 uren afstand overtebrengen, en er binnen eenige

minuten het antwoord op te ontvangen, zou voor krankzinnig gehouden zijn; en zoo hij het werkelijk gedaan had, zou men gedacht hebben dat de duivel ter zijner beschikking stond, want toen, was alleen de duivel bij machte om zoo vlug te reizen; en toch wordt zoo iets thans niet alleen als mogelijk, maar zelfs als iets zeer natuurlijks erkend. Waarom zou dan niet even goed een nog onbekend fluïdum, onder zekere gegevene omstandigheden, niet de eigenschap kunnen bezitten, van een tegenwicht voor de uitwerkselen der aantrekkingskracht te zijn, zooals de waterstof een tegenwicht voor de zwaarte van den luchtbel is? En zulks is in het onderhavige geval inderdaad zoo. (Zie het Boek der Mediums hoofd. IV.)

8. De verschijnselen van het Spiritisme, tot de natuur behorende, hebben ten allen tijde plaats gevonden, maar juist omdat de studie dier verschijnselen niet met de stoffelijke middelen, die ter beschikking van de gewone wetenschap staan, kon volbracht worden, zijn zij langer dan andere tot het domein van het bovennatuurlijke blijven behoren, waaruit het Spiritisme ze nu verlost.

Het bovennatuurlijke op onverklaarbare verschijnselen gegrond zijnde, laat aan de verbeelding vrij spel, die nu in het onbekende omdolende, allerlei bijgeloovigheden baart. Eene rationeele, op de natuurwetten gegronde uitlegging, de mensen weder tot de werkelijkheid terug voerende, maakt een einde aan de afdwalingen der verbeeldingskracht en vernietigt het bijgeloof. Wel verre dat het Spiritisme de grenspalen van het bovennatuurlijke verder uitzet, beperkt het die tot het uiterste, en ontnemt dit zijn laatste toevluchtsoord. Zoo het al aan de mogelijkheid van sommige feiten doet gelooven, zoo belet het aan den anderen kant aan vele anderen geloof te slaan, omdat het binnen de grenzen der spiritualiteit, zoo als de wetenschap binnen die der materialiteit, bewijst wat mogelijk, en wat zulks niet is. Daar het Spiritisme zich evenwel niet aanmatigt het laatste woord over alles, zelfs niet over datgene wat tot zijne competentie behoort, uitgesproken te hebben, zoo werpt het zich niet op als de eenige beslisser over het onmogelijke, maar laat het ook aan de toekomst over, daarover licht te verspreiden.

9. De verschijnselen van het Spiritisme bestaan uit de verschillende wijzen waarop zich de ziel of geest, het zij gedurende de incarnatie, hetzij in den staat van omdoling uit of manifesteert. Door die uitingen of manifestatiën, openbaart de ziel haar bestaan, haar overleven van het lichaam en hare individualiteit; men oordeelt over die uitingen naar hare uitwerkselen; indien de oorzaak natuurlijk is, dan is het uitwerkel ook. Het zijn die uitwerkselen, die het bijzonder onderwerp van het onderzoek en de studie van het Spiritisme uitmaken, om zoo doende tot de zoo volledig mogelijke kennis te geraken van de natuur en de eigenschappen der ziel, en van de wetten die het geestelijk beginsel beheerschen.

10. Voor hen die het bestaan van het onafhankelijk geestelijk beginsel, en gevolgelijk dat van de individueele en het lichaam overlevende ziel loochenen, is de geheele natuur in de tastbare stof vervat; in hunne oogen zijn al de verschijnselen, die met de spiritualiteit in verband staan, bovennatuurlijk, en dus hersenschimmen; de oorzaak loochenende, kunnen zij ook het uitwerksel niet aannemen; en daar waar de uitwerkselen niet te loochenen zijn, schrijven zij die aan inbeelding, illusiën, hallucinatie toe en weigeren ze grondig te onderzoeken; daardoor bestaat bij hen een vooraf opgevatte meening, die hen belet op gezonde wijze over het Spiritisme te oordeelen, omdat zij van het beginsel uitgaan om alles wat niet stoffelijk is te ontkennen.

11. Omdat het Spiritisme de uitwerkselen, die een gevolg van het bestaan der ziel zijn, aanneemt, ligt daarin nog niet opgesloten, dat het al de verschijnselen, die men met den naam van wonderdadig bestempelt, voor zijne rekening neemt, of tracht te verdedigen en ingang te doen vinden; noch dat het zich als kampioen opwerpt voor al de droomers, voor al de utopiën, voor al de systematische excentriciteiten, voor alle miraculeuse legenden; men moet al zeer weinig met het Spiritisme bekend zijn om dit te veronderstellen. De bestrijders van het Spiritisme denken een niet te wederleggen argument er tegen in te brengen, als zij, na geleerde nasporingen in het werk gesteld te hebben omtrent de verhalen rakende de convulsionnaires van St. Medard, de Camisards der Cévennes of de nonnen van Loudun, het hun gelukt is daaronder bepaalde bedriegerij, die niemand ontkent, te ontdekken; maar zijn dan die verhalen het Evangelie van het Spiritisme? Hebben zijne aanhangers dan ontkent dat kwakzalvers eenige verschijnselen ten hunne voordeele hebben weten na te bootsen; dat de verbeelding er anderen heeft vermeend te zien en dweepers er velen overdreven hebben voorgesteld? Het Spiritisme is evenmin aansprakelijk voor de buitensporigheden, die men in zijnen naam kan plegen, als de wezenlijke wetenschap dit voor de dwalingen en de bedriegerijen der onwetendheid, noch de ware godsdienst voor de uitspattingen van dweepers is. Vele bedillers beoordeelen het Spiritisme naar de kinderpraatjes en volksverhalen die er de verdichtselen van zijn; men zou met even veel recht de geschiedenis, naar de geschiedkundige romans of treurspelen kunnen beoordeelen.

12. De spiritische manifestatiën ontstaan het meest uit eigen beweging, en komen zonder daarover vooraf-opgevatte gedachten voor, bij menschen die er in het geheel niet aan dachten; er zijn er ook, die onder zekere omstandigheden door menschen, die men den naam van *mediums* gegeven heeft, kunnen uitgelokt worden: in het eerste geval, is het medium *onbewust* van hetgeen door zijn toedoen voortgebracht wordt; in het tweede handelt het met kennis van zake: van daar de onderscheiding in *bewuste* en

onbewuste mediums. Deze laatsten zijn het menigvuldigst, en vindt men dikwijls onder de hardnekkigste ongeloovigen, die zodoende zonder het te weten of te willen, Spiritisme uitoefenen. De verschijnselen, die uit eigene beweging ontstaan, zijn juist daarom van het grootste belang, omdat men de eerlijkheid van degenen, die ze doen ontstaan niet verdenken kan. Het is hiermede gesteld als met het somnambulisme, dat bij sommige individuen, natuurlijk en onwillekeurig ontstaat, en bij anderen door magnetische hande lingen opgewekt wordt (zie in *het Boek der Mediums*, Hoofdst. V. — *Revue Spirite*; voorbeelden; December 1865. — blz. 370; — Aug. 1865. blz. 231.)

Maar hetzij, dat deze verschijnselen het uitwerksel van eene wilsuïting is, of niet, de oorzaak van beiden is volmaakt dezelfde, en wijkt in niets van de natuurwetten af. De mediums doen dus volstrekt niets bovennatuurlijks ontstaan; en doen dus ook geene wonderen; de oogenblikkelijke genezingen zijn evenmin miraculeus als al de andere verschijnselen, want zij vinden door de werking van eene fluïdieke werkende kracht plaats, die hier de dienst doet van een geneesmiddel, wiens eigenschappen, omdat zij tot heden toe onbekend zijn gebleven, daarom niet minder natuurlijk zijn. De spotnaam van wonderdocter, die door de met de beginselen van het Spiritisme onbekende bedillers, aan zekere mediums gegeven is, is dus geheel en al onjuist. De qualificatie van *wonder*, die men vergelijkender wijze aan dit soort van verschijnsel gegeven heeft, kan niet anders dan tot dwaling aangaande hunnen wezenlijken aard leiden.

13. De tusschenkomst van onzichtbare intelligentiën bij de verschijnselen van het Spiritisme, maakt die niet wonderbaarlijker, dan al die, welke aan eene onzichtbare medewerking hunnen oorsprong te danken hebben, omdat de onzichtbare wezens, die de ruimte bevolken, eene der machten der natuur zijn, eene macht wier werking zonder ophouden zoowel op de stoffelijke als zedelijke wereld plaats vindt.

Het Spiritisme, ons omtrent deze macht ingelicht hebbende, geeft ons den sleutel op eene menigte onverklaarde, en door elk ander middel onverklaarbare dingen, die in vervlogen tijden voor wonderen hebben kunnen doorgaan; even als het magnetisme, onthult het eene zoo al niet onbekende ten minste eene slecht begrepen wet; of liever, men kende de uitwerkselen, want die hebben zich ten allen tijde voorgedaan, maar niet de wet, en het was de onbekendheid met die wet, welke het bijgeloof deed geboren worden. Die wet kennende, verdwijnt het wonderbaarlijke, en nemen de verschijnselen hunne plaats weder in de orde der natuurlijke dingen in. Daarom verrichten de spiritisten evenmin een wonder als zij eene tafel doen draaien of een overledene doen schrijven, dan de geneesheer als hij een stervende weder doet herleven of de natuurkundige als hij den bliksem doet inslaan. Hij die voorgeeft, dat hij met behulp van die wetenschap, *wonderen kan doen*, is iemand die de zaak niet kent of een bedrieger.

14. Daar nu het Spiritisme alle aanspraak op het wonderdadige van zich afwerpt; bestaan er dan buiten het Spiritisme ook wonderen in de gewone beteekenis van dat woord? Merken wij al dadelijk op dat de meeste zoo niet alle zoogenaamde wonderdadige gebeurtenissen, die vóór de verschijning van het Spiritisme plaats vonden en nog tegenwoordig plaats vinden, door nieuwe wetten die het Spiritisme is komen openbaren, verklaart worden; die gebeurtenissen nemen dus, ofschoon onder eenen anderen naam, weder hunne plaats onder de spiritistische verschijnselen in, en bezitten dus als zoodanig niets bovennatuurlijks. Men versta ons wel, dat er hier alleen sprake is van goed bewezen feiten, en niet van die, welke onder den naam van wonderen of mirakels, het werk zijn van eerlooze bedriegers, met het doel om de lichtgeloovigen in hun voordeel te exploiteeren, ook niet van die feiten, welke de legenden vermelden, die oorspronkelijk eenigen grond van waarheid konden hebben, maar door het bijgeloof tot in het ongerijmde zijn vermeerderd en verbeterd. Over die feiten, doet het Spiritisme het licht schijnen door de middelen te geven om onderscheid tussen fouten en waarheid te maken.

Doet God wonderen?

15. En wat nu de eigenlijk gezegde wonderen betreft, aangezien voor God niets onmogelijk is, zoo kan Hij zeer zeker wonderen doen; maar heeft Hij er gedaan? Met andere woorden: wijkt Hij van de wetten af, die hij zelf vastgesteld heeft? De mensch is niet bevoegd om de daden der Godheid naar de maatstaf van zijn zwak verstand te beoordeelen, doch wij bezitten tot maatstaf van ons oordeel over Goddelijke dingen, Gods eigenschappen zelf. Bij zijne hoogste macht, bezit hij de Hoogste wijsheid, waaruit wij mogen besluiten, dat Hij nooit iets onnoodigs doet.

Waartoe zou Hij dan wonderen doen? Om zijne almacht te toonen, zegt men; maar openbaart zich Gods almacht dan niet op veel treffender wijze in het grootsch geheel der werken zijner schepping, in de wijze voorzienigheid, die zoowel in de kleinste als in de grootste deelen dier schepping zichtbaar is, en in de harmonie der wetten, die het heelal beheerschen, dan in eenige kleine nietige afwijkingen, die kunstmakers weten na te bootsen? Wat zou men van een kundig werktuigkundige zeggen, die om zijne bekwaamheid te toonen het uurwerk, een meesterstuk van kunst door hem tezamen gesteld, ging vernielen, om aan te toonen dat hij in staat is, om datgene wat dat hij gemaakt heeft, ook aftebreken? Wordt daarentegen, zijne bekwaamheid niet oneindig beter door de regelmaat en juistheid van den gang van zijn uurwerk, bewezen?

Het vraagstuk der eigenlijk gezegde wonderen, behoort dus niet tot het ressort van het Spiritisme ; maar uitgaande van de redeneering: dat God niets onnuts doet, spreekt het als zijn oordeel uit: dat de wonderen tot Gods verheerlijking niet noodig zijn-

de, ook niets in het heelal van de algemeene wetten afwijkt. God doet geen wonderen want Zijne wetten volmaakt zijnde, hoeft Hij van die ook niet afwijken. Zoo er gebeurtenissen zijn, die wij niet begrijpen, dan komt dit, om dat ons daartoe voor als nog de noodige kennis ontbreekt.

16. Indien wij aannamen dat God somtijds, om voor ons ondoorgrondelijk, redenen, van de wetten, die Hij zelf vaststelde heeft kunnen afwijken, dan zijn die wetten niet meer onveranderlijk; maar het zou dan ten minste rationeel zijn te gelooven dat God *alleen* die macht bezat, en men kan zonder Zijne almacht te loochenen niet aannemen, dat het aan den Geest van het kwaad gegeven zou zijn Gods werk ongedaan te maken, door van zijnen kant wonderen te doen, die zelf uitverkorenen kunnen verleiden, hetwelk eene macht aan die van God gelijk zou doen veronderstellen; en toch wordt dit onderwezen. Indien Satan de macht had om zonder Gods toestemming den loop der natuurwetten, dat Gods werk is, te schorsen, dan ware hij machtiger dan God: God is dan niet almachtig; maar indien God, zooals men beweert, die macht op den duivel overdraagt, ten einde hem in staat te stellen des te gemakkelijker het mensdom tot het kwaad overtehalen, dan is God niet oneindig goed. In beide gevallen, ontkent men eene der eigenschappen, zonder welke God, niet God is.

De kerk onderscheidt dan ook de goede wonderen, die van God en de slechte, die van Satan komen; maar waaraan kan men dat verschil ontdekken? Een wonder moge officieel of niet zijn, het blijft niettemin eene afwijking van de wetten, die een uitvloeisel van God zijn; wordt iemand door een zogenaamd wonder genezen, het moge door God of door den duivel zijn, dan is hij niettemin genezen. Men moet wel een armzalig denkbeeld van het menschelijk verstand hebben, om te kunnen verwachten dat dergelijke leer heden ten dage nog ingang zal vinden.

De mogelijkheid van zekere zogenaamde wonderdadige gebeurtenissen erkend zijnde, moet men er uit opmaken, dat welke ook de bron moge zijn waaraan men ze toeschrijft, het natuurlijke uitwerkselen zijn, waarvan *Geesten of geïncarneerden*, even als van alles, even als van hunne eigene kennis en wetenschap, hetzij ten goede of ten kwade, naar gelang van hunne goedheid of verdorvenheid kunnen gebruik maken. Een verdorven wezen, kan dus, van zijne kennis gebruik makende, dingen doen die aan onwetenden als wonderen voorkomen; maar als die uitwerkselen het een of ander goede tot doel en als uitkomst hebben, dan is het niet logisch er de oorzaak van aan den duivel toe te schrijven.

17. Maar zegt men, de godsdienst steunt op feiten, die niet verklaard noch verklaarbaar zijn. Niet verklaart is mogelijk, maar niet verklaarbaar is iets anders. Weet men welke ontdekkingen en kennis in de toekomst nog voor ons bewaard zijn? Zonder van het wonder der schepping te spreken, ongetwijfeld het grootste van alle wonderen,

doch dat heden ten dage tot het gebied der algemeene wet teruggebracht is, ziet men dan niet reeds onder den invloed van magnetisme, somnambulisme en Spiritisme: wederom geestverrukking, visioenen, verschijningen, het zien op afstanden, plotselinge genezingen, opstijging in de lucht, mondelinge en andere gemeenschap met de wezens der onzichtbare wereld zich weder herhalen; allen verschijnselen, die sedert onheugelijke tijden bekend waren, eertijds als wonderen beschouwd werden, maar thans bewezen zijn, volgens de samenstellende wetten van al wat bestaat tot de orde der natuurlijke dingen te behooren. De bijbel is vol van soortgelijke feiten, die men bovennatuurlijk noemt; maar aangezien men dezelfde soort en nog veel wonderbaarlijker feiten in alle heidensche godsdiensten der oudheid aantreft, zou men, indien de waarheid van eenen godsdienst afhankelijk van het getal en den aard van zoodanige feiten is, verlegen zijn, aan welke de voorkeur te geven.

Het bovennatuurlijke en de godsdiensten.

18. Door te beweren, dat het bovennatuurlijke de noodzakelijke grondslag van elken godsdienst, de hoeksteen van den Christelijken is, verdedigt men eene gevaarlijke stelling; grondt men de waarheden van den christelijken godsdienst alleen op wonderen, dan geeft men die een zeer zwak steunpunt, waarvan de steenen met den dag loslaten. Deze stelling, die door uitstekende godgeleerden verdedigd wordt, leidt ons regelrecht tot de conclusie, dat er binnen een gegeven tijd geen godsdienst, zelf niet de Christelijke meer mogelijk zal zijn, zoodra hetgeen nu als bovennatuurlijk beschouwd wordt, bewezen zal zijn, natuurlijk te zijn; want men moge betoog op betoog stapelen, men zal er niet in slagen het geloof te handhaven, dat iets wonderbaarlijks is, als het bewezen wordt dat het dit niet is; en men bewijst dat een feit geene afwijking van de wetten der natuur is, als men het door diezelfde wetten verklaren kan, en als het door een of ander individu kan voortgebracht worden, en dus ophoudt een uitsluitend voorrecht der heiligen te zijn. Niet het *bovennatuurlijke* is een vereischte voor de godsdiensten; maar wel het *geestelijk beginsel*, dat men ten onrechte met het wonderbaarlijke verwacht, en zonder welk er geen godsdienst mogelijk is.

Het Spiritisme beschouwt den Christelijken godsdienst uit een verhevener standpunt, het geeft die godsdienst een hechter grondslag dan die der wonderen; die grondslag is: Gods onveranderlijke wetten, die zoo wel het geestelijke als het stoffelijke beginsel beheerschen; die grondslag trotseert tijd en wetenschap, want de tijd en de wetenschap zullen die bevestigen.

God is daarom niet minder onze bewondering, dankbaarheid en eerbied waardig, omdat hij niet van de door Hem vastgestelde wetten, die vooral groot door hare onver-

anderlijkheid zijn, is afgeweken. Het bovennatuurlijke is niet noodig om ons te nopen God de hulde te bewijzen die Hem toekomt; is dan de natuur op zichzelf niet indrukwekkend genoeg, dat het nog noodig zou wezen er iets aan toevoegen om de goddelijke macht te bewijzen? De godsdienst zal des te minder ongeloovigen ontmoeten, naar mate zij in allen opzichte door de rede erkend wordt. Het christendom kan door die erkenning niets verliezen, maar zal er integendeel alles bij winnen. Zoo iets die godsdienst bij sommigen afbreuk heeft kunnen doen, dan is het juist het misbruik dat er van het wonderbaarlijke en bovennatuurlijke in gemaakt is.

19. Neemt men het woord wonder, *mirakel*, in zijne etymologische beteekenis, als *iets bewonderenswaardig* aan, dan hebben wij onophoudelijk wonderen voor oogen, wij ademen ze met de lucht in, wij vertreden ze onder onze voeten, want in de natuur is alles wonder.

Wil men het volk, de onwetenden, de armen van geest, een denkbeeld van Gods almacht geven? Wijs hen dan op de bewonderenswaardige samenstelling van al wat leven heeft, op de bevruchting der planten, op de geschiktheid van ieder deel van elk wezen om zijne behoeften naar gelang van de middenstof waarin het zich bevindt te kunnen bevredigen; laat hen Gods werk in den grashalm, in de bloem die ontluikt, in de zon, die alles verlevendigt, zien. Toon hen Zijne goedheid in de vaderzorg voor alle zijne schepselen hoe nietig die ook wezen moge, in zijn vooruitzien van de redenen van bestaan van elk ding, waarvan niet één nutteloos is, in het goede dat altijd uit het oogenschijnlijke en tijdelijke kwaad voortspruit. Maak het hen vooral begrijpelijk, dat het wezenlijke kwaad, het werk der menschen en niet dat van God is; tracht niet hen schrik aan te jagen door het tafereel van het eeuwige vuur, waaraan zij zullen eindigen met niet meer te gelooven, en dat hen aan Gods goedheid doet twijfelen; maar moedig hen aan door het zekere vooruitzicht zich eenmaal van het door hen bedreven kwaad vrij te zullen kunnen maken en dit te zullen kunnen herstellen: wijs hen op de ontdekkingen der wetenschap als op eene openbaring der goddelijke wetten en niet als op het werk des duivels; leer hen eindelijk in het boek der natuur, dat steeds geopend voor hen ligt te lezen; in dat onuitputtelijke boek, waarin de wijsheid en goedheid des Scheppers op elke bladzijde geschreven staat, dan zullen zij begrijpen dat zulk een groot Wezen, dat zich met alles bemoeit, over alles waakt, alles voorziet, ook oneindig machtig moet zijn. De landbouwer zal Hem zien bij het trekken van zijne vore, en de door het ongeluk terneergedrukte zal Hem onder zijn lijden zegenen, want hij zal tot zich zelve zeggen: Indien ik ongelukkig ben, is het door eigen schuld. Dan zal de mensch waarlijk godsdienstig zijn, meer dan als men zich afslooft om hem te doen gelooven aan bloed zwetende steenen, of aan de oogleden bewegende en tranenstortende beelden.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

De Fluiden.

Aard en eigenschappen der fluiden. Natuurlijke verklaring van eenige als boven-natuurlijk beschouwde feiten.

Aard en eigenschappen der fluiden.

Fluidike elementen.

1. De wetenschap heeft ons den sleutel gegeven op die wonderen welke meer in het bijzonder tot het stoffelijke element behooren, hetzij door ze te verklaren, of wel er volgens de wetten die de stof beheerschen, de onmogelijkheid van te bewijzen; maar de verschijnselen waarbij het geestelijke element meer op den voorgrond treedt, niet door de wetten der stof alleen verklaard kunnende worden, ontsnappen aan de navorschingen der wetenschap; daarom dragen dezen, *oogenschijnlijk* meer dan de anderen het karakter van het wonderdadige. Het zijn dus de wetten waardoor het geestelijk leven beheersend wordt, die den sleutel op de wonderen, die tot die cathegorie behooren, kunnen geven.

2. Het universeele cosmische fluïdum, is, zooals aangetoond is, de oorspronkelijke elementaire stof, welker wijziging en vervorming de ontelbare verscheidenheid in de lichamen die in de natuur aanwezig zijn, doet ontstaan (zie hoofdstuk X). Als elementair beginsel, doet het zich in twee verschillende toestanden voor; die van etherisatie of onweegbaarheid, die men als den oorspronkelijken normalen toestand kan beschouwen, en die van materialisatie of weegbaarheid, die als 't ware slechts opvolgend is. De tusschen-toestand is die, van de vervorming van het fluïdum in tastbare stof, maar ook daar vindt er geene plotselinge overgang plaats, want men kan onze onweegbare fluiden beschouwen als het midden tusschen die twee toestanden innemende (zie Hoofdst. IV nr. 10 en volg.)

Elk van die twee toestanden doen noodwendig bijzondere verschijnselen ontstaan; tot de tweede behooren die van de zichtbare, tot de eerste die der onzichtbare wereld. De eersten, *stoffelijke verschijnselen* genaamd, behooren tot het gebied der eigenlijk gezegde wetenschap; de anderen, die men met den naam van geestelijke of *psychische* bestempelt, omdat zij meer in het bijzonder met het bestaan van Geesten in verband staan, behooren tot dat van het Spiritisme; maar aangezien het geestelijke en het lichamelijke leven onophoudelijk met elkander in aanraking zijn, komen de verschijnselen

dezer twee orden dikwijls gelijktijdig voor. De mensen kan in den geïncarneerde toestand alleen die psychische verschijnselen waarnemen, die met het lichamelijk leven in verband staan; die welke *uitsluitend* tot het gebied van het geestenleven behooren ontsnappen aan de stoffelijke zintuigen, en kunnen alleen in den toestand van Geest waargenomen worden (De benaming van *psychische* drukt het denkbeeld beter uit dan die van *geestelijke* verschijnselen, aangezien deze verschijnselen in de vermogens en eigenschappen der ziel of liever in die der perispiritale fluïden die onafscheidelijk van de ziel zijn, hunnen grond vinden. Deze benaming verbindt ze nauwer aan de orde der natuurlijke, door wetten beheerschte feiten; men kan ze dus als psychische uitwerkselen aannemen, zonder ze daarom als wonderen te beschouwen).

3. In den geëtheriseerden toestand, is het cosmische fluïdum niet éénvormig. Zonder op te houden geëtheriseerd te zijn, ondergaat het wijzigingen even verschillend en wellicht nog talrijker van aard dan die in den staat van tastbare stof. Die wijzigingen vormen onderscheidene fluïden die ofschoon van hetzelfde beginsel afkomstig, bijzondere eigenschappen bezitten, en tot de bijzondere verschijnselen der onzichtbare wereld aanleiding geven.

Alles betrekkelijk zijnde, zoo hebben deze fluïden voor de Geesten, die zelf fluïdiek zijn, een even stoffelijk aanzien als de tastbare dingen, dit voor de geïncarneerden hebben, en zijn voor hen wat voor ons de stoffen der aardse wereld zijn; zij bewerken ze, vermengen ze om er bepaalde uitwerkselen door te doen ontstaan, zoo als de mensch met zijne bouwstoffen, maar op eene andere wijze doet.

Maar het is daar, even als hier; het is alleen aan de meest verlichte Geesten mogelijk, de rol die de samenstellende elementen van hunne wereld vervullen, te begrijpen. De onwetende in de onzichtbare wereld zijn even onbekwaam om de verschijnselen waarvan zij getuige zijn, en waarbij zij dikwijls werktuiglijk medewerken, te verklaren, als de onwetenden op aarde dit zijn om de werking van het licht of van de electriciteit uitteleggen, of te kunnen zeggen op welke wijze zij zien of hooren.

4. De fluïdieke elementen van de Geestenwereld ontsnappen aan de analyse van onze werktuigen en aan de waarneming onzer zintuigen, die alleen voor de tastbare en niet voor de geëtheriseerde stof ingericht zijn. Er zijn er die tot eene middenstof zoo verschillend met de onze behooren, dat wij er alleen bij vergelijking, die zoo onvolmaakt is als die waardoor een blindgeborene zich een denkbeeld van de theorie der kleuren tracht te vormen, over kunnen oordeelen.

Maar onder die fluïden zijn er, die innig met het lichamelijke leven in verband staan, en als het ware tot de middenstof der aarde behooren. Bij gebrek aan onmiddellijke waarneming kan men door er de uitwerkselen van na te gaan een eenigszins juiste

kennis omtrent hunnen aard verkrijgen. Deze studie is van het grootste belang, want het is de sleutel op eene menigte verschijnselen, die door de wetten der stof alleen, niet te verklaren zouden zijn.

5. Het aanvangspunt van het universeele fluïdum is eene graad van absolute zuiverheid, waarvan niets ons een denkbeeld kan geven; het tegenovergestelde punt is zijne vervorming in tastbare stof. Tusschen deze twee uitersten vinden er nog ontelbare vervormingen plaats, die meer of min tot beiden naderen. De fluïden, die het naast aan da stoffelijkheid grenzen, en bijgevolg de minst-zuivere, vormen wat men den *aardschen geestelijken dampkring* zou kunnen noemen. In die middenstof waarin tevens verschillende graden van zuiverheid bestaan, putten de geïncarneerde en ongeïncarneerde Geesten van de aarde de noodige elementen voor de inrichting van hun bestaan. Deze fluïden, hoe ijl en ontastbaar ook voor ons, zijn niet te min van een groven aard in vergelijking van de geëtheriseerde fluïden der verhevene streken.

Hetzelfde is aan de oppervlakte van alle werelden het geval, behoudens, dat elke wereld de voor haar geschikte inrichting en levensvatbaarheid bezit. Hoe minder stoffelijk het leven er is, des te minder hebben er de geestelijke fluïden affiniteit met de eigenlijk gezegde stof.

De benaming van *geestelijke fluïden* is niet volkomen juist, omdat het, strikt genomen altijd min of meer *gequintessencieerde* stof is. De ziel of het intelligent beginsel alleen, is werkelijk *geestelijk*, doch men noemt ze zoo vergelijkender wijze, en vooral met het oog op hunne affiniteit met de Geesten. Men kan zeggen dat het de stof der geestenwereld is: daarom noemt men ze *geestelijke fluïden*.

6. Wie kent daarenboven de innige samenstelling van de tastbare stof? Zij is wellicht, alleen met betrekking tot onze zintuigen vast, en wat daarvoor pleiten zou is de gemakelijkheid waarmede de geestelijke fluïden en de Geesten er doorheen gaan, voor welke zij geen grooter hinderpaal is, dan een doorschijnend lichaam voor het licht.

De tastbare stof, het geëtheriseerde cosmische fluïdum tot element hebbende, moet, *zich desaggregérende*, weer de geëtheriseerde toestand kunnen aannemen, evenals de diamant, het hardste der bekende lichamen tot een ontastbaar gas vervluchtigen kan. *De vastwording der stof is in werkelijkheid slechts een overgangstoestand van het universeele fluïdum, dat weder tot zijnen oorspronkelijken staat kan terugkeeren, zoodra de voorwaarden tot cohesie ophouden te bestaan.*

Wie weet of de stof in tastbare toestand niet vatbaar is om eene soort van etherisatie, waardoor zij bijzondere eigenschappen erlangt, te ondergaan? Eenige verschijnselen die geloofwaardig schijnen, doen dit veronderstellen. Wij zijn nog maar in het bezit van de hoofdbegrippen omtrent de onzichtbare wereld, en de toekomst zal ons waar-

schijnlijk de kennis van nieuwe wetten brengen, die ons in staat zullen stellen, datgene te begrijpen, wat nu nog voor ons een geheim is.

Vorming en eigenschappen van het perisprit.

7. Het perisprit of fluïdieke lichaam der Geesten, is eene der gewichtigste voortbrengselen van het cosmische fluïdum; het is eene verdichting van dat fluïdum rondom een middelpunt van intelligentie of *ziel*. Men heeft gezien dat het vleeschelijk lichaam eveneens datzelfde in tastbare stof vervormde verdichte fluïdum tot beginsel heeft; bij het perisprit heeft de moleculaire vorming op eene andere wijze plaats, want hier behoudt het fluïdum zijne onweegbaarheid en zijne etherische eigenschappen. Het périspri-tale en het vleeschelijke lichaam, vinden dus beiden in hetzelfde primitive element hunnen oorsprong; ofschoon in twee verschillende toestanden verkeerende, zijn beiden stof.

8. De Geesten putten hun perisprit uit het midden waarin zij zich bevinden, dat wil zeggen, dat dit omhulsel uit de omgevende fluïden gevormd is; hiervan is het gevolg, dat de samenstellende elementen van het perisprit naar gelang der werelden, verschillen moeten. Op de planeet Jupiter, bij de aarde vergeleken, als onder de meer gevorderde werelden behoorende, vermeldt, waar het lichamelijke leven niet dat stoffelijke van het onze heeft, moeten de périspri-tale omhulsels dus van eene oneindig feinere natuur dan op aarde zijn. En even min als wij met ons vleeschelijk lichaam op die wereld zouden kunnen leven, zouden onze Geesten met hun aardsche perisprit er op kunnen komen. De aarde verlatende, laat de Geest er zijn fluïdiek omhulsel achter, en omkleedt zich met een ander, dat beter voor de wereld waarheen hij zich begeeft, geschikt is.

9. De aard van het fluïdiek omhulsel is altijd aan de zedelijke ontwikkeling van den Geest geëvenredigd. De mindere Geesten kunnen dit niet naar willekeur verwisselen, en kunnen zich dus ook niet naar welgevallen van de eene naar de andere wereld verplaatsen. Er zijn er, waarvan het fluïdiek omhulsel, ofschoon in vergelijking met de tastbare stof, etherisch en ontastbaar, met betrekking tot de geestelijke wereld nog te zwaar is, als men dit op die wijze kan uitdrukken, om het hen mogelijk te maken, hunne middenstof te verlaten. Tot die categorie behooren dezulken wier perisprit nog zoo grof is dat zij het met hun vleeschelijk lichaam verwarren, en zich om die reden nog altijd in leven wanen. Die Geesten, en hun aantal is groot, verblijven even als de geïncarneerden aan de oppervlakte der aarde en verbeelden zich nog altijd er hunne bezigheden voort te zetten, anderen iets meer gedematerialiseerd, zijn het evenwel nog niet genoeg om zich boven de aarde te kunnen verheffen (Voorbeelden van Geesten die zich nog in leven wa-

nen vindt men in: *Revue Spirite*. Dec. 1859. blz. 310; — novb. 1864. blz. 339; — april 1865, blz. 117).

Daarentegen kunnen de verheven Geesten tot de mindere werelden komen en er zich zelfs op incarneeren. Zij putten de bouwstoffen voor het fluïdiek of voor het vleeschelijke omhulsel geschikt voor de middenstof waarin zij zich begeven, uit die waarin zij zich bevinden. Zij doen zoo als een voornaam heer, die zijne schitterende kleederen aflegt om zich voor eenige oogenblikken in eene pij te steken, zonder evenwel optehouden een groot heer te zijn.

Op die wijze wordt het den verheven Geesten mogelijk zich aan de aardbewoners te manifesteeren, of zich voor eene zending onder hen te incarneeren. Die Geesten brengen niet het omhulsel, maar de herinnering bij intuïtie der oorden uit welke zij komen, en die zij door de gedachte aanschouwen, met zich mede. Het zijn de helderzienden onder de blinden.

10. De laag der geestelijke fluïden door welke de aarde omgeven is, kan men met de onderste lagen van den dampkring, die zwaarder, meer zamengedrukt, minder zuiver dan de bovenste zijn vergelijken. Die fluïden zijn niet homogeen, het is eene vermenging van moleculen van verschillende hoedanigheid, waaronder zich noodwendig ook de elementaire moleculen, die er de basis van vormen, doch meer of minder gewijzigd, bevinden. De uitwerkselen door die fluïden voortgebracht zijn aan de *som* der zuivere deelen, die zij bevatten geëvenredigd. Het is vergelijkenderwijze gesproken, als met zuivere of in verschillende verhoudingen met water of andere bestanddeelen vermengde alcohol: zijn specifiek gewicht neemt door die bijmenging in dezelfde mate toe als zijne sterkte en ontvlambaarheid afneemt, niettegenstaande er in het vocht in zijn geheel genomen, geheel zuivere alcohol aanwezig is.

De Geesten, bestemd om in die middenstof te leven, putten daaruit hun perisprit, doch, *naar gelang dat de Geest zelf, meer of minder gelouterd is, wordt zijn perisprit uit de zwaarste of grofste deelen van die middenstof samengesteld*. De Geest doet daar, altijd vergelijkender wijze gesproken, en niet als door assimilatie, de werking van een scheikundig reagens, welke de moleculen, die met zijne natuur geassimileerd kunnen worden, tot zich trekt.

Hieruit vloeit het *allergewichtigste* feit voort, dat *de innige samenstelling van het perisprit bij alle geïncarneerde of gedisincarneerde Geesten, die de aarde of de haar omgevende ruimte bevolken, niet dezelfde is*. Zulks is niet het geval met het vleeschelijke lichaam, die allen zoo als men weet uit dezelfde elementen gevormd zijn, welke ook de voortreffelijkheid of minderheid van den Geest zijn moge. Daarom zijn ook de uitwerkselen, die het lichaam voortbrengt, de behoeften, bij allen dezelfde, terwijl zij in alles wat tot het perisprit behoort, verschillend zijn.

Hieruit vloeit verder voort, dat *het perispritale omhulsel van denzelfden Geest naar gelang van zijnen zedelijken vooruitgang, bij elke incarnatie, ofschoon in dezelfde middenstof geschiedende, gewijzigd wordt; en dat verheven Geesten zich bij uitzondering voor eene zending naar eene mindere wereld incarneerende, een minder grof perisprit, dan de inheemsche bevolking van die wereld bezitten.*

11. De middenstof is altijd aan de natuur der wezens, die er in leven moeten, geëvenredigd: visschen leven in het water; de landbewoners in de lucht; de geestelijke wezens bevinden zich zelfs op aarde in het geestelijke of etherische fluïdum. Het etherische fluïdum is voor de behoeften van de Geest wat de dampkring voor de behoeften van de geïncarneerde is. En evenmin als de visschen in de lucht, of de landdieren in eene voor hunne longen te fijne lucht kunnen leven, kunnen minderen Geesten den glans en den indruk der meest geëtheriseerde fluïden verdragen. Zij zouden er niet in sterven, omdat de Geest niet sterft, maar een instinktmatige kracht houdt hen er van verwijderd, zooals men zich van een te hevig vuur of een te verblindend licht verwijderd houdt. Daarom kunnen zij de middenstof, die voor hunne natuur geschikt is niet verlaten; om zich in eene andere te kunnen begeven moeten zij eerst van natuur veranderen, zich van hunne stoffelijke neigingen, die hen in de stoffelijke middenstof terughouden, ontdoen; in een woord zij moeten zich louteren en zich zedelijk vervormen, dan zullen zij zich allengskens met een zuiverder omgeving vereenzelvigen, die dan voor hen eene behoefte, eene noodzakelijkheid wordt, zooals de oogden van hen, die lang in het donker hebben vertoefd, zich langzamerhand en onmerkbaar aan het daglicht en den glans der zon gewennen.

12. Op die wijze staat alles met elkander in verband, is alles in het Heelal aaneengeschakeld, alles, van af het grofst stoffelijke tot aan het zuiverst geestelijke, aan de groote en harmonische wet van eenheid onderworpen. De aarde is als een vat waaruit eenen dikken rook opstijgt, die naarmate hij hooger klimt doorschijnender wordt en wiens verfijnde deeltjes zich in de oneindige ruimte verspreidende, verloren gaan.

De goddelijke macht straalt uit elk deel van dit grootsche geheel, en men zou dan nog begeeren dat God, ten einde nog beter Zijne macht te doen uitkomen, niet tevreden met hetgeen hij gewrocht heeft, die harmonie ging verstoren! dat hij zich door beuzelachtige uitwerkselen, een goochelaar waardig, te doen ontstaan tot de rol van een toovenaar ging vernederen! En als of dit nog niet genoeg ware, durft men Hem nog als mededinger in handigheid, den duivel zelf, geven! Neen nooit kon men Gods majesteit meer verlagen, en dan verwondert men zich nog dat het ongeloof zoo toeneemt!

Gij hebt gelijk te zeggen: "Het geloof verdwijnt!" maar het is het geloof aan alles wat strijdig met het gezond verstand is, het geloof aan datgene wat vroeger deed zeg-

gen: "De goden gaan heen!" Maar het geloof aan ernstige dingen, het geloof aan God en de onsterfelijkheid bestaat nog altijd levendig in 's menschen hart, en indien dit door de kinderachtige verhalen waaronder het bedolven ligt, verstikt is, treedt het weder sterker te voorschijn zoodra het zich daarvan bevrijd heeft, zooals de onderdrukte plant herleeft, zoodra zij weder door de zonnenstralen bescheenen wordt!

Ja, alles in de natuur is wonder, omdat alles bewonderenswaardig is en van Gods wijsheid getuigd! Die wonderen bestaan voor iederen menschen, voor allen die oogen hebben om te zien, en ooren om te hooren, en niet alleen ten gerieve van eenigen. Neen! er bestaan geens wonderen in den zin die men aan dat woord hecht, omdat alles een uitvloeisel van de eeuwige wetten der schepping is en die wetten volmaakt zijn.

Ja, alles in de natuur is wonder, omdat alles bewonderenswaardig is en van Gods wijsheid getuigd! Die wonderen bestaan voor iedere mensch, voor allen die oogen hebben om te zien, en ooren om te hooren, en niet alleen ten gerieve van eenigen. Neen! Er bestaan geene wonderen in den zin die men aan dat woord hecht, omdat alles een uitvloeisel van de eeuwige wetten der schepping is welke volmaakt zijn.

Werking van de Geesten op de fluïden.

13. De geestelijke fluïden, die een van de toestanden van het universeele Cosmische fluïdum vormen, maken dus den dampkring der geestelijke wezens uit; het is het element waaruit zij de bouwstoffen putten, waarop zij hunne werking uitoefenen; de middenstof waarin de bijzondere verschijnselen plaats vinden, die voor den Geest hooren zichtbaar zijn, maar die aan de vleeschelijke zintuigen welke alleen den indruk van de tastbare stof ontvangen, ontsnappen; waar een bijzonder licht aan de geestelijke wereld eigen, gevormd wordt, anders dan het gewone licht door zijn oorsprong en zijn uitwerkingen; het is in een woord, het voertuig voor de gedachten, zooals de lucht het voertuig voor het geluid is.

14. De Geesten oefenen hunne werking op de geestelijke fluïden uit, niet door ze te behandelen of te bewerken zooals de mensch de gassen doet, maar door middel van hunne gedachten en wil. Gedachten en wil zijn voor de Geesten wat handen voor den mensch zijn. Door de gedachten, geven zij aan die fluïden de eene of andere richting; verzamelen, vermengen of verdeelen zij die, vormen er een geheel van, dat een uiterlijk aanzien, een vorm, een bepaalde kleur heeft, veranderen er de eigenschappen van, zooals een scheikundige het die der gassen of andere lichamen doet, door ze volgens bepaalde wetten met elkander te verbinden. Het is de groote werkplaats of het laboratorium van het geestelijk leven.

Somtijds zijn die vervormingen de vruchten van een bepaald voornemen; dikwijls zijn zij het gevolg van eene onbewuste gedachte; voor een Geest is het voldoende aan iets te denken, om dat iets te doen ontstaan, net als het voldoende is om een aria te moduleren om die door de lucht te verspreiden.

Op die wijze zal bijvoorbeeld een Geest, zich aan de oogen van een geïncarneerde die de gave van het geestelijke gezicht bezit, onder hetzelfde uiterlijk als bij zijn leven, tijdens het tijdvak waarin men hem gekend heeft, vertoonen, al ware het ook dat hij daarna nog verschillende incarnatiën ondergaan had. Hij doet zich voor, op dezelfde wijze als toen gekleed met dezelfde uiterlijke teekenen, gebreken, litteekens, afgezette ledematen enz. die hij toen had; iemand die onthoofd werd zal zich zonder hoofd vertoonen. Dit wil niet zeggen dat hij dit uiterlijk behouden heeft; voorzeker niet, want als Geest is hij noch kreupel, noch eenhandig, noch eenoogig of onthoofd; maar aan het tijdstip toen hij zoo was, *terugdenkende*, neemt zijn perisprit er onmiddellijk het uiterlijk van aan, en legt dit ook even gemakkelijk onmiddellijk weer af, zodra de gedachte zijn werking stopt. Is hij dus eens een neger en een andermaal een blanke geweest, dan zal hij, al naarmate hij onder een dezer gedaanten ingeroepen wordt, en zijne gedachte er daardoor op gevestigd wordt zich als neger of als blanke vertoonen.

Door eene soortgelijke uitwerking, scheidt de Geest zich op fluïdieke wijze de voorwerpen, die hij gewoon was te gebruiken; een gierigaard zal goud door de handen laten gaan, een krijgsman zijne wapenen en militaire kleeding aan hebben, een rooker met zijne pijp zijn, een landman met ploeg en ossen, een besje met haar spinrokken. Die fluïdieke voorwerpen bestaan even werkelijk voor den Geest als zij dit voor levende menschen in stoffelijken toestand waren, maar door de gedachte gevormd zijnde, is hun bestaan ook om dezelfde reden even vluchtig als de gedachte. (Zie *Revue Spirite* Juli 1859. blz. 184. — *het boek der Mediums* hofdst. VIII).

15. De gedachten op de fluïden, zooals het geluid op de lucht hare werking uitoefenende, zoo voeren ons die fluïden, gedachten aan, zooals de lucht ons geluiden aanvoert. Men kan dus in waarheid zeggen, dat er zich in die fluïden strooming en straling van gedachten bevinden die zonder zich te vermengen, elkander kruisen, evenals er zich in den dampkring klankgevendende stroomingen en stralingen bevinden.

Er is meer: *fluïdieke afbeelden* worden door de gedachten gemaakt die zich weerspiegelen op het perispitale omhulsel, alsof het in een glas gebeurde; de gedachten krijgen op die manier, vorm in een soort photographie. Als iemand, bijvoorbeeld, op het idee komt om iemand anders te vermoorden, ondanks een volkomen onbewogen fysiek houding van het materiële lichaam, wordt het fluïdieke lichaam in actie gebracht door de gedachten in alle mogelijke nuances. Op een fluïdieke manier worden de gebaren gemaakt van de geplande acties. De gedachten genereren een beeld van het slachtoffer en

de complete scène wordt afgeschilderd als op een canvas, net als die geprint is in de geest.

Zo maken de meest geheimzinnige handelingen van de ziel een indruk op het fluïdieke omhulsel; zo kan een ziel de gedachten van een andere ziel lezen als uit een boek en zien wat niet waarneembaar is voor de ogen van het lichaam. Hoe dan ook, als zij de intenties ziet, kan ze een voorgevoel krijgen van de te gebeuren acties, maar niet van het moment waarop die handelingen plaats zullen vinden, of details van hoe ze uitgevoerd worden en zelfs niet of die echt zullen gebeuren, want de volgende omstandigheden kunnen de plannen en de inzet nog doen veranderen. De ziel kan niet zien wat nog niet bedacht is. Wat zij ziet is de algemene bezorgdheid van het individu, zijn verlangens, zijn goede of kwade plannen.

Eigenschappen van de fluïden.

16. De werking der Geesten op de geestelijke fluïden heeft gevolgen die voor de geïncarneerden van onmiddellijken overwegend belang zijn. Daar die fluïden het voertuig der gedachten zijn, en de gedachte er de eigenschappen van kan wijzigen, is het duidelijk, dat zij door de goede of slechte eigenschappen der gedachten waardoor zij in beweging gebracht worden, moeten doortrokken, en naar gelang van de zuiverheid of onzuiverheid der gevoelens, moeten gewijzigd worden. De slechte gedachten bederven de geestelijke fluïden zooals de vergiftige uitdamping van de voor het leven geschikte lucht bederven. De fluïden rondom de slechte Geesten zijn dus vervuild, terwijl die, welke aan den invloed van goede Geesten blootgesteld zijn, zoo zuiver zijn als het met de zedelijke volmaking van dezen mogelijk is.

17. Het is onmogelijk eene optelling of classificatie van de goede of slechte fluïden te geven, noch hunne bijzondere eigenschappen optenoemen, aangezien hunne verscheidenheid zoo groot is als die der gedachten.

De fluïden hebben geen *aparte en uitzonderlijke* eigenschappen. Ze hallen hun eigenschappen uit het milieu waar ze aangemaakt worden. De fluïden worden vervormd door de effecten uit zo'n milieu als de lucht aangetast wordt door de geuren of het water door de zouten uit de waterbedden waarop het doorstroomt. Door de omstandigheden zijn de eigenschappen van de fluïden, net als die van de lucht of van het water, tijdelijk of blijvend, wat maakt de fluïden meer speciaal geschikt voor het produceren van een of ander bepaalde effect.

Er zijn geen speciale benamingen voor de fluïden; net als de geuren, worden de fluïden aangeduid door zijn eigenschappen, zijn uitwerkingen en zijn oorspronkelijke soort.

Op het morele vlak, dragen de fluïden de indrukken over van de haat, de nijd, de jaloezie, de hoogmoed, het egoïsme, de gewelddaad, de schijnheiligheid, de goedheid, de welwillendheid, de liefde, de barmhartigheid, de zachtzinnigheid, enz.; voor wat betreft de fysieke kant zijn de fluïden: opwekkend, geruststellend, indringend, samentrekkend, irriterend, verzachtend, slaapverwekkend, verdovend, vergiftig, herstellend, uitdrijvend; de fluïden worden overbrengingskracht, stuwend kracht enz; het spectrum van de fluïden omvat dus alle menselijke passies, deugden en ondeugden zowel als de materiële eigenschappen die bij de uitwerkingen van de fluïden horen.

18. De mensch, een geïncarneerde Geest zijnde, bezit in zekere mate de eigenschappen aan het geestelijke leven eigen, want hij leeft evenveel dat leven als het lichamelijke, vooreerst gedurende den slaap en ook dikwijls gedurende den wakenden toestand. De Geest zich incarneerende, behoudt zijn met de hoedanigheden daar aan eigen, perisprit, dat zooals men weet niet binnen het lichaam beperkt is, maar naar buiten uitstraalt, en het als met een fluïdieke dampkring omgeeft.

Door zijne innige vereeniging met het lichaam, vervult het perisprit eene overwegende rol in het organisme; door zijn uitzettingsvermogen, stelt hij den geïncarneerden Geest in eene meer onmiddellijke gemeenschap met de in vrijheid zijnde Geesten.

De gedachten van den geïncarneerden Geest werken op de geestelijke fluïden evenals die der ongeïncarneerden; zij worden op dezelfde wijze van Geest tot Geest overgebracht, en maken naar gelang zij goed of kwaad zijn, de omgevende fluïden gezond of schadelijk.

Zoo de hem omringende fluïden door de uitstraling der gedachten van den Geest gewijzigd worden, dan moet zijn perispritaal omhulsel, hetwelk een samenstellend deel van zijn wezen is, en onmiddelijk en onophoudelijk den indruk zijner gedachte ontvangt, nog meer den stempel van zijne goede of slechte hoedanigheden dragen. De door de effluvia der slechte Geesten bedorven fluïden kunnen door de verwijdering van dezen, gezuiverd worden, maar zijn perisprit zal zoolang de Geest zichzelf niet verandert, blijven zooals het is.

Het perisprit der geïncarneerden identiek van dezelfde natuur als die der geestelijke fluïden zijnde, assimileert het zich dezen gemakkelijk, evenals een spons door vocht doortrokken wordt. Deze fluïden oefenen daarom op het perisprit een onmiddelijken invloed uit, omdat dit doormiddel van zijn uitzettings- en uitstralingsvermogen er mede samenvloeit.

Deze fluïden oefenen hunne werking op het perisprit uit, dat van zijnen kant, weer op het stoffelijk organisme, met hetwelk het in moleculaire aanraking is, inwerkt. Zijn de effluvia van een goeden aard, dan ontvangen de lichamen daardoor eene heilzame inwerking; zijn zij slecht, dan is die lastig, pijnlijk, onaangenaam, zijn de slechten

voortdurend en sterk, dan kunnen zij physische stoornis te weeg brengen; eenige ziekten hebben geen andere oorzaak.

De omgevingen die met slechte Geesten vervuld zijn, zijn dus van slechte fluïden doortrokken, welke men door alle perispritale poriën, zooals men door de poriën van het lichaam verpestende dampen, opneemt.

19. Hetzelfde is het geval in bijeenkomsten van geïncarneerden. Eene vereeniging van menschen is een brandpunt waaruit verschillende gedachten uitstralen. Eene verzameling van menschen is als een orkest, een koor van gedachten, waarbij een ieder zijne noot aanbrengt. Hierdoor ontstaan eene menigte fluïdieke stroomingen en effluvia, waarvan een ieder den indruk door het geestelijke zintuig ontvangt, zooals in een orkest of koor een ieder den indruk der klanken door het zintuig van het gehoor ontvangt.

Maar evenals er harmonische en wanklankgevende stralingen zijn, zoo zijn er ook harmonische en onwelluidende gedachten. Is het geheel, harmonisch, dan zal den indruk dien men er van ontvangt, aangenaam, maar is die onwelluidend, dan zal die onaangenaam, pijnlijk zijn. En daartoe behoeven de gedachten niet in woorden geuit te worden; de fluïdieke uitstraling vindt evenwel plaats, hetzij de gedachten al dan niet geuit worden.

Daar aan is het gevoel van tevredenheid toetschrijven, dat men in eene sympathetische vereeniging van menschen, die met goede en welwillende gedachten bezielde zijn, ondervindt; men bevindt zich daar als 't ware in eene zedelijk gezonde atmosfeer, in welke men gemakkelijk ademt, en men verlaat het in een opgeruimde stemming, omdat men er door weldadige fluïdieke effluvia doordrongen is geworden; maar zijn er onder die gedachten, slechten, dan doen dezen dezelfde uitwerking als die van eenen ijskoude luchtstroom in eenen lauwen dampkring of die van een valse noot tijdens een concert . Dit verklaart ook dien zekeren angst en die onbehagelijkheid welke men in eene tegenzinwekkende omgeving gevoelt, waar wangunstige gedachten als 't ware walgingwekkende luchtstroomen doen ontstaan.

20. De gedachte brengt dus eene soort van physisch uitwewersel voort, dat invloed op het moreel uitoefent; dit kon alleen het Spiritisme begrijpelijk maken. De mensch gevoelt dien invloed instinctmatig, want hij zoekt bij voorkeur de homogene en sympathetische bijeenkomsten op, in welke hij weet, dat hij nieuwe zedelijke kracht zal kunnen opdoen; men kan als 't ware zeggen, dat hij daar de fluïdieke verliezen die hij dagelijks door uitstraling zijner gedachten, ondergaat, weder aanvult; zooals hij door voedsel de gelede verliezen van zijn stoffelijk lichaam herstelt. En inderdaad, de gedachte is eene uitstraling, die een werkelijk verlies van geestelijke fluïden, en als gevolg ook van stoffelijk fluïden veroorzaakt; zoodat het voor den mensch noodig wordt, zich

door effluvia van buiten af, te versterken.

Wanneer men zegt, dat een geneesheer zijn zieke door goede woorden geneest, dan spreekt men bepaald de waarheid, want welwillende gedachten brengen herstellende fluïden met zich mede, die zoo wel op het fysiek als op het moreel invloed hebben.

21. Het lijdt geen twijfel, zal men zeggen, dat men kwaadgezinde menschen ontwijken kan; maar hoe is het mogelijk zich aan den invloed van slechte Geesten te kunnen onttrekken, die ons in menigte omringen, en overal ongezien, binnensluipen?

Het middel is zeer eenvoudig, wat dit is van den mensch zelf, afhankelijk, die daartoe in zichzelf het behoedmiddel bezit. De fluïden verbinden zich naar gelang van overeenkomst in natuur: de ongelijksoortige stooten elkander af, en er bestaat tusschen de goede en slechte fluïden, even als tusschen olie en water: onvereinigbaarheid.

Wat doet men als de lucht bedorven is? Men zuivert ze en maakt ze gezond; door het verwijderen van de haard van de miasma's, door de ongezonde dampen door sterkere gezonde luchtstroomen te verdrijven. Aan de overheersching der slechte fluïden, moet men dus de goeden tegenoverstellen; en aangezien ieder mensch in zijn eigen perisprit eene voortdurende fluïdieke bron bezit, draagt men het geneesmiddel met, zich mede; het komt er nu maar op aan die bron te zuiveren en er zoodanige hoedanigheden aan te geven, dat zij in stede voor de slechte invloeden eene aantrekking te zijn, voor dezen eene *afstooting* wordt. Het perisprit is dus een harnas, waaraan men de grootst mogelijke harding moet geven; en aangezien de hoedanigheden van het perisprit aan die der ziel geevenredigd zijn, moet men aan zijne eigen verbetering arbeiden, want het is door de gebreken der ziel dat de slechte Geesten aangetrokken worden.

Daar waar eene ophooping van bederf is, snellen de vliegen toe, ruim die besmetting op en de vliegen zullen verdwijnen. Zoo is het ook met de slechte Geesten, zij ook, gaan daar, waar zij door het kwaad aangetrokken worden; ruim het kwaad op, en zij zullen vertrekken. *De wezenlijk goede, hetzij geïncarneerde of ongeïncarneerde Geesten, hebben niets van den invloed van kwade Geesten te duchten.*

Natuurlijke verklaring van eenige als bovennatuurlijk beschouwde feiten.

Geestelijke of psychische zicht; dubbele zicht; somnambulisme; dromen.

22. Het perisprit is het koppelteeken tusschen het lichamelijke en geestenleven: Het is door het perisprit dat de geïncarneerde Geest in onafgebroken gemeenschap met de Geesten is; het is eindelijk door het perisprit dat bij den mensch bijzondere verschijnselen plaats vinden waarvan de eerste oorzaak niet in de tastbare stof ligt, en welke om die reden bovennatuurlijk schijnen.

Men moet dan ook in de eigenschappen en de uitstraling, van het perispritale fluïdum de oorzaak van het *tweede of geestelijke gezicht*, dat men ook het *psychisch gezicht* kan noemen, waarmede vele mensen, dikwijls zonder dat zij het weten begaafd zijn, zoo mede van het somnambulistisch zien, zoeken.

Het perisprit is het gevoels-orgaan van den Geest; door wiens bemiddeling de geïncarneerde Geest de gewaarwording der geestelijke dingen ontvangt, welke aan de vleeschelijke zintuigen ontsnappen. Het zien, het hooren, en de verschillende gewaarwordingen worden door de organen van het lichaam tot bepaalde deelen en tot de waarneming der stoffelijke dingen beperkt; door het geestelijke of psychische zintuig wordt het algemeen; de Geest ziet, hoort en gevoelt, alles wat binnen den kring van uitstraling van zijn perispritale fluïdum ligt, door zijn geheele wezen.

Deze verschijnselen zijn bij den mensch de openbaringen van het geestelijke leven; het is de ziel die buiten het organisme handelt. In het tweede gezicht of waarnemingsvermogen door het geestelijk zintuig, ziet hij niet door de oogen van het lichaam, ofschoon hij ze uit gewoonte meestal naar het punt dat zijne aandacht wekt, richt; maar met de oogen der ziel, en dit wordt bewezen door het feit dat hij dan even goed met gesloten oogen en veel verder dan zijn gezichtsvermogen reikt zien kan; hij leest de afgebeelde gedachte binnen de fluïdike straal (zie **nr. 15**) 1).

1). Voorbeelden van tweede gezicht en helderziendheid vindt men in: *la Revue Spirite* van: Januari 1858. blz. 25; — November 1858, blz. 213; — Juli 1861, blz. 197; — November 1865, blz. 352.

23. Ofschoon de Geest door zijn perisprit, gedurende het leven aan het lichaam is gekluisterd, is zijne slavernij toch niet van dien aard dat het hem niet mogelijk zijn zou, om zijne ketenen te verlengen en zich op grooten afstand, hetzij op aarde hetzij op een verwijderd punt in de ruimte te kunnen begeven. De Geest is slechts met weerszin aan zijn lichaam verbonden, want in vrijheid te zijn, is zijn normale leven; terwijl het lichamelijke leven, het leven van den tot den grond behoorende lijfeigene, is.

De Geest voelt zich dan ook zoo gelukkig als hij zijn lichaam verlaten kan, als een vogel die uit zijne kooi ontsnapt, en maakt van elk oogenblik gebruik waarin zijne tegenwoordigheid niet voor zijn leven met betrekking tot het uitwendige leven noodig is, om er zich van te ontdoen. Dit is het verschijnsel dat men *emancipatie der ziel* noemt, en dat altijd gedurende den sJaap plaats vindt: telkens als het lichaam in rust is, en de zintuigen werkeloos zijn, maakt de ziel zich vrij. (*Het Boek der Geesten*, hoofdstuk VIII).

In die oogenblikken leidt de Geest het geestelijke leven, terwijl het lichaam slechts het plantenleven leidt, ten deele bevindt hij zich dan in den toestand waarin hij zich na den dood, geheel bevinden zal, hij doorsnelt de ruimte, onderhoudt zich met zijne vrienden en andere vrije en *geïncarneerde* Geesten zooals hij.

De fluïdieke band, die hem met zijn lichaam verbonden houdt, wordt eerst met den dood geheel verbroken, algeheele afscheiding vindt eerst door de volstrekte uitdoo-ving van alle werkzaamheid van het levensbeginsel plaats. Zoo lang het lichaam leeft, wordt de Geest op welken afstand hij zich ook moge bevinden, onmiddelijk teruggeroe-pen, zoodra zijne tegenwoordigheid in het lichaam vereischt wordt, en zijn uitwendig le-ven herneemt dan weer zijn gewonen loop. Soms behoudt hij bij zijn ontwaken eene min of meer juiste herinnering van zijne zwerftochten, hetgeen datgeene is, wat men droomen noemt; doch in elk geval brengt hij er intuïtien van mede, welke nieuwe ge-dachten en denkbeelden bij hem doen ontstaan, hetgeen het spreekwoord: de nacht is een goede raadgever, billijkt.

Hierdoor worden ook sommige karakteristieke verschijnselen bij het natuurlijke en magnetische somnambulisme, bij den zinvang, de slaapziekte, geestvervoering enz. verklaard, hetgeen niet anders dan uitingen van het geestelijke leven zijn. 1)

1) Voorbeelden van slaapziekte en zinvang vindt men in *la Revue Spirite*. Mevr. Schwabenhaus, Sept. 1858, blz. 255; — het jonge cataleptische meisje van Zwaben, Ja-nuari 1866, blz. 18.

24. Het geestelijke zien, niet door de oogen van het lichaam plaats vindende, wordt de waarneming van het geziene, dus ook niet door het gewone licht veroorzaakt; en inderdaad is het stoffelijke licht bestemd voor de stoffelijke wereld; voor de Geesten-wereld bestaat er een bijzonder afzonderlijk licht, welker natuur ons niet bekend is, maar dat waarschijnlijk aan de geëtheriseerde fluïde die voor de gewaarwordingen der ziel, bij het zien dienen, eigen is. Er bestaat dus een stoffelijk en een geestelijk licht. Het eerste bezit beperkte bronnen in de lichtgevende lichamen, de bron van het tweede bevindt zich overal; daarom bestaan er geene hinderpalen voor het geestelijk zien, dit wordt noch door den grooten afstand, noch door de ondoorschijnendheid der stof belemmert; voor *dat* zien bestaat er geene duisternis. De Geestenwereld wordt dus door het geestelijke licht, dat zijne eigenaardige uitwerking heeft, zooals de stoffelijke wereld door de zon, verlicht.

25. De door haar perisprit omhulde ziel, draagt dus haar lichtgevend beginsel met zich om; dit beginsel ten gevolge van zijne geëtheriseerde natuur de stof doordrin-gende, bestaan er voor haar gezicht geene ondoorschijnende lichamen.

Evenwel is het geestelijke zien, niet bij alle Geesten even uitgestrekt of door-dringend; alleen de Zuiver-Geesten, bezitten dat in volle kracht; bij mindere Geesten, wordt het door de betrekkelijke grofheid van hun perisprit, als 't ware door een nevel, verzwakt.

Het openbaart zich in verschillende graden bij de geïncarneerde Geesten door

het verschijnsel van het tweede gezicht, bij het zoowel natuurlijke als magnetische somnambulisme, ook in wakende toestand. Naarmate van de kracht dier gave zegt men de helderziendheid sterk of zwak is. Met behulp van dit vermogen, kunnen sommige menschen het inwendige van het organisme zien, en de oorzaak van ziekten beschrijven.

26. Het geestelijke zien, schenkt dus bijzondere gewaarwordingen, die niet in de stoffelijk organen hunnen zetel hebbende, op geheel andere wijze dan bij het lichamelijk zien, ontstaan. Om die reden kan men er ook niet dezelfde uitwerkselen van verwachten noch er op dezelfde wijze proeven mede nemen. Buiten het organisme plaats vindende, bezit het eene beweeglijkheid, die elke verwachting kan vrijdelen. Men moet het in zijne uitwerkselen en oorzaken bestudeeren, en het niet met het gewone zien gelijkstellen, hetgeen het, met uitzondering van bijzondere gevallen, die men niet als regel kan aannemen, niet bestemd is, te vervangen.

27. Het geestelijke gezicht is uit zijnen aard bij de geïncarneerde Geesten onvolledig en onvolmaakt, en dus aan dwalen onderhevig. Zijn zetel in de ziel zelf gevestigd zijnde, moet noodwendig den toestand der ziel op de gewaarwordingen die het teweeg brengt, invloed hebben. Naar gelang van de ontwikkeling, van de omstandigheden en van den zedelijken toestand waarin het individu zich bevind, kan het tweede gezicht, hetzij in den slaap, hetzij in wakenden toestand aanleiding geven: 1^e. tot het zien van zekere werkelijk bestaande stoffelijke voorvallen, zoomede tot de kennis van gebeurtenissen, die op grooten afstand plaats vinden; tot het beschrijven in alle bijzonderheden van plaatselijke toestanden, van de oorzaak van eene ziekte en van de daarvoor vereischte geneesmiddelen; 2^e. tot het zien van werkelijk bestaande dingen in de Geestenwereld zoals het gezicht van de Geesten; 3^e. tot het zien van fantastische beelden, die de verbeelding, even als die fluïdieke scheppingen der gedachte, doet ontstaan. (Zie hierover nr. 14.) Die scheppingen komen altijd met den zedelijken aanleg van den Geest, die ze doet ontstaan overeen. Zoo doen de gedachten van menschen, die sterk van zekere godsdienstige begrippen doordrongen zijn en zich daarmede veel bezig houden, bij hen de tafereelen van de hel met hare vuurpoelen, foltertuygen en duivels, zoo als zij zich die voorstellen, ontstaan; het is dikwijls een geheel in de levendigste kleuren afgebeeld tafereel; de heidenen zagen den Olympus en den Tartarus, zoo als de christenen den Hemel en de Hel zien. Indien zulke menschen bij hun ontwaken of na geëindigde zinsverrukking eene juiste herinnering van hunne visioenen behouden, nemen zij die als werkelijk bestaande en als bevestiging van hun geloof aan; terwijl het niet anders dan een voortbrengsel van hunne eigene gedachten is. 1) Men moet dus de ekstatische visioenen niet dan na een gestreng onderzoek als waar aannemen. Het beste middel om zich voor al te groote lichtgeloovigheid in dat opzicht te behoeden is, de wetten die de Geestenwe-

reld beheerschen, te bestudeeren.

1) Op die wijze kunnen de visioenen uitgelegd worden van zuster Elmerich, die op het lijden van Christus betrekking hebben, waarbij zij stoffelijke dingen gezien heeft die nooit anders dan in de door haar gelezen boeken bestaan hebben; zoo ook die van Mevr. Cantanille (*Revue Spirite*, Aug. 1866. blz. 240.) en ook gedeeltelijk die van Swedenborg.

28. De eigenlijk gezegde droomen, leveren de drie boven omschreven soorten van visioenen op. Tot de twee eersten behooren de droomen met vooruitzien der toekomst, met voorgevoel en waarschuwingen (zie hierna **hofdst. XVI, nr. 1 t/m 3**); in de derde, dat wil zeggen in de fluïdieke scheppingen van den Geest, kan men de oorzaak vinden van sommige fantastische tafereelen, die met betrekking tot het stoffelijk leven, niets werkelijks bezitten, doch voor den Geest dikwijls zoo werkelijk zijn, dat het lichaam er den invloed van ondergaat, en men tengevolge van eenen droom de haren heeft zien vergrijzen. Deze scheppingen kunnen veroorzaakt worden door: overdreven godsdienstige begrippen, door herinneringen van het verledene; door neigingen, wenschen, driften; door vrees, wroeging; door iets waarmede de Geest zich meer uitsluitend bezig houdt; door de behoeften van het lichaam, of eene belemmering in de verrichtingen van het organisme, en eindelijk ook door andere Geesten, hetzij met een, naar gelang van hunnen natuur, welwillend of kwaadwillig oogmerk. (*Revue Spirite*. Juni 1866, blz. 172; — September 1866, p. 284. — *het Boek der Geesten*, hoofdst. VIII. nr. 400.)

Catalepsie; opwekkingen uit den dode.

29. De werkelooze stof bezit geen gevoel; het perispritale fluïdum evenmin, maar dit laatste brengt de gewaarwording op het middenpunt van het gevoel, dat de Geest is, over. Smartveroorzakende beleedigingen van het lichaam worden dus als door een elektrische schok door middel van het perispritaal fluïdum, wien de zenuwen tot geleidraden schijnen te strekken, op den Geest overgebracht. Dit is de zoogenaamde zenuw-influxie der phijsiologen, die de verwantschap van dit fluïdum met het geestelijk beginsel niet kennende, geene verklaring voor alle zijne uitwerkselen hebben weten te vinden.

Storing in de overbrenging der gewaarwordingen kan plaats vinden door de wegneming van een lichaamsdeel, of het doorsnijden van een zenuw, doch ook gedeeltelijk of geheel en zonder de minste verwonding: gedurende de emancipatie, groote overspanning of in aandacht verzonken zijn, van den Geest. In die toestanden denkt de Geest niet meer aan het lichaam, en trekt in zijne koortsachtige bedrijvigheid, om zoo te zeg-

gen het perispritale fluïdum geheel tot zich, dat, de oppervlakte van het lichaam verlatende, daardoor eene tijdelijke gevoelloosheid doet ontstaan. Men kan ook aannemen dat, onder bepaalde omstandigheden, er ontstaat binnen het perispritale fluïdum zelf een moleculaire verandering die de transmissie eigenschap tijdelijk uitschakelt. Daardoor gevoelt een krijgsman in het vuur van den strijd dikwijls niet dat hij gewond is; daardoor wordt iemand, wiens geheele gedachte op de eene of andere verrichting gevestigd is, het geraas dat rondom hem gemaakt wordt niet gewaar. Soortgelijke doch veel duidelijker uitwerking neemt men waar bij enige somnambules in den somnambulistische slaap, en bij catalepsie. Eindelijk vindt ook daardoor de ongevoeligheid der convulsionnaires en van eenige martelaren hare verklaring. (*Revue Spirite januari 1868; Etude sur les Aïssaouas.*)

Verlammingen hebben een geheel andere oorzaak: bij dezen is de uitwerking geheel en al organisch; het zijn de zenuwen zelf, de geleidraden, welke niet meer voor den omloop der fluïden geschikt zijn: het zijn de snaren van het speeltuig, die onbruikbaar geworden zijn.

30. In eenige ziekte-toestanden, bij welke de Geest niet meer in het lichaam, en het perisprit daarmede slechts op weinige punten verbonden is, neemt het lichaam geheel het uiterlijk aanzien van den dood aan, en men spreekt de zuivere waarheid, als men zegt dat het leven nog maar aan een draad hangt. Die toestand kan gedurende langen of korter tijd aanhouden; sommige deelen van het lichaam kunnen zelfs tot ontbinding overgaan zonder dat daarom het leven geheel uitgebluscht behoeft te zijn. De Geest kan tot zoolang de laatste draad niet verbroken is, hetzij door eene krachtige werking van zijnen *eigen* wil, hetzij door eene *even krachtige, hem vreemde fluïdieke toevloeing* in het lichaam terug geroepen worden. Dit verklaart de verlenging van sommige levens tegen alle verwachting in, en eenige zoogenaamde opwekkingen uit den doode. Het is de plant, die somwijlen uit een enkel wortelvezeltje weer uitspruit; maar zoodra de laatste molecule van het fluïdieke lichaam zich voor goed van het vleeschelijk lichaam heeft losgemaakt, of dit laatste in een onherstelbare toestand van verval verkeert, wordt terugkeer tot het leven onmogelijk.

(Voorbeelden vindt men in: *la Revue Spirite*, Dr. Cardon, Aug. 1863, blz. 251; de Corsikaansche vrouw, Mei 1866, blz. 134.)

Genezingen.

31. Zoo als men gezien heeft, is het Universeele fluïdum het oorspronkelijke element zoowel van het vleeschelijke lichaam als van het perisprit, beiden zijn er slechts vervormingen van. Door de identiteit van natuur kan dat fluïdum, in het perisprit gecon-

denseerd, aan het lichaam de benodigde elementen tot herstel en aanvulling afstaan. De Geest al of niet geïncarneerd is de voortdrijvende werkende kracht, die het beschadigde lichaam met een deel van zijn fluïdiek omhulsel doordringt. De genezing vindt dan plaats, doordien een *gezonde* molecule de plaats van een *ongezonde* inneemt. De geneeskraft zal dus aan de zuiverheid van het middel dat ingebracht wordt, geëvenredigd zijn; zij is daarbij ook afhankelijk van de sterkte der wilskracht, waardoor eene overvloedige fluïdieke uitstrooming uitgelokt wordt, en er eene grootere doordringende kracht aan geeft, waarbij nog de bedoeling welke degene, hetzij mens of Geest, die genezen wil, bezielt, gevoegd moet worden. Fluïden, die uit een onzuiveren bron voortkomen, zijn aan bedorven geneesmiddelen gelijk.

32 De gevolgen van de fluïdieke werking op zieken is naar gelang van omstandigheden zeer verschillend; dikwijls zijn zij zeer traag en vereischen even als het magnetisme eene aanhoudende behandeling; andere malen werkt zij even als een elektrische stroom, zeer snel. Er zijn mensen, die met zooveel kracht begaafd zijn, dat zij alleen door het opleggen der handen, ja zelfs alleen door de werking van den wil, bij eenige zieken onmiddellijk genezing teweegbrengen. Tusschen de twee uitersten van die gave, zijn er oneindige schakeeringen. Alle genezingen van dien aard zijn verscheidenheden van het magnetisme, en verschillen alleen in de kracht en snelheid der werking. Het beginsel is altijd hetzelfde, het is het fluïdum, dat als genezend werkende kracht optreedt en wiens uitwerking van zijne hoedanigheid en van bijkomende omstandigheden afhankelijk is.

33. De magnetische uitwerking kan op verschillende wijze voortgebracht worden:

1^e. Door het fluïdum van den magnetiseur; dit is het eigenlijk gezegde, of *menschelijk magnetisme*, welks werking van de kracht en vooral van de hoedanigheid van het fluïdum afhankelijk is.

2^e. Door het fluïdum der Geesten, die onmiddellijk en *zonder tusschenkomst* van iemand, op een geïncarneerde werken, hetzij om te genezen, of pijnen te doen bedaren, dan wel om de spontane somnambulistische slaap te verwekken, ofwel om een zekere physische of zedelijke invloed op het individu uitte oefenen. Het is het *geestelijke magnetisme* welke hoedanigheden evenredig zijn met de hoedanigheden van de Geest.

(Voorbeelden vindt men in: *Revue Spirite*, Febr. 1863, blz. 64; April 1865, blz. 113; September 1865, blz. 264.)

3^e. Door het fluïdum, dat door Geesten over den magnetiseur voor welke deze als geleider dient, wordt uitgestort. Dit is het *gemengde, half geestelijke* of wil men *humano-spiritistische* magnetisme. Het geestelijke vermengd met het menschelijk fluïdum,

schenkt aan het laatste de het ontbrekende eigenschappen. In zulk geval vindt de medewerking van Geesten dikwijls uit eigen beweging, doch meestal ten gevolge van de aanroeping daartoe van den magnetiseur, plaats.

34. De gave om door den fluïdieken invloed te genezen, is zeer algemeen en kan door oefening ontwikkeld worden; doch die, om door oplegging der handen onmiddellijk te genezen is veel zeldzamer en de hoogste graad er van, kan als eene uitzondering beschouwd worden. Desniettemin zijn er op verschillende tijden en bijna bij alle volken individuen geweest, die deze gave in hooge mate bezaten. De laatste tijd heeft er verscheidene voorbeelden van opgeleverd, wier echtheid niet te ontkennen is. Aangezien dat soort van genezing op een natuurlijk beginsel berust, en de macht om haar te kunnen doen plaats vinden geen privilege is, bewijst dit dat er niets bovennatuurlijks achter schuilt, en dat zij slechts in schijn wonderbaarlijk is.

(Voorbeelden van plotselinge genezingen vindt men in *la Revue Spirite*: de prins van Hohenlohe, Dec. 1866, blz. 368, Jacob, Oct. en Nov. 1866, blz. 312 en 345; Oct. en Nov. 1867, blz. 306 en 339; Simonet, Aug. 1867, blz. 232; Caïd Hassan, Oct. 1867, blz. 303; de pastoor Gassner, Nov. 1867, blz. 331.)

Verschijningen en transfiguraties.

35. In zijn normalen toestand is het perisprit voor ons onzichtbaar, maar daar het uit geëtheriseerde stof gevormd is, zoo kan de Geest het in sommige gevallen eene moleculaire wijziging doen ondergaan waardoor het tijdelijk zichtbaar wordt. Op die wijze vinden de *verschijningen* plaats, die zoo min als eenig ander verschijnsel in strijd met de natuurwetten zijn. Dit verschijnsel is niet vreemder dan dat van den stoom, die van onzichtbaar, zoodra hij gecondenseerd is, zichtbaar wordt.

Naar gelang van den graad van condensatie van het perispritale fluïdum, zijn de verschijningen soms onduidelijk en nevelachtig, op andere tijden duidelijker en nauwkeuriger begrensd, en eindelijk hebben zij bij andere gelegenheden geheel, het uiterlijk der tastbare stof; de verschijning kan zelfs wel eens werkelijk tastbaar zijn, zelfs in die mate, dat men zich omtrent de natuur van het wezen, dat men voor zich ziet, vergissen kan.

De nevelachtige verschijningen zijn menigvuldig: het gebeurt dikwijls dat individuen op die wijze na hunnen dood aan degenen, die zij lief hadden, verschijnen. De tastbare verschijningen daarentegen zijn zeldzamer, ofschoon men er talrijke authentieke voorbeelden van heeft. Wil de Geest zich doen herkennen, dan zal hij zijn omhulsel geheel het uiterlijke van dat wat hij bij zijn leven had, doen aannemen (zie *het Boek der Mediums*, hofdst. VI en VII).

36. Wij moeten hierbij opmerken, dat de tastbare verschijningen alleen het uiterlijk aanzien van de vleeschelijke stof hebben, maar er de eigenschappen niet van kunnen bezitten. Tengevolge van hunne fluïdieke natuur, kunnen zij er de cohesie niet van bezitten, omdat het inderdaad geen vleesch is. Zij vormen zich en verdwijnen weer even plotseling, of lossen zich op door desaggregatie der fluïdieke moleculen. De wezens, die zich in dien staat vertoonen, worden niet geboren en sterven ook niet als andere menschen: men ziet ze, en ziet ze niet meer, zonder te weten vanwaar zij kwamen, hoe zij gekomen zijn, noch waarheen zij gaan; men kan ze niet dooden, niet ketenen noch gevangen houden, daar zij geen vleeschelijk lichaam hebben; de slagen die men hen zou willen toebrengen, zouden slagen in de lucht zijn.

Van dien aard zijn de Agénères, met welke men, zonder te vermoeden wat zij zijn, een gesprek kan voeren, maar die nooit lang vertoeven, en ook geene bestendige bewoners van eene plaats kunnen zijn, noch onder de leden van een gezin eene plaats kunnen innemen.

Er is buitendien in hun geheele uiterlijk, in hunne manieren, iets vreemds en ongewoons, dat het midden tusschen het stoffelijke en het geestelijke houdt; hun benevelde en toch doordringende oogopslag, heeft niet de helderheid van het gezicht der oogen van het vleesch, hun korte en meestal kernspreukige taal, heeft niet die heldere klank en radheid van de menschelijke; hunne nadering veroorzaakt een ongewoon onverklaarbaar gevoel van verwondering, die eene zekere vrees doet ontstaan, en ofschoon men ze voor individuen, die aan alle anderen gelijk zijn aanziet, zegt men onwillekeurig bij zich zelve: Welk een zonderling wezen is dat!

(Voorbeelden van nevelachtige en tastbare verschijningen en van agénères vindt men: *Revue Spirite*. Jan. 1858, blz. 24; — Oct. 1858, blz. 291. — Feb. 1859, blz. 38; — Maart 1859, blz. 80; — Jan. 1859, blz. 11; — Nov. 1859, blz. 303; — Aug. 1859, blz. 210; — April 1860, blz. 117; — Mei 1860, blz. 150; — Julij 1861, blz. 199; — April 1866, blz. 120; — de landbouwer Martin, aan Lodewijk den XVIII voorgesteld, volledige bijzonderheden: Dec. 1866, blz. 353.)

37. Het perisprit bij de geïncarneerden en niet-geïncarneerden hetzelfde zijnde, zoo kan door eene gelijksoortige werking een geïncarneerde Geest in een oogenblik van vrijheid, in zijne gewone gelaatstrekken en met alle teekenen van identiteit op eene andere plaats verschijnen, dan op die waarin zijn lichaam in rust is. Het is dat verschijnsel, waarvan authentieke voorbeelden bestaan, hetwelk het geloof aan dubbele menschen heeft doen ontstaan.

(Voorbeelden van verschijningen van levende menschen vindt men in: *la Revue Spirite*, Dec. 1858, blz. 329 en 331; — Febr. 1859, blz. 41; Aug. 1859, blz. 197; — Nov. 1860, blz. 356).

38. Een uitwewksel aan dit soort van verschijnselen eigen is, dat die nevelachtige en zelfs tastbare verschijningen, niet voor iedereen zonder onderscheid zichtbaar zijn, de Geesten verschijnen alleen dan, wanneer zij daartoe den wil hebben, en alleen aan wien zij willen. Een Geest kan zich dus te midden van eene vergadering aan één of meer der aanwezigen vertoonen, en voor de overigen onzichtbaar blijven. Dit komt omdat die soort van waarneming door het geestelijke en niet door het lichamelijke oog plaats vindt; want niet alleen is het geestelijk zien niet aan een ieder gegeven, maar het kan ook door den wil van den Geest aan hen, die het bezitten ontnomen worden, als hij zich niet aan hen wil doen zien, zooals hij het ook, bijaldien hij dit noodig oordeelt, tijdelijk schenken kan.

De condensatie van het perispritale fluïdum, bezit dus bij de verschijningen, zelfs bij de tastbaren, niet de eigenschappen van de gewone stof, want in dat geval zouden de verschijningen, met de oogen van het lichaam zichtbaar zijnde, dit voor al de tegenwoordig zijnde wezen. (Men moet de verhalen van geheel individueele verschijningen, niet dan met de uiterste behoedzaamheid aannemen, want in sommige gevallen kunnen zij het uitwewksel van eene overprikkelde verbeelding, en ook somtijds een verzinsel met een baatzuchtig doel zijn. Men moet dus de omstandigheden, de geloofwaardigheid van den persoon zoo ook het belang, dat deze er bij kan hebben om van de lichtgeloovigheid misbruik te maken, terdege overwegen).

39. Daar de Geest den samenhang van zijn perispritaal omhulsel, vervorming kan doen ondergaan, en daar dit omhulsel even als een fluïdieke dampkring rondom de lichamen uitstraalt, zoo kan een soortgelijk verschijnsel als dat der verschijningen, zich aan de oppervlakte van het lichaam zelf voordoen. Onder de fluïdike laag, het werkelijke beeld van het lichaam kan min of meer, of geheel uitgewischt worden en andere gelaats-trekken aannemen; ook kunnen de oorspronkelijke door eene gewijzigde fluïdieke laag heen, als door een prisma gezien, eene andere uitdrukking aannemen. Bijaldien de Geest zich boven het aardsche verheffende, zich met de dingen der Geestenwereld vereenzelvigt dan kan de uitdrukking van een leelijk gelaat, schoon, schitterend, ja zelfs lichtgevend worden; wordt daarentegen de Geest door slechte gedachten bezielt, dan kan een schoon gelaat een afschuwelijk uiterlijk aannemen.

Op die wijze vinden de *transfiguratiën* of *verheerlijkingen* plaats, die altijd afspiegelingen van de overscheerdende hoedanigheden en gevoelens van den Geest zijn. Dit verschijnsel is dus het gevolg van eene fluïdieke vervorming; het is een soort van perispritale verschijning, die op het levende lichaam zelf, en soms op het oogenblik van het sterven, in stede van op eenen afstand zoo als in de eigenlijk gezegde verschijningen het geval is, plaats vindt. Deze verschijningen onderscheiden zich daardoor, dat zij voor alle

aanwezenden en met de oogen van het lichaam, zichtbaar zijn; juist omdat zij de zichtbare vleeschelijke stof tot grondslag hebben, terwijl er bij de zuiver fluïdieke verschijningen geen tastbare stof bestaat.

(Voorbeelden en theorie van de transfiguratie vindt men: *Revue Spirite*, Maart 1859, blz. 62, *het Boek der Mediums*, hoofds. VII. blz. 142, nr. 122).

Fysieke manifestaties. Mediumschap.

40. Het verschijnsel der bewegende en sprekende tafels, van het in de lucht opstijgen van zware lichamen, van het medianimische schrift, zoo oud als de wereld, maar heden ten dage alledaagsch, geeft den sleutel in handen op eenige gelijksoortige spontane verschijnselen, aan welke men, door onwetendheid omtrent de wetten, die ze beheerschen, een bovennatuurlijk en wonderdadig karakter had toegeschreven. Die verschijnselen berusten op de eigenschappen van het perispritale fluïdum, zoowel van geïncarneerde als van vrije Geesten.

41. Door middel van zijn perisprit werkte de Geest op zijn levend lichaam; het is ook door middel van datzelfde fluïdum dat hij, door op de inerte stof intewerken, zich manifesteert, geraas, beweging van tafels en van andere voorwerpen die hij optilt, omverwerpt of verplaatst, doet ontstaan. Er bestaat in dit phenomeen niets dat verwonderen moet, wanneer men bedenkt, dat wij bij ons de grootste beweegkracht in de meest verfijnde en zelfs onweegbare fluïden, zoo als de lucht, de stoom en de electriciteit, vinden.

Even zoo doet de Geest door middel van zijn perisprit de mediums schrijven, spreken of teekenen; zelf geen tastbaar lichaam bezittende om daarmede als hij zich wil manifesteren zichtbaar te handelen, gebruikt hij het lichaam van het medium, wiens organen hij leent, en door het fluïdieke effluïum, dat hij er over uitstort doet handelen als of het zijn eigen lichaam ware.

42. Door hetzelfde middel doet de Geest zijn inwerking op de tafel plaats vinden, hetzij om die, zonder er eene bepaalde beteekenis aan te hechten, te doen bewegen, of om dezelve intelligente tikken die letters van het alphabet aanduiden, om daarmede woorden en zinnen te vormen, te doen geven; verschijnsel dat men *typtologie* noemt. De tafel is hierbij niets dan een werktuig waarvan hij, even als van een potlood bij het schrijven, gebruik maakt; hij deelt haar, door het fluïdum waarmede hij haar doordringt, een tijdelijk leven mede, *maar vereenzelvigd, er zich niet mede*. Menschen die in hunne ontroering bij het zien van de manifestatie van een wezen dat hen dierbaar is, de tafel

kussen, handelen bespottelijk, want het is even alsof zij een stok welke door een vriend gebruikt wordt om er mede te kloppen gingen omhelzen. Dit is ook het geval met hen, die, alsof de Geest in het hout verborgen zat, alsof het hout een Geest geworden was, de tafel toespreken.

Wanneer de mededeelingen door dit middel plaats vinden, moet men zich den Geest, niet als in de tafel, maar *even als bij zijn leven* naast de tafel, en zooals men hem op dat oogenblik, indien hij zich zichtbaar kon maken, zien zou, voorstellen. Het zelfde vindt bij de schriftelijke mededeelingen plaats; men zou alsdan de Geest naast het medium zien, diens hand geleidende of wel door eene fluïdieke stroom zijne gedachte op hem overbrengende.

43. Wanneer de tafel den grond verlaat en zonder ondersteund te worden in de lucht stijgt, dan tilt de Geest die niet door spierkracht op, maar omwikkelt en doordringt haar met eene soort van fluïdieken dampkring, die de werking van de aantrekkingskracht neutraliseert, zoo als de lucht dit voor de luchtballons en vliegers doet. Het fluïdum waarmede zij doortrokken is, geeft haar tijdelijk eene grootere specifieke lichtheid. Wordt daarentegen de tafel als 't ware aan den grond vastgenageld, dan bevindt zij zich in een toestand als die van de klok der luchtpomp waaronder men het luchtledige gemaakt heeft. Dit zijn alleen vergelijkingen, om de analogie van de uitwerkselen en niet de absolute gelijkaardigheid der oorzaken aantetoonen. (Zie in *het boek der Mediums*, hoofdst. IV.).

Na al het voorgaande zal men inzien dat het voor den Geest niet moeilijker is een mensch, dan een tafel op te tillen, of een voorwerp van de eene naar de andere plaats te brengen of weg te slingeren; al deze verschijnselen worden volgens dezelfde wet voortgebracht. (Dit is ook het beginsel waarop het phenomeen der *apports* {aanbrenging van voorwerpen} berust; dit verschijnsel bestaat zeer werkelijk, doch men moet het niet dan met de uiterste behoedzaamheid als waar aannemen; want het behoort tot dezulken, die het gemakkelijkste door gochelaars kunnen nagebootst worden. De onwraakbare achtbaarheid van den persoon, die dit verschijnsel verkrijgt; deszelfs volstrekte zoowel materieele als *zedelijke* belangeloosheid, en de zamenloop van bijkomende omstandigheden, moeten daarbij in ernstige overweging genomen worden. Men moet vooral de al te groote gemakkelijheid waarmede dergelijke verschijnselen worden voortgebracht en die, welke zich al te dikwijls, en als 't ware naar believen herhalen, wantrouwen; gochelaars doen nog veel sterker dingen.

Het optillen van een mensch is een niet minder positief maar wellicht, omdat het moeilijker is het natebooten, nog zeldzamer feit. Het is algemeen bekend dat de heer Home meer dan eens tot aan de zoldering van het vertrek en die rondgaande, is opgeheven. Men zegt dat de H. Cupertinus dezelfde gave bezat, dit is voor den een niet wonder-

baarlijker dan voor den ander).

Wanneer de tafel iemand naloopt, dan beweegt de Geest niet, want deze kan stil op de dezelfde plaats blijven, maar de Geest geeft dan door eene fluïdieke stroom de impulsie aan de tafel, en doet haar op die wijze naar willekeur bewegen. Wanneer er zich in de tafel of elders geklop doet hooren, dan is het niet de Geest die met zijne hand of met iets anders klopt, maar hij richt een fluïdieke straal, die de uitwerking van eenen elektrischen schok heeft, op het punt waaruit zich het geluid doet hooren, hij wijzigt dit geluid, zoo als men het geluid, door de lucht voortgebracht, kan wijzigen.

(Voorbeelden van stoffelijke manifestatiën en verstoringen door Geesten veroorzaakt vindt men: *Revue Spirite*, het jeugdige meisje der Panoramas, Jan. 1858, blz. 13; — Mejuff. Clairon, Feb. 1858, blz. 44; — Klopgeest van Bergzabern, omstandig verhaal, Mei, Juni, Juli 1858, blz. 125, 153, 184; — Dibbelsdorf, Aug. 1858, blz. 219; — de Bakker van Dieppe, Maart 1860, blz. 76; — de koopman van St. Petersburg, April 1860, blz. 115; — Rue des Noyers, Aug. 1860, blz. 236; — Klopgeest van de Aube, Jan. 1861, blz. 23; — Id. in de 16^e eeuw, Jan. 1864, blz. 32; — Poitiers, Mei 1864, blz. 156, en Mei 1865, blz. 134; — Zuster Maria, Juni 1864, blz. 185; — Marseille, April 1865, blz. 121; — Fives Aug. 1865, blz. 225; — de ratten van Equihem, Feb. 1866, blz. 55.).

44. Een veelvuldig bij de mediumniteit voorkomend verschijnsel, is de gave, welke eenige mediums bezitten, om in eene, hen onbekende taal te kunnen schrijven; om sprekende of schrijvende, onderwerpen, die geheel boven hunne bevatting liggen, te behandelen. Niet zelden ontmoet men er die vlug schrijven, zonder schrijven geleerd te hebben; anderen, die verzen maken zonder ooit in staat geweest te zijn een enkel vers te dichten, weer andere teekenen, schilderen, beeldhouwen, componeeren muziek of spelen op het een of ander instrument, zonder eenige kennis van teekenen, schilderen, beeldhouwen of muziek te bezitten. Het gebeurt dikwijls, dat een schrijvend medium het schrift en de handteekening, die de zich manifesteerende Geesten bij hun leven hadden zoo juist voortbrengen, dat men er zich in vergissen zou, ofschoon zij die Geesten bij hun leven nooit gekend hebben.

Dit verschijnsel is niet wonderbaarlijker dan een kind te zien schrijven, dat men daartoe de hand vasthoud en leidt; op die wijze kan met het alles laten doen wat men wil. Men kan de eerste de beste, in welke taal het zij, ook doen schrijven, als men hem de letters een voor een opgeeft. Men zal dus, als men zich de wijze herinnert waarop de Geesten zich in betrekking met de mediums stellen, gemakkelijk inzien, dat dit ook medianistisch het geval kan zijn; de mediums zijn toch inderdaad voor de Geesten niet anders dan lijdelijke werktuigen. Maar indien het medium de noodige bewerktuiging bezit, indien hij de praktische zwarigheden heeft overwonnen, indien de uitdrukkingen hem eigen zijn, en eindelijk, indien in zijne hersenen de elementen voor hetgeen de Geest hem

wil doen uiten aanwezig zijn, dan bevindt hij zich in den toestand van den mensch, die grif kan lezen en schrijven, en zal hem het werk dan veel vlugger en gemakkelijker afgaan; de Geest heeft dan alleen noodig zijne gedachten op het medium overtedragen, die deze dan door de ter zijner beschikking staande middelen wederom openbaart.

De aanleg van een medium om datgene te kunnen doen, wat hem anders vreemd is, ligt ook somtijds aan de kennis, die hij in een vroeger bestaan bezeten, en waarvan, zijn Geest de intuïtie behouden, heeft. Is hij b.v. dichter of toonkunstenaar geweest, dan zal het hem gemakkelijker zijn zich het dichterlijke of musicale denkbeeld, dat men hem wil doen uiten, te assimileeren. De hem nu onbekende taal kan hem in een vorig bestaan zeer gemeenzaam geweest zijn: daardoor bestaat bij hem eenen grooteren aanleg om in die taal als medium te schrijven.

(De aanleg van sommige menschen tot het aanleeren van talen, die zij als 't ware kennen zonder ze geleerd te hebben, heeft geen andere oorzaak dan de intuïtieve herinnering van hetgeen zij in een ander leven gekend hebben. Het voorbeeld van den dichter Méry, medegedeeld in *la Revue Spirite* van Nov. 1864 op blz. 328, is daarvan een bewijs. Het is duidelijk dat bijaldien Méry in zijne jeugd medium ware geweest, hij even gemakkelijk in het latijn als in het fransch zou geschreven hebben, en men dat als een wonder zou uitgekreten hebben.)

Beheersing en bezetenheid.

45. Tengevolge van den achterlijken zedelijken toestand hare bewoners, wemelt het rondom de aarde van kwade Geesten. Hunne slechte handelingen behooren tot de plagen aan welke de menschheid onderhevig is. De beheersching (*obsessie*), die eene uitwerking van die handelingen is, moet dus ook, zoo als ziekten en de vele wederwaardigheden van het leven als eene beproeving of als eene boetedoening beschouwd en als zoodanig gedragen worden.

Beheersching is de volhardende werking, die een slechte Geest op een individu uitoefent; zij draagt zeer verschillende karakters van af den eenvoudigen zedelijken invloed zonder merkbare teekenen, tot aan volslagen stoornis van het organisme en van de geestvermogens. Zij vernietigt geheel en al de gave der medianimiteit; bij het hoorende en schrijvende mediumschap doet zij zich kennen door de halsstarrigheid van den Geest om zich met wering van alle anderen te manifesteren.

46. Even als ziekte het gevolg is van phijssische gebreken, die het lichaam voor de inwerking van nadeelige uitwendige invloeden vatbaar maken, zoo is de beheersching altijd het gevolg van eene zedelijke onvolmaaktheid waardoor een kwade Geest in de ge-

legenheid komt invloed uitte oefenen. Om het uitwerksel van eene phijssische oorzaak te bestrijden, moet men er eene phijssische kracht tegenoverstellen; tegenover eene zedelijke oorzaak moet men eene zedelijke kracht stellen. Om zich tegen ziekten te wapenen, versterkt men het lichaam, om zich tegen beheersching te wapenen moet men de ziel versterken; hieruit vloeit voor den beheerschte de noodzakelijkheid voort om aan zijne eigene veredeling te arbeiden, hetgeen meestal voldoende is om zich zonder hulp van anderen van de beheersching te ontslaan. Hulp van anderen wordt noodig, als de beheersching het karakter van overheersching en bezetenheid aanneemt, omdat de lijder in die gevallen dikwijls zijn vrijen wil en het beheer over zichzelf verliest.

Beheersching is gewoonlijk de uitwerking van de wraak van eenen Geest, die meestal haren oorsprong vindt in de betrekking, die in een vorig bestaan tusschen het beheerschte individu en den Geest bestaan heeft.

Bij ernstige gevallen van beheersching, wordt de beheerschte alsof door een verderfelijk fluidum omringd en doortrokken, door welke de goede fluiden afgestoten en geneutraliseerd worden. Van die verderfelijke fluiden moet men hem bevrijden; maar een slecht fluidum kan niet door een slecht fluidum verdreven worden. Door eene handeling gelijk aan die van het genezende medium bij ziekte, *moet men het slechte fluidum, doormiddel van een beter verdrijven.*

Dit is wat men doen moet voor zoover het de werktuigelijke behandeling betreft, die evenwel niet altijd voldoende is; maar men dient ook en *vooral* op het *intelligente* wezen *invloed uitte oefenen*, tot wien men het recht moet hebben *met gezag te spreken*, en dit gezag wordt alleen, door zedelijke meerderheid verkregen; hoe grooter deze is, des te grooter zal dit gezag wezen.

Doch dit is nog niet alles; om zeker van de verlossing te zijn, moet men de verdorven Geest er toe trachten te brengen, van zijne slechte voornemens aftezien; men moet door middel van afzonderlijke inroepingen, waarin men hem zedelijk moet trachten optevoeden, door verstandig geleid onderwijs, berouw en de zucht naar het goede bij hem opwekken; dan kan men: de dubbele voldoening smaken, een geïncarneerde verlost en een onvolmaakte Geest bekeerd te hebben.

De taak wordt verlicht als de beheerschte zijnen toestand inziende, door gebed en goeden wil medewerkt; maar is dit niet het geval, maakt de beheerschte, verleid door den bedriegelijken Geest, zich illusiën omtrent de hoedanigheden van zijnen beheerscher, en vindt hij in de dwalingen waarin dezen hem stort, behagen, dan wijst hij, wel verre van mede te werken, alle hulp af. Dit is het geval bij verblindings, die altijd on-eindig meer weerstand biedt dan de hevigste beheersching. (Zie *het boek der Mediums*, hoofdst. XXIII.)

Bij alle gevallen van beheersching, is bidden het krachtigste hulpmiddel, waarmee men den beheerschenden Geest bestrijden kan.

47. Bij beheersching, werkt de Geest uitwendig, door middel van zijn perisprit, dat hij met dat van den geïncarneerde identificeert; deze wordt dan als in de mazen van een net verstrikt, en gedwongen tegen zijn eigen wil te handelen.

Bij het bezeten zijn, stelt de Geest, inplaats van uitwendig te handelen, zich als 't ware in de plaats van den geïncarneerde; hij neemt zijn domicilie in het lichaam zonder dat de geïncarneerde Geest dit evenwel geheel verlaat, hetgeen alleen bij sterven plaats kan vinden. Het bezeten zijn, is dus altijd tijdelijk en bij tusschenpozen, want een niet-geïncarneerde, kan niet voor goed de plaats van een geïncarneerde Geest innemen, doordien de moleculaire verbinding van het lichaam alleen op het oogenblik der bevruchting kan plaats vinden. (Zie *hoofdst, XI nr. 18.*)

De Geest tijdelijk in het bezit van het lichaam zijnde, gebruikt dit als ware het zijn eigen; hij spreekt door den mond van dat lichaam, ziet door zijne oogen, beweegt zijne armen zooals hij dit in leven zou gedaan hebben. Het gaat hier niet zooals bij de sprekende mediumniteit, waarbij de geïncarneerde Geest de gedachten van een niet-geïncarneerde overbrengende, spreekt; het is hier de Geest zelf welke spreekt en handelt, en heeft men hem bij zijn leven gekend, dan zal men hem aan taal, stem, gebaren, en tot in de uitdrukking van zijn gelaat, herkennen.

48. De beheersching is altijd het werk van eenen kwaadwilligen Geest. Het bezeten zijn kan het werk van eenen goeden Geest zijn, welke verlangt te spreken en die, om op zijne hoorders meer indruk te maken, het lichaam van eenen geïncarneerden *leent*, dat deze hem gewillig, even als hij dit met een kleed zou doen, afstaat. Dit geschiedt zonder de minste verwarring of gevoel van onbehagelijkheid te veroorzaken, en de geïncarneerde Geest is gedurende dien tijd even vrij als gedurende zijn tijd van emancipatie, en houdt zich meestal naast zijnen plaatsvervanger op, om naar dezen te luisteren.

Zoo de Geest, die zich in het bezit gesteld heeft, slecht is, dan gaat alles op eene andere wijze; hij leent het lichaam dan niet, maar maakt er zich, zoo de eigenaar *geen zedelijke kracht genoeg bezit om hem dit te beletten*, meester van. Hij doet dit uit kwaadaardigheid jegens deze, dien hij op allerhande wijzen kwelt en martelt, ja zelfs tracht, hetzij door verworging, of door hem naar het vuur of eene andere gevaarlijke plaats te dringen, om te brengen. Gebruikmakende van de ledematen en organen van den ongelukkigen lijder, vloekt hij, scheldt en mishandelt hij de omstanders, en geeft zich aan buitensporigheden en daden over die alle kenteekenen van razenden waanzin dragen.

Feiten van dien aard, in verschillende graden van hevigheid, zijn zeer menigvuldig, en vele gevallen van waanzin hebben geene andere oorzaak. Dikwijls komen er zielelijke stoornissen bij, die evenwel slechts opvolgende verschijnselen zijn, waartegen,

zoo lang de eerste oorzaak blijft bestaan, elke geneeskundige behandeling vruchteloos is. Het Spiritisme, de bron van een gedeelte der menschelijke ellende doende kennen, geeft daarbij tevens het middel aan de hand waarmede men die genezen kan; dit middel is: te werken op den bewerker van het kwaad, die, een verstand bezittend wezen zijnde, door verstand moet bestreden worden.

(Gevallen van genezing van beheersching en bezetenheid vindt men: *Revue Spirite*, Dec. 1863, blz. 373. — Jan. 1864, blz. 11. — Juni 1864, blz. 168. — Jan 1865, blz. 5. — Juni 1865, blz. 172. — Feb. 1866, blz. 38. — Juni 1867, blz. 174).

49. De beheersching en het bezeten zijn, vindt meestal individueel plaats, doch kan somtijds ook epidemisch zijn. Wanneer een zwerm kwade Geesten zich in een oord neerzet, is dit als of een vijandelijke leger dit komt bezetten, en in zulk een geval kan het getal getroffen en aanzienlijk zijn.

(Eene epidemie van dien aard heerscht sinds eenige jaren in het dorp Morzine, in Savoyje. Zie het breedvoerig verhaal van die epidemie in *la Revue Spirite* van Dec. 1862, blz. 353; — Jan. Feb. April en Mei 1863, blz. 1, 33, 101, 133.)

De Wonderen in het Evangelie.

Inleidende aanmerkingen. Droomen. De ster der magiërs. Tweede gezicht. Genezingen. Bezetenen. Opwekking uit den dood. Jezus wandelt op de zee. Transfiguratie. Gestilde storm. Bruiloft te Kana. Vermenigvuldiging der brooden. Verzoeking van Jezus. Wonderen bij den dood van Jezus. Verschijningen van Jezus na zijnen dood. Verdwijning van het lichaam van Jezus.

Inleidende aanmerkingen.

1. De in de evangeliën vermelde feiten, die tot nu toe als wonderen beschouwd zijn, behooren van het grootste gedeelte tot de orde der *psychische verschijnselen*, dat wil zeggen tot die verschijnselen, die de eigenschappen en vermogens der ziel tot oorsprong hebben. Als men ze met die, welke in het vorige hoofdstuk beschreven en verklaard zijn, vergelijkt, zal men gereedelijk inzien dat er tusschen beiden identiteit van oorzaak en gevolg bestaat. In de geschiedenis van alle tijden en van alle volken vindt men er van denzelfden aard vermeld, en wel om reden, dat zoo lang er geïncarneerde en gedesincarneerde zielen bestaan, dezelfde uitwerkselen zich hebben moeten voordoen. Men kan wel is waar ten opzichte van dat punt de geloofwaardigheid der geschiedenis in twijfel trekken, maar thans vinden zij onder onze oogen plaats, en worden om zoo te zeggen naar believen door individuen, die, uiterlijk niets bijzonders vertoonen, voortgebracht. Het feit alleen, dat de verschijnselen zich onder dezelfde omstandigheden voordoen, bewijst er de mogelijkheid van en dat zij aan wetten gehoorzamende, dus ook geene wonderen zijn.

Het beginsel der psychische verschijnselen berust, zooals men gezien heeft, op de eigenschappen van het perispiritale fluïdum, dat de magnetische werkende kracht is; op de uitingen van het geestenleven, zoowel gedurende het leven als na den dood; en eindelijk op de wezenlijke samenstellende eigenschappen der Geesten en op de rol, die zij als werkende krachten der natuur vervullen. Deze elementen nu bekend en hunne uitwerking geconstateerd zijnde, is daaruit de erkenning van de mogelijkheid voortgevloeit van zekere feiten, die men vroeger verwierp, omdat men ze aan eene bovennatuurlijke oorzaak toeschreef.

2. De natuur van den Christus, waarvan het onderzoek niet tot het onderwerp

van dit werk behoort, in het midden latende, en hem veronderstellender wijze alleen als een verheven Geest beschouwende, kan men niet anders dan in hem een Geest van de hoogst verhevene orde zien, die door zijne deugden oneindig hoog boven het menschedom op aarde verheven was. De onberekenbare gevolgen, die zijne incarnatie hebben gehad, bewijzen, dat die incarnatie op aarde, niet anders kon wezen, dan eene van die zendingen, welke uitsluitend aan Gods onmiddellijke gezanten, voor de vervulling van Zijne oogmerken, worden opgedragen. Aannemende, dat hij niet God zelf was, maar een Godsgezant om diens woorden over te brengen, dan is hij meer dan een profeet dan is hij een goddelijke Messias geweest.

Als mensch bezat hij het organisme van de vleeschelijke schepselen; maar als ZuiverGeest, los van de stof zijnde, moet hij meer het geestelijke dan het lichamelijke leven, welker zwakheden hij niet deelde, geleefd hebben. Zijne meerderheid boven alle menschen lag niet aan de bijzondere eigenschappen van zijn lichaam, maar aan die van zijn Geest, die geheel en al de stof beheerschte, en aan de eigenschappen van zijn perisprit, dat uit de zuiverste deelen der aardsche fluiden geput was (*hoofdst. XIV nr. 9*). Dientengevolge moest zijne ziel, alleen door de volstrekt onontbeerlijke banden met het lichaam verbonden zijn; voortdurend in vrijheid zijnde moest zij hem niet alleen een onafgebroken maar ook een buitengewoon doordringend tweede gezicht ver boven dat van eenig gewoon mensch verheven, schenken. Dit moest ook met alle verschijnselen, welke van de perispritale of psychische fluiden afhankelijk zijn, het geval wezen. De goede hoedanigheid van die fluiden schonk hem eene oneindig groote magnetische kracht, die door de voortdurende zucht tot goed doen, nog verhoogd werd.

Handelde hij bij de genezingen, die hij volbracht, als medium? Moet men hem als een sterk genezend medium beschouwen? Neen; want het medium is slechts een tussenpersoon, een werktuig, dat de niet-geïncarneerde Geesten gebruiken. Maar de Christus, die anderen behulpzaam was, had geene hulp van Geesten noodig; hij handelde dus door zichzelf, ten gevolge van zijne personeele macht, zoo als ook eenige geïncarneerden, in enkele gevallen, en binnen de perken van hunne kracht in staat zijn te doen. Buitendien, welke Geest zou hem zijne eigene gedachten hebben durven ingeven en hem hebben durven opdragen ze overtebrengen? Zoo hij al eene ingeving van buiten ontving, kon dit alleen van God zelf zijn; volgens de definitie daarvan door eenen Geest gegeven, was Jezus: Gods medium.

Droomen.

3. Volgens het evangelie, werd Jozef door een engel, die hem in den droom verscheen, gewaarschuwd, en gelast met het kind naar Egypte te vluchten. (Matth. II v.

13—23).

Waarschuwingen door droomen nemen eene groote plaats in de gewijde boeken van alle godsdiensten in. Zonder voor de juistheid van al die gebeurtenissen te willen instaan, en zonder ze verder uittepluizen, levert het verschijnsel zelf niets anomaals op, als men bedenkt, dat de ziel gedurende den slaap zich van het lichaam losmaakt, en tijdelijk in het geestenleven terug treedt, waarin zij zich weer met hen, die zij gekend heeft, bevindt. Dit oogenblik wordt dikwijls door de Beschermgeesten uitgekozen om zich aan hunne beschermelingen te openbaren, en hen meer onmiddellijk raad te geven. De goed gestaafe voorbeelden van waarschuwingen in den droom ontvangen zijn menigvuldig, doch men moet daar niet uit afleiden, dat alle droomen waarschuwingen zijn, en nog minder dat alles, wat men droomende ziet, eene beteekenis heeft. De kunst om droomen uit te leggen, moet men onder de bijgeloovigheden en ongerijmdheden rangschikken. (Hoofdst. XIV nr. 27 en 28).

De ster der magiërs.

4. Er staat geschreven, dat er aan de Magiërs, die Jezus kwamen aanbidden, eene ster verscheen, die voor hen uitging om hen den weg aan te wijzen en stilstond toen zij de plaats waar Jezus was, bereikt hadden. (Matth. II v. 1—12.)

Het is hier de vraag niet of het door Mattheus vermelde feit, werkelijk plaats vond, of dat het alleen eene zinnebeeldige voorstelling is, om aantetoonen, dat de Magiërs op eene geheimzinnige wijze naar de plaats waar het kind lag, geleid werden; want wij bezitten geen middel om dit te onderzoeken, maar wel is het de vraag of een feit van dien aard, mogelijk is.

Een ding is zeker, en wel, dat het hier bedoelde licht geen ster wezen kon. Men kon zulks op dat tijdstip gelooven, toen men dacht, dat de sterren aan het uitspansel gehechte lichtende punten waren, die op aarde konden nedervallen; maar nu men de natuur der sterren kent, gelooft men dit niet meer.

Doch al was nu niet eene ster de oorzaak van dat licht, dan is de verschijning van een licht, dat het uiterlijk van eene ster heeft niettemin mogelijk. Een Geest kan onder een lichtgevend uiterlijk verschijnen, of een gedeelte van zijn perispiritale fluidum in een lichtgevend punt veranderen. Verscheidene feiten van dien aard van onzen tijd en die volkomen bewezen zijn, hebben geen andere oorzaak, en in die oorzaak ligt niets bovennatuurlijks.

Tweede gezicht.

Intrede van Jezus te Jeruzalem.

5. En als zij nu Jeruzalem genaakten, en gekomen waren te Bethphagé, aan den Olijfberg, toen zond Jezus twee discipelen, zeggende tot hen: Gaat heen in het vlek, dat tegen u over ligt, en gij zult terstond eene ezelin gebonden vinden, en een veulen met haar, ontbindt ze, en brengt ze tot mij. En indien u iemand iets zegt, zoo zult gij zeggen: de Heere heeft ze van noode, en hij zal ze terstond zenden. Dit alles nu is geschied, opdat vervuld worde hetgeen gesproken is door den profeet, zeggende: Zegt den dochteren Sions: Ziet uw Koning komt tot u; zachtmoedig en gezeten op eene ezelin en een veulen, zijnde een jong eener jukdragende ezelin.

En de discipelen heengegaan zijnde, en gedaan hebbende, gelijk Jezus hun bevolen had, brachten de ezelin en het veulen, en leidden hunne kleederen op denzelfden, en zetteden hem daarop. (Matth. XXI v. 1—7).

Kus van Judas.

6. Staat op, laat ons gaan, ziet, hij is nabij, die mij verraadt. En als hij nog sprak, ziet, Judas, een van de twaalven, kwam, en met hem eene groote schare, met zwaarden en stokken, gezonden van de overpriesters en ouderlingen des volks. En die hem verried, had hem een teeken gegeven, zeggende: Dien ik zal kussen, dezelve is het, grijpt hem. En terstond komende tot Jezus, zeide hij: Wees gegroet Rabbi! en hij kuste hem. Maar Jezus zeide tot hem: Vriend! waartoe zijt gij hier? Toen kwamen zij toe, en sloegen de handen aan Jezus, en grepen hem. (Matth. XXVI v. 46—50.)

Wonderdadige Vischvangst.

7. En het geschiedde, als de schare op hem aandrong, om het woord Gods te hooren, dat hij stond bij het meer Gennesaret, En hij zag twee schepen aan den oever van het meer liggende, en de visschers waren daaruit gegaan, en spoelden de netten. En hij ging in een van die schepen, hetwelk van Simon was, en bad hem, dat hij een weinig van het land afstak; en nederzittende, leerde hij de scharen uit het schip.

En als hij afliet met spreken, zeide hij tot Simon: Steek af naar de diepte, en werp uwe netten uit om te vangen. En Simon antwoordde en zeide tot hem: Meester, wij hebben den geheelen nacht gearbeid, en niets gevangen; doch op uw woord zal ik het,

uitwerpen. En als zij dat gedaan hadden, besloten zij eene groote menigte visschen, en hun net scheurde. En zij wenkten hunne medegenooten, die in het andere schip waren, dat zij hen zouden komen helpen. En zij kwamen en vulden beide de schepen, zoodat zij bijna zonken. (Luc. V v. 1 — 7).

Roeping van Petrus, Andreas, Jacobus, Johannes en Mattheus.

8. En Jezus, wandelende aan de zee van Galilea, zag twee broeders, namelijk Simon gezegd Petrus, en Andreas, zijnen broeder, het net in zee werpende (want zij waren visschers); En hij zeide tot hen: Volgt mij na, en ik zal u visschers der menschen maken. Zij dan, terstond de netten verlatende, zijn hem nagevolgd.

En hij van daar voortgegaan zijnde, zag twee andere broeders, namelijk Jacobus, den zoon van Zebedéüs, en Johannes zijnen broeder, in het schip met hunnen vader Zebedéüs, hunne netten vermakende, en heeft hen geroepen. Zij dan terstond verlatende het schip en hunnen Vader, zijn hem nagevolgd. (Matth. IV v. 18 — 22.)

En Jezus, van daar voortgaande, zag een mensch in het tolhuis zittende, genaamd Mattheus en zeide tot hem: volg mij. En hij opstaande volgde hem (Matth. IX v 9).

Deze feiten hebben niets wonderbaarlijks in zich, als men het vermogen van het tweede gezicht en de zeer natuurlijke oorzaak van dat vermogen kent. Jezus bezat dit in den hoogsten graad, en men kan zeggen dat het zijnen normalen toestand was, hetgeen door een groot aantal handelingen in zijn leven, die heden ten dage in de verschijnselen welke het magnetisme en spiritisme oplevert hare verklaring vinden, bewezen wordt.

De vischvangst, die men met den naam van wonderdadige vischvangst bestempeld heeft, vindt eveneens hare verklaring in het tweede gezicht van Jezus; Jezus heeft niet daar, waar geene visschen waren, op ééns vischen doen verschijnen; hij heeft zoo als een wakende helderziende dit ook had kunnen zien; door het gezicht der ziel de plek gezien waar zij zich ophielden, en heeft dus met zekerheid de visschers de plaats waar zij hunne netten moesten uitwerpen, kunnen aanwijzen.

Het doorgronden van iemands gedachten, en als een gevolg daarvan het vooruitzien van eenige gebeurtenissen zijn de gevolgen van het geestelijke leven. Toen Jezus: Petrus, Andreas, Jacobus, Johannes en Mattheus tot zich riep, moest hij hunne innige neigingen kennen om te kunnen weten, dat zij hem volgen zouden en instaat waren de zending te vervullen, die hij hen op zou leggen. Ook zij zelf moesten, om zich aan hem te kunnen aansluiten de intuïtie van die zending hebben. Hetzelfde is het geval toen hij op den dag van het H. Avondmaal aan zijne discipelen bekend maakte, dat een der twaalf hem zou verraden, hem daarbij aanwijzende door te zeggen: die de hand met mij

in den schotel doopt, die zal mij verraden; en toen hij voorspelde dat Petrus hem verloochenen zou.

Op verschillende plaatsen van het Evangelie wordt gezegd: "Maar Jezus hunne gedachte kennende, zeide tot hen..." En hoe kon hij nu hunne gedachten kennen, zoo niet door de fluïdieke uitstraling, welke die gedachten tot hem overbracht, en door het geestelijke gezicht, waardoor hij instaat was in het diepste van 's menschen hart te lezen?

Zoo denkt men dikwijls, dat men eene gedachte in de diepste schuilhoeken zijner ziel verborgen houdt, terwijl men niet vermoed, dat men eenen spiegel met zich om draagt, die deze gedachten terugkaatst, en dat men een aanbrenger bezit in zijne eigene fluïdieke uitstraling, die van die gedachte doordrongen is. Kon men het mechanisme van de ons omgevende onzichtbare wereld zien, met de menigvuldige vertakkingen van die geleidraden der gedachten, die alle, zoo wel lichamelijke als onlichamelijke intelligente wezens, aan elkander verbindt; zoo ook de fluïdieke effluvia beladen met de indrukken der zedelijke wereld, en die als luchtstroomen de ruimte doorklieven; dan zou men zich minder over eenige verschijnselen, die door onwetendheid aan het toeval toegeschreven worden, verwonderen. (Hoofdst. XIV nr. 22 en volg.)

Genezingen.

Bloedvloed.

10. En eene zekere vrouw, die twaalf jaren de vloed des bloeds gehad had. En veel geleden had van vele medicijnmeesters, en al het hare daaraan te koste gelegd, en geene baat gevonden had, maar met welke het veeleer erger geworden was; Deze van Jezus hoorende, kwam onder de schare van achteren, en raakte zijn kleed aan: Want zij zeide: Indien ik maar zijne kleederen mag aanraken, zal ik gezond worden. En terstond is de fontein haars bloeds opgedroogd, en zij gevoelde aan haar lichaam, dat zij van die kwaal genezen was.

En terstond Jezus, bekennde in zichzelf de kracht, die van hem uitgegaan was, keerde zich om in de schare en zeide: Wie heeft mijne kleederen aangeraakt?

En zijne discipelen zeiden tot hem: Gij ziet dat de schare u verdringt, en zegt gij: Wie heeft mij aangeraakt? En hij zag rondom, om haar te zien, die dat gedaan had.

En de vrouw, vreezende en bevende, wetende wat door haar geschied was, kwam en viel voor hem neder, en zeide hem al de waarheid. En hij zeide tot haar: Doch-

ter! uw geloof heeft u behouden; ga heen in vrede, en wees genezen van uw kwaal.
(Marcus. V. v. 25 — 34.)

11. Die woorden: "*bekennende in zichzelf de kracht, die van hem uitgegaan was,*" hebben een groote beteekenis; zij geven de fluïdieke beweging te kennen, die van Jezus op de zieke vrouw overging; beiden hebben de voortgebrachte werking gevoeld. Het is hier opmerkelijk, dat dit uitwerksel door geene wilsuïting van Jezus is uitgelokt, er heeft in deze noch magnetisatie, noch oplegging der handen plaats gevonden. De normale fluïdieke uitstraling is voldoende geweest om de genezing tot stand te brengen.

Maar wat is de reden, dat die uitstraling zich liever naar deze vrouw dan naar anderen gericht heeft, daar Jezus niet aan haar dacht, en door eene menigte menschen omringd was?

De reden hiervan is zeer eenvoudig. Het fluïdum, hier de genezende stof zijnde, moet dit het organische gebrek bereiken om dit te kunnen genezen; het kan door den wil van den genezer op de kwaal gericht worden, of wel door den vurigen wensch, door het vertrouwen, in een woord, door het geloof van den zieke aangetrokken worden. Met betrekking tot de fluïdieke strooming, oefent de eerste de werking van eenen perspomp, de laatste, die van eenen zuigpomp uit. Soms is het samentreffen der twee werkingen een vereischte, andere malen is een van de twee voldoende; in het onderhavige geval heeft de tweede werking plaats gevonden.

Jezus kon dus met recht zeggen: "Uw geloof heeft u behouden." Men zal geredelijk begrijpen dat hier met geloof niet die mystieke kracht, zoo als die door sommige menschen opgevat wordt, maar eene bepaald aantrekkende kracht verstaan moet worden, terwijl zij welken die kracht niet bezitten, aan de fluïdieke strooming eene afstootende kracht of minstens eenen lijdelyken toestand, die op de uitwerking verlamdend werkt, tegenover stellen.

Hierdoor wordt het begrijpelijk, dat van twee zieken, die door dezelfde kwaal zijn aangetast, de een wel, de andere niet genezen zal kunnen worden. Dit is een van de gewichtigste beginselen van de genezende mediumniteit; en waardoor eenige schijnbare anomalien door eene zeer natuurlijke oorzaak verklaard worden. (**Hoofdst. XIV nr. 31, 32 en 33**).

De Blinde van Bethsaïda.

12. En Jezus kwam te Bethsaida; en zij brachten tot hem eenen blinde, en baden hem, dat hij hem aanraakte.

En de hand des blinden genomen hebbende, leidde hij hem uit buiten het vlek en

spoog in zijne oogen, en leidde de handen op hem, en vraagde hem of hij iets zag. En hij opziende, zeide: Ik zie de menschen, want ik zie hen, als boomen wandelenden. Daarna leidde hij, de handen wederom op zijne oogen, en deed hem opzien. En hij werd hersteld, en zag hen allen ver en klaar.

En hij zond hem naar zijn huis, zeggende: Ga niet in het vlek, en zeg het niemand in het vlek. (Marcus VIII v. 22—26.)

13. In dit geval is de magnetische werking duidelijk; de genezing vindt niet oogenblikkelijk maar trapsgewijze en tengevolge van eene voortgezette en herhaalde handeling, ofschoon veel spoediger dan bij het gewone magnetiseeren, plaats. De eerste gewaarwording van dien mensch is volkomen, die, welke blinden bij het terugkrijgen van het gezicht ondervinden; door eene optische uitwerking komen de voorwerpen hen reusachtig groot voor.

De geraakte.

14. En (Jezus) in het schip gegaan zijnde voer over en kwam in zijne stad (Capharnaüm). En ziet zij brachten tot hern eenen geraakten, op een bed liggende. En Jezus hun geloof ziende, zeide tot de geraakte: Zoon! wees welgemoed uwe zonden zijn u vergeven.

En ziet sommigen der schriftgeleerden zeiden in zichzelve: Deze lastert God. En Jezus, ziende hunne gedachten, zeide: Waarom overdenkt gij kwaad in uwe harten? Want wat is lichter te zeggen: De zonden zijn u vergeven? of te zeggen: Sta op en wandel? Doch opdat gij moogt weten, dat de Zoon des menschen macht heeft op de aarde, de zonden te vergeven (toen zeide hij tot den geraakte): Sta op, neem uw bed op en ga heen naar uw huis.

En hij, opgestaan zijnde, ging heen naar zijn huis. De scharen nu, dat ziende, hebben zich verwonderd en God verheerlijkt, die zoodanige macht den menschen gegeven had. (Matth. IX v. 1—8.)

15. Wat beteekenden die woorden: "Uwe zonden zijn u vergeven;" en wat konden die tot zijne genezing bijdragen? Hierop geeft het spiritisme zoo als nog op zoo on-eindig vele andere woorden, die tot nu toe niet begrepen worden, den sleutel; het leert ons, door de wet van de veelvuldigheid der levens, dat de kwalen en smarten van het leven dikwijls boetedoeningen voor het verledene zijn, en dat wij in het tegenwoordige leven de gevolgen dragen der misslagen, die wij in een vroeger bestaan begaan hebben, omdat de verschillende levens met elkander solidair zijn, tot dat men de schuld van alle

zijne gebreken zal hebben afbetaald.

Indien dus die kwaal van dien man eene straf voor het kwaad, dat hij vroeger bedreven had was, beteekenden de woorden: "Uwe zonden zijn u vergeven," voor hem: "Gij hebt uwe schuld afbetaald; de oorzaak van uwe kwaal is door uw tegenwoordig geloof uitgewischt; en gij verdient dientengevolge van uw leed verlost te worden." Daarom zegt Jezus tot de schriftgeleerden: "Het is even licht te zeggen: Uwe zonden zijn U vergeven, als te zeggen sta op en wandel; de oorzaak ophoudende, moet ook het uitwerksel ophouden. Het is hetzelfde als met eenen gevangene, dien men komt zeggen: "Uw misdadaad is geboet en vergeven;" hetgeen gelijk staat met hem te zeggen. "Gij kunt de gevangenis verlaten."

De tien melaatschen.

16. En het geschiedde, als hij (Jezus) naar Jeruzalem reisde, dat hij door het midden van Samarië en Galiléa ging, en als hij in een zeker vlek kwam, ontmoetten hem tien melaatsche mannen, welke stonden van verre. En zij verhieven hunne stern, zeggende: Jezus, Meester, ontferm u onzer! En als hij hen zag, zeide hij tot hen: Gaat heen en vertoont uzelf den priesteren. En het geschiedde, terwijl zij, heengingen, dat zij gereinigd werden.

En een van hen, ziende dat hij genezen was, keerde wederom, met groote stemme God verheerlijkende. En hij viel op het aangezicht voor zijne voeten hem dankende, en dezelve was een Samaritaan.

En Jezus, antwoordende, zeide: Zijn niet de tien gereinigd geworden? en waar zijn de negen? En zijn er geene gevonden, die wederkéeren, om Gode eere te geven, dan deze vreemdeling? En hij zeide tot hem: Sta op, en ga heen; uw geloof heeft u behouden. (Lucas XVII v. 11—19.)

17. De Samaritanen waren scheurmakers, ten naastenbij zoo als de protestanten met betrekking tot de catholieken, en werden daarom door de joden als ketters veracht. Jezus zonder onderscheid Samaritanen en Joden genezende, gaf hierdoor eene les en een voorbeeld van verdraagzaamheid; en daarbij doende uitkomen dat alléén de Samaritaan teruggekomen was om God de eere te geven; toonde hij aan, dat er bij dezen meer waar geloof en dankbaarheid bestond, dan bij hen die zich orthodoxe joden noemden. De woorden "uw geloof heeft u behouden" er bijvoegende, leert hij, dat God op het innerlijke van het hart en niet op den uiterlijken vorm der aanbidding let. Toch zijn ook de overigen genezen; dit was noodig voor de les, die Jezus wilde geven en om hunne ondankbaarheid te doen zien; maar wie zal ons zeggen wat er verder de gevolgen van geweest zijn, en of

de genade, die hen geschonken werd hen tot voordeel is geweest? Door tot den Samari-taan te zeggen: "Uw geloof is wat U gered heeft" geeft Jezus te verstaan dat dit zoo niet met de anderen zijn zal.

De verdorde hand.

18. En hij (Jezus) ging weder in de synagoge; en aldaar was een mensch, heb-bende eene verdorde hand. En zij namen hem waar, of hij op den sabbat hem genezen zou, opdat zij hem beschuldigen mochten. En hij zeide tot den mensch, die de verdorde hand had: Sta op in het midden. En hij zeide tot hen: Is het geoorloofd op sabbatdagen goed te doen of kwaad te doen? een mensch te behouden of te dooden? En zij zwegen stil. En als hij hen met toorn rondom aangezien had, meteen bedroefd zijnde over de verharding van hun hart, zeide Hij tot den mensch: Streck uwe hand uit. En hij strekte ze uit; en zijne hand werd hersteld, gezond gelijk de andere.

En de Parizeen, uitgegaan zijnde, hebben terstond met de Herodianen te zamen raad gehouden tegen hem, hoe zij hem zouden dooden. En Jezus vertrok met zijne disci-pelen naar de zee, en hem volgde eene groote menigte van Galiléa, en van Judea, en van Jeruzalem, en Iduméa en van over den Jordaan; en die van omtrent Tyrus en Sidon, eene groote menigte, gehoord hebbende, hoe groote dingen hij deed, kwamen tot hem. (Marcus III. v. 1 t/m 8.)

De samengebogen vrouw.

19. En hij (Jezus) leerde op Sabbat in eene der synagogen. En ziet er was eene vrouw, die eenen geest der krankheid achttien jaren lang gehad had, en zij was samen-gebogen, en kon zich ganschelijk niet oprichten. En Jezus haar ziende, riep haar tot zich, en zeide tot haar: Vrouw! gij zijt verlost van uwe krankheid. En hij leidde de handen op haar, en zij werd terstond weder recht, en verheerlijkte God.

En de overste der synagoge, kwalijk nemende, dat Jezus op den sabbat genezen had, antwoordde en zeide tot de schare; Er zijn zes dagen, in welke men moet werken; komt dan in dezelve, en laat u genezen, en niet op den dag des sabbats.

De Heere dan antwoordde hem, en zeide: Gij geveinsde! maakt niet een iegen-lijk van u op den sabbat zijnen os of ezel van de kribbe los, en leidt hem heen om te doen drinken? En deze, die eene dochter Abrahams is, welke de satan, ziet, nu achttien jaren gebonden had, moest die niet losgemaakt worden van dezen band, op den dag des sabbats?

En als hij dit zeide, werden zij allen beschaamd, die zich tegen hem stelden; en al de schare verblijdde zich over al de heerlijke dingen, die van hem geschiedde. (Lucas XIII v. 10—17.)

20. Dit feit bewijst, dat in dien tijd de meeste ziekten aan den duivel werden toegeschreven, en dat men even als nu, maar in tegenovergestelden zin, de zieken met bezetenen verwarde; dat wil zeggen, dat degenen; die nu niet aan booze Geesten gelooven, de beheerschten voor zieken aanzien.

De lamme van Bethesda.

21. Na dezen was een feest der Joden, en Jezus ging op naar Jerusalem. En er is te Jerusalem, aan de schaapspoort, een badwater, hetwelk in het Hebreeuwsch toege-naamd wordt Bethesda, hebbende vijf zalen. In hetzelfde lag eene menigte van zieken, blinden, kreupelen, verdorden, wachtende op de beroering des waters. Want een engel daalde neder op zekeren tijd in dat badwater, en beroerde het, die dan eerst daarin kwam, na de beroering van het water, die werd gezond, van wat ziekte hij ook bevangen was.

En aldaar was een zeker mensch, die achtendertig jaren krank gelegen had. Jezus, ziende deze liggen, en wetende, dat hij nu langen tijd gelegen had, zeide tot hem: Wilt gij gezond worden? De kranke antwoordde hem: Heere! ik heb geen mensch, om mij te werpen in het badwater, wanneer het water beroerd wordt; en terwijl ik kom, zoo daalt een ander voor mij neder. Jezus zeide tot hem: Sta op, neem uw beddeken op en wandel. En terstond werd de mensch gezond, en nam zijn beddeken op en wandelde. En het was sabbat op denzelfden dag.

De Joden zeiden dan tot dengenen, die genezen was: Het is sabbat, het is u niet geoorloofd het beddeken te dragen. Hij antwoordde hun: Die mij gezond gemaakt heeft, die heeft mij gezegd: Neem uw beddeken op, en wandel. Zij vraagden hem dan: Wie is die mensch, die u gezegd heeft: Neem uw beddeken op en wandel? En die gezond gemaakt was, wist niet wie hij was: want Jezus was ontweken, alzoo er eene groote schare in die plaats was.

Daarna vond hem Jezus in den tempel, en zeide tot hem: Zie, gij zijt gezond geworden; zondig niet meer, opdat u niet wat ergers geschiedde. De mensch ging heen, en boodschapte den Joden, dat Jezus het was, die hem gezond gemaakt had. En daarom vervolgden de Joden Jezus, en zochten hem te dooden, omdat hij deze dingen op den sabbat deed. En Jezus antwoordde hen: Mijn Vader werkt tot nu toe, en ik werk ook. (Johannes V. v. 1—17.)

22. Het bad van Bethesda te Jeruzalem, was een bad in de nabijheid van den tempel, welke door het water van eene natuurlijke bron gevoed werd, en hetwelk zoo het schijnt genezende eigenschappen bezat. Het was waarschijnlijk een bij tusschenpoozen werkende bron, die nu en dan het water met kracht opwierp en het badwater beroerde. Volgens het volksgeloof was zulk een tijdstip het beste voor de genezing, misschien was het inderdaad het geval, dat het water op het oogenblik van opstijgen meer geneeskracht bezat, of wel dat de daardoor teweeggebrachte beweging den, voor sommige ziekten geneeskrachtigen modder beroerde. Soortgelijke verschijnselen zijn zeer natuurlijk en men kent er nu zeer goed de oorzaak van, doch in dien tijd, was men in de wetenschap niet vergevorderd, en beschouwde men de oorzaak van de meeste verschijnselen, die men niet wist te verklaren als bovennatuurlijk. De Joden schreven dan ook de beroering van dit water aan de tegenwoordigheid van eenen engel toe, en dit geloof kwam hen des te gegronder voor, omdat op dat oogenblik de geneeskracht van het water grooter was.

Na dien man genezen te hebben zeide Jezus tot hem: "Zondig niet meer, opdat u niet wat ergers geschiedde." Door deze woorden gaf hij hem te verstaan, dat bij aldien hij zich niet beterde, hij op nieuw nog strenger gestraft zou kunnen worden. Deze leer is geheel in overeenstemming met die van het spiritisme.

23. Het is als of Jezus, het er op toelagde om op den sabbatdag te genezen, ten einde in de gelegenheid te zijn zich tegen het rigorisme der Fariseën ten opzichte van dien dag te verzetten. Hij wilde hen aantoonen, dat ware vroomheid niet in het nakomen der uiterlijke plechtigheden en het in acht nemen der vormen, maar in de gevoelens van het hart bestaat. Hij rechtvaardigde zijne handelingen door de woorden: "Mijn Vader werkt tot nu toe, en ik werk ook;" dat wil zeggen: God staakt zijn werk niet noch zijn bestuur over de dingen der natuur op den sabbatdag: Hij gaat voort al wat gij voor uw voedsel en gezondheid noodig hebt, te doen voortbrengen, en ik volg zijn voorbeeld.

De blindgeborene.

24. En voorbijgaande, zag hij (Jezus) eenen mensch, blind van de geboorte af. En zijne discipelen vraagden hem, zeggende: Rabbi! wie heeft er gezondigd, deze, of zijne ouders, dat hij blind zou geboren worden?

Jezus antwoordde: Noch deze heeft gezondigd, noch zijne ouders; maar dit is geschied, opdat de werken Gods in hem zouden geopenbaard worden. Ik moet werken de werken desgenen die mij gezonden heeft, zoolang het dag is; de nacht komt, wanneer niemand werken kan. Zoolang ik in de wereld ben, zoo ben ik het licht der wereld.

Dit gezegd hebbende, spooog hij op de aarde, en maakte slijk uit dat speeksel, en streek dat slijk op de oogen des blinden; En hij zeide tot hem: Ga heen, wasch u in het badwater Siloam (hetwelk overgezet wordt: uitgezonden.) Hij dan ging heen en wiesch zich, en kwam ziende.

De geburen dan, en die hem te voren gezien hadden, dat hij blind was, zeiden: Is deze niet, die zat en bedelde? Anderen zeiden: Hij is het; en anderen; Hij is hem gelijk. Hij zeide: Ik ben het. Zij dan zeiden tot hem: Hoe zijn u de oogen geopend? Hij antwoordde en zeide: De mensch genaamd Jezus, maakte slijk, en bestreek mijne oogen, en zeide tot mij: Ga heen aan het badwater Siloam, en wasch u. En ik ging heen, en wiesch mij, en ik werd ziende. Zij dan zeiden tot hem: Waar is die? Hij zeide: Ik weet het niet.

Zij brachten hem tot de Farizeën, hem namelijk, die te voren blind geweest was. En het was sabbat, als Jezus het slijk maakte, en zijne oogen opende.

De Farizeën dan vraagden hem ook wederom, hoe hij ziende geworden was. En hij zeide tot hen: Hij leidde slijk op mijne oogen, en ik wiesch mij en ik zie. Sommigen dan uit de Farizeën zeiden: Deze mensch is van God niet, want hij houdt den sabbat niet. Anderen zeiden: Hoe kan een mensch, die een zondaar is, zulke teekenen doen! En er was tweedracht onder hen.

Zij zeiden wederom tot den blinde: Gij wat zegt gij van hem, dewijl hij uwe oogen geopend heeft? En hij zeide: Hij is een profeet. De joden dan geloofden van hem niet, dat hij blind geweest was, en ziende was geworden, totdat zij geroepen hadden de ouders desgenen, die ziende geworden was. En zij vraagden hun, zeggende: Is deze uw zoon, welke gij zegt, dat blind geboren is? Hoe ziet hij dan nu? Zijne ouders antwoordden hun en zeiden: Wij weten, dat deze onze zoon is, en dat hij blind geboren is; Maar hoe hij nu ziet, weten wij niet, of wie zijne oogen geopend heeft, weten wij niet; hij heeft *zijn* ouderdom, vraag hem zelve; hij zal van zich zelve spreken.

Dit zeiden zijne ouders, omdat zij de Joden vreesden; want de Joden hadden alreeds te zamen een besluit gemaakt, zoo iemand hem beledde de Christus te zijn, dat die uit de synagoge zou geworpen worden. Daarom zeiden zijne ouders: Hij heeft *zijn* ouderdom, vraagt hem zelve.

Zij dan riepen voor de tweede maal den mensch, die blind geweest was, en zeiden tot hem: Geef God de eer; wij weten, dat deze mensch een zondaar is. Hij dan antwoordde en zeide: Of hij een zondaar is, weet ik niet; een ding weet ik, dat ik blind was en nu zie. En zij zeiden wederom tot hem: Wat heeft hij u gedaan? hoe heeft hij uwe oogen geopend? Hij antwoordde hun: Ik heb het u alreede gezegd, en gij hebt het niet gehoord; wat wilt gij het wederom hooren? Wilt gijlieden ook Zijne discipelen worden? Zij gaven hem dan scheldwoorden, en zeiden: Gij zijt zijn discipel, maar wij zijn discipelen van Mozes. Wij weten, dat God tot Mozes gesproken heeft; maar dezen weten wij niet, van waar hij is.

De mensch antwoordde en zeide tot hen: Hierin is immers wat wonders, dat gij niet weet, van waar hij is, en *noqtans* heeft hij mijne oogen geopend. En wij weten dat God de zondaars niet hoort; maar zoo iemand godvruchtig is, en zijnen wil doet, dien hoort Hij. Van alle eeuwen is het niet gehoord, dat iemand eens blindgeborenen oogen geopend heeft. Indien deze van God niet ware, hij zou niets kunnen doen.

Zij antwoordden en zeiden tot hem: Gij zijt geheel in de zonde geboren, en leert gij ons? En zij wierpen hem uit. (Johannes IX v. 1—34.)

25. Dit zoo eenvoudige en ongekunsteld verhaal draagt in zichzelf alle kenteeke-
nen van waarheid. Niets fantastischs of wonderbaarlijks; het is een tafereel uit het wer-
kelijke leven, naar de natuur genomen. De taal van den blinde is geheel die van een
eenvoudig menschen, bij wien het gebrek aan kennis door gezond verstand opgewogen
wordt, en die de argumenten van zijne tegenpartij met gulle eenvoudigheid beantwoord
met redeneeringen, die het noch aan juistheid noch aan gepastheid ontbreken. Is de toon
die de Fariseën aanslaan niet die van die hoovaardige menschen, die van niets willen
hooren dat boven hun begrip gaat, en die zich verontwaardigen, alleen bij de gedachte,
dat iemand uit eene lagere klasse hen iets zou kunnen leeren? Zonder den naam der
plaatsen zou men wanen, dat het eene gebeurtenis van onzen tijd was.

Uit de synagoge gejaagd te worden is hetzelfde als uit de kerk gebannen te wor-
den, het is een soort van kerkelijken ban. De spiritisten, wier leer die van den Christus is
volgens de vorderingen, die de tegenwoordige verlichting gemaakt heeft, uitgelegd, wor-
den even als de joden die Jezus als den Messias erkenden, behandeld. Men ziet hier een-
en man, die uitgeworpen wordt, omdat het hem niet mogelijk is te gelooven, dat degene
dien hem genezen heeft, een zondaar en een door den duivel bezetene is, en omdat hij
God de eere geeft voor zijne genezing! Doet men niet hetzelfde tegenover de spiritisten?
Al wat door hen verkregen wordt: wijze raadgeving der Geesten, terugkeer tot God en
het goede, genezingen, alles wordt aan den duivel toegeschreven, en men spreekt het
anathema over hen uit. Zijn er geen priesters geweest, die van den kansel hebben ver-
kondigd: dat het beter is ongeloovig te blijven dan door het spiritisme tot het geloof te-
rug te keeren? Heeft men niet aan zieken gezegd, dat zij zich niet moesten doen genezen
door spiristen, die deze gave bezaten, omdat die gave eene gave des dwivels is? Wat de-
den en wat zeiden de joodsche priesters en de farizeën meer dan dezen? Het schijnt
trouwens; dat heden ten dage wederom alles als ten tijde van den Christus moet ge-
schieden.

De vraag der discipelen: Zijn de zonden van dien man oorzaak dat hij blindgebo-
ren is? bewijst het bewustzijn bij intuïtie van een vorig bestaan, anders zou de vraag on-
zin zijn: want de zonde die oorzaak van een gebrek bij de geboorte is, moet vóór die ge-
boorte en dus in een vorig leven gepleegd zijn. Had Jezus in deze woorden een valsch

begrip gezien, dan zou hij hen geantwoord hebben: "Hoe heeft die man, voor dat hij geboren werd, kunnen zondigen?" maar inplaats van dat, zegt hij hun: dat die man blind geboren is, niet omdat hij gezondigd heeft, maar opdat Gods almacht in hem geopenbaard zou worden: dat wil zeggen, dat hij een werktuig in Gods hand tot openbaring van Zijn almacht moest zijn. Indien het dus geene boetedoening voor het verledene was, dan was het eene beproeving, die tot zijnen vooruitgang moest dienen, want God, die rechtvaardig is, kon hem geen lijden zonder vergoeding opleggen.

Wat nu het middel om den blinde te genezen betreft, zoo is het duidelijk, dat de soort modder uit aarde en speeksel vervaardigd geene uitwerking kon hebben dan door het genezende fluïdum waarmede die doortrokken was; op die wijze kunnen de onbeduidenste zelfstandigheden, bijvoorbeeld water, door de werking van het daaraan toegevoegde geestelijke of magnetische fluïdum waartoe het tot voermiddel of liever tot omhulsel dient, krachtige en werkelijke genezende eigenschappen verkrijgen.

Talrijke genezingen van Jezus.

26. En Jezus omging geheel Galiléa, leerende in hunne synagogen en predikende het evangelie des koninkrijks, en genezende alle ziekten en alle kwalen onder het volk. En zijn gerucht ging van daar uit in geheel Syrië, en zij brachten tot hem allen, die kwalijk gesteld waren, met verscheidene ziekten en pijnen bevangen zijnde, en van den duivel bezeten, en maanzieken en geraakten; en hij genas dezelve. En vele scharen volgden hem na, van Galiléa, en van Dekapolis, en van Jeruzalem, en van Judéa, en van over den Jordaan. (Matth. IV v. 23—25.)

27. Van alle feiten die het meest van de macht van Jezus getuigen, zijn ontegenzeggelijk de genezingen, de menigvuldigste; hij wilde daarmede bewijzen dat de ware macht, die is, welke het goede doet, dat het zijne bedoeling was nuttig te zijn en niet de nieuwsgierigheid van een hoop onverschilligen, door het verrichten van buitengewone dingen, te bevredigen.

Door het lijden te verlichten, hechtte hij de menschen door het hart aan zich, en maakte hij meer en oprechter proselieten, dan wanneer zij alleen door hetgeen de oogen zien, getroffen werden. Hij maakte zich daardoor bemind, terwijl bij aldien hij zich bepaald had tot het voortbrengen van verrassende materiele verschijnselen, zoo als de Fariseën van hem verlangden, de meesten hem slechts als een tovenaars, een behendig goochelaar beschouwd zouden hebben, tot wien *de ledigloopers gestroomd zouden hebben om zich te vermaken*.

Toen dan ook Johannes de dooper zijne discipelen tot hem zond met de vraag of

hij de Christus was, antwoordde hij niet: "Die ben ik," want iedere bedrieger zou hetzelfde hebben kunnen zeggen; hij sprak hen noch van wonderen noch van verbazingwekkende dingen, maar antwoordde hen eenvoudig: "Zeg aan Johannes: de blinden worden ziende, de zieken worden genezen, de dooven hooren, en den armen wordt het evangelie verkondigd." Dit wilde zooveel zeggen als: "Herken mij aan mijne werken, beoordeel den boom aan zijne vruchten," want daaraan zult gij het ware karakter van mijne goddelijke zending herkennen.

28. Ook het spiritisme bewijst door het goede dat het doet, zijne voorzienige zending. Het geneest de lichamelijke maar vooral de zedelijke kwalen, en dit is het grootste wonder waardoor het zijne leer bevestigd. Het zijn niet degenen, die door buitengewone verschijnselen getroffen werden, die zijne vurigste aanhangers zijn, maar zij wier hart door troost getroffen is, zij die van de kwelling van den twijfel verlost zijn geworden, zij wier moed bij zieleleed weder opgewekt is, die in de zekerheid van eene toekomst, die hij hen is komen brengen, in de kennis van hun geestelijk wezen en diens bestemming, hunne kracht geput hebben. Dezulken zijn het wier geloof, omdat zij gevoelen en begrijpen, onwankelbaar is.

Zij, die in het spiritisme niets dan stoffelijke verschijnselen zien, kunnen zijne zedelijke kracht niet begrijpen; daarom zien de ongeloovigen die het spiritisme alleen door zijne verschijnselen, waarvan zij de eerste oorzaak niet aannemen, kennen, in de spiritisten niets dan goochelaars en kwakzalvers. Het Spiritisme zal dus nooit door wonderen over het ongeloof zegevieren, maar wel door zijne zedelijke weldaden overal te verspreiden, want al mogen de ongeloovigen geen wonderen aannemen, dan weten zij toch even als ieder mensch wat lijden en zielemart is, en zullen zoo min als iemand verlichting en troost afwijzen. (Hoofdst. XIV nr. 30.)

Bezetenen.

29. En zij kwamen binnen Kapernaüm; en terstond op den Sabbatdag in de synagoge gegaan zijnde, leerde hij. En zij versloegen zich over zijne leer: want hij leerde hen, als macht hebbende, en niet als de schriftgeleerden.

En er was in hunne synagoge een mensch, met eenen onrein en geest, en hij riep uit, zeggende: Laat af, wat hebben wij met U te doen, gij Jezus Nazaréner! Zijt gij gekomen om ons te verderven? Ik ken U, wie gij zijt, namelijk de Heilige God. En Jezus bestrafte hem, zeggende: Zwijg stil, en ga uit van hem. En de onreine geest, hem scheurende, en roepende met eene groote stem, ging uit van hem.

En zij werden allen verbaasd, zoodat zij onder elkander vraagden, zeggende: Wat is dit? wat nieuwe leer is deze, dat hij met macht ook den onreinen geesten gebiedt,

en zij hem gehoorzaam zijn! (Marcus I, v. 21—27.)

30. Als dezen nu uitgingen, ziet, zoo brachten zij tot hem eenen mensch, die stom en van den duivel bezeten was. En als de duivel uitgeworpen was, sprak de stomme. En de scharen verwonderden zich, zeggende: Er is nooit desgelijks in Israël gezien!

Maar de Farizeen zeiden; Hij werpt de duivelen uit door den overste der duivelen. (Matth. IX v. 32—34.)

31. En als hij bij de discipelen gekomen was, zag hij eene groote schare rondom hen, en eenige schriftgeleerden met hen twistende. En terstond de geheele schare hem ziende, werd verbaasd, en toeloopende groetten zij hem.

En hij vraagde den schriftgeleerden: Wat twist gij met dezen? En eene uit de schare, antwoordende, zeide: Meester! ik heb mijnen zoon tot U gebracht, die eene stomme geest heeft, en waar hij hem ook aangrijpt, zoo scheurt hij hem, en schuimt, en knerst met zijne tanden, en verdort; en ik heb uwen discipelen gezegd, dat zij hem zouden uitwerpen, en zij hebben niet gekonnen.

En hij antwoordde hem, en zeide: O ongeloovig geslacht! hoe lang zal ik nog bij uw lieden zijn? hoe lang zal ik U nog verdragen? brengt hem tot mij. En zij brachten denzelfden tot hem; en als hij hem zag, scheurde hem terstond den geest; en hij vallende op de aarde, wentelde zich al schuimende.

En hij vraagde zijnen vader: Hoe langen tijd is het, dat hem dit overkomen is? En hij zeide: Van zijne kindsheid af. En menigmaal heeft hij hem ook in het vuur en in het water geworpen, om hem te verderven; maar zoo gij iets kunt, wees met innerlijke ontferming over ons bewogen en help ons.

En Jezus zeide tot hem: Zoo gij kunt gelooven, alle dingen zijn mogelijk dengenen die gelooft. En terstond de Vader des kinds, roepende met tranen, zeide: Ik geloof, Heere! kom mijne ongeloovigheid te hulp.

En Jezus ziende, dat de schare gezamenlijk toeliep, betrafte den onreinen geest, zeggende tot hem: Gij stomme en doove geest! ik beveel u, ga uit van hem, en kom niet meer in hem. En hij roepende, en hem zeer scheurende, ging uit; en het kind werd als dood, alzo dat velen zeiden, dat het gestorven was. En Jezus hem bij de hand grijpende, richtte hem op; en hij stond op.

En als hij in huis gegaan was, vraagden hem zijne discipelen alleen: Waarom hebben wij hern niet kunnen uitwerpen? En hij zeide tot hen: Dit geslacht kan nergens door uitgaan, dan door bidden en vasten. (Matth. IX, v. 14—29.)

32. Toen werd tot hem gebracht een van den duivel bezeten, die blind en stom was; en hij genas hem, alzo dat de blinde en stomme beide sprak en zag. En al de scharen ontzettekeden zich en zeiden: Is deze niet de Zoon van David?

Maar de Farizeën, dit gehoord hebbende, zeiden: Deze werpt de duivelen niet uit, dan door Beëlzebul, den overste der duivelen.

Doch Jezus, kennende hunne gedachten, zeide tot hen: Een ieder koninkrijk, dat tegen zichzelf verdeeld is, wordt verwoest; en eene iedere stad, of huis, dat tegen zichzelf verdeeld is, zal nietbestaan. En indien de Satan den Satan uitwerpt, zoo is hij tegen zichzelf verdeeld; hoe zal dan zijn rijk bestaan? En indien ik door Beëlzebul de duivelen uitwerp, door wien werpen ze dan uwe zonen uit? Daarom zullen die uwe rechters zijn. Maar indien ik door den Geest Gods de duivelen uitwerp, zoo is dan het koninkrijk Gods tot U gekomen. (Matth. XII, v. 22—28.)

33. Onder al de handelingen van Jezus, komt het verlossen van bezetenen het veelvuldigste voor. Onder de feiten van dien aard, komen er voor zooals dat onder **nr. 30** vermeld, waar de beheersching niet duidelijk is. Waarschijnlijk dat men in dien tijd, zooals nu nog soms gebeurd, alle ziekten waarvan de oorzaak onbekend was, waaronder voornamelijk, stomzijn, vallende ziekte en zingvang behoorden, aan den duivel toeschreef. Doch bij andere gevallen is de werking der booze Geesten niet twijfelachtig, en hebben zulk eene treffende overeenkomst met gevallen waarvan wij getuigen waren, dat men er al de verschijnselen aan die aandoening eigen, in herkent. Een bewijs, dat bij die gevallen eene onzichtbare intelligentie werkzaam is, vindt men in een materieel feit, en wel in de menigvuldige volkomen genezingen, die in sommige spiristische kringen, alleen door evocatie en moralisatie van de beheerschende Geesten, zonder magnetisatie noch eenig andere geneesmiddel aan te wenden, en dikwijls in de afwezigheid van den lijder verkregen zijn. De oneindige voortreffelijkheid van den Christus gaf dezen zulk eene macht over de onvolmaakte Geesten, die men toen duivelen noemde, dat het voor hem voldoende was hen te gelasten zich te verwijderen, om het hen onmogelijk te maken dit bevel te weerstreven. (**Hoofdst. XIV, nr. 46.**)

34. Het feit, van het zenden van booze Geesten in de lichamen van zwijnen strijdt tegen alle waarschijnlijkheid. Eene booze Geest is niettemin eens menschen Geest, doch nog onvolmaakt genoeg om na zijnen dood even als voor dien tijd, kwaad te doen, maar het strijdt met de wetten der natuur, dat hij in staat zou wezen het lichaam van een dier te bezielen; men moet dit dus beschouwen als eene van die overdrijvingen waaronder in tijden van onkunde en bijgeloof zoo dikwijls een werkelijk gebeurd feit voorgesteld wordt: wellicht ook is het eene zinnebeeldige voorstelling, om de onreine neigingen van sommige Geesten te schetsen.

35. Ten tijde van Jezus schijnen beheerschten en bezetenen zeer talrijk in Judea geweest te zijn, waardoor hij in de gelegenheid gesteld werd er velen te genezen. De booze Geesten hadden waarschijnlijk eenen inval in dat land gedaan, en er eene épidémie van bezetenen veroorzaakt. (**Zie Hoofdst. XIV, nr. 49.**)

Zonder juist epidemisch te zijn, komt individueele beheersching zeer dikwijls voor en onder zeer verschillende vormen, welke bij eene grondige kennis van het spiristisme gemakkelijk kunnen herkend worden; zij kan dikwijls zeer noodlottige gevolgen

voor de gezondheid hebben, hetzij door organische gebreken te verergeren, dan wel door die te doen ontstaan. Ongetwijfeld zal zij eenmaal onder de ziekte oorzaken gerangschikt worden, die om hunnen spetialen aard, ook spetiale geneesmiddelen noodig hebben. Het spiritisme, de oorzaak van de kwaal aangevende, wijst tevens eenen nieuwen weg aan de geneeskunst en verschaft aan de wetenschap het middel om in die gevallen te slagen, waarin zij dikwijls alleen schipbreuk leed, omdat zij de eerste oorzaak der kwaal niet bestreed. (Het Boek der Mediums, hoofdst. XXIII.)

36. Jezus werd door de Farizeen beschuldigd, dat hij de duivelen door duivelen uitwierp; zelfs het goede dat hij deed was volgens hen, het werk van den Satan, zij bedachten niet dat Satan zichzelf verdrijvende, zou handelen als een dwaas. Diezelfde leer wil de kerk ook heden ten dage nog op het spiritisme toepassen en ingang doen vinden. 1)

(1) Het is er verre van af dat dit het absolute gevoelen van alle godgeleerden over de demonische leer is. Zie hier dat van eenen priester, welker waarde de geestelijken niet zullen wraken. Men vindt het volgende in *Conférences sur la religion* (gesprekken over den godsdienst) door Monsgr. Freyssinous, bisschop van Hermopolis, 2 deel blz. 341 Parijs, 1825.

“Indien Jezus zijne wonderen door den duivel verricht had, dan zou de duivel er toe medegewerkt hebben om zijn eigen rijk te sloopen, en zou hij zijne macht tegen zichzelf gebruikt hebben. Waarlijk, *een duivel die zijn best doet om het rijk der ondeugd te sloopen en er dat der deugd voor in de plaats te stellen, moet wel een zonderlingen duivel zijn.* Daarom antwoordde Jezus, om die ongerijmde beschuldiging der Joden te wederleggen niets dan: “Zoo ik wonderen doe in naam des duivels, dan is de duivel tegen zichzelf verdeeld, hij tracht dus zichzelf te vernietigen:” woorden die niet wederlegd kunnen worden.” Dit is juist ook het argument hetwelk de spiritisten tegen hen aanvoeren die den goeden raad die zij van de Geesten ontvangen aan den duivel toeschrijven. De duivel zou handelen even als een dief van beroep zou doen die al het door hem gestolene ging teruggeven, en zijn best deed om andere dieven tot eerlijke menschen te maken.

Opwekking uit den dood.

De dochter van Jäirus.

37. En als Jezus wederom in het schip overgevaren was aan de andere zijde, vergaderde eene groote schare bij hem; en hij was bij de zee. En ziet er kwam een van

de overste der synagoge, met name Jäirus, en hem ziende, viel hij aan zijne voeten. En bad hem zeer, zeggende: Mijn dochtertje is op haar uiterste; ik bid u, dat gij komt en de handen op haar legt, opdat zij behouden worde, en zij zal leven.

En hij ging met hem; en eene groote schare volgde hem, en zij verdrongen hem. Terwijl hij (Jairus) nog sprak, kwamen eenigen van het huis des oversten der synagoge, zeggende: Uwe dochter is gestorven, wat zijt gij den Meester nog moeielijk? En Jezus terstond gehoord hebbende het woord dat er gesproken werd, zeide tot den overste der synagoge: Vrees niet, geloof alleenlijk. En hij liet niemand toe hem te volgen, dan Petrus, en Jacobus, en Johannes, den broeder van Jacobus;

En kwam in het huis des oversten der synagoge, en zag de beroerte en degenen, die zeer weenden en huilden. En ingegaan zijnde, zeide hij tot hen: Wat maakt gij be-roerten en wat weent gij? het kind is niet gestorven, maar het slaapt. En zij belachten hem; maar hij, als hij hen allen had uitgedreven, nam bij zich den vader en de moeder des kinds, en degenen, die met hem waren, en ging binnen, waar het kind lag. En hij vatte de hand des kinds, en zeide tot haar: Talitha kûmi! hetwelk is, zijnde overgezet: Gij dochtertje, (ik zeg u) Sta op! En terstond stond het dochtertje op, en wandelde; want het was twaalf jaren oud; en zij ontzettekeden zich met groote ontzetting. (Marcus V, v. 21—24, 35—42.)

De zoon der weduwe te Nain.

38. En het geschiedde op den volgenden dag, dat hij (Jezus) ging naar eene stad, genaamd Nain, en met hem gingen vele van zijne discipelen, en eene groote schare. En als hij de poort der stad genaakte, ziet daar, een doode werd uitgedragen, die een eeniggeboren zoon zijner moeder was, en zij was weduwe, en eene groote schare van de stad was met haar. En de Heere, haar ziende, werd innerlijk met ontferming over haar bewogen, en zeide tot haar; Ween niet. En hij ging toe, en raakte de baar aan: (de dragers nu stonden stil) en hij zeide: Jongeling, ik zeg u, sta op! En de doode zat overeinde, en begon te spreken. En hij gaf hem aan zijne moeder.

En vreeze beving hen allen, en zij verheerlijkten God, zeggende: Een groot profeet is onder ons opgestaan, en God heeft zijn volk bezocht. En dit gerucht van hem ging uit in geheel Judea, en in al het omliggende land. (Lucas VIII, v. 11—17.)

39. Het feit van den terugkeer tot het lichamelijk leven door een werkelijk dood individu, zou met de wetten der natuur in strijd, en dus wonderdadig wezen. Doch om de opwekkingen door den Christus verricht uitteleggen is het niet noodig tot die orde van dingen zijne toevlucht te nemen.

Indien nog onder ons de menschen van het vak, schijndood voor werkelijke dood aanzien, dan moesten ongevallen van dien aard nog meer plaats vinden in een land, waar men niet de minste voorzorgen nam, en het begraven onmiddellijk na den dood plaats vond. 1) Het is dus zeer waarschijnlijk, dat in de twee bovenaangehaalde gevallen, er niets dan eene flauwte of slaapzucht bestaan heeft. Jezus zegt zelfs bepaald ten opzichte van het dochttertje van Jäirus: *Het kind is niet gestorven maar het slaapt.*

1) Een bewijs voor die gewoonte, vindt men in de Handelingen der Apostelen, Hoofdst. V, v. 5 en volgende:

Ananias, deze woorden hoorende, viel neder en gaf den geest. En er kwam groote vrees over allen, die dit hoorden. En de jongelingen, opstaanden schikten hem toe, en droegen hem uit, en begroeven hem. En het was omtrent drie uren daarna, dat ook zijne vrouw daar inkwam, niet wetende wat er geschied was; En Petrus zeide tot haar... enz. En zij viel terstond neder voor zijne voeten en gaf den Geest. En de jongelingen ingekomen zijnde, vonden haar dood, en droegen ze uit, en begroeven haar bij haren man.

De fluidieke kracht, die Jezus bezat in aanmerking nemende, behoeft men zich niet te verwonderen dat dit levengevende fluidum door eenen sterken wil op het kind gericht de verstijfde ledematen weder heeft doen herleven, en dat hij zelf den Geest, die op het punt stond het lichaam te verlaten, er zoo lang de perispritale band niet geheel verbroken was, weder in heeft kunnen terugroepen. Voor menschen van dien tijd, die iemand dood waanden zoodra de ademhaling ophield, was dit eene opwekking uit den dood, en zij hebben dit geheel ter goeder trouw kunnen verklaren, maar in werkelijkheid had er niets dan eene genezing en geene opwekking uit den dood in de ware beteekenis, plaats gevonden.

40. Wat men daartegen ook moge aanvoeren, dit beginsel wordt ook in geenen deele door de opwekking van Lazarus verzwakt. Hij lag zegt men, reeds vier dagen in het graf, maar men weet dat er doodslaap bestaat, die acht en meer dagen aanhoudt. Men voegt er bij dat hij kwalijk riekte, en dat dit een bewijs van ontbinding was. Deze tegenwerping bewijst niets, aangezien er bij sommige individuen reeds plaatselijke ontbinding van het lichaam vóór den dood intreed; en dezen daardoor een lijklicht van zich geven. Dan eerst treed de dood in, als de voor het leven onontbeerlijke organen aangetast zijn.

En hoe kon men weten, dat hij kwalijk riekte? Martha, zijne zuster, zegt het, maar hoe wist zij dat? Zij kon dit, daar Lazarus reeds sedert vier dagen begraven was, wel veronderstellen, maar niet er zeker van zijn. (Hoofdst. XIV. nr. 29.) *)

*) Het volgende strekt tot bewijs dat de ontbinding somwijlen reeds den dood voorafgaat. In het klooster Bon-Pasteur, te Toulon door den abt Marin, almoezenier in

het bagno, voor boetvaardige meisjes gesticht, bevond zich eene jonge vrouw, die de hevigste smarten met de kalmte en gelatenheid van een otterlam geleden had. Te midden harer smarten, was het alsof zij een hemelsch visioen toelachte; even als de H. Theresia, verlangde zij nog meer te lijden; het vleesch viel haar met lappen van het lichaam, het koudvuur verspreidde zich over hare ledematen; uit verstandige voorzorg hadden de geneesheeren aanbevolen haar onmiddelijk na den dood te begraven. Doch hoe zonderling, ter nanwernood had zij den laatsten adem uitgeblazen of de ontbinding hield onmiddelijk op; en zij bleef nog gedurende zes en dertig uren voor de gebeden en de vereering der gemeente ten toon liggen.

Jezus wandelt op de zee.

41. En terstond dwong Jezus zijne discipelen in het schip te gaan, en voor hem aftevreten naar de andere zijde, terwijl hij de scharen van zich zou laten. En als hij nu de scharen van zich gelaten had, klom hij op den berg alleen, om te bidden. En als het nu avond was geworden, zoo was hij daar alleen.

En het schip was nu midden in de zee, zijnde in nood van de baren: want de wind was hun tegen. Maar ter vierde wake des nachts kwam Jezus af tot hen, wandelende op de zee (het meer van Genesaret of Tiberias). En de discipelen, ziende hem op de zee wandelen, werden ontroerd, zeggende Het is een spooksel! en zij schreeuwden van vreeze. Maar terstond sprak hen Jezus aan, zeggende: Zijt goeds moeds, ik ben het, vrees niet.

En Petrus antwoordde hem, en zeide: Heere! indien gij het zijt, zoo gebied mij tot U te komen op het water. En hij zeide: Kom. En Petrus klom neder van het schip, en wandelde op het water, om tot Jezus te komen. Maar ziende den sterken wind, werd hij bevreesd, en als hij begon neder te zinken, riep hij, zeggende: Heere, behoudt mij! En Jezus, terstond de hand uitstekende, greep hem aan, en zeide tot hem: Gij kleingeloovige! waarom hebt gij gewankeld? En als zij in het schip geklommen waren, stilde de wind. Die nu in het schip waren, kwamen en aanbaden hem, zeggende: Waarlijk gij zijt Gods zoon! (Matth. XIV, v. 22—33).

42. De natuurlijke verklaring van dit verschijnsel vind men in de in **hoofdstuk XIV nr. 43** uiteengezette beginselen.

Gelijksoortige voorbeelden bewijzen, dat dit verschijnsel noch onmogelijk noch wonderdaadig is, daar het volgens de wetten der natuur gebeurd. Het kan op tweeërlij wijze plaats ge vonden hebben.

Jezus, niettegenstaande hij in leven was, heeft onder eenen tastbaren vorm op

het water kunnen verschijnen, terwijl zijn vleeschelijk lichaam elders was; dit is de waarschijnlijkste veronderstelling. Men herkent in dit verhaal, zelfs zekere karakteristieke teekenen aan tastbare verschijningen eigen. (Zie **Hoofdst. XIV nr. 35 — 37.**)

De andere wijze is: dat zijn lichaam opgeheven en het gewicht er van geneutraliseerd is kunnen worden door dezelfde fluïdieke kracht door welke eene tafel zonder ondersteund te worden in de lucht opgehouden wordt. Dezelfde uitwerking hebben meermalen menschelijke lichamen ondergaan.

Transfiguratie.

43. En na zes dagen, nam Jezus met zich, Petrus en Jacobus en Johannes, en bracht hen op eenen hoogen berg bezijden alleen (De berg Thabor of Tabor, ten Z. W. van het meer Tabarich op, 11 kilometers afstand Z. O. van Nazareth; circa 1000 meters hoog), en hij werd voor hen van gedaante veranderd. En zijne kleederen werden blinkende, zoo wit als sneeuw, hoedanige geen voller op aarde zoo wit maken kan. En van hen werd gezien Elias met Mozes, en zij spraken met Jezus.

En Petrus, zeide tot Jezus: Rabbi! het is goed, dat wij hier zijn en laat ons drie tabernakelen maken, voor u éénen, en voor Mozes éénen, en voor Elias éénen. Want hij wist niet, wat hij zeide; want zij waren zeer bevreesd.

En er kwam eene wolk, die hen overschaduwde, en eene stem kwam uit de wolk, zeggende: Deze is mijn geliefde Zoon, hoort hem.

En haastelijk rondom ziende, zagen zij niemand meer, dan Jezus alleen bij zich, En als zij van den berg afkwamen, gebod hij hun, dat zij niemand verhalen zouden, hetgeen zij gezien hadden, dan wanneer de Zoon des menschen uit de dooden zou opgestaan zijn. (Marcus IX, v. 2—9.)

44. De oorzaak van dit verschijnsel, vindt men wederom in de eigenschappen van het perispritale fluïdum. De transfiguratie (**verklaard in hoofdst. XIV nr.39**) is een vrij gewoon feit, dat ten gevolge van de fluïdieke uitstraling te weeg gebracht, het uiterlijk van eenen mensch kan veranderen; maar de reinheid van het perisprit van Jezus maakte het zijn Geest mogelijk hem eenen buitengewone glans te geven. Wat betreft de verschijning van Mozes en Elias, deze is geheel dezelfde als alle gevallen van dienzelfden aard. (**Hoofdst. XIV nr. 35 en volg.**)

Onder alle vermogens, die zich bij Jezus geopenbaard hebben, is er geen enkele die niet aan de menschheid eigen is, en die men met bij den gewonen mensch ontmoet, want zij bestaan in de natuur; maar door de voortreffelijkheid van zijn zedelijk wezen en van zijne fluïdieke eigenschappen, bereikten zij bij hem eene hoogte ver boven die van

den gewonen mensch verheven. Zijn stoffelijk hulsel uitgezonderd, vertoonde hij voor ons ons den toestand van Zuiver-Geest.

Gestilde storm.

45. En het geschiedde in een van die dagen, dat hij in een schip ging, en zijne discipelen met hem; en hij zeide tot hen: Laat ons overvaren aan de andere zijde van het meer. En zij staken af. En als zij voeren, viel hij in slaap; en er kwam eenen storm van wind op het meer, en zij werden vol waters, en waren in nood. En zij gingen tot hem, wekten hem, zeggende: Meester! Wij vergaan! En hij, opgestaan zijnde, bestrafte den wind en de watergolven; en zij hielden op, en er werd stilte.

En hij zeide tot hen: Waar is uw geloof? Maar zij, bevreesde zijnde, verwonderden zich, zeggende tot elkander: Wie is toch deze, dat hij ook de winden en het water gebiedt, en zij zijn hem gehoorzaam? (Lucas VIII, v. 22 t/m 25).

46. Wij zijn nog niet genoeg met de geheimen der natuur bekend om te kunnen beslissen of er al dan niet verborgen intelligentien bestaan die het beheer over de elementen voeren. Dit als hypothese stellende, zou het verschijnsel waarvan hier sprake is, het gevolg van uitoefenen van gezag over diezelfde intelligentien kunnen zijn, en zou het eene macht bewijzen, die het niet een mensch gegeven is, uitte oefenen.

Hoe dit zij, geeft Jezus gedurende den storm, kalm slapende, een bewijs van eene gerustheid, die men door het feit kan verklaren dat zijn Geest zag, dat er niet het minste gevaar bestond, en dat de storm bedaren zou.

Bruiloft te Kana.

47. Dit wonderwerk, alleen in het Evangelie van Johannes vermeld, wordt gezegd het eerste van Jezus geweest te zijn, en had om die reden des te meer de aandacht moeten trekken; daar geen der andere evangeliën er evenwel melding van maakt, schijnt het nochtans weinig opzien gebaard te hebben. Zulk een ongewoon feit had ten hoogste de bewondering der gasten, maar vooral ook van den gastheer moeten opwekken, doch zij schijnen het geen van allen opgemerkt te hebben.

Op zich zelf, is dit feit, vergelijken bij die welke wezenlijk van de geestelijke hoedanigheden van Jezus getuigen, van weinig belang. Aannemende, dat alles op de wijze zooals vermeld staat, gebeurd is, blijft het toch opmerkelijk, dat dit het eenige verschijnsel van dien aard is, dat hij voortgebracht heeft. Jezus was van eene veel te verhe-

ven natuur, om waarde te kunnen hechten aan zuiver-stoffelijke uitwerkselen, die alleen geschikt zijn om de nieuwsgierigheid der menigte optewekken en hem met een tooveenaar konden doen gelijkstellen; hij wist, dat hij door nuttige dingen meer gemoederen zou winnen en meer volgelingen zou maken dan door handelingen, die als kunstgrepen konden beschouwd worden, en het hart koud lieten.

Ofschoon men strikt genomen, het feit in zekere mate kan verklaren door eene fluïdieke werking, gelijk aan die waarvan het magnetiseeren voorbeelden oplevert waardoor de eigenschappen van het water door er den smaak van wijn aan te geven veranderen; is deze hypothese niet waarschijnlijk, omdat in dat geval, het water alleen den smaak van wijn verkrijgende, zijne gewone kleur zou behouden hebben, hetgeen zeker opgemerkt zou zijn. Het is rationeeler dit verhaal als eene van die gelijkenissen, die zoo menigvuldig bij het onderwijs van Jezus voorkomen, zooals die van het bruiloftsmaal, en zooveele anderen te beschouwen. Jezus zal op het gastmaal eene zinspeling op wijn en water gemaakt hebbende, er daarbij eene leering uit getrokken hebben. Dit gevoelen schijnt bevestigd te worden, door de woorden, die de hofmeester tot hem richtte: "Iedereen zet eerst den goeden wijn op, en wanneer men wel gedronken heeft, als dan de mindere, maar gij hebt den goeden wijn tot nu toe bewaard."

Vermenigvuldiging der brooden.

48. De vermenigvuldiging der brooden is eene der wonderen, wier verklaring, aan de uitleggers de meeste moeite veroorzaakt, en het meest de spotlust der ongeloovigen gaande gemaakt heeft. Zonder zich de moeite te geven, om er de allegorische zin van optespooren, hebben deze laatsten er slecht een kinderachtig vertelseltje in gezien; doch het gros der ernstige menschen, heeft in dat verhaal, eene gelijkenis ofschoon in een ander dan den gewonen vorm ingekleed, gezien, waarbij het geestelijke met het lichamelijke voedsel vergeleken wordt.

Men kan er evenwel nog iets meer dan eene zinnebeeldige voorstelling, en in zekere mate, een werkelijk materieel uitwerkstel in zien, zonder daarom genoodzaakt te zijn tot een wonder zijn toevlucht te moeten nemen. Het is een bekend iets, dat wanneer de Geest in aandacht verdiept is, men dikwijls het eten vergeet. En degenen, die Jezus volgden, waren menschen, die aan zijne lippen hingen; men behoeft er zich dus niet over te verwonderen, dat zij, door zijne woorden, en wellicht ook door de sterke magnetische werking, die hij op hen uitoefende, betoovert, de stoffelijke behoefte om te eten niet gevoeld hebben.

Jezus, die deze uitwerking voorzag, was dus in staat zijne discipelen gerust te stellen, door hen in de zinnebeeldige taal, die hij gewoon was te spreken, en aannemen-

de dat er inderdaad eenige brooden waren medegenomen, te zeggen: dat die brooden voldoende zouden zijn om er de menigte mede te verzadigen. Tevens gaf hij zijne discipelen eene les: "Geef gij hun te eten," sprak hij tot hen, en leerde hen door deze woorden, dat ook zij door hun woord hen tot voedsel konden zijn.

Op die wijze heeft er, de zedelijke allegorische zin daargelaten, nog een natuurlijk en zeer bekend physiologische uitwerking hebben kunnen plaats vinden. In dit geval bestond het wonder in den overheerschenden invloed, die de woorden van Jezus op de menigte uitoefenden, een invloed die zoo sterk was om de aandacht van eene groote massa menschen zoodanig te boeien, dat zij er het eten door vergaten. Deze zedelijke macht bewijst, meer voor de voortreffelijkheid van Jezus dan het bloot stoffelijk feit van de vermenigvuldiging van brooden, die men als een allegorie moet beschouwen.

Deze verklaring wordt bovendien door Jezus zelf, bevestigd in de twee volgende teksten:

De zuurdeesem der Fariseën.

49. En als zijne discipelen op de andere zijde gekomen waren, hadden zij vergeten brooden mede te nemen. En Jezus zeide tot hen: Ziet toe, en wacht u van den zuurdeesem der Farizeën en Sadduceën. En zij overlegden bij zich zelve, zeggende: Het is omdat wij geene brooden medegenomen hebben.

En Jezus, dat wetende, zeide tot hen: Wat overlegt gij bij u zelve, gij kleingelovigen! dat gij geene brooden medegenomen hebt? Verstaat gij nog niet? en gedenkt gij niet aan de vijf brooden der vijfduizend mannen, en hoevele korven gij opnaamt? Noch aan de zeven brooden der vierduizend mannen, en hoevele manden gij opnaamt? Hoe, verstaat gij niet, dat ik u van geen brood gesproken heb, als ik zeide, dat gij u wachten zoudt van den zuurdeesem der Farizeën en Sadduceën?

Toen verstonden zij, dat hij niet gezegd had, dat zij zich wachten zouden voor den zuurdeesem des broods, maar voor de leer der Farizeen en Sadduceën. (Matth. XVI, v. 5—12).

Het Brood uit den Hemel.

50. Des anderen daags de schare, die aan de andere zijde der zee stond, ziende, dat aldaar geen ander scheepje was dan dat eene waar zijne discipelen ingegaan waren, en dat Jezus met zijne discipelen in dat scheepje niet was gegaan, maar dat zijne discipelen alleen weggevaren waren. (Doch er kwamen andere scheepjes van Tiberias, nabij

de plaats, waar zij het brood gegeten hadden, als de Heere gedankt had). Toen dan de schare zag, dat Jezus aldaar niet was, noch zijne discipelen, zoo gingen zij ook in de schepen, en kwamen te Kapernaüin, zoekende Jezus. En als zij hem gevonden hadden, over de zee, zeiden zij tot hem: Rabbi! wanneer zijt gij hier gekomen?

Jezus antwoordde hun en zeide: Voorwaar, voorwaar zeg ik u: gij zoekt mij, niet omdat gij teekenen gezien hebt, maar omdat gij van de brooden gegeten hebt, en verzadigt zijt. Werkt niet om de spijs, die vergaat, maar om de spijs die blijft tot in het eeuwige leven, welke de Zoon des menschen ulieden geven zal; want deze heeft God den vader verzegeld.

Zij zeiden dan tot hem: Wat zullen wij doen, opdat wij de werken Gods mogen werken? Jezus antwoordde en zeide tot hen: Dit is het werk Gods, dat gij gelooft in hem, dien Hij gezonden heeft.

Zij zeiden dan tot hem; Wat teeken doet gij dan, opdat wij het mogen zien en u gelooven? wat werkt gij? Onze vaders hebben het manna gegeten in de woestijn, gelijk geschreven is: Hij gaf hun het brood uit den hemel te eten.

Jezus dan zeide tot hen: Voorwaar, voorwaar, zeg ik u: Mozes heeft u niet gegeven het brood uit den hemel, maar mijn Vader geeft u dat ware brood uit den hemel. Want het brood Gods is hij, die uit den hemel nederdaalt, en die der wereld het leven geeft.

Zij zeiden dan tot Hem: Heere geef ons altijd dit brood. En Jezus zeide tot hen: Ik ben het brood des levens; die tot mij komt, zal geenszins hongeren, en die in mij gelooft, zal nimmermeer dorsten. Maar ik heb u gezegd, dat gij mij ook gezien hebt, en gij, gelooft niet.

Voorwaar, voorwaar zeg ik u: die in mij gelooft, heeft het eeuwige leven. Ik ben het brood des levens. Uwe vaders hebben het manna gegeten in de woestijn, en zij zijn gestorven. Dit is het brood, dat uit den hemel nederdaalt, opdat de mensen daarvan ete, en niet sterve. (Johannes VI, v. 22— 36. 47—50).

51. — In de eerste aanhaling geeft Jezus, door te wijzen op de uitwerking die vroeger had plaats gevonden, duidelijk te kennen dat er hier van geene stoffelijke brooden sprake is, anders zou de door hem gesprokene gelijkenis geen zin hebben. "*Begrijpt gij het nog niet*, zegt hij, herinnert gij U niet dat, vijf brooden, voor vijfduizend, en zeven brooden voor vierduizend menschen voldoende zijn geweest? Hoe is het mogelijk dat gij niet begrijpt, dat het geen brood was waarover ik U sprak, toen ik U voor den zuurdeesem der Farizeën waarschuwde?" Het had geen zin die twee onderwerpen te zamen te brengen bij aldien er eene stoffelijke vermenigvuldiging verondersteld werd. Het feit zelf zou voor de discipelen merkwaardig genoeg geweest zijn en zou eenen diepen indruk op hen gemaakt hebben, en evenwel schijnen zij er zich niets van te herinneren.

Dit blijkt ook duidelijk uit de toespraak van Jezus omtrent het Hemelsche brood, waarbij hij zich vooral toelegt om de wezenlijke beteekenis van het geestelijke voedsel te doen begrijpen. "Werkt niet om de spijs die vergaat, maar om de spijs, die blijft tot in het eeuwige leven, welke de zoon des menschen U lieden geven zal." Dat voedsel is zijn woord, dat het brood is, uit den hemel nedergedaald en dat het leven aan de wereld schenkt. "Ik ben," zegt hij het "brood des levens; die tot mij komt zal geenszins hongeren, en die in mij gelooft nimmer dorsten."

Maar die onderscheiding was te fijn, voor die eenvoudige naturen, die alleen wat tast en voelbaar is, begrepen. Het manna dat hunne voorzaten gevoed had was voor hen het ware brood uit den hemel: dat was wat zij een waar wonder noemden. Bijaldien dus het feit van de vermenigvuldiging der brooden werkelijk stoffelijk had plaats gevonden, hoe zouden dan diezelfde menschen in wier belang het wonder eenige dagen geleden verricht was, er zoo weinig door getroffen geweest zijn, om tot Jezus te kunnen zeggen: "Wat teeken doet gij dan, opdat wij het mogen zien, en U gelooven? Wat werkt gij?" Dit kwam omdat zij alleen de buitengewone dingen die door de Farizeën geeischt werden, als wonderen beschouwden; namelijk teekenen aan den hemel die als op bevel, als met den tooverstaf, plaats vinden. Hetgeen Jezus deed was hen te eenvoudig en week niet genoeg van de wetten der natuur af: zelfs de gezangen droegen geen vreemd, of buitengewoon karakter genoeg; de geestelijke wonderen waren hen niet tastbaar genoeg.

Verzoeking van Jezus.

52. Jezus door den duivel eerst op de tinne des tempels, en daarna op een berg gevoerd, en daar door hem in verzoeking gebracht, is eene van die gelijkenissen die hij gewoon was te spreken, en waarvan de publieke lichtgeloovigheid materieele feiten gemaakt heeft. (De volgende uitlegging is letterlijk uit eene mededeeling over dit onderwerp van eenen Geest ontvangen, overgenomen.)

53. "Jezus werd niet opgenomen, maar hij wilde de menschen doen begrijpen, dat de menschheid aan dwalen onderhevig is, en dus altijd tegen de slechte inblazingen waaraan zij ten gevolge van hare zwakke natuur altijd geneigd is toe te geven, op hare hoede moet zijn. De verzoeking van Jezus is dus slechts een zinnebeeld, en men zou blind moeten zijn om die letterlijk optevatten. Hoe kan het U in de gedachte komen, dat de Messias, het geïncarneerde woord Gods, gedurende eenigen tijd, hoe kort dan ook, aan de inblazingen van den booze zou blootgesteld geweest zijn, en zooals het evangelie van Lucas vermeldt, de duivel hem *voor eenen tijd*, verliet, hetgeen moet doen veronderstellen, dat hij opnieuw aan zijnen invloed zou blootgesteld worden. Neen; begrijpt toch beter het onderwijs dat U gegeven is. De Geest van het kwaad vermocht niets op het

wezen dat het goede zelf is. Trouwens, zegt niemand Jezus, hetzij op den berg of op de tinne des tempels gezien te hebben; en zoo iets zou eene gebeurtenis van dien aard, geweest zijn, dat de kennis er van bij alle volken zou verspreid geworden zijn. De verzoeking is dus geene materieele en physische handeling geweest. En wat nu de zedelijke handeling betreft, zoudt gij kunnen aannemen, dat de Geest der duisternis, tot hem die zijn oorsprong en macht kende zou gezegd hebben: "Aanbid mij en ik zal U al de koninkrijken der aarde geven?" De duivel zou dus niet geweten hebben, wie degen was aan wien hij zulk een aanbod deed, dit is niet waarschijnlijk; indien hij hem kende dan was zijn aanbod onzin, want dan wist hij tevens, dat hij, die gekomen was om het rijk des duivels te vernietigen, hem zou afwijzen.

"Begrijp dus de beteekenis van die gelijkenis; want het is even goed eene gelijkenis als die, van den *Verloren zoon* en van den *Barmhartigen Samaritaan*. De eene wijst ons op de gevaren, die den menschen loopt, bij aldien hij geen weerstand biedt aan die inwendige stern, die hem aanhoudend toeroept: "Gij kunt meer worden dan gij zijt, gij kunt meer verkrijgen dan gij hebt, gij kunt grooter worden, schatten vergaren, volg de stem der eerezucht, en alle uwe wenschen zullen vervuld worden." Zij wijst u het gevaar aan, maar ook het middel om het te ontgaan, door die slechte inblazingen toeteroepen: Ga weg van mij Satan! anders gezegd: Weg van mij, verzoeking!

"De twee andere gelijkenissen waaraan ik U herinner, toonen U wat degene, die te zwak om den duivel te verjagen, aan de verleiding toegegeven heeft, nog hoopen kan. Zij toont u de barmhartigheid van den Vader, die zijne hand op het hoofd van den berouwhebbenden zoon legt, en hem met liefde de afgebedene vergiffenis schenkt. Zij toont U dat de schuldige, de scheurmaker, de door zijne broeders verstootten mensch, in de oogen van den oppersten rechter, omdat hij de deugden, die ons de wet der liefde oplegt, betracht, beter is dan degenen, die hem verachtten.

"Overweeg aandachtig het onderwijs, dat U in de Evangeliën gegeven wordt, leert het onderscheid kennen tusschen het werkelijke en het zinnebeeldige, en de misvattingen, die U zoovele eeuwen verblind hebben, zullen langzamerhand opgeheven worden om door het glansrijk licht der waarheid vervangen te worden." (Bordeaux, 1862, Johannes de Evangelist.)

Wonderen bij den dood van Jezus.

54. En van de zesde ure aan werd er duisternis over de geheele aarde, tot de negende ure toe.

En ziet het voorhangsel des tempels scheurde in tweeën, van boven tot beneden; en de aarde beefde, en de steenrotsen scheurden; En de graven werden geopend,

en vele lichamen der heiligen, die ontslapen waren, werden opgewekt; en uit de graven uitgegaan zijnde, na zijne opstanding kwamen zij in de heilige stad, en zijn velen verschenen. (Matth. XXVII, v. 45, 51 —53.)

55. Het is zonderling dat zulke verbazingwekkende verschijnselen, die op hetzelfde oogenblik plaats vonden waarop de geheele stad op de terechtstelling van Jezus, als onderwerp van den dag, de aandacht gevestigd had, niet opgemerkt zijn geworden; want geen enkele historieschrijver maakt er melding van. Het schijnt onmogelijk, dat eene aardbeving en de *geheele aarde* drie uren lang in duisternis gehuld, onopgemerkt heeft kunnen voorbijgaan, in een land waar de lucht altijd volmaakt helder is.

De duur van die duisternis, is wel ten naastenbij die van een zon-eclips, maar die soort van verduistering heeft alleen met nieuwe maan plaats, en de dood van Jezus viel voor met volle maan, den 14^e. van de maand Nisan, den joodschen paaschdag.

Verduistering van de zon kan ook ontstaan door vlekken die men aan hare oppervlakte waarneemt. In zulk een geval wordt het licht der zon merkbaar verzwakt, doch nooit in die mate om duisternis en volkomen nacht te veroorzaken. Vermeent men dat een dergelijk verschijnsel op dat tijdstip heeft plaats gevonden, dan zou het een zeer natuurlijke oorzaak gehad hebben. 1)

1) Er zijn altijd vaste vlekken op de oppervlakte der zon, die hare omwentelende beweging volgen, en door welke men hare omwentelingstijd heeft kunnen bepalen. Maar somtijds nemen die vlekken zoo wel in getal als omvang en intensiteit toe, en dan ontstaat er eene vermindering van licht en warmte. Deze vermeerdering van het getal vlekken, schijnt met eenige sterrekundige verschijnselen en den respectieven stand van eenige planeten in verband te staan, waardoor een periodieke terugkeer van het verschijnsel ontstaat. De duur van die verduisteringen is zeer verschillend; somtijds duren zij niet langer dan twee of drie uren, maar in 535 vond er eene verduistering plaats die veertien maanden aanhield.

Wat de uit den doode opgewekten betreft, zoo is het mogelijk dat eenige menschen visioenen of verschijningen gehad hebben, hetgeen niets exceptioneels is; maar daar men in dien tijd de oorzaak van dit verschijnsel niet kende, verbeelde men zich dat de verschenen individuen uit hunnen graven waren opgestaan.

De discipelen van Jezus, getroffen en bedroefd over den dood van hunnen meester, hebben daarmede waarschijnlijk eenige gebeurtenissen in verband gebracht; waarop zij op eenen anderen tijd niet gelet zouden hebben. Het was dus genoeg, dat juist op dat oogenblik een losgescheurd stuk van een rots naar beneden viel, om daarin door menschen, die geneigd waren in alles iets wonderbaarlijks te vinden, een wonder te doen zien, en dat dit, vermeerderd en verbeterd zijnde, men gezegd heeft dat rotsen gescheurd werden.

Jezus is groot door zijne daden en niet door de fantastische tafereelen, waarmee een weinig verlichte geestdrift heeft vermeent hem te moeten omringen.

Verschijsningen van Jezus na zijn dood.

56. En Maria (Magdalena) stond buiten bij het graf, weenende. Als zij dan weenede, bukde zij in het graf; En zag twee engelen in witte kleederen zitten, éénen aan het hoofd, en éénen aan de voeten, waar het lichaam van Jezus gelegen had. En die zeiden tot haar: Vrouw! wat weent gij? Zij zeide tot hen: Omdat zij mijnen Heere weggenomen hebben, en ik weet niet, waar zij hem gelegd hebben.

En als zij dit gezegd had, keerde zij zich achterwaarts, en zag Jezus staan, en *zij wist niet dat het Jezus was*. Jezus zeide tot haar: Vrouw, wat weent gij? wien zoekt gij? Zij meenende, dat het de hovenier was, zeide tot hem: Heer zoo gij hem weggedragen hebt, zegt mij, waar gij hem gelegd hebt, en ik zal hem wegnemen.

Jezus zeide tot haar: Maria! zij zich omkeerende, zeide tot hem: Rabbouni! hetwelk is gezegd, Meester. Jezus zeide tot haar; Raak mij niet aan, want ik ben nog niet opgevaren tot mijnen Vader; maar ga heen tot mijne broeders, en zeg hun: Ik vare op tot mijnen Vader en uwen Vader, en tot mijnen God en uwen God.

Maria Magdalena ging en boodschapte den discipeleu, dat zij den Heere gezien had, omdat hij haar dit gezegd had. (Johannes XX, v. 11—18.)

57. En ziet, twee van hen gingen op denzelfden dag naar een vlek, dat zestig stadiën van Jeruzalem was, welks naam was Emmaus; En zij spraken samen onder elkander van al deze dingen die er gebeurd waren. En het geschiedde, terwijl zij samen spraken, en elkander ondervraagden, dat Jezus zelf bij hen kwam, en met hen ging. En *hunne oogen werden gehouden, dat zij hem niet kenden*. En hij zeide tot hen: Wat reden zijn dit, die gij wandelende, onder elkander verhandelt? en waarom ziet gij zoo droevig?

En de één, wiens naam was Kleopas, antwoordende, zeide tot hem: Zijt gij alleen een vreemdeling te Jeruzalem, en weet niet de dingen, die deze dagen daarin geschied zijn? En hij zeide tot hen: Welke? En zij zeiden tot hem: De dingen aangaande Jezus den Nazarener, welke een profeet was, krachtig in werken en woorden, voor God en al het volk. En hoe onze overpriesters en oversten denzelven overgeleverd hebben tot het oordeel des doods, en hem gekruisigd hebben. En wij hoopten, dat hij was degene, die Israëel verlossen zou. Doch ook, benevens dit alles, is het heden de derde dag, van dat deze dingen geschied zijn. Maar ook sommige vrouwen uit ons, hebben ons ontsteld, die vroeg in den morgenstond aan het graf geweest zijn; En zijn lichaam niet vindende, kwamen zij en zeiden, dat zij ook een gezicht van engelen gezien hadden, die zeggen dat hij leeft. En sommigen dergenen, die met ons zijn, gingen heen tot het graf, en bevon-

den het alzo, gelijk ook de vrouwen gezegd hadden; maar hem zagen zij niet.

En hij zeide tot hen: O onverstandigen en tragen van harte, om te gelooven al hetgeen de profeten gesproken hebben! Moest de Christus niet deze dingen lijden, en alzo in zijne heerlijkheid ingaan? En begonnen hebbende van Mozes en van al de profeten, leidde hij hun uit in al de schriften, hetgeen van hem geschreven was.

En zij kwamen nabij het vlek, waar zij naar togingen, en hij hield zich als of hij verder gaan zou. En zij dwongen hem, zeggende: Blijf met ons, want het is bij den avond, en de dag is gedaald. En hij ging in, om met hen te blijven. En het geschiedde als hij met hen aanzat, nam hij het brood, en zegende het, en als hij het gebroken had, gaf hij het hun. *En hunne oogen werden geopend en zij kenden hem; en hij kwam weg uit hun gezicht.*

En zij zeiden tot elkander: Was ons hart niet brandende in ons, als hij tot ons sprak op den weg, en als hij ons de schriften opende? En zij opstaanden terzelver ure, keerden weder naar Jeruzalem en vonden de elven samen vergaderd, en die met hen waren; Welke zeiden: De Heere is waarlijk opgestaan, en is van Simon gezien. En zij vertelden hetgeen op den weg geschied was, en hoe hij hun bekend was geworden in het breken des broods.

En als zij van deze dingen spraken, *stond Jezus zelf in het midden van hen*, en zeide tot hen; Vrede zij u lieden. En zij verschrikt en zeer bevreesd geworden zijnde, meenden dat zij eenen *Geest* zagen.

En hij zeide tot hen: Wat zijt gij ontroerd? en waarom klimmen zulke overleggingen in uwe harten? Ziet mijne handen en mijne voeten, want ik ben het zelf; tast mij aan, en ziet; want een geest heeft geen vleesch en beenen, gelijk gij ziet, dat ik heb. En als hij dit zeide, toonde hij hun de handen en de voeten.

En toen zij het van blijdschap nog niet geloofden, en zich verwonderden, zeide hij tot hen: Hebt gij hier iets om te eten? En zij gaven hem een stuk van eenen gebraden visch, en van honingraten. En hij narn het, en at het voor hunne oogen. En hij zeide tot hen: uit zijn de woorden, die ik tot U sprak, als ik nog met U was, namelijk, dat het alles moest vervuld worden, wat van mij geschreven is in de wet van Mozes, en de profeten en in de psalmen.

Toen opende hij hun verstand, opdat zij de schriften verstonden; En zeide tot hen: Alzo is er geschreven, en alzo moest de Christus lijden, en van den doode opstaan ten derden dage; En in zijnen naam gepredikt worden bekeering en vergeving der zonden, onder alle volken, beginnende van Jeruzalen. En gij zijt getuigen van deze dingen. En ziet, ik zende de belofte mijns Vaders op u; maar blijft gij in de stad Jeruzalem, tot dat gij zult aangedaan zijn met kracht uit de hoogte. (Lucas XXIV, v. 31—49).

58. En Thomas, één van de twaalven, gezegd Didijmus, was met hen niet, toen Jezus daar kwam. De andere discipelen dan zeiden tot hem: Wij hebben den Heere ge-

zien. Doch hij zeide tot hen: Indien ik in zijne handen niet zie het teeken der nagelen, en mijnen vinger steke in het teeken der nagelen, en steke mijne hand in zijne zijde, ik zal geenszins gelooven.

En na acht dagen waren zijne discipelen wederom binnen, en Thomas met hen; en Jezus kwam, *als de deuren gesloten waren*, en stond in het midden, en zeide: Vrede zij u lieden!

Daarna zeide hij tot Thomas: Breng uwen vinger hier, en zie mijne handen, en breng uwe hand, en steek ze in mijne zijde; en wees niet ongeloovig, maar geloovig. En Thomas antwoordde en zeide tot hem: Mijne Heere en mijn God! Jezus zeide tot hem: Omdat gij mij gezien hebt, Thomas! zoo hebt gij geloofd; zalig zijn zij, die niet zullen gezien hebben, en nochtans zullen geloofd hebben. (Johannes XX, v. 24—29).

59. Na dezen openbaarde Jezus zichzelve wederom den discipelen aan de zee van Tiberias. En hij openbaarde zich aldus: Er waren te zamen Simon Petrus, en Thomas gezegd Didijmus, en Nathanaël, die van Kana in Galilea was, en de zonen van Zebedeus, en twee andere van zijne discipelen. Simon Petrus zeide tot hen: Ik ga visschen. Zij zeiden tot hem: Wij gaan ook met u. Zij gingen uit, en traden terstond in het schip, en in dien nacht vingen zij niets.

En als het nu morgenstond geworden was, *stond Jezus* op den oever; doch de discipelen wisten niet, dat het Jezus was. Jezus dan zeide tot hen: Kinderkens! hebt gij niet eenige toespijs? Zij antwoordden hem: Neen. — En hij zeide tot hen: Werpt het net aan de rechterzijde van het schip, en gij zult vinden. Zij wierpen het dan, en konden hetzelfde niet meer trekken vanwege de menigte der visschen.

De discipel dan, welke Jezus lief had, zeide tot Petrus: Het is de Heere! Simon Petrus dan, hoorende, dat het de Heere was, omgordde het opperkleed (want hij was naakt) en wierp zichzelve in zee. En de andere discipelen kwamen met het scheepje (want, zij waren niet verre van het land, maar omtrent twee honderd ellen) slepende het net met de visschen. (Johannes XXI, v. 1—8.)

60. En hij (Jezus) leidde hen buiten tot aan Bethanië, en zijne handen opheffende, zegende hij hen. En het geschiedde, als hij hen zegende, *dat hij van hen scheidde, en werd opgenomen in den hemel*.

En zij aanbaden hem, en keerden weder naar Jeruzalem met groote blijdschap. En zij waren allen tijd in den tempel lovende en dankende God. Amen. (Lucas XXIV v. 50—53).

61. De verschijningen van Jezus na diens dood, worden door al de evangelisten, met vermelding van de geringste bijzonderheden, die daarbij plaats vonden, die allen twijfel omtrent de werkelijkheid wegnemen, omstandig medegedeeld. Die verschijningen vinden buitendien, hunne volkomen verklaring in de wetten die de fluïden beheerschen,

en in de eigenschappen van het perisprit, en leveren niets op, hetwelk met de verschijnselen van denzelfden aard, de tastbaarheid daarvan niet uitgezonderd, waarvan zoo wel de oudere als hedendaagsche geschiedenis zoo vele voorbeelden oplevert, in strijd zou zijn. Gaat men de omstandigheden, die met zijne verschijningen gepaard gingen, nauwkeurig na, dan herkent men in hem, in die oogenblikken al de kentekenen van een fluïdiek wezen. Hij verschijnt onverwachts, en verdwijnt even zoo; hij wordt door sommigen wel, door anderen niet gezien onder gestalten die hem zelfs niet door zijne discipelen doen herkennen; hij verschijnt in gesloten vertrekken, waar een vleeschelijk lichaam niet zou kunnen binnen dringen; zijne spraak heeft niet het vuur van die van een lichamelijk wezen, zijne taal is de korte bondige, eigen aan Geesten, die zich op die wijze manifesteren: zijne geheele wijze van zijn in een woord, heeft iets, wat niet tot deze aardsche wereld behoort. Zijn gezicht doet verwondering en tevens vrees ontstaan; hem ziende, spreken zijne discipelen hem niet meer met dezelfde vrijmoedigheid toe, zij gevoelen dat het niet meer de mensch is.

Jezus heeft zich dus met zijn perispritaal lichaam doen zien, waardoor verklaart wordt, dat hij alleen gezien is, door hen, aan wien hij wenschte zich te doen zien; ware hij in het bezit van een vleeschelijk lichaam geweest, dan zou hij zoo als bij zijn leven door den eersten den besten gezien zijn. Zijne discipelen de eerste oorzaak van het pheneen der verschijningen niet kennende, konden zich van die bijzonderheden, die waarschijnlijk niet door hen opgemerkt werden, geene rekenschap geven; zij zagen Jezus en raakten hem aan, voor hen moest het dan wel, zijn van den dood verreezen lichaam zijn. (Hoofst. XIV, nr. 14, 35—38).

62. Terwijl de ongeloovigen alle door Jezus volbrachte feiten, die tot het bovennatuurlijke schijnen te behooren, verwerpen, en ze zonder uitzondering als legenden beschouwen, geeft het spiritisme er de natuurlijke verklaring van; bewijst er de mogelijkheid van, niet alleen door de theorie der fluiden, maar door de identiteit dier feiten met die van denzelfden aard, die door eene menigte menschen van den laagsten stand in de maatschappij voortgebracht worden. Daar deze feiten als ware tot het algemeene erfgoed behooren, bewijzen zij in beginsel niets voor de exceptioneele natuur van Jezus. 1)

1) De talrijke, hedendaagsche feiten van genezingen, verschijningen, bezetenheid, tweede gezicht en dergelijken, welke zoowel la Revue Spirite mededeelt, als hier aangehaald worden, hebben tot in de minste bijzonderheden, zulk eene treffende gelijkenis met die in het Evangelie vermeld, dat de gelijkaardigheid van uitwerkselen en oorzaak duidelijk is. Men vraagt zich dus af, waarom hetzelfde uitwerkseel heden ten dage ene natuurlijke, en eertijds eene bovennatuurlijke, bij de eene eene duivelsche, bij de andere eene goddelijke oorzaak moet hebben. Ware het ons mogelijk geweest, ze hier naast elkander te plaatsen, dan zou de vergelijking gemakkelijk te maken zijn; maar het groote aantal en de uiteenzetting, die voor sommige noodig is, maakt dit voor ons on

doenlijk.

63. Het grootste wonder van Jezus, het wonder dat werkelijk zijne voortreffelijke verhevenheid bewijst, is: de omwenteling, die zijne leer in de wereld heeft teweeg gebracht, niettegenstaande de daartoe gebezigde middelen zoo gering waren.

En inderdaad, de vergeten, arme Jezus, geboren in den nederigsten staat, onder een klein bijna onbekend volk, zonder overwicht in staatkunde, kunsten of letteren, predikt slechts drie jaren; wordt gedurende dien korten tijd, miskend, door zijne medeburgers vervolgd, gelasterd, als een bedrieger behandeld; is genoodzaakt, ten einde niet gesteenigd te worden, te vluchten, wordt door een zijner discipelen verraden, door een ander verloochent, en door allen verlaten, op het oogenblik, dat hij in de handen van zijne vijanden valt. Hij deed niets dan goed, doch dit beveiligde hem niet tegen eenen wan-gunst, die zelf de diensten, die hij bewees, tegen hem wisten te keeren. Tot de straf der boosdoeners verwezen, sterft hij, onbekend voor de wereld, want de geschiedenis van zijnen tijd, heeft het stilzwijgen over hem bewaard (Alleen de geschiedschrijver Josephus maakt er melding, doch zegt er zeer weinig van). Hij heeft niets geschreven, en toch is zijn woord met behulp van eenige weinig bekende menschen, zooals hij zelf was, voldoende geweest om de wereld te hervormen; zijne leer heeft den doodslag aan het machtige heidendom toegebracht en is de fakkel der beschaving geworden. Alles wat den mensen schipbreuk kan doen lijden, spande dus tegen hem samen; daarom zeggen wij, dat de zegepraal van zijne leer het grootste zijner wonderen is, en tegelijker tijd zijne goddelijke zending bewijst. Had hij in plaats van maatschappelijke hervormende begin-selen op de geestelijke toekomst van den mensch gegrond, aan de nakomelingschap niet anders dan eenige wonderen aan te bieden gehad, men zou hem heden ten dage, ter nauwernood bij naam kennen.

Verdwijning van het lichaam van Jezus.

64. De verdwijning van het lichaam van Jezus na diens dood is het onderwerp van vele commentariën geweest; zij wordt door de vier evangelisten vermeld, naar aanleiding van het verhaal der vrouwen, die, den derden dag bij het graf kwamen, en er het lichaam niet meer vonden. Sommigen zien in die verdwijning een wonder, anderen zien daarin eene geheime wegvoering.

Volgens eene andere meening, zou Jezus niet door een vleeschelijk, maar slechts door een fluïdiek lichaam omhuld zijn geweest, en zou dus gedurende zijn geheele leven, slechts eene tastbare verschijning, in één woord een soort van agénère geweest zijn. Zijn geboorte, dood, en alle stoffelijke handelingen van zijn leven, zouden dus

slechts in schijn plaats gevonden hebben. Op die wijze, zegt men, is zijn lichaam, tot den fluïdieken toestand teruggekeerd zijnde, uit het graf kunnen verdwijnen, en zou hij zich met datzelfde lichaam aan zijne discipelen hebben vertoond.

Naar hetgeen men thans omtrent de eigenschappen der fluïden weet, is zulk een feit zeker niet bepaald onmogelijk; maar toch geheel en al exceptioneel, en bepaald in strijd met den aard der agénères. (Hoofdst. XIV nr. 36.) De vraag is dus of zulke eene hypothese aanneemlijk is, en of dezelve door de feiten bevestigd dan wel wedersproken wordt.

65. Het verblijf van Jezus op aarde verdeelt zich in twee tijdperken: dat, hetwelk zijn dood is voorafgegaan, en dat hetwelk op zijnen dood gevolgd is. In het eerste tijdperk, van af het oogenblik der conceptie tot aan zijne geboorte, vindt alles bij de moeder zooals onder de gewoone omstandigheden van het leven plaats (Wij spreken niet van het mysterie der incarnatie, dit punt behoeft hier niet behandeld te worden, wij komen er later op terug). Van zijne geboorte af aan tot aan zijn dood draagt alles in zijne handelingen, in zijne taal, in de verschillende omstandigheden van zijn leven, de ondubbelzinnigste kenteekenen van lichamelijkheid. De verschijnselen van psychischen aard, die zich bij hem voordoen zijn toevallig, en leveren niets anormals op, daar zij in de eigenschappen, die het perispit bezit, hunne verklaring vinden en zich in verschillenden graad ook bij andere individuen voordoen. Na zijnen dood, daarentegen, toont alles bij hem het fluïdiek individu aan. Het verschil tusschen die twee toestanden is zoo duidelijk, dat het onmogelijk is, ze met elkander gelijk te stellen.

Het vleeschelijk lichaam bezit de eigenschappen, die aan de eigenlijk gezegde stof behooren, en die in wezen geheel van die der etherische fluïden verschillen; de desorganisatie vindt daarbij door de verbreking der moleculaire cohesie plaats. Een scherp werktuig, in het stoffelijk lichaam dringende snijdt het weefsel door; worden de voor het leven onontbeerlijke organen aangetast, dan houdt hunne werking op, en de dood, dat wil zeggen de dood van het lichaam, volgt. Die cohesie niet bij de fluïdieke lichamen bestaande, berust bij dezen het leven niet op de werking van bijzondere organen, en kunnen zich bij dezen zoodanige stoornissen niet voordoen. Dit is de reden waarom zoodanige lichamen, *niet sterven kunnen*, en dat de fluïdieke wezens, die men den naam van agénères geeft, niet gedood kunnen worden.

Na de terechtstelling van Jezus blijft diens lichaam werken levenloos, het wordt als gewoonlijk begraven en een ieder kan het zien en aanraken. Na zijne opstanding, de aarde willende verlaten, sterft hij niet; zijn lichaam stijgt op en verdwijnt zonder eenig spoor achtertelaten; een duidelijk bewijs, dat dit lichaam van eene geheel andere natuur was, dan dat wat aan het kruis stierf; waaruit men moet afleiden, dat indien Jezus heeft kunnen sterven, dit was omdat hij een vleeschelijk lichaam bezat.

Door zijne stoffelijke eigenschappen is het vleeschelijk lichaam de zetel der

phijssische gewaarwordingen en smarten, waarvan het middelpunt van het gevoel of den Geest den terugstoot ontvangt. Niet het lichaam lijdt, maar het is de Geest, die den terugstoot der beleedigingen of veranderingen, die het organisch weefsel ondergaat, ontvangt. In een van zijnen Geest beroofd lichaam zijn de gewaarwordingen nul; om dezelfde reden, kan de ziel welke niet in het bezit van een stoffelijk lichaam is, het lijden, dat een gevolg van de verandering der stof is, niet gevoelen; waaruit men eveneens de gevolgtrekking kan maken, dat bijaldien Jezus op stoffelijke wijze geleden heeft, hetgeen niet te betwijfelen is, dit dan komt omdat hij een stoffelijk lichaam van dezelfde natuur als die van alle menschen, bezat.

66. Bij deze materiele feiten, komen er zich nog gewichtiger alvermogene zedelijke overwegingen voegen.

Bijaldien Jezus, gedurende zijn leven, zich in den toestand van fluïdiek wezen bevonden had, dan zou hij noch aan smart, noch aan een der behoeften van het lichaam onderworpen geweest zijn; door te veronderstellen dat zulks het geval geweest is, onneemt men hem al de verdiensten van zijn leven van ontbering en lijden, dat hij zich, om als een voorbeeld van onderworpen gelatenheid te dienen, uitgekozen had. Indien alles bij hem slechts schijn was, dan zijn al zijne daden gedurende zijn leven, de herhaalde voorzeggingen van zijnen, dood, het pijnlijke tooneel op den olijfberg, zijn gebed tot God, dat den beker van hem voorbij moge gaan, zijn lijden, zijn doodstrijd, alles tot zelfs zijn laatste kreet op het oogenblik, dat hij den Geest gaf, niets dan ijdele schijnvertooningen geweest, om de menschen omtrent zijne natuur op het dwaalspoor te voeren, en aan eene bedriegelijke opoffering van, zijn leven te doen gelooven, eene vertooning beneden de waardigheid van een eenvoudig eerlijk mensch, hoe veel te meer zulk een verheven wezen onwaardig; in één woord hij zou van, de eerlijke eenvoudigheid van zijne tijdgenooten en van die der nakomelingschap misbruik hebben gemaakt. Dit zijn de logische gevolgtrekkingen, die uit zulk eene veronderstelling voortvloeien, gevolgtrekkingen die onaanneembaar zijn omdat zij Jezus zedelijk zouden verlagen in stede van te verheffen.

Jezus is dus evenals alle menschen dit zijn, in het bezit én van een vleeschelijk én van een fluïdiek lichaam geweest, hetgeen en door de stoffelijke, en door de psychische verschijnselen, die bij zijn leven gepaard gingen, bewezen wordt.

67. Wat is er van zijn vleeschelijk lichaam geworden? Dit is een vraagstuk welks oplossing door gebrek aan voldoende elementen waarop eene overtuiging kan gevestigd worden, tot nader orde slechts hypothetisch kan gegeven worden. Deze oplossing is bovendien slechts van ondergeschikt belang, en zou aan de verdiensten van den Christus noch aan de feiten waardoor hij zijne verhevenheid en goddelijke zending op eene veel meer afdoende wijze bewezen heeft, niets toevoegen.

De meeningen over de wijze waarop deze verdwijning heeft plaats gevonden

kunnen dus niet anders dan de uitdrukking van persoonlijke gevoelens zijn, die van geene waarde zijn, dan voor zoover zij door eene strenge logica en door het algemeene onderwijs der Geesten bevestigd worden, en tot nu toe, is aan geen dezer meeningen, die dubbele sanctie te beurt gevallen.

Aangezien de Geesten deze kwestie nog niet door de eenstemmigheid van hun onderwijs beslist hebben, zoo is het waarschijnlijk, dat het geschikt oogenblik daartoe nog niet gekomen is, of wel dat het ons nog aan kundigheden ontbreekt, met behulp van welke wij die vraag zelf zouden kunnen oplossen. Intusschen, de veronderstelling van eene geheime ontvoering ter zijde stellende, zou men bij analogie er eene waarschijnlijke van kunnen vinden, in de verschijnselen der *apports* en van onzichtbaarheid. (Zie het Boek der Mediums, 2^e. gedeelte, Hoofdst. V en VII).

68. Deze voorstelling van de natuur van het lichaam van Jezus is niet nieuw. In de vierde eeuw beweerde Apollinaris van Laödicëa, hoofd van de secte der Apollinaristen, dat Jezus geen lichaam zoo als het onze maar een gevoelloos (*impassibel*) lichaam aangenomen had, dat uit den hemel in den boezem van de heilige maagd nedergedaald, en Jezus dus niet uit haar geboren was; dat Jezus aldus slechts schijnbaar geboren is, geleden heeft, en gestorven is. In het jaar 360 werd in het Concilium van Alexandrië, in 374 in dat van Rome en in 381, in dat van Constantinopel de banvloek over de apollinaristen uitgesproken.

DE VOORSPELLINGEN

VOLGENS HET SPIRITISME.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Theorie der Voorwetenschap.

1. Hoe is het mogelijk de toekomst te kennen? Men kan begrijpen, dat men gebeurtenissen welke gevolgen van eenen tegenwoordigen toestand zijn, zou kunnen voorzien, maar niet die, welke daarmede in geen verband staan, en nog minder die, welke men aan toeval toeschrijft. De toekomstige gebeurtenissen, zegt men, bestaan niet; zij liggen nog in het niet; hoe kan men dan weten dat zij gebeuren zullen? De voorbeelden van vervulde voorspellingen, zijn evenwel vrij talrijk, waaruit men kan opmaken, dat er daar een verschijnsel plaatsvindt waarvan men den sleutel niet bezit, want er bestaan geene uitwerksels zonder oorzaak; die oorzaak zullen wij trachten op te sporen, en het zal wederom het spiritisme zijn, dat zelf de sleutel van zoovele geheimnissen is, dat ons dezelve zal leveren, en dat ons, wat meer is, zal aantoonen, dat zelf het feit der voorspellingen niet buiten de natuurwetten treedt.

Laat ons, als vergelijking, een voorbeeld uit het dagelijksche leven nemen, dat ons het beginsel, dat wij te verklaren hebben, begrijpelijk zal helpen maken.

2. Stellen wij ons iemand voor, geplaatst op eenen hoogen berg, van daar de groote uitgestrektheid van het vlakke veld beschouwende. In dien stand zal de afstand van een uur weinig beteekenen, en zal hij gemakkelijk in één oogopslag al de belemmeringen van den weg van het begin tot aan het einde toe, omvatten. Een reiziger die dezen weg voor het eerst volgt, weet dat, zoo hij doorloopt, hij het einde van den weg zal bereiken: dit is niets meer dan een eenvoudig vooruitzien van het gevolg van zijnen gang; maar de belemmeringen op dien weg, de hoogten en laagten, de rivieren, die hij moet oversteken, de bosschen, die hij door moet trekken, de afgronden waarin hij vallen kan, de roovers die zich op den weg verschuilen om hem uit te plunderen, dit alles is geheel van hem onafhankelijk; dit is voor hem het onbekende, de toekomst, omdat zijn gezicht niet verder reikt, dan den kleinen kring waarin hij besloten is. De duur van zijne reis meet hij af naar den tijd, dien hij noodig heeft om een zeker gedeelte er van afteleggen; neem de merkpalen weg, die hem dien tijd aangeven, en den duur wordt uitgewischt. Voor den mensch, die op den berg staat en die den reiziger met het oog volgt, is dit alles het tegenwoordige. Veronderstellen wij nu dat die mensch van den berg daalt en hem

zegt: "Op zulk een oogenblik zult gij dat ontmoeten, zult gij aangevallen, doch bijgestaan worden," dan zal hij hem de toekomst voorspellen; wat toekomst is voor den reiziger, is voor den mensch op den berg, het tegenwoordige.

3. Begeven wij ons nu buiten den kring der louter stoffelijke dingen, treden wij in gedachte in het gebied van het geestelijke leven, dan zullen wij dat verschijnsel, zich op een grooter schaal zien voordoen. De gedematerialiseerde Geesten zijn als de mensch boven op den berg; voor hem worden afstand en duur uitgewischt. Maar de uitgestrektheid en scherpte van hun gezicht is aan hunne reinheid en aan hunne verhevenheid in de geestelijke hiërarchie, geëvenredigd, zij zijn met betrekking tot de mindere Geesten, als iemand gewapend met een sterke telescoop tegen over iemand wien alleen zijne oogen ten dienste staan. Bij deze laatsten is het gezicht beperkt, niet alleen doordien zij zich niet dan moeielijk van den bol waaraan zij gebonden zijn, kunnen verwijderen, maar omdat de grofheid van hun perispriet de verafgelegene dingen, voor hen, zooals een nevel dit voor de oogen van het lichaam doet, als met een sluier bedekt.

Men begrijpt dus dat een Geest al naar gelang van den graad zijner ontwikkeling een tijdperk van eenige jaren of eeuwen, ja zelfs van vele duizenden jaren kan omvatten, want wat is eene eeuw in vergelijking met de eeuwigheid? De gebeurtenissen ontrollen zich niet achtereenvolgens voor hem, zoo als de belemmeringen op den weg voor den reiziger: hij ziet te gelijker tijd het begin en het einde van het tijdperk; al de gebeurtenissen, die in dat tijdperk voor den mensch op aarde de toekomst zijn, zijn voor hem het tegenwoordige. Hij zal u dus met zekerheid kunnen zeggen: Dit zal op dat tijdstip gebeuren, omdat hij het ziet zooals de mensch boven op den berg, ziet wat de reiziger op den weg te wachten staat, en indien hij het niet zegt, komt dit, omdat de kennis der toekomst voor den mensch schadelijk zou zijn: het zou zijnen vrijen wil belemmeren, het zou hem in den arbeid, dien hij voor zijn vooruitgang volbrengen moet, verlammen; het goed en kwaad, dat hem te wachten staat, in het onbekende liggende, is voor hem beproeving.

Indien zulk eene gave, zelfs in beperkten omvang tot de eigenschappen van het schepsel behoort, op welk eenen hoogen trap moet zij dan niet bij God, die het oneindige omvat, aanwezig zijn? Voor Hem bestaat er geen tijd; voor Hem is het begin en het einde der werelden het tegenwoordige; en wat is in dit onmetelijke panorama de duur van een menschenleven, van een geslacht, van een volk?

4. En toch aangezien de mensch aan de algemeene volmaking moet medewerken en sommige gebeurtenissen door die medewerking moeten ontstaan, kan het in sommige gevallen nuttig zijn, dat hem een voorgevoel van die gebeurtenissen gegeven wordt, opdat hij daartoe den weg zou kunnen voorbereiden, en zich voor het oogenblik wanneer daartoe de tijd zal gekomen zijn, tot handelen gereed houdt; het is daarom dat God het somwijlen gedooft, dat er een tip van den sluier opgeheven wordt; maar dit ge-

schiedt altijd met een nuttig doel, en nimmer om eene ijdele nieuwsgierigheid te bevredigen. De opdracht daartoe kan dus, doch niet aan alle Geesten want er zijn er die niet beter dan de mensch met de toekomst bekend zijn, maar aan eenigen, die daartoe reeds genoegzaam gevorderd zijn, gegeven worden; en hierbij dient opgemerkt te worden dat die soort van openbaringen altijd uit eigen beweging, en nooit, althans uiterst zeldzaam, in antwoord op daartoe bepaald gedane vragen, gedaan worden.

5. Zulk eene opdracht kan ook aan sommige menschen gegeven worden, en zie hier op welke wijze:

Degene aan wien de zorg om iets, dat verborgen is, te openbaren, toevertrouwd wordt, kan er onbewust, de ingeving door Geesten aan wien het bekend is, van ontvangen, en zonder er zich rekenschap van te geven, die op werktuigelijke wijze overbrengen. Buitendien weet men, dat de ziel, hetzij gedurende den slaap, hetzij in wakenden toestand, in de verrukking van het tweede gezicht, zich losmaakt en in een minderen of meerderen graad de vermogens van den vrijen Geest bezit. Is het een vergevorderden Geest, en vooral als hem zooals aan de profeten eene bijzondere zending is opgedragen, dan verkrijgt hij gedurende de oogenblikken van vrijheid der ziel, het vermogen, om door zichzelf een grooter of kleiner tijdperk te omvatten, en aanschouwt dan de gebeurtenissen van dat tijdperk als tegenwoordig zijnde. Hij kan dan die gebeurtenissen hetzij dadelijk openbaren, dan wel er bij zijn ontwaken de herinnering van behouden. Moeten die gebeurtenissen verborgen blijven, dan zal hij er de herinnering van verliezen of wel er niets dan eene onbepaalde intuïtie van behouden, die voldoende zal zijn om hem instinctmatig tot gids te strekken.

Zoo ziet men zich deze gave bij sommige gelegenheden, bij groot gevaar, bij groote rampen, volksomwentelingen, op voorzienige wijze ontwikkelen, en bij de meesten der aan vervolging bloot staande sekten, talrijke zieners opdagen; zoo ziet men ook groote veldheeren, onversaagd met de zekerheid van te zullen overwinnen, den vijand tegemoet gaan, zoo ziet men geniën zooals b. v. Cristhophorus Columbus, een doel nagen, daarbij als 't ware het oogenblik waarop hij dit bereiken zal, voorspellende: dit komt omdat zij dat doel gezien hebben, en het dus voor hunnen Geest niet meer tot het onbekende behoort.

De gave van voorzegging is dus evenmin bovennatuurlijk als eene menigte andere verschijnselen; zij berust op de vermogens der ziel en op de wet, die de betrekking welke tusschen de zichtbare en onzichtbare wereld bestaat, regelt, en die het spiritisme heeft doen kennen. Maar hoe kan men het bestaan van eene onzichtbare wereld aannemen, als men het bestaan van de ziel niet of wel zonder individualiteit na den dood aanneemt? De ongeloovige, die de voorwetenschap loochent blijf zichzelf gelijk; het is de vraag of hij zelf consequent met de natuurwet blijft.

6. Deze theorie der voorwetenschap, verklaart wellicht niet geheel alle gevallen

die zich bij voorspelling van de toekomst kunnen voordoen, maar men zal niet ontkennen, dat zij er het grondbeginsel van aangeeft. Zoo men al niet, alles kan verklaren, dan ligt dit aan de moeielijkheid die er voor den mensch bestaat om zichzelf op dat bovenaardsch standpunt te plaatsen; zijne gedachten juist ten gevolge zijner minderheid, onophoudelijk op het pad van het stoffelijke leven teruggevoerd wordende, is dikwijls niet bij machte zich van de aarde los te maken. Sommige menschen zijn ten dien opzichte zooals jonge vogels, wier zwakke vleugelen hen nog beletten in de lucht optestijgen, of als iemand, wiens oogen te kortzichtig zijn om op een afstand te kunnen zien, of eindelijk als degenen, die, om sommige dingen te kunnen waarnemen daartoe het noodige zintuig ontbreken.

7. Om de dingen van den geest te kunnen begrijpen, dat wil zeggen om er zich een zoo helder denkbeeld van te kunnen vormen als van een landschap, dat men voor oogen heeft, ontbreekt ons inderdaad een zintuig, juist zooals het eenen blinde aan het noodige zintuig ontbreekt, om de uitwerking van het licht, der kleuren, en van het zien zonder aanraking te begrijpen. Wij kunnen dan ook slechts door onze verbeelding intspannen, door vergelijkingen geput uit de dingen, die ons gemeenzaam zijn, tot dat begrip geraken. Maar stoffelijke dingen kunnen niet anders dan onvolkomen denkbeelden van geestelijke dingen geven; daarom moet men die vergelijkingen niet letterlijk opvatten, en bijvoorbeeld niet gelooven, dat in het onderhavige geval, de grootheid der gave der Geesten om vooruit te kunnen zien aan de werkelijk verheven plaats, die zij bewonen ligt, en dat het voor hen noodig is, ten einde tijd en ruimte te kunnen omvatten daartoe op eenen boven de wolken verheven, berg, geplaatst te zijn.

Deze gave is inherent aan den staat van spiritualisatie, (*vergeestelijking*) of wil men liever van dematerialisatie; dat wij zeggen, dat de spiritualisatie eene uitwerking heeft, die men, ofschoon onvolkomen, kan vergelijken met het door den mensch, die zich boven op den berg bevindt overzien van het geheel; wij bedoelen met deze vergelijking alleen aan te toonen: dat de gebeurtenissen, die voor den eenen in de toekomst liggen, voor den anderen in het tegenwoordige aanwezig zijn, en dus voorspeld kunnen worden; waarin niet ligt opgesloten dat het uitwerksel juist op dezelfde wijze voortgebracht wordt.

Om in het genot van dat doorzicht te komen, heeft dus de Geest niet noodig zich op eenig punt in de ruimte te begeven; de Geest die hier op aarde aan onze zijde, zoo wel als die, welke er duizenden mijlen van verwijderd is, kan die gave in volmaaktheid bezitten, terwijl wij buiten onzen gezichteinder niets meer zien. Het zien bij de Geesten, niet op dezelfde wijze noch door dezelfde elementen als bij den mensch voortgebracht wordende, zoo is hun gezichteinder ook geheel anders; juist om dit te kunnen begrijpen ontbreekt ons het zintuig: *de Geest staat in vergelijking tot den geïncarneerden, als de ziende naast den blinde.*

8. Men moet zich daarenboven goed voorstellen, dat dit doorzicht zich niet tot

uitgestrektheid bepaalt, maar dat hiermede ook de doorgronding van alle dingen bedoeld wordt; het is, wij herhalen het, een vermogen dat inhaerent en geëvenredigd aan den staat van dematerialisatie is. Dit vermogen wordt door de incarnatie *verdooft*, maar niet geheel opgeheven, omdat de ziel niet in het lichaam, als in eene doos, opgesloten is. De geïncarneerde Geest bezit dit vermogen ook, doch altijd in eenen minderen graad dan wanneer hij geheel vrij is, daardoor bezitten eenige menschen zulk een helder doorzicht, hetwelk aan anderen geheel ontbreekt, zulk een juist zedelijk inzicht, zulk een gemakkelijk begrip der boven-stoffelijke dingen.

De geest neemt niet alleen waar, maar hij herinnert zich wat hij als Geest gezien heeft, en die herinnering is als een tafereel, dat hij levendig voor oogen heeft. In den geïncarneerden staat ziet hij, doch onduidelijk, en als door een floers; vrij zijnde, ziet en begrijpt hij duidelijk. *Het beginsel van het zien ligt niet buiten hem, maar in hem*; daarom heeft hij ons uitwendig licht niet noodig. Door zedelijke ontwikkeling wordt de grens der gedachten en der waarneming uitgebreid; door trapsgewijze dematerialisatie van het perisprit, wordt dit van de grovere elementen, die de fijnheid van het waarnemingsvermogen belemmeren, gezuiverd, waardoor men gemakkelijk zal begrijpen, dat de toeneeming van alle vermogens met de vorderingen van den Geest gelijken tred houdt.

9. Het is de graad van uitgebreidheid der vermogens van den Geest, die hem gedurende zijne incarnatie min of meer geschikt maakt om de geestelijke dingen te begrijpen. Deze geschiktheid is evenwel geen natuurlijk gevolg van de *verstandelijke* ontwikkeling; de gewone wetenschap schenkt dit niet; het is daardoor, dat men menschen met groote kundigheden begaafd ontmoet, die zoo blind voor geestelijke als anderen voor stoffelijke dingen zijn; zij verzetten er zich tegen omdat zij ze niet begrijpen; dit komt omdat hunnen vooruitgang in dien zin nog gering is, terwijl men menschen van gewoon verstand ze met het grootste gemak ziet vatten; hetgeen bewijst dat zij er vooraf de intuïtie van bezaten. Bij de laatsten is dit een terugblik in het verledene, eene herinnering van hetgeen zij, hetzij in den staat van omdooling, hetzij in een vorig bestaan reeds gezien en gehoord hebben, zoo als anderen de intuïtie van talen en wetenschappen, die zij vroeger gekend hebben, bezitten.

10. Het vermogen om van gezichtspunt te veranderen en alles van hooger op te vatten, is niet alleen de oplossing van het probleem der voorwetenschap, maar is ook de sleutel van het ware, van het hechte geloof; het is ook het machtigste element voor kracht en gelatene onderwerping, want op dat standpunt het leven als een stip in de oneindigheid voorkomende, begrijpt men hoe weinig waarde die dingen hebben, die ons hier beneden zoo belangrijk voorkomen; de wederwaardigheden, ellenden en ijdelheden van het leven, nemen in grootheid af, naarmate de oneindige en luisterrijke horizont der toekomst zich voor onze oogen ontrolt. Hij, die op die wijze de dingen der wereld beschouwt, wordt niet of althans weinig door die wederwaardigheden getroffen, en gevoelt

zich daardoor zoo gelukkig, als men dat op aarde zijn kan. Men moet dus hen beklagen, die geheel hun aandacht op de bekrompen aarde vestigen, want dezen gevoelen in al zijn kracht, de druk der wederwaardigheden, die hen als zoovele angels onophoudelijk kwelen.

11. Wat nu de toekomst van het Spiritisme betreft, weet men dat de Geesten, er eenstemmig de aanstaande zegepraal van verkondigen, niettegenstaande alles wat men het in den weg legt; die voorwetenschap is niet moeielijk voor hen, eerstens, omdat zijne verspreiding hun, werk is, en die beweging ondersteunende of leidende, weten zij, dien ten gevolge, wat hen te doen staat, en ten anderen, is het voor hen voldoende een kort tijdperk te overzien, en in dat tijdperk zien zij de machtige helpers op den weg, die God voor het spiritisme doet verrijzen, en zich eerlang manifesteren zullen.

Laat de Spiritisten, zonder gedesincarneerde Geesten te zijn, zich slechts dertig jaren verder te midden van het opkomende geslacht verplaatsen, laten zij van uit dat standpunt beschouwen wat er nu geschied; laat hen er den loop van volgen, en zij zullen degenen, die zich geroepen achten het Spiritisme omver te werpen, zich in vruchteloze pogingen daartoe zien afmatten; zij zullen dezen langzamerhand van het wereldtooneel zien verdwijnen waarop de dagelijks grooter wordende boom zijne wortels steeds verder uitspreidt.

12. De gewone gebeurtenissen van het gemeene leven zijn meestal gevolgen van een ieders wijze van handelen; de eene mensch zal naar gelang van zijne kundigheden, bedrevenheid, volharding, voorzichtigheid en zielskracht, in iets slagen, waarin een ander door ongeschiktheid schipbreuk lijdt; men kan dus zeggen, dat ieder mensch de bewerker van zijne toekomst is, die nooit aan een blind noodlot, onafhankelijk van zijnen persoon, onderworpen is. Het karakter van een individu kennende, kan men hem dus gemakkelijk het lot dat hem op den door hem gekozen weg verbeidt, voorspellen.

13. De gebeurtenissen waarbij het algemeen belang der menschheid betrokken is, worden door de Voorzienigheid bestuurt. Als iets in Gods besluit ligt, moet het, er gebeure wat wil, altijd op de eene of andere wijze vervult worden. De mensch werkt tot de vervulling van dat besluit mede, maar niemand is onmisbaar, ware dit zoo, dan zou God afhankelijk van zijne schepselen zijn. Blijft degene op wien de verplichting rust om iets uit te voeren in gebreke, dan wordt daarmede een ander belast. Er bestaan geen, door het noodlot beschikte, zendingen; de mensch blijft altijd vrij om die, welke hem opgedragen en vrijwillig door hem zijn aangenomen, al dan niet te vervullen, doet hij het niet, dan derft hij de er aan verbondene voorrechten, en laadt de verantwoordelijkheid van het uitstel, dat door zijne nalatigheid of kwaden wil veroorzaakt is, op zich; wordt hij zelf een hinderpaal voor de vervulling, dan kan God hem door één ademtucht vernietigen.

14. De einduitkomst van eene gebeurtenis kan dus zeker zijn, omdat dit in Gods inzicht licht; maar aangezien de bijzonderheden en de wijze van uitvoering, meestal van

omstandigheden en 's menschen vrijen wil afhangen, kunnen de wijze waarop en de middelen waardoor, van omstandigheden afhankelijk zijn. De Geesten kunnen ons dus een voorgevoel omtrent het geheel ingeven zoo het nuttig is, dat wij er vooruit van verwittigd worden; maar om de plaats en den datum vooruit te kunnen vaststellen, zouden zij ook vooraf met de beslissing, die dezen of genen nemen zal bekend moeten zijn, en zoo die beslissing nog niet in de gedachten van het individu aanwezig is, kan deze, naarmate die zal uitvallen, de ontkenning van eene gebeurtenis bespoedigen of vertragen, de daartoe leidende middelen van ondergeschikt belang wijzigen, en toch bij slot hetzelfde doel doen bereiken. Op die wijze kunnen b. v. Geesten door eene algemeene kennis der algemeene omstandigheden, voorzien, dat een oorlog ophanden, dat hij onvermijdelijk is, zonder daarom den dag waarop hij zal aanvangen, noch de bijkomende omstandigheden die door toedoen van den mensch gewijzigd kunnen worden, te kunnen voorspellen.

15. Voor de vaststelling der juiste tijdperken van toekomstige gebeurtenissen, moet men bovendien, eene omstandigheid, aan de natuur der Geesten verbonden, in aanmerking nemen.

Tijd, kan evenals ruimte alleen door middel van punten van vergelijking of merkteekenen, waardoor hij in tijdperken verdeeld wordt, die men tellen kan, bepaald worden. Op aarde wordt de natuurlijke verdeeling van den tijd in dagen en jaren door het op- en ondergaan der zon, en door den duur van den omloopstijd der aarde aangegeven. De verdeeling van den dag in vier en twintig uren is geheel en al willekeurig, en wordt door bijzonder daarvoor ingerichte werktuigen als daar zijn: zandloopers, klepsydra's, uurwerken, zonnewijzers enz. aangegeven. De eenheden tot meeting van den tijd moeten naar gelang der werelden verschillend zijn, aangezien de sterrekundige omwentelingsperioden er ook verschillend zijn; zoo is bij voorbeeld op Jupiter een dag gelijk aan tien onzer uren, en de jaren zijn er bijna gelijk aan twaalf aardsche jaren.

Er bestaat dus voor elke wereld naar gelang van den omwentelingstijd van het hemellichaam eene andere tijdsbepaling: dit alleen zou reeds voor Geesten, die onze aarde niet kennen een bezwaar voor de bepaling van onze datums opleveren. Maar buiten de werelden bestaat die wijze van tijdsberekening in het geheel niet. Voor een, zich in de ruimte bevindenden Geest, bestaat er geen op- of ondergang der zon, om de dagen, en geen omwenteling om de zon om de jaren te bepalen: voor dezen bestaat alleen oneindige ruimte en tijd (**hoofdst. VI nr. 1 en volg.**) Een Geest dus, die nooit op aarde geweest is, zou onze wijze van berekening, die hem trouwens van geen nut zou zijn, niet kennen, maar er is nog iets: een Geest, die nog nooit op eenige wereld geïncarneerd is geweest, zou niet het minste begrip van de onderdeelen van den tijd hebben. Wanneer een, aan de aarde vreemden Geest zich er op komt manifesteren kan hij geen datum aan de gebeurtenissen toeschrijven, dan na zich met onze gebruiken gemeenzaam te

hebben gemaakt, natuurlijk kan hij dat doen, maar meestal acht hij dit onnoodig.

16. — De wijze om den tijd te berekenen berust op eene geheel willekeurige tus-schen de geïncarneerden ten behoeve van het dagelijksch leven en de daaruit voortvloei-ende maatschappelijke betrekkingen, aangegane overeenkomst. De Geesten kunnen al-leen door middel van de werktuigen, die wij daartoe gebruiken den tijd afmeten zooals wij doen, en die werktuigen bestaan niet in de Geestenwereld.

Die Geesten, evenwel, uit welke de onzichtbare bevolking van onzen aardbol be-staat, op welken zij reeds geleefd hebben en voortgaan te midden van ons te leven, zijn natuurlijk met onze gebruiken, waarvan zij de herinnering in de erraticiteit (omdoling) medebrengen, ingewijd. Voor dezen is het dus niet zoo moeilijk als voor anderen, om zich met betrekking tot de aardsche gebruiken, op ons standpunt te verplaatsen; in Grie-kenland rekenden zij bij Olympiaden: elders, naar gelang van tijd en land bij maan- of zonne jaren. Dezen zouden dus gemakkelijk eenen datum voor toekomstige gebeurtenis-sen kunnen opgeven, bij aldien hun die bekend is; maar behalve, dat hun dit niet altijd geoorloofd is, wordt hun dit bovendien belet, doordien zoo dikwijls als de bijkomende omstandigheden afhankelijk zijn van den vrijen wil en de eventueele beslissing van den mensch, de juiste datum, werkelijk dan eerst bestaat als de gebeurtenis vervuld is.

Daarom kunnen met alle omstandigheden beschreven voorzeggingen geene ze-kerheid aanbieden, en moet men ze dientengevolge, zelfs als zij geene kenmerken *voor gegronde verdenking* opleveren, alleen als waarschijnlijkheden aannemen. De wezenlijk verstandige Geesten, voorspellen dan ook nooit iets met eenen bepaalden datum; zij ver-genoegen zich, met ons de uitkomst van dingen die ons nuttig zijn te weten, te doen voorgevoelen. Door op de mededeeling van bijzonderheden aantedingen, stelt men zich bloot aan de mystificatie van lichtzinnige Geesten, die, zonder zich om de waarheid te bekommeren, alles voorspellen wat men wil, en zich over den angst en de teleurstelling-ge, die zij veroorzaken vroolijk maken.

De voorzeggingen, die de meeste waarschijnlijkheid van waarheid opleveren zijn de zoodanige, die het karakter van algemeen en menschlievend nut hebben; op de ande-ren moet men dan eerst rekenen als zij vervuld zijn. Naarmate van omstandigheden kan men ze als waarschuwingen beschouwen, maar het zou onvoorzichtig zijn, als men op hunne vervulling op den bepaalden dag rekenende, er voorbarig zijne handelingen naar ging regelen. Men kan het als zeker aannemen, dat hoe meer de voorspellingen in bij-zonderheden treden, zij des te meer verdacht zijn.

17. De vorm waarin tot nu toe vrij algemeen de voorspellingen gedaan zijn, maakt er wezenlijk onverklaarbare raadsels van. Die geheimzinnige en kabalistische vorm, waarvan Nostradamus het volmaakte tijpe aanbiedt, geeft hen een zeker prestige in de oogen van het volk, dat er, naar gelang de voorspellingen onverstaanbaarder zijn, ook grooter waarde aanhecht. Door de dubbelzinnigheid waarin zij vervat zijn, zijn zij

voor zeer uiteenlopende uitlegging vatbaar, zoodat naar gelang van de beteekenis, die men aan sommige allegorische of conventioneele woorden geeft, of wel naar gelang van de wijze om de zonderlinge verwarde en samengestelde manier van berekening der datums op te maken, men met een weinig goeden wil, er bijna alles wat men verlangt in vinden kan.

Hoe dit ook zij, men kan niet ontkennen, dat er sommigen bestaan, die een ernstig karakter dragen, en die door hunne waarheid verstomd doen staan. Waarschijnlijk bestond er in dien tijd voor dien duisteren vorm eene goede reden, en is die wellicht zelfs noodzakelijk geweest.

De omstandigheden zijn nu niet meer dezelfde; het positivisme dezer eeuw zou zich moeielijk meer met die sibyllijnsche uitspraken te vreden stellen. In onzen tijd vinden dan ook de voorspellingen niet meer in dien zonderlingen vorm plaats; die der Geesten zijn in 't geheel niet mijstiek; hunne taal is die van ieder menschen, en die welke zij bij hun leven zouden gevoerd hebben, omdat zij niet opgehouden hebben tot de menschheid te behooren: zij doen ons de toekomstige dingen, hetzij ze ons persoonlijk of het algemeen betreffen, bij aldien dit nuttig voor ons is, naar de mate van het doorzicht waarmede zij begaafd zijn, voorgevoelen, zooals dit raadgevers of vrienden doen zouden. Hun vooruitzien moet men dus meer als waarschuwingen, die den vrijen wil in niets belemmeren, dan eigenlijk gezegde door het noodlot als vastbepaalde voorspellingen beschouwen. Daarenboven geven zij gewoonlijk ook rekenschap van hunne zienswijze, omdat zij niet willen, dat de mensch zijne rede, door een blind geloof zal vernietigen, en zij stellen ons dus in staat om er de juistheid van te kunnen beoordeelen.

18. Ook het tegenwoordige menschdom heeft zijne profeten. Menig schrijver, dichter, letterkundige, geschiedschrijver of wijsgeer, heeft in zijne geschriften, den toekomstigen loop der dingen voorspeld, die men nu verwezenlijkt ziet.

Deze gave ligt waarschijnlijk dikwijls aan het helder oordeel waardoor logische gevolgtrekkingen voor de toekomst uit het tegenwoordige te maken zijn; maar het is ook dikwijls het gevolg van eene onbewuste bijzondere soort van helderziendheid of van eene ingeving van buiten af. Hetgeen zulke menschen bij hun leven deden, kunnen zij des te beter en met meer nauwkeurigheid als Geest doen, nu hun Geestenleven niet meer door de stof verduisterd wordt.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

De Voorspellingen in het Evangelie.

Niemand is Profeet in zijn eigen land. Dood en lijden van Jezus. Vervolging der Apostelen. Onboetvaardige steden. Verwoesting van den Tempel en van Jeruzalem. Vloek over de Fariseën. Mijne woorden zullen niet voorbijgaan. De hoeksteen. Gelijkenis van de moordadige arbeiders in den wijngaard. Eéne kudde en een herder. De komst van Elias. Aankondiging van den Trooster. Tweede komst van Jezus. Teekenen van Voorboden. Uwe Zonen en uwe Dochteren zullen profeteren. Laatste Oordeel.

Niemand is profeet in zijn eigen land.

1. En gekomen zijnde in zijn vaderland, leerde hij hen in hunne synagoge, zoodat zij zich ontzettekeden, en zeiden: Van waar komt dezen die wijsheid en die krachten? Is deze niet de zoon des timmermans? en is zijne moeder, niet genaamd Maria, en zijne broeders Jacobus en Jozes, en Simon en Judas? En zijne zusters, Zijn zij niet allen bij ons? Van waar bekomt dan dezen dit alles? En zij werden aan hem geërgerd. Maar Jezus zeide tot hen: Een profeet is niet ongeëerd dan in zijn vaderland, en in zijn huis. En hij heeft aldaar niet vele krachten gedaan, vanwege hun ongelooft. (Matth. XIII, v. 54—58.)

2. Jezus sprak hier eene waarheid, die spreekwoordelijk geworden is, en die men nog zou kunnen uitbreiden door te zeggen; *dat niemand zoo lang hij leeft, profeet is.*

In de tegenwoordige spreekwijze verstaat men hiermede het aanzien, dat iemand onder de zijnen, en van de geenen waaronder hij leeft geniet, het vertrouwen, dat hij hen door zijne meerdere kennis en verstand inboezemt. Zoo er hierbij al uitzonderingen bestaan, dan zijn zij toch zeer zeldzaam, en in elk geval nooit volkomen. De reden dier waarheid is een natuurlijk gevolg van de menschelijke zwakheid, die men volgenderwijze kan verklaren:

De gewoonte om elkander van af zijne jeugd, in de gewone omstandigheden van het leven te zien, doet onder de menschen eene zekere materieele gelijkheid ontstaan, die hen dikwijls doet wijgeren bij iemand, waarmede zij als makker of als dischgenoot hebben omgegaan, die uit dezelfde omgeving waartoe zij zelf behooren afkomstig is en van wiens jeugdige streken zij getuigen zijn geweest, eene zedelijke meerderheid te erkennen; hunne hoogmoed gevoelt zich door het overwicht, dat hij op hen uitoefent gekrenkt. Al wie zich boven het gewone peil der menschen verheft, is altijd aan wangunst en naijver blootgesteld: al degenen, die zich niet in staat gevoelen om de hoogte waarop

zij staan te bereiken, doen al het mogelijke om hen door geringschatting, schimpen en lasteren te verlagen; naarmate zij beter inzien hoe klein zij zelf zijn, schreeuwen zij des te harder en denken door hun misbaar zichzelf te verheffen en hen in de schaduw te stellen. Dit is de geschiedenis der menschheid, en die zal altijd zoo blijven, zoolang de mensch zijne zedelijke natuur niet begrijpt en zijn zedelijken gezichteinder niet uitgebreid zal hebben; dit vooroordeel is dan ook aan die alledaagsche en bekrompen geesten eigen, die alles aan hun eigen *ik* toetsen.

Van den anderen kant vormt men zich gemeenlijk van menschen, die men alleen door hunnen geest kent een ideaal dat naar gelang van tijd en afstand in verhevenheid toeneemt, men ontnemt hen bijna hunne menschheid: het is als of zij niet als alle menschen moeten spreken en gevoelen, als of hunne taal en hunne gedachten altijd het verhevene moet bereiken, en men vergeet, dat de geest niet altijd ingespannen en in eene toestand van oversprikkeling zijn kan. In den dagelijkschen omgang van het gewone leven, ziet men te veel den stoffelijken mensch, die zich door niets van het algemeen, onderscheidt. De lichamelijke mensch, die de zinnen treft, wischt den geestelijken mensch, die alleen den geest treft bijna uit: *op eenen afstand, ziet men alleen de flikkeringen van het vernuft; van nabij ziet men den geest in zijne rust.*

Die tegenstelling na den dood, niet meer bestaande, blijft de geestelijke mensch alleen, overig, die ons dan des te grooter voorkomt naar gelang de herinnering aan den lichamelijken mensch verder van ons verwijderd is. Dit is de reden waarom menschen, die hunne doortocht op aarde door arbeid van erkende waarde hebben gekenmerkt, meer na hunnen dood dan gedurende hun leven gewaardeerd worden. Zij worden onpartijdig beoordeeld, omdat de wangunstigen en ijverzuchtigen van het wereldtooneel verdwenen zijnde, het persoonlijk antagonisme niet meer bestaat. Het nageslacht is een onpartijdig rechter, welke de waarde van den geestenaar schat, dien zonder blinde geestdrijverij aanneemt bijaldien die goed is of zonder haat verwerpt, indien hij slecht is, zonder aanzien van dengenen, die hem voortgebracht heeft.

Jezus kon des te minder de gevolgen van dit aan de menschelijke natuur eigen, beginsel ontgaan, omdat hij te midden van een weinig verlichte omgeving en onder menschen, die geheel aan het stoffelijk leven toegewijd waren, leefde. Zijne landgenooten zagen in hem niets anders dan den zoon van den timmerman, de broeder van menschen, die even onwetend als zij zelf waren, en zij vroegen zichzelf af, door wat hij boven hen verheven kon zijn, en met welk recht hij hen berispte, daarom ging Jezus, bemerkende, dat zijne woorden minder ingang bij de zijnen, die hem verachten dan bij vreemden vond, bij dezen, die naar hem luisterden, en bij wien hij sympathie ontmoette, prediken.

Welke de gevoelens waren, die de nabestaanden van Jezus over hem koesterden, kan men nagaan uit het feit, dat zijn eigen broeders, vergezeld van zijne moeder, in eene vergadering kwamen waar Jezus zich bevond, om zich van hem meester, te maken,

zeggende *dat hij buiten zijne zinnen was*. (Marcus III v. 20, 21; 31—35. — *Evangelie volgens het Spiritisme*, hoofdst. XIV.)

Dus van den eenen kant beschuldigden de priesters en de Farizeeën Jezus dat hij door den duivel handelde; terwijl van den anderen kant zijne naaste betrekkingen hem als een krankzinnige beschouwden. Is het ook niet alzo op den huidigen dag met de Spiritisten, en mogen dezen zich dan wel beklagen, dat zij geene betere behandeling van hunne landgenooten dan Jezus in zijnen tijd, ondervinden? Hetgeen voor twee duizend jaren bij een onwetend volk geene verwondering kan baren, wekt zeker meer de verwondering op bij beschaafde volken in de negentiende eeuw.

Dood en lijden van Jezus.

3. (Na de genezing van den bezetene.) En zij werden allen verslagen over de grootdadigheid Gods. En als zij allen zich verwonderden over al de dingen, die Jezus gedaan had, zeide hij tot zijne discipelen: Legt gij deze woorden in uwe ooren: Want de Zoon des menschen zal overgeleverd worden in der menschen handen. Maar zij verstonden dit woord niet, en het was voor hen verborgen, alzo dat zij het niet begrepen; en zij vreesden, van dat woord hem te vragen. (Lucas IX v. 43—45).

4. Van toen aan begon Jezus zijne discipelen te vertoonen, dat hij moest heengaan naar Jeruzalem, en veel lijden van de ouderlingen, en overpriesteren, en schriftgeleerden, en gedood worden, en ten derden dage opgewekt worden. (Matth: XVI v. 21.)

5. En als zij in Galilea verkeerden, zeide Jezus tot hen: De Zoon des menschen zal overgeleverd worden in handen der menschen; En zij zullen hem dooden, en ten derden dage zal hij opgewekt worden. En zij werden zeer bedroefd. (Matth. XVII v. 21-22.)

6. En Jezus opgaande naar Jeruzalem, nam tot zich de twaalf discipelen alleen op den weg en zeide tot hen: Ziet wij gaan op naar Jeruzalem, en de Zoon des menschen zal den overpriesteren en schriftgeleerden overgeleverd worden, en zij zullen hem ter dood veroordeelen; En zij zullen hem den heidenen overleveren, om hem te bespotten en te geeselen, en te kruisigen; en ten derden dage zal hij wederopstaan (Matth. XX v. 17-19).

7. En hij (Jezus) nam de twaalfen bij zich, en zeide tot hen: Ziet wij gaan op naar Jeruzalem, en het zal alles volbracht worden aan den Zoon des menschen, wat geschreven is door de profeten. Want hij zal den heidenen overgeleverd worden, en hij zal bespot, smadelijk behandeld en bespogen worden. En hem gegeeseld hebbende, zullen zij hem dooden; en ten derden dage zal hij wederopstaan.

En zij verstonden geen van deze dingen; en dit woord was voor hun verborgen, en zij verstonden niet hetgeen gezegd werd. (Lucas XVIII v. 31—34.)

8. En het is geschied, als Jezus al deze woorden geëindigd had, dat hij tot zijne discipelen zeide: Gij weet, dat na twee dagen het pascha is, en de Zoon des menschen zal overgeleverd worden, om gekruisigd te worden.

Toen vergaderden de overpriesters, en de schriftgeleerden, en de ouderlingen des volks, in de zaal des hoogepriesters, Kajafas; En zij beraadslaagden te zamen, dat zij Jezus met listigheid vangen en dooden zouden. Doch zij zeiden: Niet in het feest, opdat er geen oproer worde onder het volk. (Matth. XXVI v. 1 — 5).

9. Te dienzelven dage kwamen er eenige Farizeeën zeggende tot hem: Ga weg en vertrek van hier; want Herodus wil u dooden. En hij zeide tot hen: Gaat heen en zegt dien vos: Zie, ik werp duivelen uit, en maak gezond, heden en morgen, en ten derden dage worde ik voleindigd. (Lucas XIII, v. 31—32.)

Vervolging der apostelen.

10. Maar wacht u voor de menschen: want zij zullen u overleveren in de raadsvergaderingen, en in hunne synagogen zullen zij u geeselen. En gij zult ook voor stadhouders en koningen geleid worden, om mijnnentwil, hun en den heidenen tot getuigenis. (Matth. X v. 17, 18.)

11. Zij zullen u uit de synagogen werpen; ja de ure komt, dat een iegelijk, die u zal dooden, zal rneenen Gode eenen dienst te doen. En deze dingen zullen zij u doen, omdat zij den vader niet gekend hebben, noch mij. Maar deze dingen heb ik tot u gesproken, opdat wanneer de ure zal gekomen zijn, gij dezelve moogt gedenken, dat ik ze u gezegd heb. (Johannes XVI v. 2—4).

12. En gij zult overgeleverd worden ook van ouders, en broeders, en magen, en vrienden; en zij zullen er sommigen uit u dooden. En gij zult van allen gehaat worden om mijns naams wil. Doch niet een haar van uw hoofd zal verloren gaan. Bezit uwe zielen in lijdzaamheid. (Lucas XXI, v. 16—19).

13. (Marteldood van Petrus.) Voorwaar, voorwaar zeg ik u: toen gij jonger waart, gordet gij u zelve, en wandeldet, alwaar gij wildet; maar wanneer gij zult oud geworden zijn, zoo zult gij uwe handen uitstrekken, en een ander zal u gorden, en brengen, waar gij niet wilt. En dit zeide hij, beteekende, met hoedanigen dood hij God verheerlijken zou. (Johannes XXI v. 18, 19.)

Onboetvaardige steden.

14. Toen begon hij de steden, waarin zijne krachten meest geschied waren, te

verwijten, omdat zij zich niet bekeerd hadden.

Wee u, Chorazin! wee u Bethsaïda! want zoo in Tyrus en Sidon de krachten waren geschied, die in u geschied zijn, zij zouden zich eertijds in zak en assche bekeerd hebben. Doch ik zeg u: het zal Tyrus en Sidon verdragelijker zijn in den dag des oordeels, dan u lieden.

En gij, Kapérnaum! die tot den hemel toe zijt verhoogd, gij zult tot de hel toe nedergestooten worden. Want zoo in Sodom die krachten waren geschied, die in u geschied zijn, zij zouden tot op den huidigen dag gebleven zijn. Doch ik zeg u, dat het den lande van Sodom verdragelijker zal zijn in den dag des oordeels, dan u. (Mattheus XI v, 20—24.)

Verwoesting van den tempel en van Jeruzalem.

15. En Jezus ging uit en vertrok van den tempel; en zijne discipelen kwamen bij hem, om hem de gebouwen des tempels te toonen. En Jezus zeide tot hen: Ziet gij niet al deze dingen? Voorwaar zeg ik: Hier zal niet een steen op den anderen steen gelaten worden, die niet afgebroken zal worden. (Matth. XXIV, v. 1, 2.)

16. En als hij nabij kwam, en de stad (Jeruzalem) zag, weende hij over haar, Zeggende: Och of gij ook bekendet, ook nog in dezen uwen dag, hetgeen tot uwen vrede dient! Maar nu is het verborgen voor uwe oogen. Want er zullen dagen over u komen, dat uwe vijanden eene begraving rondom u zullen opwerpen, en zullen u omsingelen, en u van alle zijden benauwen. En zij zullen u tot den grond nederwerpen, en uwe kinderen in u; en zij zullen in u den eenen steen op den anderen steen niet laten: daarom dat gij den tijd uwer bezoeking niet bekend hebt. (Lucas XIX v. 41—44.)

17. Doch ik moet heden, en morgen, en den volgenden dag reizen: want het gebeurt niet, dat een profeet gedood wordt buiten Jeruzalem.

Jeruzalem, Jezuzalem! gij die de profeten doodt, en steenigt, die tot u gezonden zijn! hoe menigmaal heb ik uwe kinderen willen bij een vergaren, gelijkewijs, eene hen hare kiekens onder de vleugelen vergadert; en gij lieden hebt niet gewild. Ziet uw huis wordt u lieden woest gelaten. En voorwaar ik zeg u, dat gij mij niet zult zien, totdat de tijd zal gekomen zijn, als gij zult zeggen: Gezegend is hij, die komt in den naam des Heeren. (Lucas XIII v. 33—35.)

18. Maar wanneer gij zien zult, dat Jeruzalem van Keirlegers omsingeld wordt, zoo weet als dan, dat hare verwoesting nabij gekomen is. Alsdan die in Judea zijn, dat zij vlieden naar de bergen; en die in het midden van dezelve zijn, dat zij daaruit trekken; en die op de velden zijn, dat zij in dezelve niet komen. Want deze zijn dagen der wraak, op dat alles vervuld worde, dat geschreven is. Doch wee de bevruchte en de zogende vrou-

wen in die dagen! want er zal groote nood zijn in het land, en toorn over dit volk. En zij zullen vallen door de scherpste des zwaards, en gevankelijk weggevoerd worden onder alle volken; en Jeruzalem zal van de heidenen vertreden worden, totdat de tijden der heidenen vervuld zullen zijn. (Lucas XXI v. 20—24.)

19. (Jezus ter gerechtplaats geleid wordende.) En eene groote menigte van volk en van vrouwen volgde hem, welke ook weenden en hem beklaagden. En Jezus, zich tot haar keerende, zeide: Gij dochters van Jeruzalem! weent niet over mij, maar weent over u zelve, en over uwe kinderen. Want ziet, er komen dagen, in welke men zeggen zal: Zalig zijn de onvruchtbaren, en de borsten die niet gezoogd hebben. Alsdan zullen zij beginnen te zeggen tot de bergen: Valt op ons; en tot de heuvelen: Bedekt ons. Want indien zij dit doen aan het groene hout, wat zal aan het dorre geschieden? (Lucas XXIII v. 27 — 31.)

20. De gave van het voorgevoel van toekomstige dingen, is eene van die eigenschappen der ziel, welke hare verklaring in de theorie der voorwetenschap vindt. Jezus bezat die gave zooals alle anderen in den hoogsten graad. Hij heeft dus de gebeurtenissen, die op zijne dood zouden volgen kunnen voorzien zonder dat hieraan iets bovennatuurlijks verbonden is, daar men dit verschijnsel onder de meest gewone omstandigheden, onder onze oogen ziet plaats vinden. Het gebeurt toch niet zelden dat individuen het oogenblik van hun dood met juistheid voorspellen; dit komt omdat hunne ziel in de oogenblikken van hare vrijheid, zich in den toestand bevindt van den man boven op den berg (*hoofdst. XVI nr. 1*); haar gezicht omvat den geheelen afgeleggen weg en ziet er de eindpaal van.

Met Jezus moest dit des te meer het geval zijn, doordien hij het bewustzijn bezat van de zending die hem opgedragen was; hij wist dat terdoodbrenging er het natuurlijke gevolg van was. Het zien in den geest, dat bij hem even als het doorzien der gedachten onafgebroken plaats vond, moesten er hem de bijzonderheden en het noodlottige oogenblik van aanwijzen. Om dezelfde reden, kon hij de verwoesting van den tempel, die van Jeruzalem, en de rampen die zijne bewoners zouden treffen zoomede de verstrooing der Joden voorzien.

21. Het ongeloof, het geestelijke van de stof onafhankelijke leven, niet erkennende, kan zich van de voorwetenschap geene rekenschap geven: daarom loochent hij haar en schrijft de niet te miskennen feiten van dien aard, die onder zijne oogen plaats grijpen, aan het toeval toe. Het is opmerkelijk dat het ongeloof voor het onderzoek van alle psychische verschijnselen, die aan alle kanten plaats vinden, terugdeinst; waarschijnlijk uit vrees er de ziel uit te zien opdagen om hen te logenstraffen.

Vloek over de Farizeeën.

22. (Johannes den dooper.) Dan ziende velen van de Farizeeën en Sadduceeën tot zijnen doop komen, sprak tot hen: Gij adderengebroidsels! wie heeft u aangewezen te vlieden van den toekomenden toorn? Brengt dan vruchten voort, der bekeering waardig. En meent niet bij u zelve te zeggen: Wij hebben Abraham tot eenen vader; want ik zeg u, dat God zelfs uit deze steenen Abraham kinderen kan verwekken. En ook is alreeds de bijl aan den wortel der boomen gelegd; alle boom dan, die geen goede vrucht voortbrengt, wordt uitgehouwen en in het vuur geworpen. (Matth. III, v. 7—10.)

23. Maar wee u, gij schriftgeleerden en Farizeeën, gij geveinsden! want gij sluit het koninkrijk der hemelen voor de menschen, overmits gij daar niet ingaat, noch degenen, die ingaan zouden laat ingaan.

Wee u, gij schriftgeleerden en Farizeeën, gij geveinsden! want gij eet de huizen der weduwen op, en dat onder den schijn van lang te bidden: daarom zult gij te zwaarder oordeel ontvangen.

Wee u, gij schriftgeleerden en Farizeeën, gij geveinsden! want gij omreist zee en land, om éénen Jodengenoot te maken, en als hij het geworden is, zoo maakt gij hem een kind der helle, tweemaal meer dan gij zijt.

Wee u, gij blinde leidslieden! die zegt: Zoo wie gezworen zal hebben bij den tempel, dat is niets; maar zoo wie gezworen zal hebben bij het gouds des tempels, die is schuldig. Gij dwazen en blinden! Want welk is meerder? het goud, of de tempel, die het goud heiligt? En zoo wie gezworen zal hebben bij het altaar, dat is niets; maar zoo wie gezworen zal hebben bij de gave, die daarop is, die is schuldig. Gij dwazen en blinden! want wat is meerder? de gave, of het altaar, dat de gave heiligt? Daarom wie zweert bij het altaar, die zweert bij hetselve, en bij al wat daarop is. En wie zweert bij den tempel, die zweert bij denzelfden, en bij Hem die daarin woont. En wie zweert bij den hemel, die zweert bij den troon Gods, en bij Hem die daarop zit.

Wee u, gij schriftgeleerden en Farizeeën, geveinsden! want gij vertient de munte en de dille, en het komijn, en gij laat na het zwaarste der wet, namelijk het oordeel, en de barmhartigheid, en het geloof. Deze dingen moest men doen, en de andere niet nalaten. Gij blinde leidslieden, die de mug uitzijgt, en den kemel doorzweelt!

Wee u, gij schriftgeleerden en Farizeeën, gij geveinsden! want gij reinigt het buitenste des drinkbekers en des schotels, maar van binnen zijn ze vol roof en onmatigheid. Gij blinde Farizeeër! reinig eerst, wat binnen in den drinkbeker en den schotel is, opdat ook het buitenste derzelve rein worde.

Wee u, gij schriftgeleerden en Farizeeën, gij geveinsden! want gij zijt den witgepleisterden graven gelijk, die van buiten wel schoon schijnen, maar van binnen zijn ze vol doodsbeenderen en alle onreinigheid. Alzoo ook schijnt gij wel den menschen van

buiten rechtvaardig, maar van binnen zijt gij vol geveinsdheid en ongerechtigheid.

Wee u, gij schriftgeleerden en Farizeeën, gij geveinsden! want gij bouwt de graven der profeten op, en versiert de grafteekenen der rechtvaardigen; En zegt: Indien wij in de tijden onzer vaderen waren geweest, wij zouden met hen geene gemeenschap gehad hebben aan het bloed der profeten. Aldus getuigt gij tegen u zelven, dat gij kinderen zijt dergenen, die de profeten gedood hebben. Gij dan ook vervult de mate uwer vaderen! Gij slangen, gij adderen gebroedsels! hoe zoudt gij de helsche verdoemenis ontvlieden? Daarom ziet, ik zende tot u profeten, en wijzen, en schriftgeleerden, en daaruit zult gij sommigen dooden en kruisigen, en sommigen zult gij geeselen in uwe synagogen, en zult hen vervolgen van stad tot stad. Op dat op u kome al het regtvaardige bloed, dat vergoten is op aarde, van het bloed des regtvaardigen Abels af, tot op het bloed van Zacharia, den zoon van Barachia, welken gij gedood hebt, tusschen den tempel en het altaar. Voorwaar zeg ik u: al deze dingen zullen komen over dit geslacht. (Matth. XXIII v. 13—36.)

Mijne woorden zullen niet voorbijgaan.

24. Toen kwamen zijne discipelen tot hem (Jezus) en zeiden tot hem: Weet gij wel dat de Farizeeën deze rede hoorende, geërgerd zijn geweest? Maar hij, antwoordende, zeide: Allen plant, die mijn hemelsche Vader niet geplant heeft, zal uitgeroeid worden. Laat hen varen, zij zijn blinde leidlieden der blinden. Indien nu de blinde den blinden leidt, zoo zullen zij beiden in de gracht vallen. (Matth. XV v. 12-14.)

25. De hemel en aarde zullen voorbijgaan, maar mijne woorden zullen geenszins voorbijgaan. (Matth. XXIV, v. 35.)

26. De woorden van Jezus, zullen niet voorbijgaan, omdat zij ten allen tijde waar zullen zijn, zijn zedekundig wetboek zal eeuwig zijn, omdat het 't goede als voorwaarde voor den mensen stelt, tot bereiking van zijne eeuwige bestemming. Maar zijn die woorden vrij van alle inmenging en valsche verklaring tot ons gekomen? Hebben alle christelijke sekten er den geest van begrepen? Heeft geen een er ten gevolge van onbekendheid met de wetten der natuur er den wezenlijken zin van verwrongen? Heeft geen een er een werktuig om te heerschen van gemaakt, om aan eerzucht te voldoen en stoffelijke belangen te bevorderen? Heeft geen een er een voetbank van gemaakt niet om zich ten hemel, maar zich op aarde te verheffen? Hebben allen de beoefening der deugd, die hij als uitdrukkelijke voorwaarde voor gelukzaligheid heeft vastgesteld, tot regel van hun gedrag gesteld? Zijn allen vrij van het verwijt dat Jezus tot de Farizeeën van zijnen tijd richtte? In één woord, zijn zij allen zoowel in theorie als praktijk de zuivere uitdrukking van zijne leer?

De waarheid één zijnde, kan niet in tegenstrijdige verklaringen vervat zijn, en Jezus heeft aan zijne woorden geen dubbelzinnige beteekenis kunnen willen geven. Zoo dus de verschillende sekten met elkander in tegenspraak zijn; zoo dus de eene als waarheid beschouwt, wat de anderen als ketterijen veroordeelen, dan is het onmogelijk, dat zij allen in de waarheid zijn. Hadden allen den waren zin van het evangelisch onderwijs aangenomen, dan zouden zij elkaar allen op hetzelfde terrein ontmoet hebben, en er zouden geene sekten bestaan.

Hetgeen niet voorbij zal gaan, is de ware zin van de woorden van Jezus, wat wel voorbij zal gaan is, datgeene wat de mensch op den valschen zin, dien hij aan die woorden heeft gegeven, opgebouwd heeft.

Jezus, de zending ontvangen hebbende, om aan den mensch Gods gedachte over te brengen, zoo kan alleen zijne zuivere leer de uitdrukking van die gedachte zijn, daarom zegt hij: *Alle plant, die mijn hemelsche Vader niet geplant heeft, zal uitgeroeid worden.*

De hoeksteen.

27. Hebt gij nooit gelezen in de Schriften: De steen, dien de bouwlieden verworpen hebben, deze is geworden tot een hoofd des hoeks; van den Heere is dat geschied, en het is wonderlijk in onze oogen? Daarom zeg ik ulieden dat het koninkrijk Gods van u zal weggenomen worden, en een volke gegeven, dat zijne vruchten voortbrengt. En, wie op dezen steen valt, die zal verpletterd worden; en op wien hij valt, dien zal hij vermorselen.

En als de overpriesters en Farizeën deze zijne gelijkenissen hoorden, verstonden zij, dat hij van hen sprak. En zoekende hem te vangen, vreesden zij de scharen, dewijl deze hem hielden voor een profeet. (Matth. XXI, v. 42—46.)

28. Het woord van Jezus is de hoeksteen geworden, dat wil zeggen de steen waarop het nieuwe gebouw van het geloof, dat op het oude is opgetrokken, gegrondvest is; de Joden, Overpriesters en Farizeën dit woord verwerpende zijn er door verpletterd geworden, zooals het allen zal verpletteren, die het miskend hebben of er in het belang van hunne eerzucht, de beteekenis van hebben verdraaid.

Gelijkenis van de moorddadige arbeiders in den wijngaard.

29. Er was een heer des huizes, die eenen wijngaard plantte, en zette eenen tuin daarom, en groef eenen wijnpersbak daarin, en bouwde eenen toren, en verhuurde dien

den landlieden, en reisde buiten 's lands.

Toen nu de tijd der vruchten genaakte, zond hij zijne dienstknechten tot de landlieden, om zijne vruchten te ontvangen. En de landlieden, nemende zijne dienstknechten, hebben den eenen geslagen, en den anderen gedood, en den derden gesteenigd. Wederom zond hij andere dienstknechten, meer in getal dan de eersten, en zij deden hun desgelijks. En ten laatste zond hij tot hen zijnen zoon, zeggende: Zij zullen mijnen zoon ontzien. Maar de landlieden, den zoon ziende, zeiden onder elkander: Deze is de erfgenaam, komt, laat ons hem dooden, en zijne erfenis aan ons behouden. En hem nemende, wierpen zij hem uit, buiten den wijngaard, en doodden hem.

Wanneer dan de heer des wijngaards komen zal, wat zal hij dien landlieden doen? Zij zeiden tot hem: Hij zal den kwaden eenen kwaden dood aandoen, en zal den wijngaard aan andere landlieden verhuren, die hem de vruchten op hare tijden zullen geven. (Matth. XXII, v, 33—41.)

30. De heer des huizes is God; de wijngaard, dien hij plantte, is de wet die hij vastgesteld heeft, de landlieden aan welke hij zijnen wijngaard verhuurd heeft, zijn de menschen, die zijn wet moeten onderwijzen en nakomen; de dienstknechten, die hij tot dezen gezonden heeft zijn de profeten; die zij omgebracht hebben; zijn zoon dien hij eindelijk tot hen zend is Jezus, dien zij even eens gedood hebben. Hoe zal de Heer nu zijne trouwloozen lasthebbers behandelen? Hij zal ze behandelen zoo als zij zijne zendingen bejegend hebben, en zal er anderen roepen, die hem beter verantwoording over het beheer van zijne bezittingen en omtrent de leiding van zijne kudde zullen afleggen. Zoo is het gegaan met de schriftgeleerden, met de opperpriesters en Farizeën; zoo zal het ook gaan, wanneer hij op nieuw aan een iegelijk rekenschap zal komen afvragen van hetgeen zij van zijne leer gemaakt hebben; hij zal aan hen, die er misbruik van gemaakt hebben, de macht ontnemen, want het is zijn wil dat zijn akker naar zijnen wil beheerd worde.

Na achttien eeuwen is het mensdom, dat de mannelijke leeftijd bereikt heeft, rijp om datgeene te begrijpen wat Jezus slechts even aangestipt heeft, omdat men hem, zoo als hij zelf zegt, niet begrepen zou hebben. En welke uitkomst hebben zij verkregen aan wien gedurende dit lange tijdperk zijne godsdienstige opvoeding is opgedragen geweest? De onverschilligheid voor het geloof in de plaats te zien komen, en het ongeloof als leerstelsel verheven te zien. En inderdaad, er is geen tijdperk geweest in welke de twijfelzucht en de geest van ontkenning zooals nu onder alle standen der maatschappij verspreid was.

Maar al liggen sommige woorden van den Christus onder zinnebeelden verborgen, zoo is hij toch omtrent alles wat gedrahtslij, wat de betrekking tusschen menschen onderling, wat de zedekundige beginselen als voorwaarden voor gelukzaligheid be-

treft, helder, duidelijk en ondubbelzinnig. (*Evangelie volgens het spiritisme hoofdst XV.*)

Wat heeft men van zijne voorschriften tot liefdadigheid, liefde en verdraagzaamheid gemaakt; wat van de aanbeveling, die hij zijnen apostelen deed om de menschen door zachtheid te overtuigen, te bekeeren, wat van de eenvoudigheid, nederigheid, onbaatzuchtigheid, en alle deugden waarvan hij het voorbeeld gegeven heeft? In zijnen naam hebben de menschen elkander vervloekt en het anathema over elkander uitgesproken; zij hebben elkander omgebracht in den naam van hem die gezegd heeft: Alle menschen zijn broeders. Men heeft een naijverig, wreed, wraakzuchtig en partijdig God gemaakt van Hem dien hij hen als oneindig rechtvaardig goed en barmhartig heeft doen kennen; men heeft aan dien God van vrede en waarheid, duizenden malen meer slachtoffers geofferd op brandstapels, door martelingen en vervolging, dan de heidenen ooit aan hunne valsche goden geofferd hebben; men heeft de gebeden en de zegeningen uit den hemel verkocht, in den naam van hem, die de handelaars uit den Tempel joeg, en die tot zijne discipelen zeide: Geef om niet, wat gij om niet verkregen hebt.

Wat zou de Christus zeggen, als hij nu weder onder ons leefde? Indien hij zijne vertegenwoordigers naar eer en rijkdom, naar de macht en pracht van de vorsten der wereld zag haken, terwijl hij, meer een koning dan de koningen der aarde zijne intrede in Jeruzalem, op eene ezelin gezeten, deed? Zou hij niet met recht tot hen kunnen zeggen: Wat hebt gij van mijn onderwijs gemaakt, gij die het gouden kalf bewierrookt, die het grootste gedeelte uwer gebeden den rijken toewijdt en voor de armen slechts een klein gedeelte over hebt, terwijl ik u gezegd heb: De eersten zullen de laatsten, en de laatsten zullen de eersten zijn in het koninkrijk der hemelen? Maar zooal de Christus niet lichamelijk onder ons is, hij is het toch in den Geest, en hij zal, zooals de heer des huizes in de gelijkenis, van de arbeiders in zijn wijngaard, over den opbrengst van dien wijngaard rekenschap vragen, als de tijd van den oogst gekomen zal zijn.

Ééne kudde en ééne herder.

31. Ik heb nog andere schapen, die van *dezen stal* niet zijn; deze moet ik ook toebrengen: en zij zullen mijne stem hooren: en het zal worden *ééne kudde, en één herder*. (Johannes X, v. 16.)

32. Door deze woorden geeft Jezus duidelijk te kennen, dat alle menschen zich eenmaal tot een éénig geloof zullen vereenigen, maar hoe zal die vereeniging tot stand kunnen komen? Dit komt ons moeielijk voor, bij de beschouwing: van de verschillen die tusschen de godsdiensten bestaan; van het antagonisme, dat zij onder hunne respectieve volgers gaande houden; van hunne hoofdigheid om zich als uitsluitend in het bezit der

waarheid te beschouwen. Allen willen wel de eenheid, maar allen vleien zich met de gedachte, dat die ten hunnen voordeele zal tot stand komen, en geen van allen zijn er toe geneigd om eenige concessie omtrent hun geloof te doen.

En toch zal de eenheid van geloof tot stand komen, zooals er reeds het streven bestaat om die in het maatschappelijke, in het staatkundige, in den handel, door opheffing der slagboomen, die de volken van elkander scheiden, door aannemen van elkan- ders, zeden, gewoonten en taal, tot stand te brengen: de volken der geheele aarde ver- broederen zich reeds, zooals die van de verschillende provinciën van hetzelfde land; men voorziet die eenheid, men verlangt er naar. Zij zal door de kracht der dingen tot stand komen, omdat het eene behoefte zal worden om de banden van broederschap tusschen de volken nauwer aantehalen; zij zal tot stand komen: door de ontwikkeling van den menschelijken geest, waardoor men het kinderachtige van die klove tusschen de volken zal inzien; door de vorderingen in kennis, die dagelijks de wezenlijke dwalingen, waarop zij berust aan den dag brengt, en één voor één de verweerde steenen uit hun verband rukt. Zooal de wetenschap, datgene in de godsdiensten afbreekt, wat het werk van men- schen en de vrucht van de onbekendheid met de wetten der natuur is; kan zij toch, in weerwil, dat sommigen dit beweren, niet datgene afbreken wat Gods werk en eeuwige waarheid is; de toevoegselen er van opruimende, bereidt zij den weg tot eenheid.

Om tot de eenheid te geraken, zullen de godsdiensten elkander op een onzijdig, doch op een terrein aan allen gemeen, moeten ontmoeten; daartoe zullen zij allen, de eene meer de ander minder naar gelang van het aantal bijzondere leerstellingen van elk: op eenige punten moeten toegeven en zich opofferingen moeten getroosten. Maar door het beginsel van onveranderlijkheid, dat zij allen verkondigen, kan het initiatief voor die concessiën niet uit het officieële kamp komen; inplaats dat dit van boven af eenen aan- vang zal nemen zal dit door het individuële initiatief van onderen af beginnen. Sinds eenigen tijd heeft er eene beweging van decentralisatie plaats, die eene onweerstaanba- re macht dreigt te worden. Het beginsel van onveranderlijkheid, dat tot nu toe door de godsdiensten als een beschermend schild beschouwd wordt, zal juist een element tot af- breking worden, omdat de eerediensten, onbeweeglijk blijvende, terwijl de maatschappij voorwaarts gaat, door deze eerst voorbij gestreeft, en daarna door den stroom der voor- uitgang verzwolgen zal worden.

Indien van degenen, die zich geheel of wel ten deele van de hoofdstammen los maken, wier getal steeds toeneemt, sommigen niets willen, dan wil toch de groote meer- derheid, die zich in het geheel niet met het *niet* vereenigen kan, wel iets; dat iets heeft in hunne gedachte nog geenen bepaalden vorm aangenomen, maar zij hebben er toch een voorgevoel van, zij trachten allen, doch langs verschillende wegen naar hetzelfde, doel, en van dezen zal de beweging van centralistie om de éénheid, eenen aanvang nemen.

Bij den tegenwoordigen stand der denkbeelden en der wetenschap zal die gods-

dienst waaronder alle menschen zich éénmaal als onder eene vaan zullen vereenigen, die godsdienst zijn, die het meest aan de rede en de rechtmatige verzuchtingen van hart en verstand zal voldoen; die op geen enkel punt door de stellige wetenschap gelogenstraft zal worden; die in plaats, van onbeweeglijk te blijven, het menschdom in zijne voorwaartsche beweging zal volgen zonder zich ooit te laten voorbijstreven; die niet exclusief noch onverdraagzaam zal zijn; eindelijk die godsdienst, welke het geschikste zal zijn om het rijk van het goede, door betrachtning van liefde en algemeene broederschap, op aarde te stichten.

Onder de thans bestaande godsdiensten zullen die, welke het meest aan die normale voorwaarden beantwoorden, de: minste concessiën te doen hebben; bestond er een, die aan allen geheel voldeed, dan zou deze de natuurlijke grondslag, voor de toekomstige eenheid worden; die eenheid zal zich vestigen om den godsdienst die, niet volgens eene officieële uitspraak, want het geweten laat zich niet gebieden, maar door individueele en vrijwillige toetreding, blijkt het minste voor de rede te wenschen over te laten.

Het antagonisme wordt het meest tusschen de godsdiensten onderhouden, door het denkbeeld, dat elk zich van zijnen bijzonderen God vormt, en door hunne aanmatiging, dat de hunne de eenige ware en machtigste is, en onophoudelijk in vijandschap met de goden der andere eerediensten verkeert en hunnen invloed bestrijdt. Zoodra zij overtuigd zullen zijn, dat er slechts een éénig God in het heelal bestaat, en dat deze in werkelijkheid denzelfden God is die zij, het zij onder den, naam van Jehovah, Allah of Deus aanbidden, wanneer zij het over Zijne essentieele eigenschappen eens zullen zijn, dan zullen zij inzien, dat een éénig wezen, slechts eenen éénigen wil kan hebben; dan zullen zij als dienaren van denzelfden Meester, en als kinderen van denzelfden Vader, elkander de hand reiken, en eene groote schrede nader tot de Eenheid gekomen zijn.

De komst van Elias.

33. En zijne discipelen vraagden hem, zeggende: Wat zeggen dan de schriftgeleerden, dat Elias eerst moet komen? — Doch Jezus, antwoordende, zeide tot hen: Elias zal wel eerst komen, en alles weder oprichten.

Maar ik zeg u, dat Elias nu gekomen is, en zij hebben hem niet gekend, doch zij hebben aan hem gedaan al wat zij hebben gewild; alzoo zal ook de Zoon des menschen van hen lijden.

Toen verstonden de discipelen, dat hij hun van Johannes den Dooper gesproken had. (Matth. XVII, v. 10-13.)

34. Elias was reeds in den persoon van Johannes den Dooper teruggekomen.

(*Evangelie volgens het Spiritisme* hoofdst. IV, nr. 10). Zijne nieuwe komst wordt op eene duidelijke wijze voorspeld; en daar hij slechts met een nieuw lichaam kan komen, ligt hierin de formeele bevestiging van het beginsel der veelvuldige levens opgesloten. (*Evangelie volgens het Spiritisme* hoofdst. IV.)

Aankondiging van den Trooster.

35. Indien gij mij lief hebt, zoo bewaart mijne geboden. En ik zal den Vader bidden, en Hij zal u eenen anderen Trooster geven, opdat hij bij u blijve in der eeuwigheid; Namelijk *den Geest der waarheid*, welken de wereld niet kan ontvangen, want zij ziet hem niet, en kent hem niet; maar gij kent hem, want hij blijft bij ulieden en zal in u zijn. Maar de Trooster, de Heilige Geest, welke de Vader zenden zal in mijnen naam, die zal u alles leeren, en zal u indachtig maken alles, wat ik u gezegd heb. (Johannes XIV, v. 15—17 en 26. — *het Evangelie volgens het Spiritisme*, hoofdst. VI).

36. Doch ik zeg u de waarheid: het is u nut, dat ik wegga: want indien ik niet wegga, zoo zal de Trooster tot u niet komen; maar indien ik heenga, zoo zal ik hem tot u zenden. En die gekomen zijnde, zal de wereld overtuigen van zonde, en van gerechtigheid en van oordeel: Van zonde, omdat zij in mij niet gelooven: En van gerechtigheid, omdat ik tot mijnen Vader heenga, en gij zult mij niet meer zien; En van oordeel, omdat de overste dezer wereld geoordeeld is.

Nog vele dingen heb ik u te zeggen, doch gij kunt dit nu niet dragen.

Maar *wanneer die zal gekomen zijn, namelijk de Geest der waarheid, hij zal u in al de waarheid leiden*, want hij zal van zichzelf niet spreken, maar zoo wat hij gehoord zal hebben zal hij spreken en de toekomstige dingen zal hij u verkondigen.

Die zal mij verheerlijken; want hij zal het uit het mijne nemen, en zal het u verkondigen. (Johannes XVI, v. 7—14).

37. Deze voorspelling is, van uit het godsdienstig oogpunt beschouwd, ontegenzeggelijk eene der gewichtigsten, want zij bevestigt op ondubbelzinnige wijze, dat Jezus, *niet alles gezegd heeft, wat hij te zeggen had*, omdat hij niet begrepen zou zijn geworden, zelf niet door zijne apostelen, want het is tot hen dat hij dit zegt. Indien hij hen geheime voorschriften gegeven had, dan zou dit in de Evangelien vermeld zijn geworden. Daar hij dus niet alles aan zijne discipelen gezegd heeft, zoo hebben de opvolgers van dezen, ook daaromtrent niet meer dan zij, kunnen weten; zij hebben zich dus omtrent de beteekenis van de woorden van Jezus kunnen vergissen, en aan zijne gedachten, die dikwijls onder eenen parabolischen vorm verborgen lagen, eene verkeerde uitlegging kunnen geven. De godsdiensten, die op de Evangelien gegrond zijn, kunnen zich dus niet

beschouwen als in het bezit der geheele waarheid te zijn, aangezien Jezus zich heeft voorbehouden later zijn onderwijs aantevullen. Hun beginsel van onveranderlijkheid is dus een bepaald protest tegen de woorden van Jezus zelf.

Hij kondigt onder den naam *van den Trooster*, en van *den Geest der Waarheid* hem aan, *die hen alles zal leeren*, en hen weer indachtig zal maken wat hij hen gezegd heeft; dus was zijn onderwijs nog niet volledig; hij voorziet daarenboven dat men zal vergeten wat hij gezegd heeft, men zal zijne gezegden doen ontaarden, want de Geest der Waarheid, moet hen die *weder indachtig maken*, en gezamenlijk met Elias alle dingen *weder oprichten*, dat wil zeggen er weder den waren zin van Jezus gedachten aan geven.

38. Wanneer moet dien nieuwen openbaarder komen? Het is duidelijk dat, bij al dien de menschen op het tijdstip waarin Jezus optrad niet in staat waren datgene te begrijpen wat hij hun nog te zeggen had, zij dan niet in weinige jaren daartoe de noodige kennis konden opdoen. Om sommige gedeelten van de Evangeliën, de zedekundige voorschriften daarvan uitzonderende, te kunnen begrijpen, worden kundigheden vereischt, die niet dan door den vooruitgang der wetenschap kunnen verkregen worden, en dus het werk van tijd en van vele geslachten zijn moet. Ware de nieuwe Messias kort na Jezus gekomen, dan zou hij den bodem evenmin als toen, voorbereid hebben gevonden, en hij zou niets meer dan Jezus hebben kunnen uitrichten. En van Jezus af tot op den tegenwoordigen tijd heeft er geene groote openbaring tot aanvulling van de Evangeliën of om er de duistere plaatsen van te verklaren plaats gevonden; hetgeen een zeker bewijs is dat de beloofde afgezant nog niet gekomen was.

39. Wie moet die afgezant zijn? Jezus zeggende: "Ik zal den Vader bidden en Hij zal u eenen *anderen* Troostergeven," geeft hierdoor duidelijk te kennen, dat hij dit zelf niet is, want dan zou hij gezegd hebben: "Ik zal terug komen, om wat ik u geleerd heb, aantevullen." Hij voegt daarbij: *Opdat hij bij u blijve tot in der Eeuwigheid, en hij zal in u zijn*. Hiermede kan geen geïncarneerde individualiteit bedoeld zijn, want die zou immers niet eeuwig met ons, en nog minder in ons kunnen zijn, maar alles wordt zeer duidelijk, wanneer daarmede eene leer bedoeld wordt, die wanneer men er goed van doordrongen zal zijn, eeuwig in ons blijven kan. De *Trooster*, is dus in de gedachten van Jezus, de personificatie van eene boven alles vertroostende leer, waarvan de *Geest der Waarheid*, de ingever moet zijn.

40. Het *Spiritisme*, voldoet, zooals dit ([hoofdst. I, nr. 30](#)) is aangetoond aan alle vereisenten voor den door Jezus toegezegde *Trooster*. Het is geen individueele leer, geen leer van menschelijke vinding; niemand kan zich er den schepper van noemen. Het is het product van het collectieve onderwijs der Geesten, waarbij de Geest der Waarheid voorziet. Het vernietigt niets van het Evangelie, het vult het aan, en verklaart het; door de nieuwe wetten, die het leert kennen, gevoegd bij die der wetenschap, maakt het begrijpelijk wat onbegrijpelijk was, en doet de mogelijkheid aannemen van hetgeen het onge-

loof als onaanneemlijk beschouwt. Het heeft zijnen voorloopers en zijne profeten gehad, die een voorgevoel van zijne komst hadden. Door zijne de goede zeden bevorderende kracht, wordt de heerschappij van het goede op aarde, voorbereid.

De leer van Mozes, onvolledig zijnde, is bij het joodsche volk beperkt gebleven; de meer volledige leer van Jezus, heeft zich door het christendom over de geheele aarde verspreid, doch heeft niet de geheele wereld bekeert; het nog vollediger Spiritisme, wortelen in elk geloof hebbende, zal de menschheid bekeeren. 1)

1) Alle wijsgeerige en godsdienstige leerstelsels dragen den naam van het individu dat er de stichter van was; men zegt: het Mosaisme, het Christendom, het Mahomedanisme, het Boedhisme, het Cartesianisme, het Fouriérisme, het Saint-Simonisme, enz. Het woord Spiritisme daarentegen, doet ons niet aan een persoon denken; het sluit een algemeen denkbeeld in, dat het karakter der leer en daarbij de veelvoudige bron waaruit zij geput is, aanduidt.

41. Christus tot zijne discipelen zeggende: "Een ander zal na mij komen die u datgene zal leeren wat *ik* u nu niet zeggen kan" verkondigt daardoor de noodzakelijkheid der reïncarnatie. Immers hoe kon het meer volledige onderwijs, dat later zou gegeven worden, de menschen van dien tijd van eenig nut zijn; hoe zouden zij meer geschikt kunnen zijn om dat te kunnen begrijpen, indien zij niet moesten herleven? Zoo die toekomstige menschen, volgens het volksgeloof, nieuwe menschen, zielen, die bij hunne geboorte uit het niet komen, zijn; dan zou Jezus eene inconsequentie gezegd hebben. Neem daarentegen aan dat de apostelen en de menschen van hunnen tijd, sedert dien tijd wederom geleefd hebben; dat zij thans *nóg* herleven, dan wordt de belofte van Jezus begrijpelijk: hunne intelligentie, die, door met den maatschappelijken vooruitgang in aanraking te komen, zich heeft moeten ontwikkelen, kan nu datgene dragen waartoe zij toen niet in staat was. Zonder de reïncarnatie, zou de belofte van Jezus eene misleiding geweest zijn.

42. Op het beweren, dat deze belofte op het Pinksterfeest toen de Heilige Geest op hen nederdaalde, vervuld werd, antwoorden wij: dat de Heilige Geest hen wel vervuld heeft, hun verstand wel heeft kunnen verlichten, de medianimische aanleg, die hen hunne zending gemakkelijker moest maken bij hen heeft ontwikkeld; maar hen niets meer geleerd heeft, dan hetgeen Jezus hen onderwezen had, want nergens vindt men zelfs het minste spoor van een bijzonder onderwijs.

De Heilige Geest, heeft dus niet datgene vervuld, wat Jezus van den Trooster verkondigd had; ware dit zoo niet, dan zouden de apostelen nog bij hun leven, alles wat tot in den huidigen dag nog duister in de evangeliën gebleven is, opgehelderd hebben; duisterheden wier tegenstrijdige uitlegging de aanleidende oorzaak is van het ontstaan

dier talloze sekten, waarin het christendom, reeds in de eerste eeuw, verdeeld was.

Tweede komst van Jezus.

43. Toen zeide Jezus tot zijne discipelen: Zoo iemand achter mij wil komen, die verloochene zich zelven, en neme zijn kruis op, en volge mij. Want zoo wie zijn leven zal willen behouden, die zal hetzelfde verliezen; maar zoo wie zijn leven verliezen zal, om mijnentwil, die zal hetzelfde vinden.

Want wat baat het een mensch, zoo hij de geheele wereld gewint, en lijdt schade zijner ziel? Of wat zal een mensch geven, tot lossing van zijne ziel? Want de Zoon des menschen zal komen in de heerlijkheid zijns Vaders, met zijne engelen, en als dan zal hij een iegelijk vergelden, naar zijn doen.

Voorwaar zeg ik u: er zijn sommigen van die hier staan, dewelke den dood niet smaken zullen, totdat zij den Zoon des menschen zullen hebben zien komen in zijn koninkrijk. (Matth. XVI v. 24 — 28.)

44. En de hoogepriester, in het midden opstaande, vroeg Jezus, zeggende: Antwoordt gij niets? Wat getuigen dezen tegen u? Maar hij zweeg stil, en antwoordde niets. Wederom vroegde hem de hooge priester, en zeide tot hem: Zijt gij de Christus, de Zoon des gezegenden Gods? En Jezus zeide: Ik ben het. En gij lieden zult den Zoon des menschen zien zitten ter rechterhand der kracht Gods, en komen met de wolken des hemels.

En de hoogepriester, verscheurende zijne kleederen, zeide; Wat hebben wij nog getuigen van noode? (Marcus XIV, v. 60—63).

45. Jezus kondigt zijne tweede komst aan, maar zegt niet, dat hij met een vleeschelijk lichaam op aarde zal terug komen, ook niet dat de Trooster in hem zal verpersoonlijkt worden. Hij stelt zichzelf voor, als in den Geest in de heerlijkheid zijns Vaders moettende terugkomen, om over het verdienstelijke en strafwaardige te oordeelen, en een ieder naar zijne werken te vergelden, als de tijd daartoe gekomen zal zijn.

De woorden: "Sommigen van hen, die hier staan, zullen den dood niet smaken, totdat zij den Zoon des menschen zullen hebben zien komen in zijn koninkrijk," schijnen eene tegenstrijdigheid te zijn, daar het zeker is dat hij niet bij het leven van één der toen tegenwoordigen gekomen is. Jezus kon zich toch niet in het vooruitzien van iets van dien aard, en vooral niet in iets tot zijnen tijd behoorende, en hem persoonlijk aangaands vergissen; men moet dus vragen of zijne woorden wel altijd getrouw zijn overgebracht. Men heeft redenen om hieraan te twijfelen, als men nagaat, dat hijzelf niets geschreven heeft en dat zijne woorden eerst na zijnen dood verzamelt zijn; en als men ziet dat dezelfde toespraken in elk evangelie meestal in andere woorden worden vermeld dan is zulks een

zulks een klaar bewijs, dat de gezegden van Jezus niet woordelijk zijn teruggegeven. Daarenboven is het waarschijnlijk dat dikwijls de zin, door de verschillende vertalingen eene verandering heeft moeten ondergaan.

Van den anderen kant is het zeker, dat zoo Jezus alles gezegd had, wat hij had kunnen zeggen, hij zich over alles op eene duidelijke en heldere wijze zou uitgelaten hebben, zooals hij dit ten opzichte van de beginselen der zedeleer gedaan heeft, terwijl hij zijne gedachte over die dingen, die hij niet oirbaar achtte grondig te behandelen in het duister liet. De apostelen overtuigd zijnde, dat het toen levende geslacht, getuige moest zijn van hetgeen hij voorspelde, hebben de gedachte van Jezus, in dien zin, meer bepaald op het tegenwoordige toegepast, dan hij zelf gedaan had. Hoe dit zij, het feit is daar, om te bewijzen, dat de dingen niet gebeurd zijn zooals zij die verwacht hadden.

46. Een voornaam punt, hetwelk Jezus niet heeft kunnen ontwikkelen omdat de menschen van zijnen tijd voor die gedachtenloop en zijne gevolgen, nog niet genoeg waren voorbereid, maar van welke hij toch de beginselen, zooals hij dit van alles gedaan heeft, heeft nedergelegd: is de groote en gewichtige wet der reïncarnatie. Deze wet in onze dagen door het Spiritisme bestudeerd en aan het licht gebracht, is de sleutel op verschillende plaatsen in het evangelie, die anders als onzin zouden beschouwd moeten worden.

Het is in die wet, dat men de rationeele verklaring van bovenvermelde woorden, wil men die woordelijk aannemen, kan vinden. Aangezien zij niet op de personen der apostelen toepasselijk zijn, is het klaar, dat zij op het toekomstig rijk van den Christus, dat wil zeggen op den tijd waarin zijne leer, beter begrepen, de algemeene wet zal zijn, betrekking hebben. Hen zeggende dat *eenigen van hen die tegenwoordig waren*, zijne komst zullen aanschouwen, kon dit alleen in dien zin bedoeld zijn, dat zij op dat tijdstip zouden herleven. Maar de joden verbeeldden zich dat zij alles zouden zien wat Jezus voorspelde, en namen zijne zinnebeeldige uitdrukkingen letterlijk op.

Trouwens, eenige van zijne voorspellingen zijn nog in hunnen tijd vervuld, zooals de verwoesting van Jeruzalem en de daarop gevolgde rampen en de verstrooiing der Joden; maar zijn zien, strekte zich verder uit, en terwijl hij over het tegenwoordige spreekt, zinspeelt hij steeds op de toekomst.

Teekenen van voorboden.

47. En gij zult hooren van oorlogen, en geruchten van oorlogen; ziet toe, wordt niet verschrikt? want alle die dingen moeten geschieden, maar nog is het einde niet. Want het eene volk zal tegen het andere volk opstaan, en het eene koninkrijk tegen het andere koninkrijk; en er zullen zijn hongersnooden, en pestilentiën, en aardbevingen in verscheidene plaatsen. Doch alle die dingen zijn maar een beginsel der smarten. (Matth.

XXIV, v. 6—8).

48. En den eene broeder zal den anderen broeder overleveren tot den dood, en de vader het kind, en de kinderen zullen opstaan tegen de ouders, en zullen hen dooden. En gij zult gehaat worden van allen, om mijns naams wil, maar wie volharden zal tot het einde, die zal zalig worden. (Marcus XIII, v. 12, 13).

49. Wanneer gij dan zult zien den gruwel der verwoesting, waarvan gesproken is door Daniël, den profeet, staande in de heilige plaats; (die het leest, die merke daarop!)

Dat alsdan, die in Judëa zijn, vlieden op de bergen. Die op het dak is, kome niet af, om iets uit zijn huis weg te nemen; En die op den akker is, keere niet weder terug, om zijne kleederen weg te nemen. Maar wee de bevruchte en de zogende vrouwen in die dagen! Doch bidt, dat uwe vlucht niet geschiedde des winters, noch op eenen sabbat. Want alsdan zal groote verdrukking wezen, hoedanige niet is geweest van het begin der wereld tot nu toe, en ook niet zijn zal. En zoo die dagen niet verkort werden, geen vleesch zou behouden worden; maar om der uitverkorenen wil zullen die dagen verkort worden. (Matth. XXIV, v. 15-22).

50. En terstond na de verdrukking dier dagen, zal de zon verduisterd worden, en de maan zal haar schijnsel niet geven, en de sterren zullen van den hemel vallen, en de krachten der hemelen zullen bewogen worden.

En alsdan zal in den hemel verschijnen het teeken van den Zoon des menschen; en dan zullen al de geslachten der aarde weenen, en zullen den Zoon des menschen zien, komende op de wolken des hemels, met groote kracht en heerlijkheid.

En hij zal zijne engelen uitzenden met een bazuin van groot geluid, en zij zullen zijne uitverkorenen bijeenvergaderen uit de vier winden, van het eene uiterste der hemelen tot het andere uiterste derzelve.

En leert van den vijgeboom deze gelijkenis: wanneer zijn tak nu teeder wordt, en de bladeren uitspruiten, zoo weet gij dat de zomer nabij is. Alzoo ook gijlieden, wanneer gij al deze dingen zult zien, zoo weet, dat het nabij is, voor de deur.

Voorwaar zeg ik u: dit geslacht zal geenszins voorbijgaan, totdat al deze dingen zullen geschied zijn. (Matth. XXIV, v. 29—34).

En gelijk de dagen van Noach waren, alzoo zal ook zijn de toekomst van den Zoon des menschen. Want gelijk zij waren in de dagen voor den zondvloed, etende en drinkende, trouwende en ten huwelijk uitgevende; tot den dag toe, in welken Noach in de ark ging; En bekenden het niet, totdat de zondvloed kwam, en hen allen wegnam; alzoo zal ook zijn de toekomst van den Zoon des menschen. (Matth. XXIV, v. 37, 38).

51. Maar van dien dag en die ure weet niemand, noch de engelen, die in den Hemel zijn, noch de Zoon, dan de Vader, (Marcus XIII, v. 32).

52. Voorwaar, voorwaar zeg ik u, dat gij zult schreien, en klagelijk weenen, maar de wereld zal zich verblijden; en gij zult bedroefd zijn, maar uwe droefheid zal tot

blijdschap worden. Eene vrouw, wanneer zij baart, heeft droefheid, dewijl hare ure gekomen is; maar wanneer zij het kindeke gebaard heeft, zoo gedenkt zij de benauwdheid niet meer, om de blijdschap, dat een mensch ter wereld geboren is. En gij dan hebt nu wel droefheid; maar ik zal u wederom zien, en uw hart zal zich verblijden, en niemand zal uwe blijdschap van u wegnemen. (Johannes XVI, v. 20 — 22).

53. En vele valsche profeten zullen opstaan, en zullen er velen verleiden. En omdat de ongerechtigheid vermenigvuldigd zal worden, zoo zal de liefde van velen verkouden. Maar wie volharden zal tot het einde, die zal zalig worden. En dit evangelie des koninkrijks zal in de geheele wereld gepredikt worden tot eene getuigenis allen volken; en dan zal het einde komen. (Marcus XXIV, v. 11—14).

54. Dit tafereel van het einde der dagen is, zoo als de meesten van Jezus, klaarblijkelijk eene allegorie. De voorstelling die hij geeft is van dien aard, dat zij, door hare kracht, indruk op het nog eenvoudig verstand moest maken. Om op deze weinig ontwikkelde hersenen indruk te kunnen maken, waren krachtige tafereelen in scherpe kleuren geschetst, noodig. Jezus sprak voornamelijk tot het volk, tot de minst ontwikkelden, die niet in staat waren bovennatuurlijke bespiegelingen te begrijpen of den zin van sierlijke uitdrukkingen te vatten; wilde hij hun gemoed treffen, dan moest hij door stoffelijke voorstellingen tot de oogen, en door kloeke taal tot de ooren spreken.

Als een natuurlijk gevolg van die geestgesteldheid, kon de goddelijke macht, volgens het geloof van dien tijd, zich niet anders dan door buitengewone, bovennatuurlijke, dingen openbaren. Hoe onmogelijker die waren, des te waarschijnlijker zij die vonden en aannamen.

De zoon des menschen met eene groote majesteit, omringd door zijne engelen en onder bazuingeschal op de wolken des hemels komende, kwam hun veel indrukwekkender voor, dan alleen met zedelijke macht bekleed. Daarom ook wilden de Joden; die in den Messias een aardsch koning verwachteten, welke van alle koningen de machtigste zou zijn, ten einde hun volk tot den eersten rang te verheffen, en de troon van David en Salomo weder op te richten, dien Messias niet erkennen in den nederigen zoon van den timmerman, zonder aardsche macht, die door eenigen voor krankzinnig, door anderen voor eenen dienaar van Satan gehouden werd; zij konden zich geen koning, zonder dak, en wiens rijk niet van deze wereld was, voorstellen.

En toch is die arme proletariër uit Judea de grootste onder hen geworden; hij heeft meer koninkrijken onder zijne heerschappij gebracht dan de machtigste potentaten; door zijn woord alleen, en met behulp van eenige arme visschers, heeft hij eene onwenteling in de wereld te weeg gebracht, en aan hem zullen de Joden hunne rehabilitatie te danken hebben.

55. Hierbij dient opgemerkt te worden, dat bij de Ouden aardbevingen en zons-

verduisteringen onmisbare symbolen van alle onheilspellende gebeurtenissen en voorspellingen waren; men vindt ze bij den dood van Jezus, bij dien van Cesar, en bij vele andere gelegenheden in de heidensche geschiedenis vermeld. Indien deze verschijnselen zoo dikwijls plaats gevonden hadden als men er melding van maakt, dan zou het onmogelijk wezen, dat de menschen er door overlevering de herinnering niet van behouden zouden hebben. In deze voegt men er *uit den hemel vallende sterren* bij, om als 't ware aan de toekomstige meer verlichte geslachten aantetoonen, dat hier slechts van eene fictie sprake is, daar het thans genoeg bekend is, dat de sterren niet vallen kunnen.

56. Deze allegoriën verbergen evenwel groote waarheden: eerstens de voorspelling van onheilen van allerlei aard, waardoor de menschheid zal getroffen en weggerukt worden; onheilen, die in den, tot het uiterste gedreven strijd tusschen goed en kwaad; tusschen geloof en ongeloof, tusschen begrippen van vooruit- en achteruitgang, hunnen oorsprong vinden. Verder die van de verspreiding over de geheele aarde van het in zijne oorspronkelijke zuiverheid herstelde evangelie; vervolgens dat de heerschappij van het goede zal gevestigd worden, welke die van algemeene vrede en broederschap zal zijn, voortgevloeid uit de opvolging door alle volken van het wetboek der evangelische zedeleer. Het zal in werkelijkheid het rijk van Jezus zijn, daar deze bij zijne stichting zal voorzitten, en de mensen onder de bescherming van zijn wet zal leven; een rijk van geluk, want zegt hij: "na de dagen van droefheid, zullen, de dagen van blijdschap komen."

57. Wanneer zullen deze dingen vervuld worden? "Niemand weet het, zegt Jezus, *zelfs de Zoon niet,*" maar als het oogenblik gekomen zal zijn, zullen de menschen door voortteekenen gewaarschuwd worden. Die teekenen zullen niet door zon of sterren, maar door den maatschappelijken toestand en meer door zedelijke dan physische verschijnselen, en die men gedeeltelijk uit de gedane zinspelingen op kan maken gegeven worden.

Zeker is het dat die verandering niet bij het leven der apostelen kon plaats vinden, want dan ware Jezus er niet onwetend van geweest, en daarenboven kan zulk eene vervorming niet in eenige weinige jaren tot stand komen. Evenwel spreekt Jezus er over, als of zij er getuigen van zijn zouden; dit komt omdat zij inderdaad op dat tijdstip zullen kunnen herleven, en dan aan hun eigene hervorming zullen kunnen arbeiden. Dan eens spreekt hij van het aanstaande lot van Jeruzalem, dan weer gebruikt hij die gebeurtenis als punt van vergelijking voor de toekomst.

58. Kondigt Jezus, door zijn nieuwe komst op aarde, het einde der wereld aan, als hij zegt: "Als het evangelie over de geheele wereld zal gepredikt worden, dan zal het einde komen"?

Het zou niet rationeel zijn als men veronderstelde dat God juist de wereld zou vernietigen op het oogenblik, dat zij door betrachtting van het evangelisch onderwijs, den weg van den zedelijken vooruitgang opgaat; niets duidt bovendien in de woorden van Je-

zus, de voorspelling van eene algemeene vernietiging aan, die onder die omstandigheden ook niet gerechtvaardigd zou zijn.

De algemeene betrachtning van de voorschriften van het Evangelie, eene verbetering in den zedelijken toestand van het menschdom moetende teweegbrengen, zal alleen daardoor, de heerschappij van het goede tot stand komen en die van het kwaad vernietigen. Het is dus het einde der *oude wereld*, der wereld beheerscht wordende door vooroordeelen, hoogmoed, baatzucht, dweeperij, ongeloof, begeerlijkheid, en alle slechte hartstochten, waarop Jezus zinspeelt als hij zegt: "Als het Evangelie over de geheele aarde zal gepredikt worden, dan zal het einde komen; maar dat einde zal met eene worsteling gepaard gaan, en uit die worsteling zullen de rampen, die hij voorziet, ontstaan."

Uwe zonen en uwe dochteren zullen profeteren.

59. En het zal zijn in de laatste dagen, (zegt God) Ik zal uitstorten van mijnen Geest op alle vleesch, en uwe zonen en uwe dochters zullen profeteren, en uwe jongelingen zullen gezichten zien, en uwe ouden zullen dromen dromen. En ook op mijne dienstknechten en op mijne dienstmaagden, zal Ik in die dagen van mijnen Geest uitstorten, en zij zullen profeteren. (Handelingen II, v. 17, 18).

60. Gaat men den tegenwoordigen staat van de physische en zedelijke wereld na, merkt men het streven, de verzuchtingen en het voorgevoel der massa op; ziet men het verval der oude denkbeelden die sedert eene eeuw vruchteloos tegen de nieuwe, strijd voeren, dan is het niet mogelijk langer te twijfelen dat er eene nieuwe orde van zaken op handen is, en dat de oude wereld haar einde nabij is.

Als men nu, den allegorischen vorm van eenige tafereelen in aanmerking nemende, den innerlijken zin van die woorden grondig nagaat, en den tegenwoordigen toestand vergelijkt met de tijden door Jezus beschreven als die waarin die hernieuwing zal plaats vinden, dan zal men niet ontkennen, dat velen zijner voorspellingen heden ten dage vervuld zijn; waaruit men moet opmaken dat de aangekondigde tijden nabij zijn, en dit wordt op alle punten der aarde, door de zich manifesteerende Geesten bevestigd.

61. Zoo als wij (**hoofdst. I nr. 32**) gezien hebben, wordt door de verschijning van het Spiritisme, met eenige andere omstandigheden samen treffende, door den invloed dien het noodwendig op de denkbeelden moet uitoefenen, een der voornaamste voorspellingen van Jezus vervuld. Dit wordt buitendien duidelijk verkondigd in de voorspelling vermeld in de Handelingen der Apostelen: "In de laatste dagen (zegt God) zal ik uitstorten van mijnen Geest op alle vleesch, en uwe zonen en uwe dochters zullen profeteren."

Het is de ondubbelzinnige aankondiging van het algemeen worden der mediani-

miteit, die zich in onze dagen onder individuen van elken ouderdom, van elk geslacht en van elken stand openbaart, tengevolge van de algerneene manifestatiën der Geesten, want zonder de Geesten zouden er geene mediums zijn. Dit, wordt er gezegd: zal *in de laatste dagen gebeuren*; en daar wij niet het einde der wereld, maar veeleer hare wedergeboorte nabij zijn, moeten wij onder die woorden verstaan: de laatste tijd der zedelijke wereld die ten einde loopt. (*Evangelie volgens het Spiritisme*, hoofdst. XXI.)

Laatste oordeel.

62. En wanneer de Zoon des menschen komen zal in zijne heerlijkheid, en al de heilige engelen met hem, dan zal hij zitten op den troon zijner heerlijkheid. En voor hem zullen al de volken vergaderd worden, en hij zal ze van elkander scheiden, gelijk de herder de schapen van de bokken scheidt. En hij zal de schapen tot zijne rechterhand zetten, maar de bokken tot zijne linkerhand. Alsdan zal de koning zeggen tot degenen, die tot zijne rechterhand zijn: Komt, gij gezegenden mijns Vaders! enz. (Matth. XXV, v. 31—36. — *Evangelie volgens het Spiritisme*, hoofdst. XV.)

63. Daar het goede op aarde zal moeten heersen, zoo is het noodig dat de in het kwaad verstokte Geesten, die er stoornis zouden kunnen veroorzaken, er van uitgesloten worden. God heeft hen er zoo lang doen verblijven als voor hunne bekeering noodig was, maar het oogenblik aangebroken zijnde, waarop de aarde door den vooruitgang harer bewoners in de hiërarchie der werelden moet opklimmen, zal er het verblijf zoo wel als Geest en als geïncarneerde van ontzegt worden aan hen, die zich het onderwijs, dat zij er in de gelegenheid waren te ontvangen niet ten nutte hebben gemaakt. Zij zullen naar de mindere werelden gebannen worden, zooals weleer de adamische rassen naar de aarde gebannen werden. Het is deze afscheiding waarbij Jezus zal voorzitten, waarop de woorden in het laatste oordeel zinspelen: "De goeden zullen ter rechterzijde, en de kwaden ter linkerzijde gaan." (*hoofdst. XI nr.31 en volgende*).

64. De leer van een éénig en algemeen oordeel, voor altijd een einde aan de menschheid makende, is niet met de rede overeen te brengen, omdat daarin de werkeloosheid van God gedurende de eeuwigheid, die de schepping is voorafgegaan, en gedurende die welke op de vernietiging van het geschapene zal volgen, zou opgesloten liggen. Met recht zou men dan vragen waartoe dan de zon, maan en sterren, die volgens Genesis geschapen zijn om de aarde te verlichten, eerder dienen moeten. Men zou zich en met recht, verwonderen, dat zulk een onmeetlijk werk voor zulk eenen korten tijd en ten gerieve van wezens waarvan het grootste gedeelte van te voren tot eeuwige straffen gedoemd is, gewrocht werd.

65. Het denkbeeld van een éénig oordeel, was in zeker opzichte, materieel aanneemlijk voor hen, die de reden van bestaan der dingen niet nagaan, toen men geloofde dat de geheele menschheid, bij elkander op aarde vereenigd, en dat al het overige van het heelal ten gerieve der bewoners der aarde geschapen was; maar het is onaanneemlijk, nu men weet dat er milliarden dergelijke werelden bestaan, welke de menschheid eeuwig tot woning hebben verstrekt; en onder welken, de aarde, slechts een van de onbelangrijkste onmerkbare stippen is.

Dit enkele feit bewijst dat Jezus met recht tot zijne discipelen kon zeggen: "Er zijn nog vele dingen die ik U niet zeggen kan, omdat gij ze niet zoudt begrijpen," want om sommige zijner gezegden te kunnen begrijpen was vooruitgang in kennis en wetenschap onontbeerlijk. Zoowel de apostelen, als Paulus en de eerste discipelen, zouden zeker geheel andere leerstellingen vastgesteld hebben, indien zij de sterrekundige, geologische, natuurkundige, scheikundige, physiologische kennis van onzen tijd bezeten hadden. Jezus heeft dan ook de voltooiing van zijn onderwijs uitgesteld, en verkondigd: dat alle dingen zouden hersteld worden.

66. Zedelijk, is een onherroepelijk eind vonnis niet te rijmen met de oneindige goedheid van den Schepper, die Jezus ons altijd voorstelt als een goeden Vader, die altijd den toegang open laat voor het berouw, en altijd bereid is zijne armen voor den verloren zoon te openen. Indien Jezus in dien zin het oordeel bedoeld had, zou hij in tegenspraak met zijne eigene woorden geweest zijn.

Nog iets: indien het eindvonnis de menschen te midden van hunne gewone bezigheden, en zelfs de zwangere vrouwen moest overvallen, waartoe zou dan God, die niets onnuts doet, in de laatste oogenblik van het bestaan van het menschdom, kinderen doen geboren worden, en *nieuwe zielen scheppen*, om ze onmiddelijk bij het verlaten van het lichaam der moeder zonder dat zij zichzelf bewust zijn, in staat van beschuldiging te stellen, terwijl gedurende duizenden jaren anderen in de gelegenheid gesteld waren zichzelf te leeren kennen? Naar welke zijde, ter rechter of ter linker zullen die zielen die nog niet het zij goed of slecht zijn, en voor wien elk toekomstige weg tot volmaking, aangezien het menschdom een einde genomen heeft, afgesloten is, geplaatst worden? (hoofdst. II, nr. 9).

Laat degenen, wier verstand zich met dergelijk geloof kan tevreden stellen, dat geloof behouden, zij hebben er het recht toe, en niemand kan er aanmerking op maken, maar laten zij het ook niet euvel opnemen als niet iedereen hunne meening deelt.

67. Het vonnis van emigratie, zooals hier uitgelegd wordt (63), is rationeel; het is gegrond op de strikste rechtvaardigheid, omdat het aan den Geest eeuwig zijn vrijen wil laat, aan niemand eenig voorrecht boven anderen schenkt; omdat door God aan alle zijne schepselen zonder onderscheid, dezelfde gelegenheid om vorderingen te maken geschonken wordt; omdat de poorten des hemels altijd voor elk, die het zich waardig ma-

ken er binnen te treden, geopend blijft; omdat zelfs de ondergang van eene wereld, die de vernietiging van het lichaam tengevolge heeft geene vertraging in den voorwaartschen gang van den Geest zou teweeg brengen. Dit is het gevolg van de veelvuldigheid der werelden, en van de veelvuldigheid des levens.

Volgens die uitlegging, is de benaming van *laatste oordeel* niet juist, aangezien de Geesten bij elke vernieuwing der door hen bewoonde werelden dergelijke toestanden doorleven tot dat zij eenen zekeren graad van volmaaktheid bereikt hebben. Er bestaat dus in den strikten zin van het woord, geen *laatste oordeel*, maar wel een *algemeen oordeel* bij elk tijdperk van gedeeltelijke of geheele vernieuwing van de bevolking der werelden, tengevolge waarvan, die groote emi- en imigratiën van Geesten plaats vinden.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

De Tijden zijn vervuld.

Teekenen des Tijds. Het nieuwe Geslacht.

Teekenen des tijds.

1. Men verkondigt ons van alle kanten, dat de, door God bepaalde tijden, aangebroken zijn, waarin groote gebeurtenissen voor de wedergeboorte van het menschdom zullen vervuld worden. In welken zin moeten wij die profetische woorden opvatten? Voor de ongeloovigen, hebben zij niet de minste waarde, het zijn in hunne oogen slechts uitingen van een op niets gegrond kinderachtig geloof; voor verreweg de meeste geloovigen bevatten zij iets mystieks en bovennatuurlijks, dat voor hen de voorbode van de omkeering der natuurwetten schijnt te zijn. Beide uitleggingen zijn even valsch; de eene omdat er de ontkenning der voorzienigheid in opgesloten ligt, de andere omdat door die woorden geene storing in de natuurwetten, maar hunne vervulling aangekondigd wordt.

2. Alles in de natuur is harmonisch; alles wijst ons op eene Voorzienigheid, die zich zoo min in de kleinste als in de grootste dingen ooit verloochent; wij moeten dus in de eerste plaats, ieder met de goddelijke wijsheid onvereinigbare gedachte van grilligheid op zijde zetten; en in de tweede plaats, bij aldien het tegenwoordig tijdperk voor de vervulling van zekere dingen aangewezen is, bedenken dat dit komt omdat zij in den algemeenen loop van het geheel hun reden van bestaan vinden.

Dit vastgesteld zijnde zeggen wij, dat onze aardbol even als al het bestaande, aan de wet van vooruitgang onderworpen is. Physisch gaat hij vooruit door de vervorming der elementen waaruit hij te zamen gesteld is, en zedelijk door de loutering der geincarneerde Geesten, die er de bevolking van uitmaken. Deze twee vooruitgangen volgen elkander en gaan tevens hand aan hand, want de volmaking van de woonplaats staat in verband met die van den bewoner. De aardbol heeft physisch, door de wetenschap geconstateerde, vervormingen ondergaan, die hem successivelijk voor telkens volmaakter wezens bewoonbaar hebben gemaakt; en zedelijk maakt het menschdom vorderingen door ontwikkeling van de intelligentie en van den zedelijkheidszin en door verzachting der zeden. Terwijl de aarde door aanwending van stoffelijke krachten beter wordt, werkt de mensch door inspanning van zijn verstand daartoe mede; hij maakt ongezonde landen, gezond, maakt het verkeer gemakkelijker, en doet de aarde meer voortbrengen.

Deze tweeledige vooruitgang, wordt op twee wijzen verkregen: de eene langzaam, trapsgewijs en onmerkbaar; de andere door meer plotselinge veranderingen, die telkens met eene snellere vooruitgaande beweging gepaard gaan, die door scherper geteekende karakters, de tijdperken van zulk eenen vooruitgang van het mensdome, duidelijker aantonen. Die bewegingen, in hare *bijzonderheden*, aan den vrijen wil van den mensch onderworpen, zijn, wat hun geheel betreft in zekere mate fataal, omdat zij, evenals die welke bij het ontkiemen, groeien en rijpen der gewassen plaats vinden, aan wetten onderworpen zijn; omdat ondanks het tegenstreven van eenige individuen, vooruitgang de bestemming van den mensch is; daarom vindt de vooruitgaande beweging somwijlen slechts partieel, dat wil zeggen, slechts bij een enkel ras of volk, en weder op andere tijden algemeen, plaats.

De vooruitgang van het mensdome vindt dus tengevolge van eene wet plaats; en aangezien alle wetten der natuur het eeuwige gewrocht van de goddelijke wijsheid en voorwetenschap zijn, zoo is alles wat het gevolg van die wetten is het uitwerksel van Gods wil; niet van een toevallige of eigenzinnige maar van een onveranderlijken wil. Als dus het mensdome rijp is om een zekere trap opteklimmen, dan kan men zeggen dat de door God vastgestelde tijden gekomen zijn, zooals men ook zeggen kan dat in zeker jaargetijde de tijd van rijpheid der vruchten en van den oogst aangebroken is.

3. Hoewel deze vooruitgaande beweging van het mensdome omdat zij in de natuur ligt, onvermijdelijk is, vloeit daar niet uit voort, dat die aan God onverschillig zou zijn, of dat Hij na de wetten vastgesteld te hebben, zich in werkeloosheid terug trekkende, de dingen verder aan hunnen eigen loop overlaat. Zijne wetten zijn, wel is waar eeuwig en onveranderlijk, maar alleen doordien Zijn wil eeuwig en aanhoudend werkzaam is, en Zijne gedachte alle dingen onafgebroken bezielt; Zijne gedachte, die alles doordringt is de intelligente en onafgebroken werkende kracht, die alles in evenwicht houdt; laat die gedachte een enkel oogenblik ophouden te werken en het heelal, zou als een uurwerk zonder régulateur zijn. God waakt dus, zonder ophouden, over de uitvoering zijner wetten, en de, de ruimte bevolkende Geesten, zijn ieder naar gelang van de graad van aan hunnen vooruitgang eigene gaven, Zijne met de bijzonderheden belaste ministers.

4. Het heelal is een onmeetelijk mechanisme, dat door een even ontelbaar getal intelligentiën bestuurt wordt, en tevens een onafmeetbaar gebied, waarin elk intelligent wezen zijn werkzaam aandeel heeft onder het oog van het Hoogste wezen, door wiens *eenigen* wil, overal de *éénheid* bewaard blijft. Onder de macht van die alles omvattende besturende macht, beweegt zich en werkt alles in de volmaakste orde; wat ons verstoringen toeschijnen, zijn slechts partiëele en op zichzelf staande bewegingen, die ons, alleen omdat ons gezicht beperkt is, onregelmatig toeschijnen. Konden wij *het geheel* overzien, dan zouden wij ontwaren, dat die onregelmatigheden slechts schijnbaar bestaan, en met *het geheel* in harmonie zijn.

5. Het voorzien van de voorwaartsche bewegingen van het mensdóm, moet dus geen verwondering baren ten opzichte van gedematerialiseerde wezens, die het doel waarnaar alles streeft, zien, en van welken eenigen de onmiddellijke gedachte van God bezittende, naar die partieele bewegingen den tijd berekenen waarop eene algemeene beweging zal kunnen plaats vinden, zooals men vooruit den tijd berekenen kan, dien een boom noodig heeft om vruchten te dragen; of zooals de sterrekundigen den tijd van een astronomisch verschijnsel, naar die welk een hemellichaam noodig heeft om zijnen loopbaan afteleggen, berekenen.

Maar zeker zijn niet allen welke deze verschijnselen aankondigen, de samenstellers van almanakken welke eklipsen en getijden voorspellen, zelf in staat daarvoor de noodige berekening te maken: zij zijn slechts echo's. Dit is ook het geval met de Geesten van minderen rang, wier gezicht beperkt is, en slechts herhalen wat de verheven Geesten *behaagt heeft* hen te openbaren.

6. Het mensdóm heeft op den huidigen dag, onloochenbare vorderingen gemaakt. Door zijne intelligentie heeft de mensch resultaten verkregen, die hij vóór dien tijd in kunsten en wetenschappen en stoffelijk welzijn nog niet bereikt had; maar hem blijft nog eenen oneindigen vooruitgang te bereiken over, en wel: *onder alle menschen, liefde, broederschap en solidariteit te doen heerschen, en daardoor het zedelijk welzijn te bestendigen*. Dit kon hij niet doen met zijn geloof, noch met zijne verouderde instellingen, overblijfselen van vroegere eeuwen, die in zekere tijden goed, en voldoende voor eenen tijd van overgang waren, maar die alles gegeven hebbende, waartoe zij instaat waren, nu tot stilstand voeren.

Zoo wordt een kind door beweegredenen aangedreven, die in rijperen leeftijd daartoe onmachtig zouden zijn. De mensch heeft niet slechts de ontwikkeling zijner intelligentie, maar ook de veredeling van zijn gevoel noodig en daarvoor moet alles vernietigd worden wat bij hem tot prikkel van baatzucht en hoogmoed kan strekken.

Dit is het tijdperk, dat hij nu intreedt en dat eene der voornaamste fasen van het mensdóm zal kenmerken. Die phase welke zich thans begint te ontwikkelen is de noodwendige aanvuller van den vorigen toestand, zoo als de mannelijke leeftijd, die van de jongelingsjaren is; zij kon dus vooruitgezien en voorspeld worden, en daarom wordt gezegd, dat de door God bepaalde tijden gekomen zijn.

7. In dezen tijd, geldt het niet meer eene partiëele verandering, eene vernieuwing, die zich bij een enkel land, volk, of ras bepaald, maar het is eene algemeene beweging, die er *in den zedelijken vooruitgang* plaats vindt. Er bestaat een streven naar eene nieuwe orde van zaken, en degenen, die er zich het meest tegen verzetten, werken zonder het te weten, mede, om die tot stand te brengen; het toekomstige geslacht, van de onzuiverheden van de oude wereld bevrijdt, zal zich door geheel andere denkbeelden en gevoelens dan die van het tegenwoordige geslacht dat met reuzenschreden heengaat,

bezielt gevoelen. De oude wereld zal dood zijn, en zal, zooals nu de tijden der middel-eeuwen met hunne barbaarsche gebruiken en bijgeloovige godsdiensten, alleen in de geschiedenis leven.

Voor 't overige, weet een ieder, dat de tegenwoordige staat van zaken te wenschen overig laat; na het stoffelijk welzijn, product der intelligentie, in zeker opzicht uitgeput te hebben, begint men in te zien, dat de volmaking van dat welzijn, alleen in zedelijke ontwikkeling kan liggen. Hoe meer vorderingen men maakt, des te meer gevoelt men wat er nog aan ontbreekt, zonder het ontbrekende evenwel nog juist te kunnen aangeven: dit is het gevolg van den innerlijken arbeid, die tot verbetering plaats vindt; men koestert wenschen, men gevoelt verzuchtingen, die als zoovele voorboden van eenen beteren toestand zijn.

8. Maar eene zoo grondige vervorming als die, welke nu voorbereid wordt kan niet zonder schokken tot stand komen; er vindt eenen onvermijdelijken worstelstrijd tusschen de verschillende denkbeelden plaats. Uit dien strijd zal noodwendig tijdelijke wanorde voortvloeien, tot dat het veld geëffend en het evenwicht hersteld zal zijn. Door den strijd der meeningen zullen dus de voorspelde gewichtige gebeurtenissen, en geen bloot stoffelijke algemeene omkeeringen of rampen ontstaan. De algemeene stoffelijke omwentelingen waren een gevolg van den toestand van de formatie der aarde; *thans zijn het niet meer de ingewanden der aarde, maar die van de menschheid, die in werking zijn.*

9. De menschheid is een collectief wezen, bij wien dezelfde zedelijke omwentelingen, als bij ieder individu plaats vinden, met dit onderscheid dat de eenen na jaren de anderen na eeuwen beëindigd worden. Gaat men ze in hunne bewegingen gedurende eeuwen na, dan zal men het leven der verschillende rassen in tijdvakken verdeeld vinden, die ieder door een bijzonder karakter gekenmerkt wordt.

Tegelijk met die partiëele, grijpen er ook algemeene bewegingen plaats, die de geheele menschheid tot bedrijvigheid aanzetten, maar de vooruitgang van elk deel van het geheel staat in verhouding tot den eigen graad van ontwikkeling van dat deel. Als voorbeeld kan een uit vele kinderen bestaand gezin dienen, waarvan de jongste een zuigeling en de oudste tien jaren oud is. Na tien jaren zal de oudste twintig jaren tellen en een man zijn; de jongste zal dan tien jaren oud, en ofschoon vorderingen gemaakt hebbende, toch nog een kind zijn; maar op zijn beurt zal hij man worden. Zoo is het ook met de verschillende deelen der menschheid, de meest achterlijke rnen vorderingen, maar kunnen onmogelijk in eenen sprong de anderen inhalen.

10. De menschheid, den mannelijken leeftijd bereikt hebbende, gevoelt nieuwe behoeften, koestert grootscher, verhevener verwachtingen, zij begrijpt het zinledige der denkbeelden waarmede zij in slaap gewiegd werd, de ongenoegzaamheid der instellingen, tot verkrijging van geluk; zij vindt in den bestaanden staat van zaken geene billijke

voldoening meer voor dat waartoe zij zich geroepen gevoelt, en gedreven door eene onweerstaanbare kracht, snelt zij naar de onbekende stranden, ten einde nieuwe, minder beperkte gezichteinders te ontdekken.

En in het oogenblik waarop zij zich in den stoffelijken kring, dien haar omsluit te eng, te beperkt gevoelt, in het oogenblik waarin het intellectueele leven overvloeit, waarin het bewustzijn van het geestelijke leven ontluikt, zouden menschen, die zichzelf den naam van wijsgeeren geven, zich met de hoop vleien, dat ledige, door de leer van het *niet* en van het materialisme te zullen kunnen aanvullen! Zonderlinge afdwaling! Diezelfde menschen welke beweren, dat zij de menschheid vooruit doen gaan, doen al het mogelijke om haar in dien engen kring der stof, welke zij tracht te ontkomen, vast te kluis-teren; ontnemen haar de hoop op het oneindige leven, en roepen haar toe, op het graf wijzende: *Nec plus ultra!*

11. De vooruitstrevende gang der menschheid vindt zooals gezegd, op twee wijzen plaats; de een trapsgewijze, langzaam, onmerkbaar, als men de dicht bij elkander gelegene tijdperken met elkander vergelijkt; en zich kenmerkende door opvolgende verbetering in zeden, wetten en gebruiken, zooals veranderingen, die door den stroom aan de oppervlakte der aarde worden teweeggebracht, eerst na eenigen tijd opgemerkt kunnen worden; de andere zich kenmerkende door betrekkelijk plotselinge, snelle beweging gelijk aan die van eenen vernielenden stroom, die zijne dijken doorbrekende hem in weinige jaren den weg waartoe hij anders eeuwen noodig zou hebben, doet afleggen. Het is dus eene zedelijke omwenteling, die in weinige oogenblikken de instellingen van het verledene verslindt, waarop een nieuwe staat van zaken volgt, die naarmate de kalmte terugkeert, langzamerhand de voor hem geschikte plaats, voor goed inneemt.

Voor hem, die lang genoeg leeft om de twee zijden van de nieuwe phase te kunnen waarnemen, is het, alsof een nieuwe wereld uit de puinhoopen der oude is voortgekomen; karakter, zeden, gewoonten, alles is veranderd; dit komt omdat inderdaad nieuwe, of beter gezegd, vernieuwde menschen opgedaagd zijn; de denkbeelden, die door het geslacht dat uitsterft, medegenomen zijn, hebben voor nieuwe denkbeelden bij het opkomende geslacht, plaats gemaakt.

Een van die tijdperken van vervorming, of wil men liever van *zedelijken wasdom* heeft de menschheid nu bereikt. Zij gaat van de jongelingsjaren tot den mannelijken leeftijd over het verledene kan hare nieuwe verzuchtingen, hare nieuwe behoeften niet langer bevredigen, zij kan niet meer door dezelfde middelen geleid worden; zij laat zich niet meer door misleiding en begoocheling tevreden stellen: haar gerijpt verstand heeft behoefte aan krachtiger voedsel. Het tegenwoordige leven is te kortstondig, zij gevoelt dat hare bestemming meer omvat en dat het lichamelijk leven te beperkt is om daaraan ten volle te kunnen beantwoorden; daarom werpt zij haren blik in het verledene en in de toekomst om er het geheim van haar bestaan in te ontdekken en er eene vertroostende

gerustheid uit te putten.

12. Al wie het spiritisme en zijne gevolgen heeft overwogen, en zich niet verbeeld dat dit zich tot de voortbrenging van eenige verschijnselen bepaald, zal inzien dat het voorde menschheid een nieuw veld opent, en voor haar de gezichteinders van het oneindige ontrolt; het spiritisme haar in de geheimen der onzichtbare wereld inwijdende, wijst haar op de wezenlijke rol die zij in de schepping te vervullen heeft, eene *eeuwig werkzame* rol, zoowel als Geest als in lichamelijke toestand. De mensch tast niet meer in het blinde: hij weet vanwaar hij komt, waarheen hij gaat, en waarom hij op aarde is. De toekomst vertoont zich aan hem in hare werkelijkheid, ontdaan van de vooroordeelen van onkunde en bijgeloof; het is niet langer eene onbepaalde, onzekere hoop: het is eene tastbare waarheid die voor hem zoo zeker als de opvolging van dag en nacht is. Hij weet dat zijn leven niet tot eenige weinige oogenblikken van een kortstondig bestaan beperkt is; hij weet dat het leven des geestes niet door den dood opgeschort wordt, dat hij reeds geleefd heeft, en nogmaals leven zal, en dat van al hetgeen hij door arbeid voor zijne volmaking vergaart heeft, niets verloren gaat; in zijne vorige levens vindt hij de oorzaak van hetgeen hij in het tegenwoordige is, en: *uit hetgeen de mensch zichzelf nu maakt, kan hij besluiten wat hij eenmaal zijn zal.*

13. Welk belang zou de toekomstige algemeene vooruitgang der menschheid voor den mensch kunnen hebben, bij de gedachte dat de individueele arbeid en medewerking zich tot het tegenwoordige leven beperkt, en dat men niets geweest is, en niets meer zijn zal? Welk belang kan de mensch er bij hebben, dat in de toekomst de volken beter geregeerd, gelukkiger, verlichter, liefderijker voor elkander zullen worden? Hij zelf zal er toch geene vruchten van oogsten, die vooruitgang is immers voor hem, geheel verloren? Wat baat het hem, om voor degenen, die na hem komen zullen, te arbeiden, als hij ze nooit kennen zal, en het nieuwe wezens zijn, die zelf ook kort daarna tot het niet zullen terugkeeren? Onder de heerschappij van de ontkenning der individueele toekomst, wordt alles noodwendig tot de armzalige afmetingen van het oogenblikkelijke en persoonlijke herleidt.

Maar welk een ruim uitzicht opent daarentegen de *zekerheid* van het eeuwig voortleven van zijn geestelijk wezen voor den mensch! Wat is rationeeler, grootscher, meer den Schepper waardig, dan die wet volgens welke het geestelijk en lichamelijk leven, slechts twee wijzen van bestaan zijn, die tot bereiking der volmaaktheid afwisselend plaats vinden! Wat is rechtvaardiger en troostrijker dan de gedachte dat dezelfde wezens eeuwig vorderingen maken, eerst gedurende hunne loopbanen te midden der geslachten van dezelfde wereld, en daarna van de eene wereld op de andere, en dat wel *zonder verbreken van het onderlinge verband*, tot dat zij de volmaaktheid zullen bereikt hebben. Iedere handeling heeft dan een doel, want terwijl men voor anderen arbeid, werkt men ook voor zichzelf en wederkeurig anderen voor ons, zoo dat noch de individueele noch de

algemeene vooruitgang ooit onvruchtbaar is; die vooruitgang is in het voordeel der toekomstige geslachten en individualiteiten, die niet anders zijn dan de voorbijgegane geslachten en individualiteiten, die eenen hooger grad van vooruitgang bereikt hebben.

14. Het geestelijke is het normale en eeuwige leven van den Geest, en de incarnatie is slechts een tijdelijke vorm van zijn bestaan. Met uitzondering van het uiterlijke kleed, bestaat er identiteit tusschen de geïncarneerden en niet-geïncarneerden; het zijn dezelfde individualiteiten onder twee verschillende gestalten, die dan eens tot de zichtbare, dan weer tot de onzichtbare wereld behooren, en die in beiden door verschillende aan hunnen toestand eigen middelen, tot een en hetzelfde doel samenwerken.

Uit die wet vloeit die van de voortdurende gemeenschap tusschen de wezens voort; de dood scheidt ze niet, en maakt geen einde aan hunne sympathetische betrekkingen, noch aan hunne wederkerige verplichtingen. Van daar de *solidariteit* van een iegelijk voor allen, en van allen voor een iegelijk; van daar ook de *broederliefde*. De mensch zal dan eerst op aarde gelukkig leven als die twee gevoelens in zijn hart en in de zeden zullen gedrongen zijn; want dan zal hij er ook zijne wetten en instellingen naar inrichten. Dit zal een van de voornaamste resultaten van de thans plaats vindende vervorming zijn.

Maar hoe zou men de verplichtingen, die de solidariteit en de broederschap oplegt, kunnen overeenbrengen met het geloof dat de dood voor eeuwig de menschen van elkander vervreemd? Door de wet der voortdurende betrekking, die alle wezens met elkander verbindt grond het spiritisme dit tweeledig beginsel op de wetten der natuur zelve; het maakt er niet alleen eenen plicht, maar ook eene noodzakelijkheid van. Door het beginsel van de veelvuldigheid van het leven wordt de mensch verbonden aan hetgeen gebeurd is en aan hetgeen nog gebeuren zal; aan de menschen, die geweest zijn, en aan die der toekomst; hij kan niet meer beweren, dat hij niets gemeens heeft met degenen die sterven, omdat zij elkander onophoudelijk in deze wereld en in de andere terug vinden, om gezamenlijk de ladder des vooruitgangs te beklimmen, en elkander wederkeerig tot steun te zijn. De broederliefde wordt dan niet meer beperkt tot eenige individuen die het toeval gedurende het kortstondige leven bij elkander brengt: zij is voortdurend, evenals het leven van den Geest, algemeen als de menschheid, die één groot gezin vormt waarvan alle leden, *welke ook het tijdstip mag wezen waarin men geleefd heeft*, voor elkander solidair zijn.

Dit zijn de denkbeelden, die uit het spiritisme voort vloeien en die het bij alle menschen zal opwekken als het algemeen verspreid, begrepen, onderwezen, en in praktijk zal zijn gebracht. Met spiritisme is broederschap, synoniem met de door Christus gepredikte liefde, geen ijdel woord meer, maar heeft haar reden van bestaan. Het gevoel van broederschap doet dat van reciprociteit en maatschappelijke plichten van mensch tot mensch, van volken tot volken, van rassen tot rassen, geboren worden; uit deze twee

goed begrepen gevoelens zullen tegen wil en dank de voor het welzijn van allen geschiktste instellingen, voortkomen.

15. Broederschap moet de hoeksteen van de nieuwe maatschappelijke instellingen zijn, maar er bestaat geen ware hechte en werkelijke broederschap, indien zij niet op een onwrikbaren grondslag rust; die grondslag is het *geloof*; niet het geloof aan het een of ander bijzonder dogma, dat naar den tijd en naar de volken verandert, en elkander de steen toewerpt, want door het anathema over elkander uit te spreken bestendigen zij het antagonisme, maar het geloof in de grondbeginselen, die een ieder tot de zijnen maken kan het geloof in: *God, de ziel, de toekomst*, DE INDIVIDUEELE ONEINDIGE VOORUITGANG, DE VOORTDURENDE BETREKKING VAN ALLE WEZENS ONDERLING.

Wanneer alle menschen overtuigd zullen zijn dat God voor allen dezelfde is, dat die oneindig rechtvaardige en goede God, niets wat onrechtvaardig is kan willen, dat het kwaad van den mensch en niet van Hem komt, dan zullen zij zich als kinderen van denzelfden God beschouwen, en elkander de hand reiken.

Het is dat geloof hetwelk het spiritisme schenkt, en dat in de toekomst de spil zal zijn waarom het menschelijk geslacht wat ook ieders bijzondere wijze van godsverering of geloof zijn moge, die door het spiritisme geëerbiedigd wordt, doch waarmede het zich niet heeft in te laten, zich bewegen zal.

Alleen uit dat geloof kan de wezenlijke zedelijke vooruitgang voortkomen, omdat dat alleen eene logische sanctie voor billijke rechten en plichten is; zonder dat geloof is alleen recht, wat door de sterkeren verkregen wordt; en de plichten een door geweld opgelegd menschelijk wetboek. Wat is de mensch zonder dat geloof? Een handvol stof, dat vergaat, een voorbijgaand wezen van eenen dag; zelfs het genie is niets dan een vonk, die een oogenblik schittert om voor altijd uitgedoofd te worden; in dit alles steekt zeker weinig wat de mensch in zijn eigen oogen zal verheffen.

Wat zijn met dergelijke denkbeelden werkelijk de rechten en de plichten? Welk is het doel van den vooruitgang? Alleen dit geloof doet de mensch zijne waarde, door het voortbestaan en den vooruitgang van zijn wezen, niet in eene armzalige en tot zijn persoonlijkheid beperkte, maar in eene grootsche en heerlijke toekomst, gevoelen. Die gedachte verheft hem boven het aardsche, hij gevoelt dat hij grooter wordt als hij bedenkt, dat ook hij eene rol in het heelal te vervullen heeft, dat het heelal tot zijn domein behoort hetwelk hij eens zal kunnen doorloopen, en dat de dood van hem geen nulliteit, of een voor zich zelf en anderen onnut wezen zal maken.

16. De tot op heden op grooten schaal verkregen intellectueele vooruitgang is een groote stap afgelegd, en kenmerkt de eerste phase der menschheid, maar die intelligente vooruitgang alleen, is niet bij machte haar geheel te herscheppen; zoolang de mensch door hoogmoed en baatzucht beheerscht wordt, zal hij zijne intelligentie en wetenschap tot bevrediging zijner hartstochten en tot bevordering van eigen belangen bezi-

gen, daarom past hij die op alle middelen toe waarmede hij anderen kan benadeelen, en elkander ten gronde kan richten.

Alleen door zedelijken vooruitgang kan door beteugeling der slechte hartstochten, 's menschen geluk op aarde bestendig worden; deze alleen kan onder de menschen, eendracht, vrede en broederschap doen heerschen.

Het is die vooruitgang die de slagboom tusschen de volken zal omverhalen, die het kaste-vooordeel zal doen verdwijnen, en het stilzwijgen aan de sekte-haat zal opleggen, door aan den mensch te leeren elkander als broeders te beschouwen, geroepen om elkander bij te staan en niet om den een ten koste van den ander te doen leven.

Het is ook de zedelijke vooruitgang, doch gesteund door die der intelligentie, die alle menschen zal vereenigen onder hetzelfde geloof gegrond op de eeuwige waarheden waaromtrent geen verschil kan bestaan, en die juist daarom door allen aangenomen worden.

Eenheid van geloof zal de sterkste band, het hechtste fundament zijn voor algemeene broederschap, die in alle eeuwen verbroken is door godsdiensttwisten die volken en gezinnen verdeelt, en in den naaste een vijand ziet, die men moet ontvlieden, bestrijden, vernietigen, in stede van broeders, die men moet liefhebben.

17. Zulk een staat van zaken doet eene algeheele verandering veronderstellen: in de gevoelens der massa, en een algemeene vooruitgang, die niet verkregen kan worden dan door den benauwdten kring der kleingeestige of lage aardsche denkbeelden, die tot egoïsme leiden, vaarwel te zeggen. Op verschillende tijdstippen hebben uitstekende mannen getracht het menschedom dien weg op te doen gaan; maar het nog te jeugdige menschedom is doof gebleven, en hun onderwijs is evenals het goede zaad in een steen-grond gevallen.

Thans is de menschheid rijp om: haar blik hooger te slaan dan zij tot nu toe gedaan heeft, zich grootscher gedachten eigen te maken, en datgene te begrijpen wat zij tot nu toe niet begrepen had.

Het vertrekkende geslacht zal zijne vooroordeelen en dwalingen met zich voeren; het opkomende aan een zuiverder bron gelaafd, zal door gezonder denkbeelden doordrongen, aan de wereld eene opgaande beweging in zedelijken zin mededeelen, die eene nieuwe phase voor de menschheid zal kenmerken.

18 — Deze phase openbaart zich reeds door ondubbelzinnige teekenen, in pogingen tot nuttige hervormingen, in groote en milde denkbeelden, die verspreid worden en weerklank vinden. Zoo ziet men een tal van beschermende, beschavende, en vrijheid bevorderende instellingen verrijzen, door aandrang en medewerking van mannen, die als 't ware voor het werk der herschepping voorbeschikt schijnen: zoo ziet men, dat de strafwetten allengskens een menschelijker geest ademen. De vooroordeelen tusschen rassen verminderen, de volken beginnen elkander als leden van hetzelfde gezin te beschouwen;

schouwen; door de gelijkvormigheid en het gemak der middelen van verkeer worden de slagboomen, die vroeger de volken van elkander scheidden opgeheven; van alle deelen der wereld komt men bij elkander om op algemeene vergaderingen het vreedzame steekspel der intelligentie te houden.

Maar er ontbreekt aan al die hervormingen eene basis, om zich te kunnen ontwikkelen, volmaken en bestendigen: eene meer algemeene zedelijke voorbeschiktheid, om vruchtbaar te kunnen zijn en door de massa aangenomen te kunnen worden. Doch met dat al blijft het een karakteristiek teeken des tijds, en het voorspel van hetgeen later, naarmate de grond daartoe geschikter zal geworden zijn, op grooter schaal zal vervuld worden.

19. Een niet minder karakteristiek teeken van dit tijdperk, dat wij nu intreden, is de niet te miskennen reactie die zich in de spiritualistische denkbeelden openbaart; een instinktmatige afkeer openbaart zich tegen de materialistische denkbeelden. De geest van ongelooft die zich van de zoowel onkundige als verlichte menigte had meester gemaakt, en hen met den vorm ook het wezen van alle geloof had doen verwerpen, schijnt eene indommeling geweest te zijn, uit welker ontwaking men behoefte gevoelt om eene meer lévenwekkende lucht in te ademen. Daar waar het ledige ontstaan was, zoekt men onwillekeurig iets, een steunpunt, eene hoop.

20. — Het spiritisme vervult in deze groote herscheppende beweging eene belangrijke rol; niet dat belachelijke door een spotzieke kritiek uitgevonden spiritisme; maar het wijsgeerige spiritisme, zooals een ieder het begrijpt, die zich de moeite heeft gegeven om de kern onder de bolster te zoeken.

Door de bewijzen, die het voor de fundamenteele waarheden aanvoert, vult het de leegte aan, die het ongelooft in de denkbeelden en godsdiensten gemaakt heeft; door de zekerheid die het omtrent eene met Gods rechtvaardigheid overeentebrenge toekomst geeft, en die door de strengste reden kan aangenomen worden, tempert het het bittere van het leven, en voorkomt de noodlottige gevolgen der wanhoop.

Door nieuwe natuurwetten te doen kennen, geeft het den sleutel op verschillende onbegrepen verschijnselen en op tot heden onverklaarbaar gebleven vraagstukken, en doodt zoowel het ongelooft als het bijgeloof. Voor het spiritisme, bestaat er niets bovennatuurlijks noch wonderbaarlijks; alles in de wereld geschiedt volgens onveranderlijke wetten. Wel verre van het eene exclusivisme voor het andere in de plaats te stellen, treedt het als bepaald kampioen voor de algeheele vrijheid van geweten op; bestrijdt het fanatisme onder welken vorm zich dit ook moge voordoen, en roeit dit met den wortel uit, door voor alle goede menschen de zaligheid, en zelfs voor de onvolmaaksten, de mogelijkheid te verkondigen om door eigen inspanning, boetedoening en vergelding, de volmaaktheid, die alleen tot het hoogste geluk leidt, te kunnen bereiken. In stede van de zwakken te ontmoedigen, moedigt het die aan, door hen op de haven, die zij bereiken

kunnen, te wijzen.

Het zegt niet: *Buiten het spiritisme geen zaligheid*, maar met den Christus: *Buiten de liefde geen zaligheid*, beginsel van eendracht en verdraagzaamheid, die de menschen door een gemeenschappelijk gevoel van broederschap met elkander zal verbinden, in plaats van ze in elkander vijandige sekten te verdeelen.

Door dit andere beginsel: *Er bestaat geen onwankelbaar geloof, dan dat hetwelk op elken leeftijd van het menschdom de rede onder de oogen kan zien*, vernietigt het de heerschappij van het blinde geloof die de rede verstikt, van de lijdelijke gehoorzaamheid die den mensch verdierlijkt, het schenkt aan de intelligentie van den mensch, de vrijheid, wakkert zijn zedelijk gevoel aan.

Zichzelf gelijk blijvende, dringt het zich niet op; het zegt wat het is, wat het wil, wat het schenkt, en wacht af dat men ongedwongen, vrijwillig, tot hem komt; het wil door de rede en niet door geweld ingang vinden en aangenomen worden. Het eerbiedigt elk oprecht geloof en bestrijdt alleen het ongeloof, de baatzucht, den hoogmoed en de huichelarij, die kankers der maatschappij en de grootste hinderpalen voor den zedelijken vooruitgang; maar het spreekt over niemand, zelfs niet over zijne vijanden, het anathema uit, omdat het overtuigd is, dat de weg tot het goede zelfs voor den onvolmaaksten, open ligt, en dat zij dien vroeg of laat zullen betreden.

21. Stelt men zich de meerderheid van het menschdom voor als door deze gevoelens doordrongen, dan zal men zich gemakkelijk de wijzigingen, die daardoor in de maatschappelijke verhoudingen zullen teweeg gebracht worden, kunnen voorstellen: liefdadigheid, broederschap, welwillendheid jegens allen, verdraagzaamheid voor elk geloof, zal de leuze zijn. Dit is het doel waarnaar het menschdom zichtbaar streeft, het voorwerp zijner verzuchtingen, zijner wenschen, zonder dat het zich goed rekenschap weet te geven op welke wijze het dit bereiken zal; het neemt proeven, het tast in het rond, maar vindt belemmeringen in den activen of wel in den lijdelijken tegenstand van het vooroordeel, van de stationair blijvende en tegen allen vooruitgang vijandige godsdiensten. Het is die tegenwerking, die men overwinnen moet; en dit zal het werk voor het nieuwe geslacht zijn; gaat men den tegenwoordigen loop der dingen na, dan ontwaart men dat alles voorbeschikt schijnt om voor het menschdom den weg te banen; het zal de dubbele macht van de numerieke meerderheid, en die der denkbeelden, en daarenboven de ondervinding van het verledene in zijn voordeel hebben.

22. Het nieuwe geslacht, gaat dus de verwezenlijking van alle de humanitaire denkbeelden voor zoover, die met de graad van vooruitgang die het bereikt heeft vereenigbaar zijn, te gemoet. Het spiritisme hetzelfde doel beoogende en zijne oogmerken verwezenlijkende, zullen zij elkander op hetzelfde terrein ontmoeten. De mannen van vooruitgang zullen in de spiritische denkbeelden, eenen machtigen hefboom vinden, en het spiritisme zal in de nieuwe menschen, geesten vinden, geheel en al bereid om het

aantemen. Wat zullen dan in dien staat van zaken zij die dat zouden willen beletten, kunnen doen?

23. Het is niet het spiritisme hetwelk de vernieuwing der maatschappij teweeg brengt; maar de rijpheid van de menschheid maakt die vernieuwing tot eene noodzakelijkheid. Door zijnen sterken zedelijken invloed door zijne vooruitstrevende richting, door het onbekrompene zijner inzichten, door de alles omvattende vraagstukken, die het zich ter beantwoording stelt, is het spiritisme meer dan ieder andere leer, geschikt om de herscheppende beweging te bevorderen; en is er daarom de tijdgenoot van. Het is gekomen, op het oogenblik waarin het van nut kon zijn; vroeger gekomen zijnde, zou het onoverkomelijke hinderpalen ontmoet hebben en zou het onvermijdelijk gevallen zijn, omdat het menschdom tevreden met hetgeen het had, nog geen behoefte gevoelde aan hetgeen het aanbrengt. Thans, gelijktijdig met de beweging der in gisting verkeerende gedachten geboren, vindt het den grond voorbereid, om het te kunnen ontvangen; de menschelijke geest, het twijfelen en de onzekerheid, moede, verschrikt voor den afgrond, dien men voor zijne voeten graaft, begroet het als een plechtanker en als den grootsten troost.

24. Door te zeggen, dat de menschheid voor die herschepping rijp is, bedoelt men niet dat alle individuen zulks in denzelfden graad zijn, maar velen bezitten bij intuïtie de kiem der nieuwe denkbeelden, die door de omstandigheden zullen ontluiken; dan zullen zij zich meer ontwikkeld, dan men wel veronderstelde, voordoen, en zullen bereidwillig de impulsie door de menigte gegeven, volgen.

Er zijn er evenwel, zelfs onder de meest intelligente, die in den grond halsstarrig zijn, en die zeker, althans in dit leven, zich niet zullen aansluiten; eenigen ter goeder trouw, uit overtuiging; anderen uit eigenbelang. Zij, wier stoffelijke belangen met den tegenwoordigen staat van zaken in verband staan, en die niet ver genoeg gevorderd zijn om er afstand van te kunnen doen, wien het algemeene belang minder aandoet, dan dat van hun eigen ik, kunnen niet zonder beducht te zijn, de geringste tot hervorming leidende beweging opmerken. De waarheid is voor hen een vraagstuk van ondergeschikt belang, of liever, *de waarheid, bestaat voor sommige menschen alleen in datgene wat hun niet de minste onrust veroorzaakt*; alle tot vooruitgang leidende denkbeelden zijn in hunne oogen, denkbeelden, die alles ten onderste boven moeten keeren, daarom dragen zij dezen een onverzoenlijken haat toe en bestrijden ze met woede. Te ontwikkelt, dan dat zij niet in het spiritisme eenen bondgenoot van die denkbeelden en van de elementen voor hervorming, die zij duchten, zouden zien, doen zij omdat zij er niet bij kunnen reiken, al het mogelijke om ze te neder te vellen; indien zij het alles als zonder waarde en als zonder eenig gevolg beschouwden, zouden zij er zich niet aan gelegen laten liggen. Wij hebben het reeds elders gezegd: *"Hoe grootscher een denkbeeld is, des te meer tegenstanders het ontmoeten zal, en men kan zijne waarde naar de hevigheid van de aan-*

vallen die het te weerstaan heeft afmeten."

25. Het aantal achterblijvers is zeker nog zeer groot, maar wat vermogen zij meer tegen den opkomenden vloed te doen dan er steenen in te werpen? De vloed is het opkomende geslacht, terwijl de achterblijvers met het geslacht dat dagelijks met vernielden pas heengaat, verdwijnen. Tot zoolang zullen zij den grond, voet voor voet, blijven verdedigen; er is dus onvermijdelijke doch ongelijke strijd; want het is de strijd van het afgeleefde verledene dat ineen valt, tegen de jeugdige toekomst; de strijd van den stilstand tegen den vooruitgang; de strijd van het schepsel tegen Gods wil, want de door Hem vastgestelde tijden zijn vervuld.

Het Nieuwe Geslacht.

26. Zal de mensch op aarde gelukkig zijn, dan moet zij alleen door goede geïncarneerde en gedesineerde Geesten, die alleen het goede beoogen, bevolkt zijn. Die tijd nu gekomen zijnde, zoo vindt er thans eene groote emigratie onder hare tegenwoordige bewoners plaats; zij die het kwaad om het kwaad doen, en die door het gevoel van het goede niet getroffen worden, de vervormde aarde niet meer waardig zijnde, zullen er van uitgesloten worden, omdat zij er opnieuw onrust en verwarring zouden veroorzaken en een hinderpaal voor den vooruitgang zouden zijn. Zij zullen voor hunne wandaden gaan boeten, sommige in lagere werelden, anderen onder achterlijke aardse rassen, die voor hun hetzelfde als voor anderen de lagere werelden zullen zijn, tot welke zijde door hen opgedane kundigheden zullen overbrengen, en wier vooruitgang aan hen opgedragen zal worden. Zij zullen door betere Geesten vervangen worden, die rechtvaardigheid, vrede en broederschap onder de menschen zullen doen heersen.

Volgens het zeggen der Geesten moet de aarde niet door eene algeheele plotselinge omkeering, die op eenmaal een menschengeslacht zou ten onder doen gaan, vervormd worden. Het tegenwoordige menschengeslacht zal ongemerkt verdwijnen, en door het nieuwe vervangen worden, zonder dat er iets in den natuurlijken loop der dingen zal veranderd worden.

Alles zal dus uiterlijk den gewonen loop nemen, alleen met dit verschil, maar dit verschil is van groot belang, dat een gedeelte der Geesten, die er zich vroeger op incarneerden, zich er niet meer op zullen incarneeren. In een kind, dat geboren wordt, zal in plaats van een achterlijke en tot het kwade overhellende, een meer gevorderde en tot het *goede overhellende* Geest zich incarneeren.

Er is dus hier minder sprake van een nieuw lichamelijk geslacht, dan van een nieuw geslacht van Geesten. Zij dus welke verwachten, dat de vervorming door bovennatuurlijke en wonderbaarlijke werking zal plaats vinden, zullen zich in die verwachting te-

leurgesteld vinden.

27. Het tegenwoordig tijdvak is een tijdvak aan overgang, de elementen der twee geslachten zijn onder elkander vermengd. Wij, tusschen de twee uitersten geplaatst zijnde, wonen het vertrek van het eene en de aankomst van het andere geslacht bij, waarvan ieder zich reeds in de wereld door de hem eigene hoedanigheden kenmerkt.

De twee elkander opvolgende geslachten, koesteren geheel tegenovergestelde gedachten en oogmerken. Aan den aard van den zedelijken aanleg, kan men gemakkelijk onderscheiden tot welk van de twee, ieder individu behoort.

Het nieuwe geslacht, het tijdperk van zedelijken vooruitgang moetende stichten, onderscheidt zich door eene gewoonlijk vroegtijdige bevatting en verstand, waarbij zich een aangeboren gevoel voor het goede en voor spiritualistische gedachten voegt, hetgeen een ontwijfelbaar bewijs van een zekere graad van *vroeger verkregen* vooruitgang is. Het zal niet uitsluitend uit, bij uitstek verhevene Geesten bestaan, maar uit de zoodanigen, die reeds vorderingen gemaakt hebbende, de geschiktheid bezitten om zich met alle naar vooruitgang strevende denkbeelden te vereenigen, en in staat zijn de herscheppende beweging te bevorderen.

De achterlijke Geesten daarentegen, onderscheiden zich: door hunnen opstand tegen God, die zij toonen door hunne weigering om eene macht boven die van den mensch te erkennen, verder door de instinktrnatige neiging tot: mensch onteerende driften, tot de onbroederlijke gevoelens van baatzucht en hoogmoed, en door de gehechtheid aan alles wat stoffelijk is.

Dit zijn de ondeugden waarvan de aarde, door de verwijdering van hen, die weigeren zich te beteren, moet gezuiverd worden, omdat die ondeugden met de heerschappij der broederschap, onvereinigbaar zijn, en de goeden door er mede in aanraking te komen er door lijden zouden; wanneer de aarde er van verlost zal zijn, zal de mensch de betere toekomst die hem nu reeds op aarde, tot belooning van zijn pogen en van zijne volharding voorbereid is, onbelemmerd te gemoet gaan, in afwachting dat eene nog meer volledige loutering hem den toegang tot de verhevene werelden zal openen.

28. Men moet zich deze emigratie niet voorstellen als of daarbij alle achterlijke Geesten van de aarde verdreven en naar lagere werelden gebannen zullen worden. Integendeel, velen zullen er op terugkomen, want velen hebben alleen aan de wegsleepende kracht der omstandigheden en voorbeelden toegegeven, de schors was bij dezen slechter dan de kern. Eens aan den invloed der stof en aan de vooroordeelen van het lichamelijk leven onttrokken, zullen de meeste de dingen geheel anders dan gedurende hun leven inzien; hiervan zijn ons vele voorbeelden bekend. Hierin worden zij door welwillende Geesten, die zich aan hen laten gelegen liggen, en zich bevljigten hen intelichten, terzijde gestaan, en hen den verkeerden weg dien zij opgegaan waren, aangewezen. Wij zelf kunnen, door onze gebeden en vermaningen, hunne verbetering bevorderen, omdat er

eene voortdurende solidariteit tusschen de dooden en de levenden blijft bestaan.

De wijze waarop die vervorming plaats vindt is zeer eenvoudig en zooals blijkt geheel en al zedelijk en wijkt in niets van de natuurwetten af.

29. Hetzij de Geesten van het nieuwe geslacht, nieuwe betere Geesten of wel oude verbeterde Geesten zijn, blijft de uitkomst dezelfde, zoodra zij betere neigingen medebrengen is het altijd eene vernieuwing. De geïncarneerde Geesten vormen dus, naar gelang van hunne natuurlijke neigingen twee cathgoriën: aan den eenen kant, de vertrekkende achterlijke, aan den anderen, de komende vooruitgegane Geesten. De zedelijke en maatschappelijke toestand van een volk, van een ras, of van een geheele wereld zal dus aan een van de twee cathgoriën, die er de overhand heeft geëvenredigd zijn.

Laat ons om dit vraagstuk te vereenvoudigen, ons een volle onverschillig op welken trap van ontwikkeling staande, en bijvoorbeeld twintig millioen zielen tellende, voorstellen; de vernieuwing der Geesten naar gelang van de hetzij afzonderlijke of in massa plaats vindende sterfgevallen geschiedende, zoo zal er noodwendig een oogenblik geweest zijn waarop het, geslacht der achterlijke Geesten numeriek de overhand had boven dat der vooruitgestrevenen, dat nog maar weinige vertegenwoordigers zonder invloed telde, en wier pogingen om het goede en de vooruitstrevende denkbeelden de overhand te doen nemen, belemmerd werden. Doch daar de eenen vertrekken terwijl de anderen aankomen; zoo komen de twee krachten binnen een gegeven tijdstip in evenwicht, en weegt hunnen invloed tegen elkander op. Later maken de nieuw aangekomene de meerderheid uit, en verkrijgt hun gevoelens ofschoon nog door de anderen belemmerd, de overhand, de achterlijken steeds in getal verminderende, terwijl dat der gevorderden blijft toenemen, zullen eindelijk geheel verdwijnen; er zal dus een tijd komen, waarop de invloed van het nieuwe geslacht overheerschend zal zijn; maar dit alles blijft onbegrijpelijk als men buiten het stoffelijke leven, geen zelfstandig geestelijk leven aanneemt.

30. Aan deze vervorming, aan deze worsteling die uit den strijd tusschen tegenovergestelde denkbeelden welke ingang trachten te verkrijgen, ontstaat, nemen wij ook thans deel; sommigen volgen de vaan van het verledene, anderen die der toekomst. Beschouwt men den tegenwoordigen toestand der wereld, dan zal men ontwaren, dat de menschheid op aarde in haar geheel genomen, nog ver van het tusschenpunt waarop de machten in evenwicht zijn, verwijderd is; dat de volken ieder op zichzelf beschouwd, volgens dien maatstaf nog ver van elkander verwijderd staan, dat sommigen het punt wel nabij zijn, doch dat nog geen enkele het overschreden heeft. Overigens is de afstand waarop zij van de uiterste punten verwijderd zijn, voor allen op verre na niet even groot, en eens den grens overschreden, zal de nieuwe weg, des te sneller afgelegd worden, omdat eene menigte omstandigheden die zullen komen effen maken.

Op die wijze komt de vervorming van het menschdom tot stand. Zonder emigra-

tie, dat wil zeggen zonder het vertrek der achterlijke Geesten om niet meer, of alleen na zich te hebben gebeterd, terug te komen, zou het menschdom op aarde daarom niet altijd stationair blijven, want ook de meest achterlijke Geesten maken op hunne beurt vorderingen; maar er zouden eeuwen en wellicht duizenden jaren toe noodig geweest zijn om het doel te bereiken, waarvoor eene halve eeuw voldoende zijn zal.

31. Een voorbeeld uit het gewone leven, zal nog duidelijker maken wat er onder die omstandigheden plaats grijpt. Stellen wij ons een regiment voor, waarvan verreweg de meerderheid uit woelzieke en aan geene krijgstucht gehoorzamende soldaten bestaat: dezen zullen er onophoudelijk wanorde bij doen ontstaan, die zelfs met de strengste krijgswetten niet te beteugelen zal zijn. Deze mannen zijn de sterksten omdat zij het talrijkst zijn; zij steunen elkander, moedigen elkander aan, en hitsen elkander door voorbeeld op. De weinige goeden onder hen, hebben geen invloed, men slaat hunne waarschuwingen in den wind, zij worden door de anderen uitgejouwd, mishandeld, en lijden door die omgeving. Is dit niet het beeld der hedendaagsche maatschappij?

Veronderstellen wij nu, dat men die slechte menschen, een voor een, bij tientallen, bij honderdtallen, uit het regiment verwijderd, en door een gelijk getal goede soldaten, zelfs uit degenen, die vroeger weggezonden zijn, maar zich ernstig gebeterd hebben, vervangt: dan zal men na verloop van eenigen tijd, nog altijd hetzelfde regiment, maar hervormd, hebben; de goede tucht zal in de plaats van wanorde gekomen zijn. Zoo zal het ook met het wedergeboren menschdom zijn.

32. De groote collectieve afreizen, hebben niet slechts ten doel om het heengaan te bevorderen, maar om des te spoediger den geest der massa te vervormen, door haar van slechte invloeden te bevrijden, en meer invloed aan de nieuwe denkbeelden te geven.

Het is omdat velen, niettegenstaande hunne onvolmaaktheden, voor die vervorming rijp zijn, dat velen vertrekken om zich aan eenen zuiverder bron te gaan versterken. Zoo lang zij in dezelfde omgeving, onder denzelfden invloed bleven, zouden zij in hunne denkbeelden in hunne wijze van zien volhard hebben. Een verblijf in de Geestenwereld is voldoende om hen de oogen te openen, omdat zij daar datgene zien, wat zij op aarde niet zien konden. De ongeloovige, de dweeper, de absolutist, zal dus met aangeboren denkbeelden van geloof, verdraagzaamheid en vrijheid kunnen terugkomen. Bij hunne terugkomst zullen zij alles veranderd vinden, en zullen den invloed van de nieuwe omgeving waarin zij geboren zullen worden, ondergaan. In plaats van zich tegen de nieuwe denkbeelden, te verzotten, zullen zij er de verspreiders van zijn.

33. — Voor de herschepping der menschheid is dus eene algeheele vernieuwing van Geesten niet volstrekt noodig; eene wijziging in hunne zedelijke neigingen is voldoende: deze wijziging vindt bij allen, die daartoe de voorbeschiktheid bezitten, plaats, zoodra zij aan den verderfelijken invloed der wereld onttrokken worden. De terugkomen-

de zijn dan niet altijd andere Geesten, maar dezelfde Geesten terugkomende, denken en gevoelen dan dikwijls anders.

Vindt deze hervorming op zichzelf en individueel plaats, dan gaat zij bijna onopgemerkt voorbij, en blijft zij zonder merkbaren invloed op de wereld. Geheel anders is de uitwerking wanneer zij tegelijk in groote massa plaats grijpt; want dan kunnen in evenredigheid, gedurende een enkel geslacht, de denkbeelden van een volk geheel en al gewijzigd worden.

Dit merkt men bijna altijd op na groote beroeringen, door welke een groot gedeelte der bevolking weggerukt wordt. De vernielende plagen, vernietigen alleen het lichaam, maar treffen den Geest niet, zij bespoedigen de gaande en komende beweging in de lichamelijke- en geesten-wereld en daardoor den vooruitgang der geïncarneerde en gedesincarneerde Geesten. Hierbij valt optemerken, dat in elk tijdvak der geschiedenis, iedere groote maatschappelijke crisis, door een tijdvak van vooruitgang gevolgd is.

34. Eene van die algemeene bewegingen, die tot de verbetering van het mensdom moet leiden, beleven wij thans. De veelvuldigheid van de oorzaken van vernieling is een karakteristiek teeken des tijds, want zij moeten het uitspruiten van de nieuwe kiemen bespoedigen. Het zijn de herfstbladeren die afvallen, en die door nieuwe volven zullen vervangen worden, want ook de menschheid heeft hare jaargetijden, zooals de individuen hunnen ouderdom. De doode bladeren der menschheid vallen af en worden door buien en stormen weggevaagd, maar om des te krachtiger, levendiger, onder denzelfden ademtucht van het leven, die niet sterft, maar reiner wordt, te herleven.

35. Voor den materialist, zijn de vernielende plagen onheilen zonder vergoeding, zonder nuttige gevolgen; want volgens hem, *vernietigen zij de wezens voor altijd*. Maar voor hem, die weet dat de dood alleen het omhulsel vernietigt, hebben zij niet diezelfde gevolgen, en jagen hem niet den minsten schrik aan; hij begrijpt haar doel, en weet ook dat de mensch niet meer verliest door gezamenlijk, dan door afzonderlijk te sterven, omdat men op welke wijze dan ook, toch eenmaal sterven moet.

De ongeloovigen zullen om al deze dingen lachen, en ze hersenschimmen noemen; maar wat zij ook zeggen mogen, zij zullen de algemeene wet niet ontgaan; zij zullen evenals allen, ook op hunne beurt vallen, en wat zal er dan van hen worden? *Zij* zeggen: *niets*; maar zij zullen, huns ondanks, leven, en eenmaal genoodzaakt worden de oogen te openen.